

ॐ ह्रीं (१) श्रीं श्रीं श्रीं । क ल ग य ड । व ह ज ङ ण । ट ठ
ड ड ण । ण ण ण ण । व फ व म म । प र ह व । य व
स ह इति ।

तत्र चतुर्दशादौ स्तराः ॥ २ ॥ तस्मिन् चतुर्दशमात्रा
भारी य चतुर्दश वर्णास्ते स्तरमष्टौ भवन्ति । त के,—अ या
इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ इति ।

इह समानाः ॥ ३ ॥ तस्मिन् चतुर्दशमात्रा भारी य
वरा वर्णास्ते समानमष्टौ भवन्ति । ते के,—अ या इ ई उ ऊ
ऋ ॠ ऌ ॡ इति ।

तेषां द्वौ द्वौ चतुर्दशमात्रा सवर्णाः ॥ ४ ॥ तेषां समानानां
मध्यं द्वौ द्वौ चतुर्दशमात्रा परस्परं सवर्णमष्टौ भवतः । अथा
इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ । तेषां मध्यं चतुर्दशमात्रा परस्परं सवर्णमष्टौ
सम्यक्संज्ञार्थम् ।

स्तेन ।

अथैवैपरिचयेन सप्तमां सप्तमिः सहा ।

गुरुणां गुरुभिः सार्धं चतुर्दशमात्रा सवर्णाः ॥ ५ ॥

अक्षरलक्षारो य ॥ ६ ॥ अथैवैपरिचयेन सप्तमां सप्तमिः
सहा । अथ ।

पूर्वो हस्ता ॥ ७ ॥ तयोः सम्यक्संज्ञार्थं पूर्वो हस्तो
हस्तसंज्ञो भवति । अ इ उ ऋ ॠ ॡ ।

यो दीर्घः ॥ ८ ॥ तयोः सम्यक्संज्ञार्थं यो दीर्घो
दीर्घसंज्ञो भवति । आ ई ऊ ऋ ॠ ॡ ।

स्वरोऽर्धवर्णो नापि ॥ ९ ॥ अथैवैपरिचयेन स्वरोऽर्धवर्णो
स्वरोऽर्धवर्णो नापि ।

भवति । इह उक्तं अथ सुखं तपे ओम्भौ ॥ बर्ह्यप्रहणे सवर्ह्यप्रहणं ।
अरप्रहणे केवलप्रहणम् ।

एकारादीनि सन्ध्यवराणि ॥ ६ ॥ एकारादीनि
स्वरनामानि सन्ध्यवरसंज्ञानि भवन्ति । तानि कानि ए पे ओ भौ ॥

नित्यं सन्ध्यवराणि दीर्घाणि ॥ १० ॥ सन्ध्यवराणि
नित्यं दीर्घाणि भवन्ति ।

आदीनि व्यञ्जनानि ॥ ११ ॥ ककारादीनि इकारप
र्यन्तान्यवराणि व्यञ्जनसंज्ञानि भवन्ति । क ख ग घ ङ । च छ ज
झ ण । ट ठ ड ढ ण । न ब द ध न । प फ ब म म । य र
ल व । श ष स ह ॥

ते वर्गा पञ्च पञ्च पञ्च ॥ १२ ॥ ते ककारपरो
मात्रस्य चर्वा पञ्च पञ्च मूल्या पञ्चैव वर्गसंज्ञा भवन्ति ।
क ख ग घ ङ । च छ ज झ ण । ट ठ ड ढ ण । न ब द ध न ।
प फ ब म म ॥

वर्माणां प्रथमद्वितीयाः शृपमाधोपाः ॥ १३ ॥
वर्माणां प्रथमद्वितीया वर्णा शृपमाधोपसंज्ञा भवन्ति । कय चख
टठ तय पञ्च श प स ॥

धोपवन्तोऽन्ते ॥ १४ ॥ अधोपम्योऽन्ते तृतीयपदुर्ध्वपञ्चमा
वर्णा यरखनडाण पापवत्संज्ञा भवन्ति । गयड जम्य ङडसु दपन
वमम परसुर इ इति ॥

अनुनासिक्य इन्द्रधनमाः ॥ १५ ॥ अनु पञ्चाभासिक्य
स्वनमुच्चार्य यर्णा ते अनुनासिक्य । इन्द्रधनमा वर्णा
अनुनासिक्यसंज्ञा भवन्ति । इन्द्रधनम इति ॥

मुद्रा—

३) भोकरास न्यायतीर्थ
भी बीर प्रेस, बम्बुर।

॥ ॐ नमः सिद्धेभ्यः ॥

अथ

कातत्ररूपमालाव्याकरणम्

मन्त्रसाधनम् ।

वीरं प्रणम्य सर्वथा विनयाशुभोपमम् ।
 कातत्ररूपमालेयं बालबोधाय कथ्यते ॥ १ ॥
 नमस्तस्यै सरस्वत्यै विपक्षानामूर्ध्वे ।
 विचित्रालोक्यायेयं यत्प्रसादस्तु प्रचक्षते ॥ २ ॥
 नमो नृपवसेनादिगौतमान्तर्यामिणे ।
 भूस्तोत्रगुणात्म्याय सर्वेभ्यः पुनश्च नमः ॥ ३ ॥
 गुरुभक्त्या जयं साहस्यैवदितमवर्धिनः ।
 बन्धामहे प्रिसङ्क्रमोन्नतवद्वेष्टिगुनीरवगन् ॥ ४ ॥
 अज्ञानविमिराधस्य ज्ञानाञ्जनशसाकया ।
 बध्नुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ५ ॥

अथ संज्ञासंक्षिप्तम् ।

मिद्धो वर्णसमाज्ञाय ॥ १ ॥ मिद्धो वर्णानां
 समाज्ञाय वर्णितम् । त न — अ आ इ ई उ ऋ ए ऋ

सु सु (इ इ) ओ ओ । क ऋ ग घ ङ । च छ ज झ ञ । ट ठ
ड ढ ण । त थ द ध न । प फ ब भ म य । व र ल ष । श ष
स ह इति ।

तत्र चतुर्दशाक्षी स्तराः ॥ १ ॥ तस्मिन् चतुर्दशसमाप्तये
आक्षी यं चतुर्दश वर्णास्ते स्वरसंज्ञा मवन्ति । ते हे,—अ आ
इ ई व ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ओ औ इति ।

दश समानाः ॥ २ ॥ तस्मिन् चतुर्दशसमाप्तये आक्षी वे
दश वर्णास्ते समानसंज्ञा मवन्ति । ते ऋ,—अ आ इ ई व ऊ
ॠ ॡ ऌ ॢ इति ।

तेषां द्वी द्वान्वोऽन्यस्य सवर्णौ ॥३॥ तेषां समाप्त्यर्थं
मन्ये द्वौ द्वौ वर्णाभ्याम्वोऽन्यस्य परस्परं सवर्णमंजौ मवत् । अथा
इ ई व ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ओ औ इति । तेषां मन्त्रा किमत्र ? इत्येह सत्येह दोषोऽर्थोऽयं
सम्यक्संज्ञार्थम् ।

श्लोकः ।

क्रमेण वैपरीत्येन सप्तनां सप्तभिः सहा ।

गुरुणां गुरुभिः सार्धं चतुर्पेति सप्तसंज्ञा ॥ १ ॥

अकारवृत्तौ च ॥ २ ॥ अकारवृत्तौ च परस्परं सवर्णमंजौ
मवत् । अतः ।

पूर्वो ह्रस्वः ॥ ३ ॥ एवमे सवर्णसप्तसम्यक्त्वे पूर्वो कर्त्तुं
ह्रस्वसंज्ञो मवति । अ इ व ऋ ॠ ।

फो दीर्घः ॥ ४ ॥ एवमे अकारवृत्तौ फो कर्त्तुं
दीर्घसंज्ञो मवति । आ ई ऊ ऋ ॠ ।

स्वरोऽवर्णवर्णो नामि ॥५॥ अकारवृत्तौ स्वरोऽवर्णमंजो

मन्त्रि । ईदं ॐ ह्रीं क्लृप्त्वा लुक् णे आधी ॥ वगुप्रदये मन्त्रोपदयं ।
कारप्रदया कल्पप्रदयम् ।

एकारादीनि सप्तपञ्चगणि ॥ ६ ॥ एकारादीनि
स्वरनामानि सप्तपञ्चमज्ञानि मन्त्रि । तानि कानि ए णे आ धौ ॥

नित्यं सप्तपञ्चराशि दीर्घादि ॥ १० ॥ सप्तपञ्चराशि
नित्यं दीर्घमि मन्त्रि ।

कादीनि अपञ्चनानि ॥ ११ ॥ ककारादीनि इकारप
ञ्चमज्ञानि अपञ्चनमज्ञानि मन्त्रि । क ल ग घ ङ । च छ ज
झ ण । ट ठ ड ढ ण । त थ द ध न । प फ ब भ म । य र
ल व । श ष स ह ॥

तु वगोः पञ्च पञ्च पञ्च ॥ १२ ॥ त ककारादयः
भारम्भना कर्णः पञ्च पञ्च मूला पञ्चैव परामर्शा मन्त्रि ।
क ल ग घ ङ । च छ ज झ ण । ट ठ ड ढ ण । त थ द ध न ।
प फ ब भ म ॥

वर्गाणां प्रथमद्वितीयां शुषमाध्यापोषाः ॥ १३ ॥
वर्गाणां प्रथमद्वितीयां वर्गाः शुषमाध्यापोषमज्ञानि मन्त्रि । क ल च छ
ट ठ त थ प ङ श ष स ॥

पोषवन्तोऽन्ते ॥ १४ ॥ अपोषध्याप्य मूर्तावन्तुपञ्चमज्ञाना
वगु वरसवदाद्य पापरमज्ञाना मन्त्रि । ग घ ङ ज झ ण द ध न
प फ ब भ म य र ल व । श ष स ह इति ॥

अनुनामिका इत्यनुनामा ॥ १५ ॥ अनु पञ्चमज्ञानि
मन्त्रमुच्चारणं यथे तं अनुनामिका । इत्यनुनामा वर्गा
अनुनामिकमज्ञाना मन्त्रि । इत्यनुनाम इति ॥

अन्तस्था यगसुवाः ॥ १६ ॥ अन्ते विद्युन्मीन्यन्तस्था-
परह्वा इत्येतु बर्हा अन्तस्थसुवा भवन्ति ॥ बरह्वा ॥

रुप्माहाः शपमहाः ॥ १७ ॥ रुप्मा रुप्मा परमंयुष्म
रुप्मीति । शपसहा इत्येते बर्हा रुप्मासुवा भवन्ति । शपसहा ।

अः इति विसर्जनीयाः ॥ १८ ॥ अयं मिन्य बहुवाउमि
न शपसहे स रुप्मासुवाभ्यो भवति । अकार इहोन्मरवाभ्यो ।
बर्हाभ्यो । कुमासीस्तन्युम्माहृतिवर्हो विसर्जनीयसंज्ञो भवति ।
कोऽ

गृह्णवडासपरसस्य कुमासीस्तन्युम्माहृत् ।

नेत्रवत्कुम्भसर्पस्य विमर्गोऽपविष्टि स्मृता ॥ १ ॥

क इति विद्युन्मूलीयाः ॥ १९ ॥ अन्तर इहोन्मरवाभ्यो ।

अन्तरविमर्गो विद्युन्मूलीभ्यो भवति । क ॥

प इत्युपपत्तानीयाः ॥ २० ॥ अन्तर इहोन्मरवाभ्यो ।

गर्हवत्कुम्भसर्पस्य विमर्गोऽपविष्टि स्मृता ॥ २ ॥

अ इत्यनुस्वाराः ॥ २१ ॥ अन्तर इहोन्मरवाभ्यो । विन्दु-
मात्रे बर्होऽनुस्वारसंज्ञो भवति ॥ अ ॥

सोऽप्येवमस्मिन्महाविष्टिः ॥ २२ ॥ सोऽप्यनुस्वारात् एव
बर्हा । तस्माद्विष्टानुस्वरापि अन्तरत्वं वाच्यत्वं सिद्धिं बर्हाविष्टेति
तस्य । वाच्य ॥ तथा नामो गमकते इत्युक्तेऽर्थे अन्तरत्वं वाच्य-
त्वं ।

इति सप्तमः सर्गः ।

अथ स्वरसन्धिरुच्यते ।

क सन्धिः । पूर्वोत्तरवर्णानामव्यवधानेन परस्परस्य सम्बन्धं सं-
श्लेषे सन्धिः ॥ तत्र आभ्युदयः । कान्ता आगता । इति इत्तम् ।
नदी ईदृते । वसु वसवो । वसू उवा । पितृ अयम् । मातृ आचारेण ।
कृ आचर । कृ आचारेण । इति स्थितः ।

अनतिक्रमयन्निर्गच्छेपयेत् ॥ २३ ॥ संप्रतिताम्बर्णान्
अनतिक्रमयन् निर्गच्छेपयेत् इति निश्चेष्टः ॥

समान सवर्णे दीर्घीमवति परम लोपम् ॥ २४ ॥
समानसङ्गमे वर्यो दीर्घीमवति सवर्णे परे परस्य लोपमापद्यते ।
सर्वत्र हरया वीर्यं । स्वमागतो हरयामावे परलोपः ।

ल्लोरुः ।

अदीर्घो दीर्घतां याति नास्ति दीर्घस्य दीपता ।

पूव दीर्घस्वरं हण्वा परलोपो विधीयते ॥१॥

व्यञ्जनमस्वरं परवर्धं नयेत् ॥ २५ ॥ अस्य व्यञ्जन

परवर्धं नयेत् । तत्राभ्युदयः । कान्ता आगता । इतीदम् । नदीदृते । व
सुमयो । वसूवा । पितृयम् । मातृकारेण । कृचर । कृचरेण ।
इति सिद्धं पदम् ॥ एष ह्यनुचर । होतृ आचर । इति निश्चयः ।
अत्र समानः सवर्णे दीर्घो भवति इत्यादिमा दीर्घत्वम् । होतृ आचर
इति स्थिते ।

अति अतोर्लोपो वा ॥ २६ ॥ अति परे अतोर्लोपो

वा भवति । होतृचर । होतृ इत्यत्र । कान्ता इत्यम् । इति स्थितः ।

अवर्धं इवर्धं प ॥ २७ ॥ इवर्धं पर अवर्धं प भवति

परत्वं क्षोपमापद्यते । बर्ध्वाप्यथ सार्धप्राप्यम् । देवेभ्यः । कर्त्तुं
यम् ॥ इह ईया । काङ्क्षन् ईया । इति स्थिते ।

इहकाङ्क्षन्पोरीराधापस्य क्षोपः ॥२८॥ इहकाङ्क्षन्
रत्न क्षोपो भवति ईयात्वं परत्वं । इक्षीया । काङ्क्षीया ॥ भवति
ईया । इति स्थिते ।

मनसा सस्य च ॥२९॥ भवत्येष्टस्य सस्य च क्षोपो भवति ईया
परत्वं । मन्त्रीया ॥ गन्ध उक्थम् । मन्त्रा इत्या । इति स्थिते ।

उच्यते क्षो ॥ ३० ॥ अर्थे परे अर्थे क्षो भवति परत्वं
क्षोपमापद्यते । गन्धोक्थम् । मन्त्रोक्थ ॥ वय अच्यत् । स अच्यत्
इति स्थिते ।

अच्यत् अर् ॥३१॥ अर्थे परे अर्थे अर् भवति परत्वं
क्षोपमापद्यते । पूर्वम्भङ्गमुपरि परम्भङ्गमर्थः ॥

रैक्षान्तस्य द्वित्वमशितो वा ॥ ३२ ॥ रैक्षान्त
मन्त्र बर्ध्वात् द्वित्वं भवत्यशितो वा ।

श्लोकः ।

तुङ्गक दसकाष्टं च तैलं ब्रह्मपापघ्नम् ॥

स्वपातार्धमायाति रैक्षस्यैकादशी मतिः ॥ १

इति ब्रह्मवृद्धिपञ्चमायेन रैक्षस्यार्धगमनं ।

शिविति शायः ॥३३॥ शयस्या बर्ध्वा शिवस्यैकादशी म
तिः । वयवर्ध्वा । सवर्ध्वा ॥ अथ अथम् । य अथम् । वय
अथम् । परत्वं अथम् । अथम् अथम् । इति स्थिते ।

अथप्रथमनरत्नवरकम्बसदृशानामुद्येजो दीर्घः ॥३४॥

दृशानीनां अद्य शीर्षो भवति अग्रे परे । ण्कपूराबिरुजमनन्वत् ।
दृशार्थम् । प्रार्थम् । यमनाथम् । वस्मत्प्राथम् । कम्बहार्यम् ।
रथार्थम् ॥ शीतं अतः । दुग्धं अतः इति स्थिते ।

अते च तृतीयासमासे ॥ ३५ ॥ तृतीयसमासे अतो वोर्षो
भवति अते च परे । शीतेन अतः शीतार्थम् । दुग्धेन अतः
दुग्धार्थम् । तृतीयसमाम इति किम् । परमरथासी अतश्च परमार्थम् ॥
तत्र वृत्तात् । सा भृङ्गारेण । इति स्थिते ।

भृङ्गार्थे अल् ॥ ३६ ॥ भृङ्गार्थे परे अवर्णं अल् भवति
पररथं कायमापद्यते । तत्र वृत्तात् । सत्कचारेण ॥ तत्र एषा । सा
पेन्त्री । इति स्थितम् ॥

एकार ऐ ऐकार च ॥ ३७ ॥ एकारे एकार च परं अवर्णं
एवंभवति पररथं कोपमापद्यते । तत्रैषा । सिन्धो ॥ स्व ईरम् । स्व
ईरिणी । स्व ईरी इति स्थितम् ।

स्वस्वेरेरिणीतिषु ॥ ३८ ॥ स्वस्याम्बरस्व मेरु भवति ईर
ईरिणीईरिषु परम् पररथं कोपमापद्यते । स्वरम् । स्वरिणी । स्वेरी ॥
अथ एव । इह एव । इति स्थितम् ।

एवे चानियोग नित्यम् ॥ ३९ ॥ अनिवागेऽनर्थस्य नित्यं
ज्ञाना भवति एवे च परे । अथैव । इहैव । नियोगे तु अथैव
गच्छ । इहैव लिप्यते ॥ तत्र आद्यम् । सा औपगवी । इति स्थितम् ।

ओकार औ औकार च ॥ ४० ॥ आकारे औकार च
परे अवर्णं और्भवति पररथं कायमापद्यते । तत्रौपगवी । औपगवी ॥
“पञ्चापिपञ्चादुपमगावर्णंज्ञाना यान्तरेक्षणाः । प्र ण्कपूरा

ये ह्यपति । पठ चोक्तति परोक्तति ॥ इत्येवत्योर्न । कप एति । कति ।
 कप दधते कपेभते ॥ मायमद्योर्न ॥ कप एवमपि कपञ्जमपि ।
 म चोपधीत्यति प्रापधीत्यति प्रीपधीत्यति अद्य चोम् । सा चोम् ।
 इति स्थिते ॥

चोमि च ॥ ४१ ॥ अयर्थोत्थ निम्ब कापो मयति चोमि च
 परे । अचोम् । सायित्यनेकम् ॥ निम्ब चोष्ठः । त्पूत चोत्तु ।
 इति स्थिते ।

चोष्ठैस्त्वो सुधासे वा ॥ ४२ ॥ अयर्थोत्थ स्त्रोत्रे वा
 मयति चोष्ठैस्त्वो परतः समासयिष्ये । निम्बमिच चोष्ठै पत्वासी
 निम्बौष्ठः । निम्बौष्ठः । त्पूतौष्ठः । त्पूतौष्ठः । अद्यमात्त तु इ पुत्रौष्ठ
 पत्तः । अद्यौष्ठ पत्तः ॥ अद्य इतिनी । इति स्थिते ।

अद्यस्व ऊर्ध्व्याम् ॥ ४३ ॥ अद्यत्वेत्य मयति ऊर्ध्व्याम्
 परतः परतः काफमात्तयोः । अद्यौष्ठौष्ठे सेना ॥ अत्योद्यम्योरच ॥
 म इव प्रीतिः । म इति प्रीतिः ॥ अत्योद्यम्योरच । म एक प्रीतिः ।
 म अत्य प्रीतिः । इति अद्य । नदी मया । इति स्थिते ।

इत्यर्थो यममयर्थे न च करो कोप्यः ॥ ४४ ॥ इत्यर्थो
 यमात्तये अत्यमयर्थे परे न च परा कोप्यः । अत्यच । अत्येय ॥ मद्यु
 अद्य । मद्यु अत्यमयर्थः । इति स्थिते ।

इत्यर्थः । ४५ ॥ इत्यर्थो यमात्तये अत्यमयर्थे परे न च
 परा कोप्यः । अत्यच । अत्यमयर्थः ॥ मद्यु अत्य । मद्यु अत्य । इति
 स्थिते ।

इत्यर्थः । ४६ ॥ अत्यर्थो यमात्तये अत्यमयर्थे परे न च

प्रा सोऽयः । पित्रधः । मात्रर्थः ॥ सु अनुबन्धः । सु आह्वति । इति स्थिते ।

सुम्भूतार्थः ॥ ४७ ॥ सुबन्धो अमापयते असर्वार्थे परे न
प प्रा सोऽयः । अनुबन्धः । आह्वति ॥ न अनम् । ने अनम् ।
इति स्थिते ।

ए अय् ॥ ४८ ॥ एता अय् भवति असर्वार्थे परे न प
प्रा सोऽयः । नयन्म् । ययन्म् ॥ नै अऊ । यै अऊ । इति स्थिते ।

ए आय् । ४९ ॥ ऐऊर आय् भवत्यसर्वार्थे पर न प प्रा
सोऽयः । नायऊ । ययऊ ॥ सो अनम् । पो अनम् । इति स्थिते ।

ओ अय् ॥ ५० ॥ आऊरो अय् भवति असर्वार्थे पर न
प प्रा सोऽयः । ऊयन्म् । पूयन्म् ॥ ली अऊ । वी अऊ । इति
स्थिते ।

औ आय् ॥ ५१ ॥ औऊर आय् भवत्यसर्वार्थे पर न प
प्रा सोऽयः । लायऊ । पायऊ ॥ गा अत्रिन्म इति स्थिते ।

गोर इति वा प्रकृति ॥ ५२ ॥ गोरान्तस्य वा प्रकृ-
तिर्मन्त्रस्वर पर । गं अत्रिन्म । गंअत्रिन्म । गरात्रिन्म ॥ गोघ
रौ । गार्दहा । गं अट्टी । गा अल्लडी । इति स्थिते ॥

अय स्वरे ॥ ५३ ॥ गोरान्तस्य अवाहाराय भवति स्वरे
पर । गा अरडी । गवाहरी । गारपी । गयहा । गर्वाहा । गवाहू ।
गगुडी । गदेहकी । गवहकी ॥ गे अऊ । गा अऊ । इति स्थिते ।

अवेन्द्रयान्तिपम् ॥ ५४ ॥ गोरान्तस्य निपयवादेरो
भवति अस्त्रय परमः । गवाहः । गवहः ॥ ते अऊ । लवे

अमन्त्रम् । पदा इह । अमी इह । इति स्थितम् ।

अपादीनां पञ्चसोप पदान्ते न वा लोपे तु प्र
कृतिः ॥ ३३ ॥ पञ्चमी कर्मणानां अर्धस्येवमासीनां वज्रो-
होपो अस्ति न वा ह्रास तु प्रकृतिश्च भवति । त आहुः । वसहुः ।
अस्मा आसन् । अस्मा आसन् । पृ इह । पटिह । अस्मा अन्तु ।
अस्मा अन्तु ॥ नै च अह । रे इ अह । नै च अह । अह इ
इह । रिपु इ वद । इति स्थितम् ।

स्वरजो यवक्षराद्यनदित्यौ लोप्यौ व्यञ्जने ॥ ३४ ॥
अनदित्यौ स्वरजो यवक्षरौ लोप्यौ यवता व्यञ्जन परे । न्यरह ।
रान्द्र । मारुत । अविन्दु । रिपुह । त अह । पटो अह ।
इति स्थितम् ।

स्रोत्तर पदान्ते लोपमक्षर ॥ ३५ ॥ स्रोत्तरं
पदान्ते वदमान्त्वो स्रोत्तरं लोपमापद्यते । तेऽत्र । पटोऽत्र ॥
रेचो एवम् । पटु इह । मारु सुह । अह पत्रम् । रे कृति । त
महि । नौ वान् ।

न व्यञ्जने स्वराः सन्धेया ॥ ३६ ॥ व्यञ्जने परे स्रष्टु
सन्धानेन न भवति ॥ रिह कम् । आह कम् । मारु कम्
इति स्थितम् ॥

र अहस्तद्विधे ये ॥ ३७ ॥ अवा रो भवति तद्विधे प
परे । रिपुह । पित्रम् । पर्व आहम् । मारुम् ॥ गार्हृति इति
स्थितम् ॥

गार्हृतिरम्माने ॥ ३८ ॥ अम्माने गार्हृतिरिति स्थितम्

स्वप्न । गगने युति गम्पूति ॥

इति स्वरसंग्रहः ।

अथ तपो स्वराणामथ संग्रहः । अथपिभूषण

प्रकृतिभाष उच्यते । अथा चारपर्वम् । ना गहि । अ अपेदि ।

३ इन्द्र परय । ३ उरिष्ठ । आ पयम् । इति स्थित ॥

मोद-ठा अइउआ निपात्ता स्वर प्रकृत्या ॥ ६१ ॥

आदन्ता निगता अ इ उ आरप कयस्य निगता ह्यरे पर
प्रकृत्या निपात्ति । यत्रचलनानुक्रमं तस्मात् निगतामिति ।

म्नाह ।

ईदर्थे द्विपापोग मपोदामिपिर्षी य य ॥

आहानुव-पो विप्रवो वाक्पस्परगपोनतु ॥ १ ॥

ईदर्थे-आउक्-आप्य । द्विपापोग आदि लटि । मर्षागतो
आ उरवाप्यन् । आदकानात् । अमिपिर्षी आ आर्षेभ्यः आर्षेभ्यः
प्रागल्भ्यकृतद्वयमिति । वाक्प-आप्यं द्विप्र मय्यम् । स्मरत्
आप्यं चित्तं नन । अम्यद्वयमपरादित्यं कयवार्थम् ॥ कपी लौ ।
माने इमे । इति विवत् ।

द्विचवनमना ॥ ६२ ॥ अतोमून द्विचवनं स्वर वर

द्विच व निपात्ति । अतोमूनं वरित्यत्र अतोमूनं प्रत्ययिभ्यम् ।

मनादार्दीनां वा ॥ ६३ ॥ मर्षागताम्यं वा म-पयवति ।

मर्षी इव म । १ । उ र्षी इव उग्रर्षीव । अमुक चत्र निद्रा
इति स्थित ।

म माद्यो-दव ॥ ६४ ॥ माद्योग परमव-मूनं निचपनं

स्वरे परे प्रकृष्य म तिष्ठति । अमुकेऽत्र तिष्ठतः ॥ अमी आमी ।
अमी गृह्यन्ते । अमी सन्तः । अमी आदित्यरमय इति स्थिते ।

बहुवचनममी ॥ ६३ ॥ अनुपपन्नममी रूपं स्वरे परे
प्रकृष्य तिष्ठति । आगच्छ मे देवश्चक्षुष्यः । तिष्ठ मा पश्य
२ इति । आगच्छ मे तिष्ठुमित्रश्च । इति स्थिते ।

अनुपदिष्टारम् ॥ ६४ ॥ अक्षरममात्मभावेऽनुपदिष्ट
पुनः स्वरे परे प्रकृष्य तिष्ठति ॥ सुसोऽ २ इति । इति स्थिते ।

नेती ॥ ६७ ॥ कृत्य इतिऽप्ये परे सन्धिः सन्धिनिषेधो
न भवति । अथ सुसोकेति । इतिऽप्यने गने ऐन च पुनास्ते
लोका स्थिताः ॥

सोऽ ।

एकमात्रो यकैश्चस्वो त्रिमात्रो दीर्घ उच्यते ।

त्रिमात्रस्तु प्लुतो द्वयोः व्यञ्जनं चाक्षमात्रम् ॥१॥

इति प्रकृतिमात्रसन्धिः ।

अथ व्यञ्जनसन्धिरुच्यते ।

कङ् अत्र । कङ् अवति । अष् अत्र । अष् गच्छति । पद्
अत्र । पद् गच्छति । तन् अत्र । तन् गच्छति । कङ् अस्ते ।
कङ् अवति । इति द्विः स्थिते ।

वर्गययमा पदान्ता स्वरयोजयतु तृतीयान् ॥ ६८ ॥

ययाम् वर्गययमा स्वरयु योजयन्तु च परेषु स्ववर्गद्वयीयान्तरागम् ।

वर्गययमितिऽप्ये वरुणाभावात् । वागात् । वाग्भवति । अत्र ।
अभावात् । पद् । पद् गच्छति । तद् । तद् गच्छति । कङ् अस्ते ।

• कश्चिद्वर्ति । मूर्तिप्रत्ययस्य चार्थिमाग मर्त्यिप्रत्ययप्रतिषेधात्
मूर्तिप्रत्ययस्यार्थिमागस्य यत्र तत्र निन्द मर्त्यिप्रत्यय मवति । यत्र
चार्थिमागस्यत्र विद्वन्म मर्त्यिप्रत्ययमवति इति । मिदम् ॥ वाङ्
मर्त्य । अयं मायम् । यद् भुम्भति । तद् नयन्म् । त्रिन्दुर् विनाति ।
इति मिदम् ।

[illegible]

प्रत्यये पथम दधमाक्षिपम् ॥ ७ ॥ पथिना पथि-
 कमा निव पथिगपथमानात्पथि प्रत्ययपथम पथ । पथिमात्पथ । प-
 थिमात्पथ । पथिमात्पथ । पथिमात्पथ । पथिमात्पथ ॥ पथिमात्पथ । पथि-
 मात्पथ । पथिमात्पथ । पथिमात्पथ । पथिमात्पथ इति पथि ।

[illegible]

मानुषाविष्णुर्गोब्रह्मणे ॥ ७३ ॥ कण्डनः ॥ स
 कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥
 कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥
 कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥
 कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥ कण्डनः ॥

[illegible]

परस्माभ्यो वर्गप्रथमेभ्यः परो ह्रस्वः पूर्वचतुर्थमापद्यते न वा । ना-
नीनः । नापीनः । अम्मी । अम्मी । पद्ममि । पद्ममि ।
तस्मिन् । तस्मिन् । अन्तः । अन्तः । तेभ्योऽर्थ-
स्वरस्वरन्तिस्वरम् । तेन वाङ्मयवति । पवति पवति । पृथि-
वमतत्त्वयन्त्रवर्षम् । पुनरपि न वा पवति पवति । पवति । पवति ।
मपयति । तन् मपयति । तन् मपयति । तन् मपयति । तन् मपयति ।
तन् मपयति । तन् मपयति । तन् मपयति । तन् मपयति ।

परूप्य तद्वारो सुषट्कर्गेषु ॥ ७४ ॥ पञ्चम्यस्यनाये

सुषट्कर्णेषु परेषु पररूपमापद्यते । कल्लुनामि । क्वरावि ।

बुद्ध्यास्तनमनन्तस्वाधुनाशिरम् ॥ ७४ ॥ समस्तस्य

आसिद्धं चैव भवति ।

पदान्ते पुट्यं प्रथमः ॥७८॥ पदान्ते च सामान्यं पुट्यमन्व-

एवम प्रथमो मण्डपः ॥

पुढां दक्षिणरज्जुर्ध्वे ॥७७॥ पुढां वृत्तीनां मन्त्रिः ज्ञानुर्ध्वे

परेषु । तद्ग्राहयति । तस्माद्यति । तस्म्यपयति । तस्म्यनारेण । तद्ग्रीक
ते । तद्ग्रीक । तद्ग्रीकम् । तद्ग्रीकम् । तस्म्यनारेण ॥ क्त्वा रोत ।
क्त्वा शयम् । इति चिन्ते ॥

यं वो ॥७॥ पश्यान्मस्तुतादृशं भ्रममापद्यते शशारं परे ॥

चक्षुः प्यर्षमिदं स्यात् यदुक्तं कर्षणमज्ञा ।

¹ तस्योत्तरपदं बुद्धिं यदि वेदिसि कश्चापकम् ॥ १ ॥

मृदपीरत्य न जानासि कृत्यं किञ्च विमायसा ।

अद्वयवत् वचनं मूलं वंशो व्यवस्थितम् ॥ २ ॥

तत्प शने । तत्प शबन्धम् ॥ कुरु आस्त । मुग्धम् अत्र । पञ्च
॥ ॥ ॥ ॥ इति स्थित ।

अन्यथात्वं उपधा ॥ ७६ ॥ धातुनिष्पद्योऽस्त्वचर्षिपूर्वो
पञ्च मन्थत्वा भवति ।

दशाना इत्योपधा स्वरे द्वि ॥ ८० ॥ दशाना ।

पञ्चाना इत्युत्पत्त्ये परे द्विर्भवति । कुरु आस्त । मुग्धम् अत्र ।
पञ्चमिह । इत्युत्पत्त्ये । अत्र त्वचर्षिपूर्व इत्युत्पत्तिना दशाना प्राप्ता
(अमिह वदित्वा मन्थत्वे) अन्तरत्वे चार्थे दृष्ट सति वदित्वा
चार्थममिह भवति । इति दशाना मति द्विर्भवति । पूष चरव कृते
परचाद्विह प्राप्ता मति । सप्तद्वाधितो विधिर्वाधित षष्ठास्त्वुत्प
पञ्च ॥ मन्थत्वा भवति । मन्थत्वा भवति । इति स्थित ।

नौऽन्तरवत्तयो शकारमनुस्वारपूर्वम् ॥ ८१ ॥ १

पञ्चाना मन्थत्वात्तयो परचा शकारमापद्यते अनुस्वारपूर्वम् । मन्थो
भवति । मन्थत्वा भवति ॥ मन्थत्वा दीकृते । मन्थत्वा ठकारेण ।
इति स्थित ।

ठठयोः पञ्चम् ॥ ८२ ॥ पञ्चान्ये मन्थत्वा ठठयो परचा
पञ्चमापद्यते अनुस्वारपूर्वम् । मन्थो दीकृते । मन्थत्वा ठकारेण ॥ मन्थत्वा
भवति । मन्थत्वा भवति । इति स्थिते ।

ठठयोः सञ्चम् ॥ ८३ ॥ पञ्चान्यो नकारस्त्वयो परचो
मन्थत्वापद्यतेऽनुस्वारपूर्वम् । मन्थो भवति । मन्थत्वा भवति ॥ मन्थ
वादि । इति स्थित ।

तनः पञ्चा ॥ ८४ ॥ मन्थत्वात्तयो पञ्चान्यो नकारोऽनुस्वार

यत् व्यञ्जते परे । त्वं ह्युनासि । त्वं रमसि । त्वं यासि । त्वं वससि ।
(सप्ताद् संज्ञायाम्) । सम्पूर्णात् राजतोरचं क्षिप्यनुत्वारामन्ते
निष्कृते । सं राजते सप्ताद् ॥

विरामे वा ॥ ६२ ॥ पदान्ते मन्त्रोऽनुत्वारमापद्यते न वा
विरामे । ऐवानां । ऐवानाम् । पुरुषाणां । पुरुषाणाम् । ऐव । ऐवम् ॥
त्यम् करोषि । त्वम् वरसि । त्वम् टीकसे । त्वम् ऊरसि । त्वम् प
यसि । इति स्थिते ।

वर्गे वद्वर्गपञ्चमं वा ॥ ६३ ॥ पदान्ते मन्त्रो वर्गे परे
वद्वर्गपञ्चममापद्यते न वा । त्वङ्करोषि । त्वं करोषि । त्वङ्करसि । त्व
वरसि । त्वङ्कोकसे । त्वं टीकसे । त्वन्करसि । त्वं तरसि । त्वम्पच
सि । त्वं पचसि ॥ त्वम् यासि । त्वम् वरसि । त्वम् ङोक्से । इति
स्थिते ।

पदक्षेपे वा ॥ ६४ ॥ पदान्ते मन्त्रो पररूपमापद्यते वा
पदक्षेपे परत् । त्वय्यासि । त्वं यासि । त्वय्यरसि । त्वं वरसि ।
त्यङ्कोकसे । त्वं ङोक्से ॥

इति व्यवहृत्सन्धिः ।

अथ विसर्जनीयसन्धिरुध्यते ।

कं वरति । कं वद्वयति । इति स्थिते ।

विसर्जनीयमे छे वा शम् ॥ ६५ ॥ चे वा छे वा परे वि
सर्जनीयं शमापद्यते । क्यवरति । क्यवद्वयति । इति सिद्धम् ॥ क
टीकते । कं ठकारेण । इति स्थिते ।

टे ठे वा पम् ॥ ६६ ॥ ठ वा ठ वा परे विसर्जनीयः

पूष सञ्चरे वाऽऽपद्यते पञ्चरे परे । मृत्पाहि । मृन्पाहि ॥

प्रशान्तः शादीन् ॥ ८४ ॥ प्रशान्तो मकारः शादीन् च
ज्योति । प्रशान् चरति । प्रशान्भाषति । प्रशान्टीयते । प्रशान्भो-
रेण । प्रशान् तरति । प्रशान् बुद्धति ॥ मवान् हुन्यति । मवान् कि-
ञ्चति इति स्थिते ।

द्वे सस् ॥ ८५ ॥ पदान्थो मकारो व कस्यमाद्यते वकारे परे ।

मनुस्वारदीनम् ॥ ८७ ॥ मन्धिकरस्थपुत्राण् शस्त्रपात्रीन्
दीनत्वापनुत्वाये मासि । मवान्भुजति । मवाद्धिच्छति ॥ मवान् क-
ति । मवान् मयति । मवान् मकारेण । मवान् शेत् इति स्थिते ।

मममशङ्करेषु अकारम् ॥ ८८ ॥ पदान्थं नमरो वयम्
शङ्करेषु परेषु ममममाद्यते । मवाह्वयति । मवाह्वयति ।
मवाह्वयते । मवाह्वयेते ॥ कुर्वेत् शूरः । वयमपिचक्षुषे वैदध्यम् ।
इति स्थिते ।

शि नृचौ वा । ८९ । पदान्था मकारो नृचौ वा माज्जाति श-
कारे परे । वयमर्गस्थवर्गस्थान् चवर्गौ । इति पञ्चमः स्कन् ।
कुर्वेच्छूरः कुर्वेच्छूः कुर्वेच्छूरः ॥ मवान् क्षीय । मवान् हीनते ।
मवान् खमयेत् । इति स्थिते ।

वदन्तु वयम् ॥ ९ ॥ पदान्थो नमरो वकारमाद्यते
वदन्ते परम् । मवावधीन । मवावधीनते ॥ मवावधमरेण ॥
वम् हुन्यति । वम् रमते । वम् प्यसि । वम् कसति ।
इति स्थिते ।

मोऽनुस्वारं व्यञ्जये ॥ ९१ ॥ पदान्थं मकारोऽनुस्वारमा-
-

कप्पीवति । क छीवति । कस्तौति । कस्तौति । क स्तीति ॥ क शते ।
क परे । क साधु । इति स्थिते ।

शे वे से वा वा पररूपम् ॥ १०३ ॥ शे वा पे वा से वा
परे विसर्जनीय परस्ममावपठते न वा । कश्येते । क शेते ।
कप्पयति । क परे । कस्यधु । क साधु ॥ क अर्थ । क अत्र ।
इति स्थिते ।

दमकारयोर्मध्ये ॥ १०४ ॥ इषोरकारयोर्मध्ये विसर्जनीय
उमावपठते । कोऽर्थ । कोऽत्र ॥ क गच्छति । क पाति । इति
स्थिते ।

अधोपगतौ ॥ १ ॥ अक्षरचोपवर्गाम्ये विसर्जनीय
उमावपठते । कोऽगच्छति । कोपाति ॥ क इह । क उपरि । क
एष । इति स्थिते ।

अपरो स्तोप्योऽन्वस्यरे यं वा ॥ १ ६ ॥ अक्षरात्पठे
विसर्जनीये लोपो भवति यं वाऽऽपठते अन्यस्वर परे । अपाप्ठो-
ऽत्र समुच्चयं न च विसर्ज्यात् ॥

न विसर्जनीयलोपे पुनः सन्धिः । १०७ ॥ विसर्ज-
नीयलोपे कृते पुनः सन्धिर्न भवति । क इह । कथि । क उपरि ।
कमुपरि । क एष । कमेव ॥ देवा आहु । मो अत्र । इति स्थिते ।

आलोम्यामेवमेव स्वरे ॥ १०८ ॥ आक्षरयोस्तन्मात्रं
पठे विसर्जनीय एवमेव भवति य वाऽऽपठते स्वरे परे । देवा आहु ।
देवापहु । मो अत्र । मोषत्र ॥ भगो अत्र । अघोः अत्र । इति

वक्ष्यमाणस्यते । कक्षीयत । कक्षमारेण ॥ कः कश्चि । कः कुरुति ।
इति स्थिते ।

ते ये वा सम् ॥ ६७ ॥ ते वा ने वा परे विसर्जयेन्
समाश्रयेत् । कस्त्यति । कस्तुति ॥ कः कतेति । कः कनति । इति
वि स्थौ ।

कस्योर्धिहाम्सीयं न वा ॥ १८ ॥ कस्योः पर्यो-
रिसर्जनीत्ये शिष्टम्भीकमापद्यते न वा ।

त्रिहामुत्तीषोपपत्नीषौ च ॥ ६३ ॥ त्रिहामुत्तीषुः

प्राणीयं च परं ब्रह्म मयेत् । क^x करोति । क^x करोति । क^x कुरुति ।
क^x कुरुति ॥ क^x पचति । क^x पचति । इति विष्णोः ।

पश्यात्पश्चानीयं न वा ॥ १ • ॥ पश्यत्पश्येत्

सर्वत्रैव वपस्यावीकमापद्यते न वा । क^{०४} पश्यति । कः पश्यति । क^{०५}
पश्यति । कः पश्यति ॥ कः पुराणविज्ञाचक्षुः । कः द्वापविज्ञाचक्षुः ।
पुराण विज्ञाचक्षुः । कः द्वापः । कः पश्यति । इति स्थितं ।

न शास्त्रीन् शपसत्त्वे ॥ १०१ ॥ निघर्बनोऽयं शारीरं न
 म्रामोति शपसत्त्वे त्रिभिन्ने पदे ॥ कः हृष्योति । कः ह्रीयती । कः
 स्वीति । इति स्थिते ।

अथोक्तवत्तु राशसेषु वा शेषम् ॥ १०२ ॥ अथोक्तवत्तु
राशसेषु पराशे विसर्जनीयम् शेषमाशयेते अथ । अथपिचरुणे त्रिक
म् ॥ करणयोगति । करणयोगति । करणयोगति । करणयोगति ।

कप्ठोवति । कठोवति । कस्तोति । कस्तोति । क स्तोति ॥ क शते ।
क परदे । क साधु । इति स्थिते ।

शे पे से वा वा पररूपम् ॥ १०३ ॥ शे वा पे वा से वा
परे विसर्जनीय पररूपमापद्यते न वा । करोते । क शेते ।
कप्ठोवति । क परदे । कस्तोति । क साधु ॥ क अर्थ । क अत्र ।
इति स्थिते ।

उद्वारपोर्मये ॥ १०४ ॥ उपोद्वारपोर्मये विसर्जनीय
रूपापद्यते । कोऽत्र । कोऽत्र ॥ क गच्छति । क अरति । इति
स्थिते ।

अधोपगतोऽय ॥ १०५ ॥ अधोपगतोऽयोर्योर्मये विसर्जनीय
रूपापद्यते । कोऽत्र । कोऽत्र ॥ क इति । क उपरि । क
एव । इति स्थिते ।

अपरो लोप्योऽन्वसरे यं वा ॥ १०६ ॥ अपरस्त्यो
विसर्जनीयो लोप्यो भवति यं वाऽपद्यते अन्वसरे परे । वाऽपरो-
ऽत्र समुत्पत्त्यै न च विस्तरार्थे ॥

न विसर्जनीयलोपे पुनः सन्धिः । १०७ ॥ विसर्ज-
नीयलोपे कृते पुनः सन्धिर्न भवति । क इति । क इति । क उपरि ।
क उपरि । क एव । कयेय ॥ वैवा अत्र । मो अत्र । इति स्थिते ।

आलोभ्यामवमेव स्वरे ॥ १०८ ॥ आलोभ्यामवमेव
परे विसर्जनीय एवमेव भवति यं वाऽपद्यते स्वरे परे । एवा अत्र ।
वैवा अत्र । मो अत्र । मो अत्र ॥ भगो अत्र । अत्र अत्र । इति

स्थिते ।

मगोअघोम्या वा ॥ १०६ ॥ मगोअघोम्या विसर्जनीय
अमेव मवति च वाऽपघत त्वरे परे । मगो अत्र । मगोअत्र । अघो-
अत्र । अघोअत्र ॥ वेवा गच्छ । यो यति । मगो अत्र । अघो
अत्र । इति स्थिते ।

बोपवति सोपसु ॥ ११ ॥ आभारमोराभ्याम्बो पठे
विसर्जनीयो बोपमापघते बोपवति परे । वेवाअत्र । योयति ।
मगोअत्र । अघोअत्र ॥ बोपवत्यं यवेति नितृस्वर्गम् ॥ सुपि । सुपु ।
इति स्थिते ।

मामिपठे रसु ॥ १११ ॥ मामिनः पठे विसर्जनीयै रमा-
पठते नितरेष्व । ईस्वर्भे वचनम् ।

इहोरीहरी ॥ ११२ ॥ अत्र वायोमिस्तेरीहरी मवत् । वि-
उमे अत्रन्यरी च । रेभ्योर्विसर्जनीयः । हुरीः । हुरु ॥ अग्नि
गच्छति । अग्नि अत्र । एभिः गच्छति । एभिः अत्र । मुनि
भाषति । मुनि गच्छति । पटु ववति । पटु अत्र । इति स्थिते ।

बोपवत्स्वरेषु ॥ ११३ ॥ मामिनः पठे विसर्जनीयो रमाऽ
पघते बोपवत्स्वरेषु । अग्निर्गच्छति । अग्निरत्र । एग्रीगच्छति ।
एगिरत्र । मुनिगच्छति । मुनिर्गच्छति । पटुर्ववति । पटुरत्र ॥ पिठ
वाहि । पिठ अत्र । पुनः गच्छति । पुनः अत्र । इति स्थिते ।

रसकृतिरनामिपठेऽपि ॥ ११४ ॥ रेभ्यश्चुतिर्विसर्जनी-
यो नमिस्तेऽपममिपठेऽपि रमापघते बोपवत्स्वरेषु पठत । निवर्षति
नितरत्र । पुनर्गच्छति । पुनरत्र ॥ अहं यत्ता । अहं अत्र । अहं

अपि । अहं व्यापति । अहं इमति । अहं अपि । इति स्थितम् ।

अदो-रेफ ॥ ११४ ॥ अहो विसर्जनीया रमागणत अरणे
पायति य स्वयं परे । अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत्-
नि । अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत् ।
अहमेतत् ॥ अहं व्यापति । अहं भि । इति स्थितम् ॥

न स्यादिति ॥ ११५ ॥ अहो विमर्शनीयो न रमागणत
स्यादिति पर । अहमेतत् । अहमेतत् । स्यादिति इति स्थितम् । अहमेतत्-
नि । अहमेतत् ॥ अहं वक्ति । इति स्थितम् ।

अहमेतत् पद्यादिषु ॥ ११६ ॥ अहमेतत् विमर्श
नीया रमागणत पद्यादिषु परम् । अहमेतत् । अहं वक्ति । इति
स्थितम् ॥ अहं वक्ति । अहं वक्ति । इति स्थितम् ।

अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य ॥ ११७ ॥ अहमेतत् परा
विमर्शनीया अहमेतत् व्युत्पन्न परे । अहमेतत् । अहं वक्ति । अहमेतत् ॥
अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत् । इति स्थितम् ।

॥ ११८ ॥ अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य ॥ ११९ ॥ अहमेतत्
अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य सौम्य अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत् ॥
अहमेतत् । अहमेतत् । अहमेतत् । इति स्थितम् ।

अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य ॥ १२० ॥ अहमेतत् व्युत्पन्न
अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य ।

अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य ॥ १२१ ॥ अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य
अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य । अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य ॥ अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य । अहमेतत् व्युत्पन्न सौम्य ।

ब्रह्मपति । इति विष्णोः ।

दीर्घातिपदा षाड्वा ॥ १२२ ॥ पञ्चम्यादीर्घातिपदाद्ये वा

द्विर्मात्रमाश्रयते । वाङ्मात्रमाश्रयति । वाङ्मात्रमाश्रयति । वैष्णवाश्रयति ।

मया विदुः । इति सिद्धम् ॥ अथाप्युच्यते । मा विदुः । इति

आहमाहम्वा नित्यम् ॥ १२३ ॥ आहमाहम्वा पर

सङ्कारो नित्य इति मया कथितं । व्याख्यायति । मान्निवृत्त ।

इति सिद्धम् । अथ च । इति स्थिते ।

असुरे ॥ १२५ ॥ व्यञ्जनं हिर्ममसि व्यह्वमे परे । इदम् ॥

इति विद्यार्थीप्रश्नः ॥

अथ सिद्धादिभिर्य उच्यन्ते ॥

सद्यः समस्तं बन्धे परं व्योक्तिस्त्वमोपरम् ।

प्रश्ना यन्मुखारोही सर्वभाषामरस्वती ॥ २ ॥

Figure 1

षाण्डिनिसृष्टिर्ब्रह्मसूत्रप्रसङ्गः ॥ १२५ ॥ अथोन्निषेधः ॥

भानुविभक्तिमर्षमर्षयश्चरुणरुहः विहसंशं यवपि । त्वं सिद्ध

द्विरिषम् । त्वत्तन्मै न्यज्जनान्तं भवि । कस्युन मध्येऽहं द्विरिषम् ।

पुनित्वं स्वीकृत्य नृपसंस्मृत्यं चेति । तत्रापरायणत्वात्पुनित्वस्य नृप-

राष्ट्रप्रतिभक्तयो बोद्धव्यो । आरोग्यसाधनस्वादीनं विमलसंज्ञातं

पुनश्च इति स्थितिः ॥

वस्मात्परा विष्णुः ॥ १२६ ॥ सि जी जम् । जम् जी

रास् । टा भ्याम् मिस् । डे भ्याम् भ्यस् । ङसि भ्याम् भ्यस् । ङस्
भ्योस् भ्याम् । ङि भ्योस् भ्यप् । तस्मात्पूर्ववतो सिङ्गात्परा त्वाद्यो
विभक्तयो भवन्ति । ता पुन स्तः । सि ङी ङस् इति प्रथमा । भ्यम्
ङी रास् इति द्वितीया । टा भ्याम् मिस् इति तृतीया । डे भ्याम्
भ्यम् इति चतुर्थी । ङमि भ्याम् भ्यस् इति पञ्चमी । ङस् भ्योस्
भ्याम् इति षष्ठी । ङि भ्योस् भ्यप् इति सप्तमी । एवं युगपत् सर्व
प्रत्ययमसङ्गे बहुविधत्वा शब्दार्थप्रतिपत्तिरिति । सिङ्गायविभक्ता
याम् ।

प्रथमाविभक्तिर्लिङ्गार्थवचने ॥ १२७ ॥ लिङ्गार्थवचने
प्रथमाविभक्तिर्भवति । इति लिङ्गार्थप्रथमा । तत्रापि युगपदेकवचनादि
प्राप्ते ।

एकं द्वौ बहुन् ॥ १२८ ॥ अर्थात् बह्वीत्येकस्मिन्नर्थे एक-
वचनम् । द्वयोरर्थयोर्द्विवचनम् । बहुष्वर्थेषु बहुवचनम् भवति । इति
लिङ्गार्थैकत्वविभक्तायां प्रथमैकवचनं सि । पुरुष सि इति स्थिते ।

योऽनुबन्धोऽप्रयोगी ॥ १२९ ॥ य अनुबन्धः स अप्र-
योगो भवति । अनुबन्धः कः ? इत्यत्राह त्वा विभक्तिष्वनुबन्धा । वा
विरामे इति वर्तमाने ।

रफस्तोर्यस्यर्जनीपः ॥ १३० ॥ विरामे व्यञ्जनद्वयी च
रफस्तोर्यस्यर्जनीपः भवति । परबर्त्ताभावो विरामः । अथवा य-
दन्तरं बर्त्तान्तरं ज्ञेयस्ये स विरामः । पुरुष इति सिद्धं परम् ।
तमेव लिङ्गार्थे द्विविधविभक्त्यां द्विवचनम् ङी । सन्धिः । पुरुषी ॥
तमेव लिङ्गार्थे बहुवचनविभक्त्यां बहुवचनं ङस् । अनुबन्धप्रत्ययः । पुरुष

अम् इति स्थिते । अकारे ओपमिति प्राप्ते कर्मसिद्धये । अकारो वीर्यं
ओपयतीति वर्तते । सर्वविधिभ्यां ओपविधिर्ब्रह्मणः । ओपस्वरपदेराणः
स्वरपदेरो विधिर्ब्रह्मणः ।

असि ॥ १३१ ॥ सिद्धास्त्योऽस्यो वीर्यमापयते असि परे ।
(एकरेपरिरुत्तमनम्बरम्) । ब्रह्मण्यस्यपुष्पादिस्वाद्भेदेषु मिम्वेषु
स्वसु या न गर्भस्य किमु या स्वैव । पुन स्वस्य वीर्यं । सस्य
विचर्यनैव । पुरुषा ॥ त्वेयामन्त्रस्याप्यविश्रुत्याम् ।

आमन्त्रये च ॥ १३२ ॥ इत्यन्तमभिमुक्षीन्मन्त्रमात्म-
न्त्रम् । तत्र प्रथमाविमक्तिर्यवति ।

आमन्त्रये सिं सम्बुद्धिं ॥ १३३ ॥ आमन्त्रयार्थे विहित-
सिं सम्बुद्धिस्तथो यवति ॥

इत्वनदीधदाम्यासितोपम् ॥ १३४ ॥ इत्वनदीधदाम्य-
स्य संबुद्धिर्मन्त्रः सिद्धोपमापयते । त्वेयामन्त्रस्यामिन्त्रस्ये
व्या दे मो एवम् प्राप्नोष्यन्ते । दे पुरम् । द्विचमनवचनस्ये
पूर्वम् । दे पुण्यी । इ पुण्या । त्वेव कर्मविश्रुत्याम् ॥

शेता कर्मभ्रमसंप्रदानापादानस्याम्यायविश्रुत्ये ॥ १३५ ॥
शेताद्वितीयया वद्विमन्त्रः कर्मादिषु फलसु कारकसु यथास्वरं
यवति । इति कर्मादि द्वितीया । पुण्यं यम् इति स्थितं ।

अकारे ओपम् ॥ १३६ ॥ सिद्धास्त्योऽस्यो ओपमापयते
समान्ये अकारे परे । पुरम् । द्विचम सन्धिः । पुरुषी । ब्रह्म
पुरुष अम् इति स्थिते ।

शसि सस्य च नः ॥१३७॥ शसि परे विज्ञानोऽमरो
दीर्घमापद्यते सस्य च ना मवति । पुनः सरणौ दीर्घः । पुरुषान् ।
तमेव करणविशदायाम् ॥ रोपा कर्मत्यादिना करणे हतोपा । पुरुष
य इति स्थितः ।

इति ता ॥ १३८ ॥ अकारान्ताक्षिप्रत्वरप्यः इति मवति ।
सन्धिः ।

एवर्ध्वेभ्यो नो यामन्त्यः स्वरद्वयवर्गपवर्गोत्त
रोऽपि ॥ १३९ ॥ रेफवर्गवर्ध्वेभ्यः परोऽस्थो नम्यः ए-
वमापद्यते स्वरद्वयवर्गपवर्गान्तोऽपि राभ्यान्तरोऽपि । स्वरान्त
स्वरान् । पुरुषस्य । द्विवचने ।

अमरो दीर्घ घोषति ॥ १४० ॥ विज्ञानोऽमरो
दीर्घमापद्यते घोषति परे । पुरुषाभ्याम् । बहुत्वः ।

मिसैत्वा ॥ १४१ ॥ अकारान्ताक्षिप्रत्वरप्य मिसैप्से वा
मवति । सन्धिः । पुरुषे । तमेव सम्प्रदानविशदायाम् । रोपाः कर्म-
त्यादिना सम्प्रदाने बहुव्री ।

हर्षः ॥ १४२ ॥ अकारान्ताक्षिप्रत्वरप्य हेर्षो मवति ।
घोषति दीर्घः । पुरुषाथ । द्वित्व पूर्वकम् । पुरुषाभ्याम् । बहुत्वः ।

धुह् व्यञ्जनमनन्तस्यानुनामिकम् ॥ ७५ ॥

अन्तस्थानुनासिकार्थि व्यञ्जनं धुह् संज्ञा मवति । क ल ग घ ।
च छ ज झ । ट ठ ड ढ । त थ द ध । प फ ब भ । श ष स ह इति ।

धुहि नदुरथ स्वे ॥ ७६ ॥ विज्ञानोऽमरप्य मवति बहु

त्वे पुटि पर । पुष्पभ्यः । तत्रैव अथादानविषयायां शया कर्मस्थ-
विना अथादाने पञ्चमी ।

कभिरात् ॥ १४४ ॥ अनामनादिद्रव्यस्य कसिपुत्रवति ।
 पुम्पान् । द्वित्वञ्चतुत्वयोः पूर्ववत् । श्रीर्गोषारश्च निमर्बन् । अक्षरे
 ज्ञाप प्राप्ते सति लभिमित्यम् । पुरषाम्ब्य पुरुषम्ब्य । तत्रैव स्वाम्बा-
 विविज्ज्ञानं शया कर्मोत्पादिन्य स्वाम्बावी पट्टी ।

इत्स्वः ॥१४॥ अनाद्यन्तजिह्वन्तं इत्स्वा मयति ।
पुष्पस्य हित्वा पुष्टिं बहून् त्वे इति वक्षते ।

श्लोमि च ॥ १४ ॥ शिवास्तोऽस्तु प मयनि चास्ति च
 परे । सगिब । पयम् । रेयस्तेषिसिद्धीम् । पुरस्ते । अतुते पुरय
 आम् इति स्थिते । अयमतीत्युक्तम् इति वक्तव्ये ।

आमि च नुः ॥ १४७ ॥ हस्तनीम्बाराधेभ्यः करो
द्रव्यमो मयसि आमि परे ।

हृषीपादो तु जगदि ॥१४॥ अतएव जगत्स्य स-
विर्मयसि हृषीपादो विमलः ।

दीर्घमाविसर्गो ॥ १४६ ॥ ह्रस्वान्तं सिद्धं दीर्घमावस्यते
सन्ध्यामिपरे । एष्वर्थात्साधितं यत्नं योवयति दीर्घं । पुरश्चस्याम् ॥
एवैव यद्विद्वद्वे सप्तमी । अनुगच्छन्त्यापः सन्धिः । पुन्ये । द्विचन
पूर्वकम् । पुरुषयोः । बहुते बुद्धि एतत् च ।

नामिकरपराः प्रत्ययविकारागमस्य सि० वं नृपि
मर्द्धनीषपास्तरोन्वि ॥ १३ ॥ नामिकरपरेभ्यः प्रत्ययविकाराग-

गमस्व सिः पमापयत नुचिसत्रनीयपास्तोऽपि । पुरुषपु । नीलकः ।
 पुरुषः, पुरुषो, पुरुषा । हपुरुषः, हपुरुषो हपुरुषा । पुरुषम् पुरु-
 षी, पुरुषान् । पुरुषेण, पुरुषाभ्याम्, पुरुषे । पुरुषाव, पुरुषाभ्याम्,
 पुरुषभ्यः । पुरुषात्, पुरुषाभ्याम् पुरुषेभ्यः । पुरुषस्य पुरुषयोः,
 पुरुषाभ्याम् । पुरुषं, पुरुषान्, पुरुषेषु ॥ एवं यम बीर देव इह सूर्य
 सगर उरुम बाह्य दूरा इत्य रापय मास्त पञ्च शिव रौद्र गुह्यक ध्रुव
 गरुड कट घट नाग शङ्खर पट पटारुष ॥

पूर्वपरयोरर्थोपलब्ध्याः परम् ॥ १४१ ॥ पूर्वपरपरिनि-

काऽर्थं प्रवृत्तिविमक्त्योरित्यर्थः । प्रवृत्त्यः का । वृत्तिरित्यथा ।
 भूमन्वयो घातकश्च प्रवृत्त्यो भवन्ति । विमक्त्यः का । त्यादिस्त्विति-
 ष्य । तथा प्रवृत्तिविमक्त्या कर्षोपलब्धौ तस्यां समुदात्म्य परमज्ञा
 भवति । एव विमक्त्यन्तानां सर्वत्र परमज्ञा भवन्ति । सर्वराष्ट्रस्य
 कचिद्विज्ञापः । सर्वे सर्वौ । ज्ञानि सर्वमात्मन इति वर्जते ।

अः सप्त ॥ १४२ ॥ अत्रात्म्यात्मरन्ताः परं जन्-
 इ भवति । सर्वे । इ सर्व । हे सर्वौ । इ सर्वे । सर्वे सर्वौ सर्वान् ।
 सर्वेषु सर्वाभ्यां सर्वे ॥ इति ।

इमे सप्तनाम्नः ॥ १४३ ॥ अत्रात्म्यात्मरन्ताः परं हे
 स्मै भवति । सर्वे इमे सर्वाभ्यां सर्वेभ्यः ॥ इति ।

इमिः स्मात् ॥ १४४ ॥ अत्रात्म्यात्मरन्ताः परं इमि-
 स्मात् भवति । सप्तस्मान् सर्वाभ्याम् सर्वेभ्यः । सर्वस्य सर्वस्य ।

सुरामि सप्त ॥ १४५ ॥ सर्वनाम्नः परं सुरात्म्या भव-
 त्सामि परे । पुटि पत्तम् । नामिस्वरपरस्परदिना कथम् । सर्वेषाम् । ई ।

टिः स्मिन् ॥ १३६ ॥ अगारम्मात्सर्वेवागन्त पत् । टि-

स्मिन् यवति । सर्वेस्मिन् । सर्वेवो । सर्वेषु ॥ नीतः । सर्वे । सर्वो
सर्वे । हे सर्वे हे सर्वो हे सर्वे । सर्वम् सर्वो सर्वात् । सर्वेषु सर्वा-
भ्याम् सर्वे । सर्वेस्मिन् सर्वाभ्याम् सर्वेभ्यः । सर्वेस्मात् सर्वाभ्याम्
सर्वेभ्यः । सर्वेभ्यः सर्वेवो सर्वेषाम् । सर्वेस्मिन् सर्वेवो-सर्वेषु । टि
तत्सर्वनाम् । सर्वे रिच इम अयस अन्व अन्वत् इत् इत्तम् इत्तर
इत्तम् इत्तर इत्तम् इत्तर इत्तम् इत्तर इत्तम् इत्तर इत्तम् इत्तर इत्तम् इत्तर
इत्तम् । इत् । त्व नेम सम सिम पूर्वे पर अगर् दक्षिण उत्तर अपर
अपर त्व अन्तर । इत् । स्मद् स्मद् इत् अगस् इवम् एतद् रिम् एक
टि । इत् । इत्तम् अस्माद् अफन् इति सर्गादि । अन्तरागन्तम् तु
भट् । अन्तः आत्मी अस्ति ।

अन्तरेर्वा ॥ १३७ ॥ अन्तरेर्गण्यस्तपो बस् सर्वे इर्मचदि

वा । अन्ते अन्त्या । अन्त्यत्र पुरुषात्पुत्रम् । कोऽन्यादिगण्य ।
अन्त्य प्रत्यय परम क्रियते इति इव इव गतं त्वअप्यस्तपान्ता ।
वर्तिषद मम अन्तः पूर्वे पर अगर् दक्षिण उत्तर अपर अन्तर त्व
अन्तर । इत् । इति अन्त्यदि । पूर्वस्तपस्तु भट् । पूर्वे पूर्वा पूर्वे
पूर्वा । हे पूर्वे हे पूर्वो हे पूर्वे हे पूर्वा । पूर्वम् पूर्वो पूर्वात् । पूर्वेषु
पूर्वाभ्याम् पूर्वैः । पूर्वेस्मिन् पूर्वाभ्याम् पूर्वेभ्यः । इति च वा ।

विभाष्येने वृत्तिर्दे ॥ १३८ ॥ पूर्वदिर्गण्यस्तपो बस् सर्वे इर्मचदि

स्मात्स्मिमी विभाष्यत । पूर्वेस्मात् पूर्वम् पूर्वाभ्याम् पूर्वेभ्यः ।
पूर्वेव पूर्वेषु पूर्वेषाम् । औ तथैव विगच्छ । पूर्वस्मिन् पूर्वे पूर्ववो

पर्वेषु । क पूर्वादि । प्रागेभ्योस्त । इत्यञ्जणन्ता । अकारान्त
पुत्रिज्ञ । वीरपारम्प । कः स्थापुत्पत्ति । सौ । वीरपा । वीरपौ
वीरपा । सम्बुद्धानविशेष । वीरपाम् वीरपौ । शसासौ तु विशप ।
पञ्चदो घुद् ॥१५६॥ स्पाहीनामासौ पञ्चरचनानि घुट स-
क्षानि मयन्ति ।

आचाडोरघुद् ॥ १६ ॥ चातोपकारस्य चायो मयति
अघुटस्वरे परे । चातोतिरिति किम् । शम्भुदन्तविचरन्तौ चातुर्दं
न स्पन्दत । इत्येवमुपलक्ष्यम् । उपलक्ष्य किं । स्वस्य स्वसदृशस्य
च मारुत्मुपलक्ष्यम् । तेन विद्वन्तमपि चातुस्व न व्युत्ति । वीरप ।
वीरपा वीरपाम्याम् वीरपामि । वीरपे वीरपाम्याम् वीरपाम्य ।
वीरप वीरपाम्याम् वीरपाम्य । वीरपः वीरयो वीरपाम्य ।
वीरपि वीरयो वीरपासु । पञ्च सोमपा सीपुषा वीरपाम्या सौवीरप
मयवपा अम गा निपत्ता अम्यका वचिना इह पुराणम् ।
इत्याञ्जणन्ता । इजाणन्त पुत्रिज्ञो मुनिराजः । कः स्थापुत्पत्ति ।
सौ । मुनि । द्वित्वे ।

इदुदग्नि ॥१६१॥ इमणन्तमुकारान्ताच्च विज्ञं अग्निस्तत्र
मयति । तत्परम्पुमसम्प्रेडाथ ।

ओक्षरः पूर्व ॥१६२॥ अग्निर्लोकगत्य ओक्षर पूर्वम्
रूपमाययते । सपि । मुनि । अग्नि ।

हरेदुरोगमि ॥१६३॥ अग्निर्लोकस्य इ पञ्चपति य ओ
द्वयति अग्नि पर । मुनयः ।

सम्पुष्टौ च ॥ १६४ ॥ अग्निर्मध्यस्व इ पञ्चति उ आ

पञ्चति सम्पुष्टौ परत । प्रत्यक्षाय प्रत्यक्षकणुमिनि न्यायान् ।
हे मुने हे मुनी हे मुनय ।

अम्भारमोक्षार ॥ १६५ ॥ अग्निर्मध्यस्वस्व अमोऽगारो

आपमानयन । मुनिम् मुन्यो । रास्ययी ।

शमोऽद्यः सम नोऽस्त्रियाम् ॥ १६६ ॥ अग्निमद्य

कल्पस्व शमोऽगार पूर्वस्वरूपमाप्नोत सम्य च ना मयम्बस्त्रि-
याम् । मुनीन् ।

अस्त्रिवां टा ना ॥ १६७ ॥ अग्निर्मध्यस्वस्व वा न

मयम्बस्त्रियाम् । मुनिना मुनिम्बां मुनिम् । इति ।

हे ॥ १६८ ॥ अग्निर्मध्यस्व इ पञ्चति उ ओम्भरति

इति पर । मुनय मुनिम्बां मुनिम् ।

उमिहमोरसोपध ॥ १६९ ॥ अग्निर्मध्यस्व इ पञ्चति

उ ओम्भरति उमिहस्वे परत तत्परस्वरूप स्वेष्टे मयति । मुने
मुनिम्बाम् मुनिम् । मुन मुन्यो । अग्नि मुन्यमा ।

दीपमाभिसनी ॥ १७० ॥ मात्स्य विद्वां दीपमानगते

सन्तारामि परे । मुनीन् ।

गिरा सपूरे ॥ १७१ ॥ अग्निर्मध्यस्वस्वो वि पूर्वस्वरेय

स्व ओम्भरति । मुनीं मुन्यो मुनितु । एवमग्नि गिरा रवि अपि रति
अपि विधि एशि शीतमग्नि राशि वानशरि वेद्यारि सौरि सूरि नि-
ष्कारि हेमाद्रि अद्रि हरि सारि बद्धि राहुनि पाप्मनाश्चरि वृमषोनि

पद्मयोनि अयां पति अतिवि प्रन्वि पदाति मैत्रि बलि ध्वनि पाणि कपि
अङ्गि मलि कङ्कपि अङ्गि पयोधि निधि कपाधि नीरधि व्याधि राध
व्यद्वय ॥ त्रिराज्यस्य तु भव । तस्य अर्थवाचित्वान् द्विवचनमेव
भवति । द्वि औ इति स्थित ।

त्यदादीनाम विमलौ ॥ १७२ ॥ त्यदादीनामन्त अकारा
भवति विमलौ परतः । मयि । ह्री । हे ह्री । इम्याम् । इम्याम् ।
इम्याम् । इवो । इवो ॥ त्रिराज्यस्य तु भव । तस्य बहुवचनमेव
भवति । त्रय । हे त्रयः । त्रीन् । त्रिभिः । त्रिभ्यः ।
त्रिभ्यः ।

आमि त्रेस्त्रयश्च ॥ १७३ ॥ त्रिराज्यस्य त्रयादरो भवति
मुण्णमश्चामि परे । त्रयाणाम् त्रिषु । त्रिराज्यस्य तु भव । तस्यापि
बहुवचनमेव भवति ।

क्तेरश्च अस्मत्सोर्लुक् ॥ १७४ ॥ सखाया व्याख्याता
क्तेरश्च पर्यायसखास्तु गमन्ति । (सर्वविधिभ्यो क्तेरविधिर्बहुधा)
प्रत्यक्लोप प्रत्ययसङ्ख्यामिति प्राप्त सति ।

लुम्होपे न प्रत्ययकृत् ॥ १७५ ॥ लुम्हिति स्त्राये स्त्रि
प्रत्यक्लोप पर एतज्ज्वा क्वाप्य मरुतस्तत्र भवति । इन्द्रुतोऽन्वसीम्यस्व
न भवति । कति । कति । कतिभिः । कतिभ्यः । कतिभ्यः । कतिनाम् ।
कतिषु । त्रिराज्यस्य तु भव । भावनन् इति वचने ।

सस्युरश्च ॥ १७६ ॥ सस्युरन्तोऽनुर्भवति अम बुद्धी सौ परे ।

घुटि चाध्मपुटौ ॥ १७७ ॥ गन्तव्य आरण्याग दीप्तौ

मयनि यममुद्यौ पुष्टि परे ।

व्यञ्जनाय ॥ १७८ ॥ व्यञ्जनाय पट् सिद्धोपमापगत ।

सिद्धान्तनगरस्य ॥ १७९ ॥ सिद्धान्तनगरस्य साया म-
यनि सिद्धे व्यञ्जनाय ॥ सय्य ।

पुष्टि त्वै ॥ १८० ॥ सपुष्प वेर्मनि यममुद्यौ पुष्टि
परे । सय्यौ मय्य । सपुष्पौ मुनिराम्यन् । हे सय्य हे सय्यौ
हे सय्य । सय्यम् सय्यौ । सय्यि मुनिराम्यन् । सलीन । दारी ।

न सविष्टारायि ॥ १८१ ॥ सविष्टारायौ त्वरे परे
नानिर्मयि । सय्य सविष्टारम् सविष्टि । सय्य सविष्टारम् स-
विष्टि ॥

दमिष्टमोहय ॥ १८२ ॥ सविष्टारिण्यं पयोर्द्विष्टो-
रनार मय्ययत् । सय्य सविष्टारम् सविष्टि । सय्य सय्य
सय्यन्य ॥

सविष्टारिण्यः ॥ १८३ ॥ सविष्टारिण्यं पयोर्द्विष्टो-
रनार मय्ययत् । सय्य सविष्टारम् सविष्टि । सय्य सय्य
सय्यन्य ॥

पविष्टारिण्यः ॥ १८४ ॥ पविष्टारिण्योऽपमासं दारी त्वरे
परे सविष्टारिण्यः । पत्वा पविष्टारम् पविष्टि । पत्वे पविष्टारम्
पविष्टि । पत्वा पविष्टारम् पविष्टि । पत्वा पत्वा पत्वेत्यम् । पत्वा

क्यो पतिषु । मूपस्थारिराज्यानां समासत्वात्पुनिराज्यम् । पन्थि-
तामस्य तु मेव । पन्थि स इति निष्पत्तेः । अमरासोरा इति वर्तते ।
। पन्थिमन्थिभ्यश्चुषीर्णां सौ ॥ १८५ ॥ पन्थ्यरीनामन्त-
ध्यान्तो भवन्ति सौ परे । पन्थ्य ।

अनन्तो घुटि ॥ १८६ ॥ पन्थ्यरीनामन्तोऽन भवन्ति धुटि
परे । पन्थ्यनौ । पन्थ्यन्तः । सम्बोधनेऽपि साहच । हे पन्थ्य हे प-
न्थ्यनौ हे पन्थ्यन्तः । अग्नेरभोकार इति प्राप्ते (अमरद्वयवर्द्धिद्वयो-
क्तज्जो विधिर्ब्रह्मण) अन्त्यधिस्यन्तज्जम् । ब्रह्मन्ति बर्हिज्जम् ।
पन्थ्यन्तम् पन्थ्यनौ ।

अधुद् स्वरे सोपम् ॥ १८७ ॥ पन्थ्यरीनामन्तो सोपमा-
स्तो अधुद् स्वरे परे ।

अधुज्जे चैषो नि ॥ १८८ ॥ पन्थ्यरीनां यज्ज्यो बोधया-
पयते अज्जन अधुद् स्वरे पर । पय । पय्य पयिष्यात् पयिषि ।
पय पयिष्यात् पयिष्य । पय पयिष्यात् पयिष्य । पय पय-
पयम् । पयि पय्ये पयिषु । पय यन्थि अमुञ्चि रात्री । इति
इकारान्तः । ईकारान्त पुञ्जिङो यज्ज्यो रात्र । कः स्यादुत्पत्तिः ॥
सौ यज्ज्यो रात्रौ । आषाढोरिति कर्त्तव्यम् ।

ईहोरिपुषी स्वरे । १८९ ॥ पन्थ्यरीनामन्तो ईहो-
रिपुषी स्वरे परे । पुष्क स्वरप्राण किमर्थमधुद्स्वरान्तिपुष्कम् ।
यज्ज्यो यज्ज्य । सम्बोधनेऽपि साहच । यज्ज्यम् यज्ज्यो
यज्ज्य । यज्ज्य यज्ज्यम् यज्ज्यम् । इत्यदि एवं मुञ्चि नी-
यदुत्तम् । समानीरात्रस्य तु मेव । सौ । समानीः । रात्रौ ईहो-

पूर्वोक्तस्य सप्त उपासनाः । विष्णु निरुप्याम् निरुप्य । विष्णु ति
निरुप्याम् ।

अथ ॥ १६६ ॥ अष्टमस्य च मयि हो परं । निर्म
मितो विष्णु । एवं सत्य आसात् सविद् ब्रह्मन् । कुरुशब्दस्य इ
मेव । श्री । कर्मा । बुद्धि ।

[illegible]

कोष्टा अथ उत्तममुष्टौ शनि व्यञ्जते ननु सके च
 ॥ २०१ ॥ कोष्टाभ्याम् अथ कर्मयति सम्बुद्धौ शनि व्यञ्जने
 ननु सके च वरे । अभिषेक्षा विषाज मालुरत्तुर्भात् । ६ कोष्टा हे
 कोष्टासी हे कोष्टा । कोष्टारम् कोष्टासी नाष्ट् ।

टाही स्वरे वा ॥११॥ ओष्पुष्पस्व च्छट वर्गं सकृदि
टाही स्वरे परे । ओष्पू ओष्पुष्प ओष्पुष्पम् ओष्पुषि । ओष्पू
ओष्पवे ओष्पुष्पात् ओष्पुष्प । ओष्पु ओष्पो ओष्पुष्पम्
ओष्पुष्प । ओष्पु ओष्पो ओष्पो ओष्पू ओष्पुष्पम् ओष्पुष्पात्
ओष्पुष्प ओष्पो ओष्पो ओष्पो ओष्पुष्प । लक्ष्मणस्व तु येर ।
ह्री । लक्ष्म । बुद्धि ।

लिङ्गं कटम् रात्रम् । स च यक्षमीराण्यपम् । आदेशोऽत्र भेदः ।
 कटम् कटम्बौ कटम्बः । सम्बोधनोऽपि तत्रम् । कटम्बम्
 कटम्बौ कटम्बः । कटम्बा कटम्ब्याम् कटम्बिम् । इत्यादि ।
 लक्ष्म-शरत्-राष्ट्र-प्रभृतीनां सेनानीराण्यपम् । यत्न भेदः ।
 प्रतिमूराण्यस्य तु भेदः । सा । प्रतिम् । स्वरापी ।

धूरवर्षाम्पुनर्धूम् ॥ १६३ ॥ मूर्त्तं घातानि रिमक्ति-
 हरे परे वर्षाम्पुनर्धौ वर्षास्ति । प्रतिमुषौ प्रतिमुः । सम्बोधन-
 ओऽपि तत्रम् । धूर्त्वं स्वयम् मित्रम् आत्मम् अग्निम् यतोम् प्रयुक्तः ।
 वर्षाम् पुनर्धूम् सेनानीराण्यपम् भेदः । इत्युत्तराष्ट्रम् । अत्रान्तः पु-
 लिङ्गं पित्राण्यम् । सौ ।

आ सौ यितोषम् ॥ १६४ ॥ अहस्तस्य लिङ्गस्य आ
 भरति सौ परे सितोषम् । पिता ।

पुष्टि च ॥ १६५ ॥ अहस्तस्य आर् भरति पुष्टि पर । कि-
 मपि पितृ । सम्पुष्टौ च ।

आ च न सम्पुष्टौ ॥ १६६ ॥ अहस्तस्य आर् आ च न
 भरति सम्पुष्टौ परतः । अपि तु पुष्टि अन्यमपि । हे पितृ हे पित्रौ
 हे पितरः । पित्रम् पितरौ ।

अग्निमध्वमि ॥ १६७ ॥ अहस्तस्य अग्निमध्वमि भरति
 रात्रि पर । मध्वः । पित्रा पित्र्याम् पित्रिम् । पित्रे पित्र्याम्
 पित्र्यम् । अग्निं वृत्ता ।

अदन्ताहमपूर्व ॥ १६८ ॥ अदन्ताहमयोऽसिहसोरकार-

पूर्वस्यरेण सः अमापयते । पितुः पितृम्भम् पितृम्भम् । पितुः पित्रोः
पितृम्भम् ।

अर्धो ॥ १६६ ॥ अतस्तस्य अर्धं भवति त्रीं परे । पितरि
पित्रोः पितुः । एवं आत् आमात् सर्वित् प्रवृत्तक । अर्धं राभ्यत्स तु
मेव । सौ । कर्त्ता । पुटि ।

पात्रोऽस्तृशब्दस्याद् ॥ २ • ॥ अर्थास्त्रितस्य इराभ्यत्स
अत आमेवति पुटि पर । कर्त्तारि कर्त्ताटि । हे कर्त्त हेकर्त्तारि हे
कर्त्ताटि । कर्त्ताट्य् कर्त्तारौ कर्द् क् । अन्त्यस्त्रितशब्दराज । अर्थास्त्रि
त्यस्य टि । कर्त्तारौ पात्राट् । कर्त्ता प्रवृत्त । अतो अर्धं दीर्घश्च अर्थाणि
प्रत्यय । कर्त्ताट्यस्थिति टि । मन्त्राट्यरौ नमन्त्राट् । एवं पात्र् सर्वं
कर्त्त नेव बोव नेव कर्त्त माकर्त्त कर्त्त प्रवृत्तक । कर्त्तराभ्यत्स तु
मेव । बोव् बोव्यारौ बोव्याट् । सम्बुद्धौ ।

बोव् अत उत्तम्बुद्धौ शक्ति व्यञ्जने नपु सके च
॥ २०१ ॥ आप्तुराभ्यत्स अत अमेवति सम्बुद्धौ शक्ति व्यञ्जने
वर्तुसके च परे । अस्मिन्मार्त्त विधास मातृस्त्वर्त्तान् । हे अप्पटा हे
अप्पटारौ इ अप्पटार । अप्पट्यम् अप्पटारौ अप्पट् ।

टादी स्वरे वा ॥ २ २ ॥ आप्तुराभ्यत्स अत अर्धं भवति
टादी स्वरे परे । अप्पू अप्पुम्भ अप्पुम्भम् अप्पुम्भम् । अप्पू
अप्पवे अप्पुम्भम् अप्पुम्भम् । अप्पू अप्पू अप्पुम्भम्
अप्पुम्भम् । अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू
अप्पारि अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू अप्पू ।
सौ । लक्ष । पुटि ।

अमृशमोरा ॥२०७॥ गन्तव्यत्वात् न च भवति अमरासां

परत । अमृ शमी गतः । गन्ता गन्तव्यम् गेयम् । गतं गेयम्
गेयम् । इति हस्तारकापरचरि वर्तते ।

गारुड ॥२०८॥ गन्तव्यत्वात् न च भवति अमरासां

परत । गन्ता गन्तव्यम् गेयम् । गन्ता गन्ता यत्नम् । गन्ति गन्तो गन्तुः ।
इत्यादिभ्यः । गन्ता गन्तव्यं पुनश्चो गन्ताम् । गन्ता गन्ता
गन्ता । सम्भारनश्चि चक्रम् । गन्ताम् गन्ताम् गन्ताम् । गन्ता
गन्ताम् गन्ताम् । इत्यादि ॥ इत्यादिभ्यः ।

इति हस्तारका पुनश्चो गन्ताम् ।

अथ स्वान्ताः स्त्रीसिद्धा उच्यन्ते ।

अमरासां स्त्रीसिद्धाश्चसिद्धा । अमरासां स्त्रीसिद्धा रम्भादा-
य । सौ ।

आ धृष्टा ॥ २०९ ॥ अमरासां रम्भादाय अमरासां
भवति ।

अदाया सितोषम् ॥ २१० ॥ अदाया पद सितोष-
मापयते । रम्भा ।

असिम् ॥ २११ ॥ अदाया परे असिमापयते । रम्भा रम्भा ।

सम्भुद्धा च ॥ २१२ ॥ अदायाः कर्त्तुं भवति सम्भुद्धौ परे ।

दे रम्भा दे रम्भा दे रम्भा ।

टीकोरे ॥ २१३ ॥ अदायाः कर्त्तुं भवति टीकोरे-परत ।

रम्भया रम्भाभ्याम् रम्भामि । इवस्तु ।

इवन्ति पैयास्यास्याम् ॥ २५ ॥ मद्याया परासि
इवन्ति यपनानि वै याम् यास् याम् मयन्ति ययासस्यम् । रम्भायै
रम्भाभ्याम् रम्भाभ्य । रम्भाया रम्भाभ्याम् रम्भाभ्यः । रम्भायाः
रम्भयो रम्भाभ्याम् । रम्भायाम् रम्भयो रभासु । एष शाक्ता मन्त्रा
शेष्ठा भार्या काम्या अङ्गमा वनिता जाया माया प्रभृतयः । सर्वनाम्न-
स्त्रित्तिङ्गत्वात्स्त्रीविकृते ।

स्त्रियामादा ॥ २१४ ॥ स्त्रियां सर्वयानावक्ष्यन्त्यावक्ष्य-
यो भवति विमङ्गिपरे । सर्वा सर्वे सर्वा । हे सर्वे हे सर्वे हे सर्वा ।
सर्वाम् सर्वे सर्वा । सर्वया सर्वाभ्याम् सर्वाभि । इवस्तु ।

सर्वनाम्नस्तु सप्तचो ह्रस्वपूर्वाभ्य ॥ २१६ ॥ सर्वना-
म्न. मद्याया परासि इवन्ति इवन्तानि वै याम् यास् याम् मयन्ति
ययासस्यम् न्व सुना ह्रस्वपूर्वारभ्य । सर्वस्यै सर्वाभ्याम् सर्वाभ्यः ।
सर्वस्या सर्वाभ्याम् सर्वाभ्य । सर्वस्या सर्वचो । यामि । सुतामि
सर्वत । सर्वायाम् । सर्वस्याम् सर्वयोः सर्वासु । एष विद्यादीनामेक-
राज्यसर्वेन्तानां रूपं द्वेकम् । अस्यादीनान्तु सयानां रम्भाराभ्यवत् ।
अस्य मयन्त चरम त्व अय कतिपय अय एत सप्त ॥ द्वितोयाराभ्यस्य
तु भव । द्वितोया द्वितीये द्वितीया । हे द्वितीये हे द्वितीये
हे द्वितीयाः । द्वितीयाम् द्वितीये द्वितीया । द्वितीया द्वितोयाभ्याम्
द्वितोयामि । इवस्तु ।

द्वितीयाद्वितीयाभ्यां वा ॥ २१७ ॥ द्वितीयतृतीयाभ्यां
परासि इवन्ति यपनानि वै याम् याम् याम् मयन्ति ययासस्यम्

म्ह धुन्म हस्वपूर्वात् वा । द्वितीयस्यै द्वितीयान्त्यै द्वितीयाम्भ्याम् द्विती-
 बाभ्य । द्वितीयस्या द्वितीयया द्वितीयाम्भ्याम् द्वितीबाभ्यः । द्वि-
 तीयस्या द्वितीययाः द्वितीययोः । सर्वाङ्गी भयपठित्वात् न सुरुगमः ।
 द्वितीबाभ्यम् । द्वितीमेस्याम् द्वितीम्यस्याम् द्वितीमेयोः द्वितीमासु ॥ एवं
 तृतीयपठनोऽपि । अन्त्यत्र रम्भापठनम् । अणुरन्त्यस्य तु भव ।
 अन्त्यत्रे रम्भापठनम् ।

अरा अरः एव वा ॥ २१८ ॥ अणुरन्त्यो अरस् वा
 मयति विभक्तिवारे परे । अर अरस्यै अणु अरस्यः । हे अरे हे अरे
 हे अरस्यै हे अणु हे अरस्यः । अणु अरस्य अरे अरस्यै अणु अरस्यः ।
 अरस्य अरस्य अणुभ्याम् अणुमि । अरस्यै अरस्य अणुभ्याम्
 अणुभ्यः । अणुया अरस्य अणुभ्यो अणुभ्यः । अणुयाः अरस्य
 अरस्ये अरस्योः अणुभ्याम् अरस्यम् । अणुयां अरसि अरस्ये
 अरस्ये अणुभ्यु ।

इस्रोऽम्भार्चानाम् ॥ २१९ ॥ अन्त्यार्चानां इत्यणुस्यै
 अणुस्यै अन्त्यै सम्पुष्टौ इत्यो मयति । हे अन्त्यः । हे अन्त्यः । हे अन्त्यः ।
 हे अणु । अन्त्यार्चोऽम्भार्चा । अन्त्यत्र रम्भापठनम् ।

न इदुस्वरानाम् ॥ २२ ॥ इदुस्वरानाम् अन्त्यार्चानां अणुस्यै
 अणुस्यै इत्यो न मयति सम्पुष्टौ सी परे । हे अणुस्यै । हे
 अणुस्यै । हे अणुस्यै । इत्याणाणा । इत्याणाणा । इत्याणाणा
 इत्याणाणा । इति इति इति । हे इति हे इति हे इति ।
 इतिम् इति । इतिम् इतिम् इतिम् इतिम् इतिम् । इतिम् । इतिम् इतिम्
 इतिम् इतिम् इतिम् इतिम् इतिम् । इतिम् इतिम् इतिम् इतिम् इतिम् ।

हस्वरश्च ऋषति ॥ २२१ ॥ स्थाण्याविमुषी स्थानिनी

हस्वरश्च ऋषति पर नदीर्मन्त्री वा भवतः । यत्र नदीर्मन्त्रा तत्र ।

नद्या ए आसाताम् ॥ २२२ ॥ नदीर्मन्त्रात्परराणि ऋ

मि ऋषमानि ये आस् आम् आम् भवन्ति । यस्याम्भ्यम् । नदीम्
आमावे मुनिरात्तम् । रुच्यै रुचये रुचिभ्यम् रुचिभ्यः । रुच्या
रुचः रुचिभ्याम् रुचिभ्यः । रुच्या रुचे रुच्याः रुचीनाम् । रुच्याम्
रुचौ रुच्यो रुचिषु । एव बुद्धि बुद्धि कीर्ति वाणि कृति युक्ति शेषि
पक्षि मन्त्रवत् । विराजस्य तु भव । स्वरादित्याम् अ आदेशः ।
आ मत्स्यश्च । हे । हे हे । हे । आभ्याम् । आभ्याम् । आभ्याम् ।
इयम् । इयो ॥ विराजस्य तु भव ।

त्रिचतुरो स्त्रियां तिसृषक्तु विमन्त्री ॥ २२३ ॥

स्त्रियं क्तमान्मास्त्रिचत्वारराख्या तिसृ षक्तु आदेश्यौ भवत वि-
मन्त्री परतः । भुवि चेत्यदि प्राप्ते बाधकबाधनार्होऽयं बोधः ।

तौ रं ह्वरे ॥ २२४ ॥ तौ तिम्र षत्तु आदेश्यौ रं प्राप्नुव

विमन्तौ ह्वरे पर । तिम्र । हे तिम्रः । तिम्र । तिसृभिः । तिम्र
म्भ । तिसृभ्यः ।

न नामि वीषम् ॥ २२५ ॥ तौ तिम्र षत्तु आदेश्यौ

वीषत् न प्राप्नुव सनायामि परे । तिसृष्याम् । तिम्रषु । इति च-
रान्त ॥ ईकान्त्य स्थावित्रो नदीराजः ।

ईदृशी स्थास्यौ नदी ॥ २२६ ॥ स्थास्वावीपती मदीस-

शौ भवतः ।

स्त्री च ॥ २३१ ॥ स्त्रीराभ्यो चातुषङ्गति विमरिक्तसरे
परे । स्त्रियौ स्त्रियः । हे स्त्रि हे स्त्रियौ हे स्त्रियः । संबोधनेष्वयम् ।

वायुशुभोः ॥ २३२ ॥ स्त्रीराभ्यो वा चातुषङ्गति अमृतास्ते
परत्वा । स्त्रीम् स्त्रियम् स्त्रियौ स्त्री स्त्रियः । स्त्रियः स्त्रीम्याम्
स्त्रीभिः । स्त्रिये स्त्रीम्याम् स्त्रीम्यः । स्त्रिया स्त्रीम्याम् स्त्रीम्यः ।
स्त्रियः स्त्रियो स्त्रीम्याम् । स्त्रिया स्त्रियो स्त्रीषु ॥ भीराभ्यम् तु
मेव । भीः । ईदूलेरियुषो स्वरे इति त्वरागपिच्छदेशः । भियौ
भियः । अन्तिवनरोन्वात्मयुषौ ह्रस्वो नास्ति । हे भी हे भियौ हे
भियः । भियम् भियौ भियः । भिया भीम्याम् भीमि । इवत्सु । नशा
मे आस्रसम् । पञ्चाहीनूलोरियुषौ स्वरे । नदीपद्ये मे आम्बरस्यः ।
भियै भिव भिय्याम् भीम्यः । भिया भिव भीम्याम् भीम्यः । भिया
भिव भिया अमि ।

हम्यासुषादियुषौ भामि ॥ २३३ ॥ स्यात्स्यादियुपस्थानिनौ
भामि पर वा नशसंघी भवत । भियौ सन्त्यारभो नित्यमात्र । किं
नदीत्वत्प्रत्ये । भामि च भु इति नुरागम् । अभ्यत्र ईदूलेरियुषौ
स्वरेण इप् । इत् । भीम्याम् भियाम् । भियाम् भियि भियो भीषु ॥
क्षरमन्तराभ्यस्तु मेव । अहं वरान्मङ्गलवा ।

सप्तरीमोऽन्तरथ ॥ २३४ ॥ अष्टमाभ्यधित्यसो भवति
मोऽन्तरथ ॥ ईदूलाऽन्ते एव भिदूत्यति वपनम् ईदूलाभ्यधित्यति
सप्तरीया न भवति ।

सङ्कोचः ।

अर्वास्तदमीतरीकन्द्रीह । प्रीभीणापुषादित्वा ।

अपि स्त्रीसिद्धवातीनां मिलोपो न कदाचन ॥ १ ॥

कस्मीः कस्म्यो कस्म्यः । अन्त्यत्र नदीराज्यवत् । इति ईश-
उक्तम् ॥ कस्म्यन्तः स्त्रीलिङ्गश्चुराणम् । त्र प क्षिराज्यवत् ।
विशंपस्तु इदं ज्योत्स्नमपारेराज्यः । चक्षुः चक्षू चक्षवः । हे चक्षो
हे चक्षू हे चक्षवः । चक्षुम् चक्ष् चक्षू । चक्ष्वा चक्षुष्यम्
चक्षमि । इत्येतत् उच्यतेति वा महीराज्यवर्षाद्यमरकः । पक्षे
मानुराज्यवत् । चक्ष्वै चक्षवै चक्षुष्यम् चक्षुष्यः । चक्ष्वा
चक्ष्वा चक्षुष्यम् चक्षुष्यः । चक्ष्वा चक्ष्वा चक्ष्वोः चक्षू
न्तम् ॥ चक्ष्वाम् चक्षो चक्ष्वा चक्षुषुः । एवं चक्षुः चक्षुः चक्षुः
त्यपु इह करेषु वेनुमसृज्यः । इत्युच्यते ॥ उच्यते स्त्रीलिङ्गा
वक्ष्याम् । सौ । मनीम्यन्तत्वात् ईश्वरान्तरित्तिरिति सेहोमौ न
भवति । चक्षुः चक्षी चक्षः । संकुटी इत्यः । हे चक्षु हे चक्षी हे चक्ष ।
अन्त्यत्र नदीराज्यः ॥ एव चक्षान् चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः
चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः । सौ । चक्षुः ।

अर्धावृत्त ॥२३॥ अर्धावृत्तौ पातुवद्वर्षति विमलित्वरे
परे । अर्धी अर्धः । सम्बोधनेऽयमित्यनर्थात् संकुटी इत्यो
मल्लि । अन्त्यत्र नदीराज्यः । हे अर्धः हे अर्धी हे अर्धः । अर्धम् अर्धी
अर्धः । अर्धा अर्ध्याम् अर्धमि । अर्धः अर्धे अर्ध्यम् अर्ध्यः ।
अर्धाः अर्धः अर्ध्यम् अर्ध्यः । अर्धाः अर्धः अर्धोः अर्ध्यम्
अर्ध्याम् । अर्धमि अर्ध्याम् अर्धा अर्धुः ॥ इत्युच्यते ॥ उच्यते स्त्रीलिङ्गा
वक्ष्याम् । मातुः मातरी मातरः । हे मातुः हे मातरी हे
मातरः । मातरम् मातरी मातुः । स्त्रीलिङ्गत्वात्सत्यं भवाम्यवः ।
इत्यादि । अन्त्यत्र निरुक्तवत् । एवं कुर्वीत मतान्तरमवतः ।

एवम्रादीमां च पूर्वमग । स्वभावश्च के ?

श्लोकः ।

स्वसा तिस्रभस्तस्य मनान्दा बुद्धिस्तथा ।

यस्या पातेति सप्तैवे स्वसादिष्वयमीषत् ॥ १ ॥

शङ्गादौ मादराभ्यधत् । इति शङ्कारान्ता ॥ शृङ्गार सुकार सुकार
प्यारान्ता अमगिङ्गा । ऐङ्गारान्त स्त्रीसिङ्गो मुरिशब्दः । रा च
रेरभ्यधत् । सुय सुयसी सुराव । राभ्याधनेपि तद्वत् । सुयवम
मुयसी सुराव । सुरावा सुराभ्यां सुरावि । सुराव सुराभ्याम
सुराभ्य । सुराव सुराभ्याम सुराभ्य । सुराव सुयसां सुरावाम ।
सुरावि सुरावा सुयसु । इङ्गैङ्गारान्ता । आङ्गारान्त स्त्रीसिङ्गो
गाराभ्य । रा च पूर्वमग । औषारान्त स्त्रीसिङ्गो गौराभ्य । रा च
औषाभ्यधत् । इत्यौष्मारान्ता ।

इति स्वराणां स्त्रीसिङ्गा ।

अथ स्वरान्ता नपु सकसिङ्गा उच्यन्ते ।

अशरान्ता नपुङ्गकसिङ्गा उक्षराभ्य । गौ ।

अक्षरादमभ्युक्षी शुभ ॥ २३६ ॥ अशरान्तामपुङ्गकसि

ङ्गारान्ता स्वमार्गीया भवति सुरागमस्यागभ्युक्षी । शुभ ।

आरीम् ॥ २३७ ॥ नपुङ्गकसिङ्गात्स्व मर्गीयापगत । शुभ ।

अशशरी नपुङ्गके ॥ २३८ ॥ अशरानी नपु रङ्गसिङ्गे

पुङ्गकौ भवतः ।

रस्ये हस्या भवति । अमपय सोमप मामपानि । हे सोमप हे मामपे
हे सामपानि । पुनरपि । अमप सोमप सोमपानि । शपे पुस्तिका ।
स्थाराणम् । इत्युक्तो ननुमस्तिष्ठो वारिण्यम् । सा ।

ननुमः । तस्यमोलोपो न च तदुक्तम् ॥ २४४ ॥ ननुमः-
रस्ये तस्यमोलोपो भवति तदुक्तम् वार्ये न भवति । वारि ।

नामिन स्वरे ॥ २४५ ॥ नाम्यन्तस्य ननुमस्तिष्ठान् नुपगमो
भवति स्वरे पर । वीर्यमिति इत्युक्तम् । वारिणी । अस्ति पूर्वम् ।
नुपगमः । नाम्यन्तस्योपयोगिणो विविर्बन्धन इति न्यायम् ।
उक्तम् ।

श्लोकः ।

सामान्यशाम्यतो नूनं विशेषो वक्ष्यमान् मवेत् ।

परेषु पूर्वभावो वा प्रायशो इत्युक्तम् ॥ १ ॥

इदं त्वत्पुष्टि तु इत्यन्तस्य सूत्रेण नुपगमो भवतीत्यर्थः ॥

इदं ननुपार्यम्भा शौ च ॥ २४७ ॥ इदं इदं पूर्वम्

अन्तस्य इत्येतेषां पञ्चाशत् शौ भवति । ननुमस्तिष्ठो वारिण्यम्-
इदं शौ वास्तव्यम् शौ च परे । वारिणी ।

नाम्यन्तस्यतुरा वा ॥ २४८ ॥ नाम्यन्तस्य ननुमस्तिष्ठ-

स्य वत्प्राणस्य च तदुक्तम् अयं तदुक्तम् वा भवति । समुद्रो
परे । अत्यन्तस्ये अत्यन्तस्य न भवति इति न्यायम् । हे वारि
हे वारे इ वारिणी इ वारिणी । पुनरपि वारि वारिणी वारिणी ।
वारिणा वारिण्याम् वारिणि । वारियो वारिण्याम् वारिण्यम् । वारिण्य-
इत्युक्तिः । वारिणि । नामिन स्वरे मापौ भवति सामान्यविशेषयोर्विशेषो

विधिर्वैद्यवान् इतिव्याप्यत् आसि च नुरिति नुरागमो भवति । दीर्घं
मामिसनौ । वट्टिव्याम् । वारिषि वारिषो वारिषु ॥ अस्ति एषि
सन्निव अक्षिराध्यागं प्रथमाद्वितीयवाचारिराध्यागत् । अस्ति अस्तिनी
अस्तीनि । पुनरपि अस्ति अस्तिनी अस्तीनि । वट्टी—

अस्तिदक्षिणवक्ष्यपक्षामनन्तहादौ ॥ २४६ ॥ मनुस-

विज्ञानमस्त्वानीनममनोऽन भवति वट्टी त्वरे परे । ५

अथमसंयोगादनोऽज्ञानोऽक्षुप्तपक्षपूर्वविधी ॥ २४ ॥

अथमसंयोगात्परस्व अमोऽक्षरस्व जापो भवति कपुटि त्वरे परे
सत्त्वक्षुप्तपक्षवति पूर्वस्व वर्णस्व विधी कर्तव्ये । अस्त्य अस्तिव्याम्
अस्तिमि । अस्त्ये अस्तिव्याम् अस्तिव्याम् । अस्त्य अस्तिव्याम्
अस्तिव्याम् । अस्त्य अस्त्यो अस्त्यम् । १

ईद्वयोर्वा ॥ २४१ ॥ अथमसंयोगात्परस्व अमोऽक्षरस्व
जापो भवति वट्टीवचो मनु सत्रविज्ञो वीर्यपक्षेरो ईकारे सप्तम्येक-
वचमे परत् स चक्षुप्तपक्षवति पूर्वस्व वर्णस्व विधी कर्तव्ये ।
अस्तिव्य अस्तमि अस्तनो अस्तिनु । एवं एषि सन्निव अक्षिराध्या ।
अक्षिराध्यास्य प्रथमाद्वितीयवाचारिराध्यागत् । अक्षि अक्षिनी अक्षीनि ।
सन्नुद्यारविरेव । पुनरपि अक्षि अक्षिनी अक्षीनि ।

ट दौ माक्षितपु त्वं पु वट्टा ॥ २४२ ॥ अथमसं माक्षि-
पुत्वं मनुसक्षिज्ञं वट्टी त्वरे वा पुंनक्षति ।

स्तेनी ।

पथिमिचक्षुपादाय पु सि सिद्धे प्रवर्त्तते ।

अथिहृत्ती तदेव स्यापदि माक्षितपु सकम् ॥ १ ॥

शुचि मृगितं तोयं शुचिर्भाती पवित्रता ।

शुचिर्ममपरो राधा प्रह्लादपरी सदा शुचिः ॥ २ ॥

शुच्या शुचिना शुचिभ्यां शुचिमि । शुचिने शुचये शुचिम्याम्
 शुचिभ्यः । इत्यादि ॥ विराट्स्व तु भव । स्वरात्पत्य ऋषीमिति
 ईत्वं च । हे । हे हे । हे । ङाम्याम् । ङाम्याम् । ङाम्याम् । द्वयोः ।
 द्वयोः । विराट्स्व वराट्स्वोर्षारिराट्स्वम् । द्विषि । द्विषि । त्रिमि ।
 अन्त्यत्र पुङ्गिङ्गम् । इति इकाराभ्याः । ईकृतान्त्यो ननु सञ्चिङ्गो
 ममसीराट् । तस्य स्वरो ह्रस्वो ननु सङ्गे इति ह्रस्वत्वे शुचिराट्
 क्त् । टादौ मापित्युत्वं पु बङ्गादौ भवति चिकम्पेन । ममसि
 ममसिनी ममसीनि । पुनरपि ममसि ममसिनी ममसीनि ।
 ममसिना । अनेकप्रकारात्मकसंयोगाद्द्वयी इति कत्वम् । ममदश
 ममसिभ्याम् ममसिमि । ममसिने ममसिभ्याम् । ममसिभ्यः ।
 इत्यादि । अमि नुपपन्नम् । दीर्घमामिसनी इति दीर्घम् । ममसीनाम् ।
 पु बङ्गादे । ममदशाम् । ममसिनि । पुङ्गिङ्गे । निषेचिङ्गम् इति
 अम् । क्त् पूर्ववत् । ममदशाम् ममसिनो ममदशो ममसिपु ।
 सन्नेषने । न्यायन्तपनुरा वा । हे ममसिनी ह ममसि ह मम-
 सीनि । एवममसी सेनानी प्रभृत्य ॥ इति ईकाराभ्याः । वङ्कृतान्त्यो
 ननु सञ्चिङ्गो वल्लुराट् । स च वारिराट्स्वम् । वल्लु वल्लुनी
 वल्लूनि । स-वाचने । हे वल्लु ह वल्लो ह वल्लुनी ह वल्लूनि ।
 पुनरपि । टादौ स्वरे परे निष्पन्नपु सङ्गे । अमि पर । अमि च
 नु । दीर्घमामि सनी इति दीर्घम् । वल्लूनां । वल्लूनि वल्लुनो
 वल्लुपु । मृदुराट्स्व प्रथमाद्विनीयवार्त्वारिराट्स्वम् । मृदु मृदुनी
 मृदूनि । पुनरपि । टादौ स्वरे पर मापित्युत्वं पु बङ्ग इति चिकम्पेन ।

पुंवाङ्गान् गुणितम् । मृदुना मृदुम्या मृदुमि । इत्यादि । ज्ञ पु
 क्तु गुण ममृण्य । इत्युच्चारणा । इत्युच्चारणा मृदु ममृण्य
 क्तुपूराण्य । तस्य स्यात् हत्वा मृदु सक्त इति तत्त्वस्य सम्बन्धितम्
 वन । क्तुपु क्तुपुनी क्तुपुमि । पुनरपि । दारी मापितु क्तुमि
 रिक्तमेव क्तु पुंवाङ्गान् । क्तु सेनानीराज्यम् । क्तुपुम । क्तु
 क्तुपुम्या क्तुपुमि । इत्यादि । एष सक्त क्तुपुम इत्युच्चारणम् ।
 इत्युच्चारणा । क्तुपुम्या मृदुमृण्य क्तुपुम्या । तस्य ममृण्य
 क्तुपुम्या क्तुपुम्या । क्तु क्तु मी क्तुमि । पुनरपि । दारी पुं
 क्तुपुम्या क्तुपुम्या । क्तु क्तु या क्तु म्या क्तुमि । क्तु क्तु
 क्तु म्या क्तुम्या । क्तु क्तु क्तु क्तु म्या क्तु म्या । क्तु क्तु
 क्तु क्तु क्तु । क्तुमि पुं मृदुम्या । क्तु क्तु । क्तु क्तु क्तु
 क्तु क्तु क्तु क्तु । क्तुपुम्या । क्तु क्तु क्तु क्तु क्तु क्तु
 क्तु क्तु ॥ क्तुपुम्या क्तुपुम्या तु म्या । क्तुपुम्या क्तुपुम्या
 इत्युच्चारणम् क्तुमि । क्तुपुम्या क्तुपुम्या क्तुपुम्या इति क्तु क्तु
 क्तुपुम्या क्तुपुम्या क्तुपुम्या क्तुपुम्या । पुनरपि । दारी स्यात् मापितु क्तु
 पुंवाङ्गान् इति विनश्येव पुंवाङ्गान् । क्तुपुम्या क्तुपुम्या ।

टासी स्वरे वा ॥ २३३ ॥ अयेन्द्राभ्यत्वा अत उवां मयमि
टासी स्वरे परे । इति द्विष्टेभ्यनिष्पत्त्य । इति अयमभ्यनिष्पत्त्ये त्रेह्वणः
बहुभ्योऽपुन्य बहुभ्योऽपुन्य बहुभ्योऽपुन्य बहुभ्योऽपुन्य बहुभ्योऽपुन्य
इत्यादि । सन्धीयते । इ बहुभ्योऽपु इ बहुभ्योऽपु इ बहुभ्योऽपु
इ बहुभ्योऽपु इ बहुभ्योऽपु इ बहुभ्योऽपु इ बहुभ्योऽपु इ बहुभ्योऽपु
इत्यादि ॥ पञ्चमः अनु सप्तद्विष्टो अतिरेकात् ।

सन्ध्यपराशामिदुती ह्रस्वादेशे ॥ २५४ ॥ सम्प्यपराशामि
ह्रस्वादेशे क्रियमाद्ये सवि श्रुती यवत् । तपरकरणमसम्प्येदार्थ ।
इति एकसौकरस्य च ह्रस्व इकार । ओकारसौकरस्य ह्रस्व उकार ।
अतिरि । नामिन स्वरे इति मुरगम् । अतिरिच्छी अतिरिच्छि ।
पुनरपि । टाशौ स्वरे माणित्यु स्त्वं पु वडा इति चिक्कन्त्येन पु वडाव ।
यत्र पु वडावस्तत्र सूरैराम्यवत् । अतिरिच्छा अतिरिच्छा । अश्वानादौ
अश्वत्थे परे रैरिति आह्वय कुव । एकदेशविद्यमानम्यवत् इति
अश्वत्थ । अतिरिच्छा अतिरिच्छि । अतिरिच्छे अतिरिच्छय अतिरिच्छ्या
अतिरिच्छ्य । इत्यादि । इति चैकान्त्या । ओकारान्त्ये त्तु सञ्ज्ञि-
भिन्नगोराष्ट । तत्र ओकारस्य ह्रस्व उकार । यदुराष्टवत् । चित्रा
चित्रगुप्ती चित्रगुप्ति । पुनरपि । टाशौ स्वरे माणित्यु स्त्वं पु वडा
इति चिक्कन् । चित्रगुप्ता चित्रगुप्ता इत्यादि । इति ओकारान्त्या ।
ओकारान्त्या यत्तु सञ्ज्ञिभिः अतिनीराष्ट । तत्रापि आश्वत्थस्य ह्रस्व उ-
कार । तस्य यवमाह्वितोऽप्याभिराम्यवत् । अतिनु अतिनुने अति-
नूनि । पुनरपि टाशौ स्वरे माणित्यु स्त्वं पु वडा इति चिक्कन् । अति-
नुन्य अतिनूना इत्यादि । इत्योकारान्त्य ॥

इति सप्तम्या नृपसञ्ज्ञिङ्गा ।

अथ व्यञ्जनान्ता पुष्पिङ्गशब्दा यथाक्रमेणोच्यन्ते ।

अवर्गान्तः पुष्पिङ्गराष्टा अयसिष्टा । अयस्य पुष्पिङ्ग सुग-
व्राष्ट । मी व्यञ्जमानाणि सिद्धाणि । शब्देभ्यश्च इत्यनुसृते ।

पराशामादीनां च ॥ २५५ ॥ अयस्यपराशामादीनां च ॥

दीर्घं च ग्रा मयति निरुम व्यञ्जनादौ च ।

पदान्तं पुनः प्रथमं ॥ २३६ ॥ परास्यं वर्तमानान्तं पुरा

वर्तमानं प्रथमा मयति । अथाप प्रथम इत्यनुवर्तते ।

वा विरामे ॥ २३७ ॥ निरुम पुरां प्रथमस्यार्थं वा मय

ति । सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ ॥ मयति । सुगच्छ सुगच्छ
सुगच्छ । सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ । सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ ।
सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ । सुगच्छ सुगच्छ सुगच्छ । सुगच्छ
सुगच्छ । सुवि । गत्य ।

अथोपे प्रथम ॥ २३८ ॥ अथाप परे पुरां प्रथमो मयति ।

इति कत्व । नमि करेत्परिमा सत्य कत्व ।

अथयोगेष्टः ॥ २३९ ॥ अथप्यथयोगेष्टो मयति ।

सुगच्छ ।

अथमप्रथमः शपसेषु द्वितीयो वा ॥ २४० ॥ अथो

प्रथमस्य द्वितीये मयति शपसेषु परतो वा सुगच्छ । अथप्यथप्यस्य

तु मेद । अथप्यथप्यस्य अथप्यथप्यस्य अथप्यथप्यस्य अथप्यथप्यस्य

मेद गत्य ।

मनोरनुस्वारो पुटि २४१ ॥ अनन्तपद्योर्मन्तरनरस्ये

पुटि मयति पुटि परे ।

अथो वर्तमानः ॥ २४२ ॥ अथप्यथो वर्तमाने परे वर्तमाने मयति

संयोगान्तस्य ॥ २४३ ॥ संयोगान्तस्य संयोगान्तस्य

मि विरामे अथप्यथो

अथप्यथो

अथप्यथः । ३

अपञ्जनाभ्योऽनुपङ्ग ॥ २६४ ॥ पाशुलिङ्गयोरस्याह्मपञ्जना-
 षा पूर्णो नमरः सोऽमुपङ्गस्यो भवति । अपुद् स्वरे लोपमित्यनु-
 षते । अपञ्जने चेषा निरिति च ।

अनुपङ्गरनाकृष्येत । २६५ ॥ ऋचरिचनुष्यवर्धित-
 स्यानुपङ्गो सापसापयत अपुद् स्वरे अपञ्जन च परे ।

अच्येत्सोप पूर्वस्य च दीपः ॥ २६६ ॥ अच्येत्सोपो
 भवति पूर्वस्य च दीपो भवति अपुद् स्वरादी । प्रतीच । प्रतीचा
 प्रत्यग्मा प्रत्यग्मि । इत्यादि । एवं प्राङ् सम्प्राङ् प्रभृतय । अङ्
 ओरिति किं । कृञ् कृञो कृञ् । कृञ् कृञो कृञ् । कृञ्
 कृञ् कृञ् । अङ्मि । अङ्मि तु ।

दात् ॥ २६७ ॥ दात्परस्य सस्य पो भवति । कृञ् पु-
 ष्यादि । इत्युपपन्नवर्धितस्यति किं । मुञ्जमुञ्ज । अमि गर्जिता-
 मन्मो । अत एव बर्जनादिचनुष्यमानां पाशूनां नुपङ्गमोऽस्तीति ।
 सुर्वैः सुर्वैः कस्ते निषप् । निषप् सर्वाश्चरितोप । कृञ्किञ्चमा-
 सारवति किञ्चमया । प्रपमैक्यपत् । सि । अपञ्जनाभ्येति मेसोप ।
 मनोरमुप्यतो बुटि इति मरारत्पानुस्तारे प्राप्ते सर्वेतिचिभ्यः लोप
 निधिर्बैक्यान्तिरि न्यापात् संयोगात्कस्य लोप इति निष्प मरारत्लोप
 स्वरे पर मरारमुप्यतो बुटि इति अनुस्वार । मुञ्ज । महत्मादचर्पा
 शाश्वतीचो न त्यात् । मुञ्जो मुञ्जः । मुञ्जं मुञ्जं मुञ्जः ।
 मुञ्जं मुञ्जं मुञ्जं । इत्यादि । सपसापमर्जि तद्वत् ।

माच्ये पूषाया ॥ २६८ ॥ पूषार्थे कथमानस्य अच्येत्तु
 चपम् चाप न भवति अपुद् स्वरे अपञ्जन च परे । प्राद् प्राङ् प्राङ् ।

मुत्तमो भवति पुटि पर ।

आगम तदनुबन्धः स्वागदन्त्यस्तरः ॥ २७६ ॥ ३४

मुत्तम आगमोऽन्त्यस्तरात् परो भवति । मित्ररागम् । अथरा
महतिप्रत्यक्षमेतनुपपात्ति आगम इत्यने । रागुरागेश । पुद् मुञ्जी
पुञ्ज । संवाचनेपि तद्वत् । पुञ्ज मुञ्जी पुञ्ज । पुञ्ज पुम्प्यं पुम्पि
इत्यादि ॥ अथपुञ्जानीन् समस्तवात्पुञ्जमा नास्ति । अथपुद्
अथपुद् अथपुञ्जी अथपुञ्ज । संवाचनेपि तद्वत् । इत्यादि एवं
अतिद् गुह्याभाद् मयूतम् । साधुमत् रागस्य तु मेव ।

संयोगादेर्पुटः ॥ २७७ ॥ संयोगेषु हा होरो भवति मित्रं
अवज्ञादी च । अवज्ञात् सिद्धापरत्ववर्गीत्यवज्ञात् च गतराग्याद्यै ।
एतन्मदं माधुमम् ।

पुटं वृत्तीया ॥ २७८ ॥ पुटं वृत्तीयं भवति पात्रवि
मामान्ये इति सत्य वृत्तीयमे प्राप्ते सुबर्णवर्गस्यारम्य इति व्याख्या-
त् । सारास्य दक्षत् । त्वर्ग्यवर्गव्येव चतुर्ग्ये इति दक्षस्य च
वात् एतन्मम्मी इत्यादि । देवेदशागस्य तु मेव । सी । इत्यपद्यन्ते
इत्यादिना इत्वं । देवेद् देवेद् देवेदी देवेद । संवाचनेपि तद्वत् ।
देवम देवेदी देवेद । देवेदा देवेद्व्यां देवेद्वि ।

टम् सुहृदिर्वा ॥ २७९ ॥ ट्वात्वात् सुहृदिर्वा भवति ।
तन देवेदसु देवेदसु । पञ्चसप्तम्यपुत्रम् । मयूतवर्गान्ता अथ-
सिद्धा । मयूतवत् पुम्पिद्वा मयूतवत् । मयू मरद् मयू
मयूत । संवाचनेऽपि तद्वत् । मयूतं मयूते मयूत । मयूत । पुटं
वृत्तीया इत्यनेन इत्य मयूतव्याप्तिरिति । चतुर्ग्यस्य मयूतवत्

५ भव । दीर्घमायमि सन्नो इति वर्तते ।

अन्तमन्तस्य साधातोस्तौ ॥-२८ ॥ अस्तु यम् ५
 त्यवमन्तस्य धान्तिरस्य बीर्षो भवति सौ अस्तुयुयौ । सिद्धान्त-
 मन्तस्य इति नमस्तस्य कोपः प्रयत्नः ।

—नस्तंयोगान्तापहतुमपच पूषविष्यौ ॥-२८१॥ मन्मत्सं-
 भागामौ तुमान्तापहतुमपच पूषविष्यौ शीर्षान्ति कृत म्ये । नय-
 त्पमर्त्यं रात्रवदन्तुमपच । मन्मत्सं भागामौ मन्मत्सं ।

मबतो वादेस्तर्षं सम्बुद्धौ । ३८३ ॥ अनुबन्धस्य म-
बन्धराज्यस्य पादेभ्यं मबन्ति या सम्बुद्धौ । इ भा । मभिपन्नान्तरण-
विधिरिति मित्तं तद्विधानस्य । वायमाभिप्य सम्बुत्तं स त मनि
नमिषात् । इ मबन् इ मबन्तौ इ मयन्त । मयन्तं मयन्तौ मयन्त ।
मयन्ता मयन्तं मयन्ति । इत्यादि । एवं मगन्तुं व्ययन्तुं शक्नी ।
सम्बुद्धिं विन्य गायन्तुं जनयन्तुं व्ययन्तुं स्वयन्तुं प्लयन्तुं इत्यन्तुं
द्वित्यन्तुं प्रवृत्तयः । एतं शास्त्रं एतं ब्रह्मरस्य सिद्धा । अगं इत्यनं
अगमस्याल्लानि अमराण । अर्थं पाठ्यस्याल्लानि अपधान । गराऽस्त्य
अल्लानि गामाण । घनयस्याल्लानि घनयान् । तदस्याल्लानि माल्लानि
इहानि यन्तुमापय ।

यत्तदेतेष्वपि द्वावस्तु ॥ १८३ ॥ यद् यद् एतद् शब्द-
 १८३ परतः द्वावस्तु प्रत्येका यवनि परिमाणार्थे । इति ।

बालुषधेऽन्त्यस्यरादेशोपः ॥ ५८४ ॥ कृत्स्न इति च
 मन्त्रस्यरादेशोऽर्थः । कृत्स्नः कृत्स्नोऽर्थः । कृत्स्नोऽन्त्यस्य रादेशः ।
 कृत्स्नोऽन्त्यस्य रादेशः । कृत्स्नोऽन्त्यस्य रादेशः ।

इदमो द्वियन्तुः ॥२८३॥ इयम्. परो द्वियन्तुः इत्यस्यै म-
वति परिमाणेऽर्धे । इत्यत्र इत्यस्यै पूर्ववत् । इति परिमाणमस्य इयम् ।

द्विमो द्वियन्तुः ॥२८४॥ द्विः सप्त्यात्यये द्वियन्तुः प्रत्य-
या मयति परिमाणेऽर्धे । इत्यत्र इत्यस्यै पूर्ववत् । द्विपरिमाणमस्य
द्वियन्तुः पूर्वमन्त्यस्यत्ययेऽर्धे इत्या पञ्चारेऽन्त्येरादिह्यन्त्यमन्त्यवदिति
न्यायान् । तत्रैवमिषित इ पञ्चारे । इत्यन्त्येऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्ये इत्यादिना
इत्यन्त्ये । अनेन प्रत्ययेऽन्त्ये सिद्धा मयति । नीलम् । मगन्तु
मगन्तु मगन्तु । मगन्तु मगन्तु मगन्तु । मगन्तु मगन्तु मगन्तु
मगन्तु । धुनि । मगन्तु । पञ्च सप्त । सप्तोचन ।

ममवदवद्योऽर्थः ॥२८५॥ मगन्तुः पञ्चारेऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्ये
वा मयति सप्त्यात्यये सप्त्यात्यये । पञ्च संयुक्तिं विना गोमन्तु वनन्तु
वागन्तु व्यन्तु पञ्चान्तु इत्यन्तु द्वियन्तु मगन्तु । पञ्चमात्यमस्य
वागन्तु इ मगन्तु हे मगन्तु । हे मगन्तु हे मगन्तु । मगन्तु हे गोमन्तु ।
हे वनन्तु । हे वागन्तु । हे व्यन्तु । हे पञ्चान्तु । हे इत्यन्तु । हे द्वियन्तु ।
इत्यन्तुऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्ये वागन्तु म त्वमयति । इत्यन्तुऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्ये
व । मगन्तुऽन्त्येऽन्त्ये वागन्तुऽन्त्ये सप्त्यात्यये । मगन्तु मगन्तु
मगन्तु । इत्यादि । पञ्च वनन्तु पञ्च मगन्तु । इत्यन्तुऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्ये
भव । कुजेऽन्त्येऽन्त्ये कुजेऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्ये ।

अम्बस्तादन्तिमन्तः ॥ २८८ ॥ अम्बस्तादन्तिमन्तः
इत्यस्यै मयति कुजे परे । इत्यन्तु इत्यन्तु इत्यन्तु इत्यन्तु । इत्यादि ।
एव इत्यन्तु पञ्चान्तु मगन्तु मगन्तु । मगन्तुऽन्त्येऽन्त्येऽन्त्ये ॥ भव । सप्त्या-
मासि सप्त्यात्यये कुजे वागन्तुऽन्त्ये इति वच्यते ।

मान्तपदोर्नोपपाया ॥ २८६ ॥ मान्मदन् इत्यपय-

नरादपयपाया हीणो भवति कमम्बुद्धा पुष्टि पर । मदान् मदान्मौ
मदान् । हे मदन हे मदन्ती हे मदान् । मदान् मदान्मौ मदान् ।
मदान् मदान्मौ मदान् इत्यादि ॥ इति कर्मसन्तः ॥ अगस्त्य-
अग्निमय इत्यु । अग्निमय अग्निमय अग्निमयी अग्निमय ।
महापनर्षि ननु । अग्निमय अग्निमया अग्निमय । अग्निमय
अग्निमयम्य अग्निमयम्य । इत्यादि ॥ इति अगस्त्यः ॥ इत्यु-
पुष्टिद्वयमन्विताम् । कर्मसन्तः कर्मविद् कर्मविद् । कर्मविद् ।
इत्यादि । इत्यादिसन्तः नु भव । इत्यादि इत्यादि इत्यादि ।
महापनर्षि ननु । इत्यादि इत्यादि । मदान्मौ ।

वाग्यं समामान्त ॥ २८७ ॥ समामान्त वाग्यस्य प-

दमारान्त अपुष्टि स्वरे व्युत्पन्न ए पर । इत्यादि । इत्यादि इत्यादि-
मित्यादि । एव समुत्पाद व्युत्पन्न प्रथम । स्वरादप्य नु
भव । मा ।

तस्य च ॥ २८८ ॥ तस्य स्वरादीनां नारायण गद्यस्य भवति
गो वर । एव गौ ये । अन्त्य मरशादप्य । एव एव नर रादौ ।
एव यौ व । एव एव एव इत्यादि । एव एव इत्यादि ।

एतस्य वाग्यस्य द्वितीयायां पदम् ॥ २८९ ॥ एतस्य

इत्युपय रीत्युपयपाया एव एतदेव भवति अग्निमयमुपयपाया ।
एव एव एव । एव एव । इति इत्यादि ॥ एतदेव
पु नन्मदपुष्टि । इत्यादि इत्यादि ।

इत्यनन्तस्य वाग्यस्य द्वितीयायां पदम् ॥ २९० ॥

॥ २६३ ॥ इत्युर्ध्वान्तर-दृष्टिबाधेर्भाष्येऽपि चतुष्टयं भवति
विरामेऽप्यङ्गनादी च सञ्चारकम् । तत्त्वमुत् तत्त्वमुद् तत्त्वबुधौ
तत्त्वबुधः । संबोधनेऽपि यत्नः । तत्त्वबुधा तत्त्वमुद्भूतं तत्त्वमुक्ति-
इत्यादि । इति यच्चराम्या ॥ नञ्चराऽन्तः पुनिकञ्च राञ्च राञ्च ।
बुद्धि च सम्बुद्धादिति दीर्घः । विज्ञान्तन्मन्त्रमेति नराज्ञोत् ।
एव एवमनौ एवमन् ।

न सम्बुद्धौ ॥ २६४ ॥ विज्ञान्तन्मन्त्रस्य बोधे न भवति
सम्बुद्धौ । हे एवम् । एवमन् एवमनी (अचुद्स्वरे अन्त्यसंयोगाद्वनो
इत्यादिना बोधः)

तद्वगमटवगयोगे चटवर्गौ ॥ २६५ ॥ अनन्त्यस्तर्गम-
टवर्गयोगे चटवर्गौ प्राप्तेति व्याख्यारम्भम् । एवम् । एवम् ।
अङ्गनादी नञोत् । अन्त्ये दीर्घं चोक्तमिति दीर्घं प्राप्ते मत्संयोगे
गन्त्यस्तुनञ्च पूर्वविधौ इति मन्त्राद्ये तुल्यमङ्गवति । एवमन्
एवमि । एवम् एवमन् एवमन् । दी । ईद-भावेति एवमोरा वा
भवति । एवम् एवमि एवम् एवम् । एवम् एवम् मूर्धन्यं मन्त्रम् ।
अन्त्यस्तर्गमस्य तु भेदः । आत्मा आत्मानौ आत्मानः । हे आत्मान्
इत्यादि । आत्मानं आत्मावौ । अचुद्स्वरे । अन्त्यसंयोगाद्वि
प्रतिषेधादन्तोऽङ्गाय मत्सि । आत्मानः । आत्मानाः । इत्यादि । एव
तुल्येन तुल्येन मन्त्रं तुल्येन मन्त्रम् ॥ करिन् एवम् तु भेदः ।
सौ । इवम् इत्यादिना दीर्घः । करी करिणी करिणः । हे करिन्
। इत्यादि । एवम् इवम् इति मन्त्रं एवम् मन्त्रम् ॥ इवम्
एवम् तु भेदः ॥ इवम् इवम् इवम् । हे इवम् । इवम्

हृत्पक्षा । अप्युद्भवरे क्षोणे इन्द्रे । इगहन इत्यादिना वीर्ये ।
अस्मादेव हन अथास्याः स्यादेव वीर्ये विवर्षि न वीर्ये ॥

इनेहेपिठवत्तोये ॥२६६॥ इमरुपनाया काये कृते ह' स्थाने
 निर्मयति । चत्वे नत्वं यत्नायात् । इवन् इवन्ना 'पुत्रदम्भ'
 इवन्मि' इत्यत्रि । एष इवन्ना इवन्ना इवन्ना एते राणा ।
 पूवन् रावन्म्य तु मेव । सौ कीर्त्य । पूषा पूषन् पूषन् । हे पूषन् ।
 पूषन् पूषन् ।

इन्मामकोपर्यां शमाशौ स्फरे वा ॥ २६७ ॥ इन्माम
 कोप पूप्म इत्यतर्पा उपपाया वचरस्व सापो वा मयति । पूप ।
 पूष्णा पूप्म्यां पूपमि । इत्यादि । ण्व-अर्चमन् शण्व । अर्चेश्वरान्
 स्व तु मेव । सौ ।

[illegible]

अपुत्रमघोनां च ॥ ५६६ ॥ अत्र पुत्रम मघमर एषां
 वराभ्यम्योर्त्थं भवति अपुत्रं स्वरे परे । शुनः । शुना शम्भ्यं शमि ।
 इत्यादि । एव पुत्रनराभ्यः । पुत्रा । पुत्रानी पुत्रानः । इ पुत्रः । पु-
 त्रान पुत्रानी मून । मूना मुत्रभ्यो मुत्रमि । इत्यादि ॥ मघमनराभ्यः
 एव तु भेदः । मी । अर्धमर्धेनिरित्यमुत्र त ।

॥ २६३ ॥ इत्युर्ध्वोऽस्य एतीषादेर्वाधोरपि चतुर्धर्म मयि
 विरामेऽभ्युदयान्तरौ च सत्तादयम् । कत्वमुत्त कत्वमुत्त कत्वमुत्त
 कत्वमुत्त । संतोषनेऽपि तद्वत् । कत्वमुत्ता कत्वमुत्तम् कत्वमुत्ति
 इत्यादि । इति वक्ष्यते ॥ मरारुत्त पुच्छिन् एतन् एतन् ।
 बुद्धि च सम्बुद्धिरिति वीर्ये । विद्वत्पुनश्चरन्त्ये मरारुत्ते ।
 एतन् एतन् एतन् ।

न सम्बुद्धौ ॥ २६४ ॥ विद्वत्पुनश्चरन्त्ये मरारुत्ते न मयि
 सम्बुद्धौ । हे एतन् । एतन् एतन् (अतुल्यरे अयमसंयोगवन्तो
 इत्यादिना श्लोकः)

तद्वत्पुनश्चरन्त्ये चतुर्धर्मौ ॥ २६५ ॥ अनन्त्यस्तर्क्य-
 दवर्तमाने चतुर्धर्मौ मान्येति मान्यमन्त्यम् । एतन् । एतन् ।
 व्यञ्जनान्तरौ मन्त्ये । अन्त्ये वीर्ये चोपस्थिति वीर्ये मान्ये नन्त्ये
 गान्तास्तुनश्च पूर्वविधी इति मरारुत्ते लुप्तमन्त्यम् । एतन्त्यं
 एतन्ति । एतन् एतन्त्यं एतन्त्यम् । वी । इति चोपेति मन्त्ये न
 मयि । एतन् एतन्ति एतन् एतन्त्यम् । एवं त्वन् मूर्धन् प्रत्यन् ।
 आत्मन् एतन्त्यम् तु भेदः । आत्मा आत्मानौ आत्मान् । हे आत्मन्
 इत्यादि । आत्मानं आत्मानौ । अतुल्यरे । अयमसंयोगवन्ति
 प्रतिपञ्चादन्त्येऽन्त्या ग गति । आत्मन् । आत्मन् । इत्यादि । एवं
 सुवर्त्तम् सुवर्त्तम् मन्त्यम् सुवर्त्तम् प्रत्यन् ॥ अन्ति एतन्त्यम् तु भेदः ।
 वी । इत्यन् इत्यादिना वीर्ये । अन्ति अन्ति वीर्ये । हे अन्ति
 । इत्यादि । एवं वीर्यम् इत्यन् गेयम् त्वत्तिम् प्रत्यन् ॥ इत्यन्
 एतन्त्यम् तु भेदः ॥ इत्यन् इत्यन्ती इत्यन् । हे इत्यन् । इत्यन्

वीर्यो भवति सन्नायामि परे । पञ्चानाम् । पञ्चसु । पर्ये ममन नयम्
हरान् प्रवृत्तम् ॥ अष्टनराष्ट्रस्य तु भेदः । तस्यापि बहुवचनमेव ।

अष्टनः सर्वासु ॥ ३०५ ॥ अष्टनराष्ट्रास्तस्य या भवति
सर्वासु विमलितु । यन विमलितुस्तस्य इति नमस्तस्य आभारः ।
सर्वे रीर्षः ।

श्री तुम्मान्तराशोः ॥ ३ ६ ॥ तस्मादष्टनं कृष्णाण-
तरयोऽश्वस्योऽस्थानं श्रीमैवति । अष्टी । अष्टी । तस्मादष्टनं
किमर्थम् । अष्टनस्यानित्यार्थः । तेन श्रीमैवमावे अष्टनस्य कृ-
त्स्ननं नररासाक्षीप । अष्ट । अष्ट । अष्टमि अष्टमि । अष्टम्य
अष्टम्य । अष्टम्य अष्टम्य । अष्टमि अष्टमि सप्तम्य अष्टम्य
इति अत्र अष्टम्यस्याविशयान् । मूलपूर्वनाम्न्या अष्टमि अष्टमि
तुरागम् । अष्टानाम् । अष्टसु अष्टानु । इति नमस्तस्य ॥ अष्ट-
मान्य अष्टम्य । मष्टम्य पुस्तिका किम् राष्ट्र ।

किं ६ ॥ ३०७ ॥ अष्टम्य को भवति विमलौ परतः ।
क को के । क को कम् । कन काभ्यां के । इत्यादि । इत्येव राष्ट्रस्य
तु भेदः ।

इदमिदमर्थं पु मि ॥ ३ ८ ॥ इत्येव राष्ट्रस्य इत्येव भवति
मित्राभार्यं य पुमि इत्येव नपुमक सौ परे । अष्टम्य । अष्टम्य त्वकाष्टम्य ।
होऽष्ट मी ॥ ३ ६ ॥ अष्टम्यीनां इत्येव या भवति अष्ट-
विमलौ । इमौ इम । इम इमी इमान् ।

टोमोरन ॥ ३१० ॥ अष्टम्यीनां इत्येव या भवति अष्ट-
मयति टोम्य परतः । अनन ।

नौ च मयवात्मयवा वा ॥ ३० ॥ विमलौ सौ च परे

मयवन् रत्नो मयवन् मयति वा ॥ अन्तस्त्वस्त्वेति दीर्घे प्राप्ते नि-
पातनादीर्घः । मयवान् मयवन्मौ मयवन्तः । मयोपनेऽपि तद्वन् ।
मयवन्त मयवन्ती मयवन्तः । मयवन्त मयवन्तुर्ध्वं मयवन्ति ।
इत्यदि । पदं । मयवा मयवानी मयवान्तः । मयवानं मयवानी
मयोनः । मयोन्य मयवन्तं मयवन्ति । इत्यदि । धानमाचष्टे ।
त्वयति तदाचष्टे इत् । इति विद्वत्स्थानेऽङ्गरस्वेत्यादिना अन्तस्त्व-
गदेर्लोपे प्राप्ते ।

न ह्यनः ॥ ३०१ ॥ यन् इत्यस्य अन्तस्त्वगदेर्लोपो न

मयति इति परे स्थानमिति । मयवान्माचष्टे मयवन्ति ।

त्वमदूरपुनश्चिप्रमुद्राक्षाम् गन्धादेर्लोरोगुशब्ध नाभिनाम्

॥ ३ २ ॥ त्वमदूरपुनश्चिप्रमुद्रा इत्येतत्प्रमन्त्रगदेर्लोप्ते मयति
अभिनां गुशब्ध इति परे । त्वमाचष्टे त्वयति । दूरमाचष्टे
दूरयति । मुद्राममाचष्टे ययति । चिप्रमाचष्टे चयति । मुद्रमाचष्टे
कायति । इति विद्वत्स्थानेऽङ्गरस्वेत्यादिना अन्तस्त्वगदेर्लोपः ।
अति च विद्वत्श गुशब्द सर्वत्र ॥ पञ्चत्वाष्टस्व तु मयः । त्व
बहुवचनमेव । कतेऽथ कस्मात्कर्तुम् । पञ्च । पञ्च । पञ्चमि ।
पञ्चम्भ । पञ्चम्भ । आभि च तुरित्पुनश्च ते ।

संस्पर्शावा पञ्चान्तावा ॥ ३ ३ ॥ पञ्चस्पर्शपञ्चाप्य

संस्पर्शा नृपगमौ भवति आभि परे । वीचमामि समौ इति
अनुवृत्तिः ।

वान्तस्व चोपवावा. ॥ ३ ४ ॥ मान्तस्व चोपवावा

दीर्घो भवति सन्नायामि परे । पञ्चानाम् । पञ्चसु । ण्य सप्तमं नम
रान् प्रकृत्य ॥ अष्टमराभ्यस्य तु येन । यस्यापि बहुवचनमेव ।

अष्टनः सुर्षासु ॥ ३०५ ॥ अष्टमराभ्यन्तस्य मा भवति
सर्गासु विभक्तिषु । येन विधिसदस्यस्य इति नञस्तस्य आठर ।
सयर्णे दीर्घः ।

ओ तुम्मान्त्रशसोः ॥ ३ ६ ॥ तस्मादष्टनं कृत्वा
त्परात्रराष्ट्रं स्नानं श्रीमैवति । अष्टौ । अष्टौ । तस्मात्परा
स्त्रिभुम् । आत्वस्थानिस्वार्थः । तेन श्रीत्वाभावात् परास्यसु कृ
त्पतेन परास्यस्योः । अष्टु । अष्टु । अष्टमिः अष्टमिः । अष्टम्य
अष्टम्य । अष्टम्य अष्टम्य । अमि आत्वं संप्रसार्य प्लुताया
इति अत्र अन्तर्गताधिक्यात् । मूर्त्पूर्वनान्ताया अपि अमि
तुराणम् । अष्टानाम् । अष्टसु अष्टसु । इति नञस्तस्य ॥ परम्
माभ्यामप्रसिद्धा । मञ्जुपञ्च पुष्पिका इम् शम् ।

किं क. ॥ ३०७ ॥ त्रिभुम् को भवति रिमहौ परम् ।
क की क । क की कान् । येन काव्यं कै । इत्यदि । इत्यस्य
तु भव ।

इदमिषमर्थं पु मि ॥ ३ ८ ॥ इदमराभ्यस्य इव भवति
स्त्रिभुमय च पुमि इदं ननुमक सी परे । अष्टम् । अष्टम् त्परास्यस्य ।

दोऽह र्मः ॥ ३०६ ॥ त्परादीनां इत्यस्य मा भवति अहो
रिमहौ । इमो इम । इम इमो इमान् ।

टोऽनोरन ॥ ३१० ॥ अगूर्वाभ्यस्य इत्यस्य अन्तरा
भवति टोमो परम् । अनेन ।

अबुध्यङ्गनेऽनङ् ॥ ३११ ॥ अगर्जितस्य इराजस्य

अङ्गनि व्यङ्गनाभी विमळौ परतः । आभ्याम् ।

तस्माद्विमुञ्चि ॥ ३१२ ॥ तस्मान्मृगाकारविह्वलं परं

मिम् मिम् मभनि । णमि । अरमे आभ्याम् यभ्यः । अस्मान्

आभ्याम् एभ्यः । अस्व अनया एभ्यः । अस्मिन् अनया एषु ।

अन्वारेण पूर्वचम् । इति मज्जान्तः ॥ वराजन्त्योऽप्रसिद्धः । रजस्तः

पुनश्चिद्भस्माद्भस्म । तस्य वान्मभनमेव । अत्वात् ।

चतुरो वा शुब्दस्योत्तमम् ॥ ३१३ ॥ चत्वारः स्तेजस्य

वाजस्यस्य अथ भवति अबुद्दस्यरे व्यङ्गनं च परे । चतुः ।

न रजस्य बोधयति ॥ ३१४ ॥ रजस्य बोधयति परे विस्त-

र्जनीयो न भवति । चतुर्मि । चतुर्म्यं । चतुर्म्यं ।

आमि चतुरा ॥ ३१५ ॥ अगर्जितस्य नृजगमा भवति

आमि परे । चतुर्धौ । विस्तर्जनीयं प्राप्ते ।

रा सुवि ॥ ३१६ ॥ ये रजस्य विस्तर्जनीयः सुवि परे न भवति ।

इति निषेधः । चतुषु । इति रेफान्तः ॥ अगर्जितस्योऽप्रसिद्धः । वडा

एव पुनश्चिद्भस्माद्भस्म । धी ।

धौ धौ ॥ ३१७ ॥ विधौ वजस्य धौ भवति धौ परे ।

धुषी धुषिषी धुषिष ।

वाम्वा ॥ ३१८ ॥ विधौ वजस्य वा आनाद्ये भवति

अमि परे । धुषी धुषिष धुषिषी धुषिष । धुषिषा ।

विष उद्भूयङ्गने ॥ ३१९ ॥ विषा वजस्य अन् भवति

व्यञ्जने पर । सुशुभ्यं सुशुभि । इत्यादि । इति वक्ष्यामः ॥ शक्त-
रान्तः पुनर्विज्ञो विष् शब्दः । द्वापदान्तो इत्यादिना टत्पम् । विद्
विद् चित्तौ चिरा । सप्तोभनेऽपि गृह्यत् इत्यादि । कट्ठा शब्दस्य तु
अद् । चवगाहप्रसीना चमि गत्पम् । कट्ठ् कट्ठा कट्ठरी कट्ठा ।
पपं सट्ठा पाट्ठा ण्यट्ठा कीट्ठा ईट्ठा अमूट्ठा प्रमूट्ठा । इति
शक्तान्त्या ॥ पक्षरान्तः पुनर्विज्ञो रत्नसुप् शब्दः । रत्नसुप् रत्नसुद्
रत्नसुपौ रत्नसुपः । रत्नसुपं रत्नसुपौ रत्नसुपः । रत्नसुपा रत्नसुद्भ्यां
रत्नसुद्भि इत्यादि । साधुत्वा शब्दस्य तु मेव ।

सयोगाद्बुद्धिः ॥ ३२० ॥ सयोगाद्बुद्धिः तो क्षोभे मयति
विरमं व्यञ्जनायै च । व्यञ्जनायै सञ्ज्ञायै ।

इशपदान्तेषादीनां इः ॥३२॥ इशपदस्यनां यशदीनां
 य हा मबदि पिरामे व्यञ्जमाशः य । इति इत्वं स्यपुवद् साधुतद्
 स्यपुवक् । साधुतक् । संगोपनेऽपि वञ्च । साधुतक् साधुतक् स्यपु-
 वक् । स्यपुतक् साधुतद्भ्यो स्यपुतश्मि इत्यादि । शप्शप्शस्य तु
 भेदः । तस्य बहुवचनमयः । अशसालुक् । यद् यद् यश्मि । यद्
 भ्यः । भ्यामि नुरुगमो इत्वं यः ।

पहो सो ने ॥३९२॥ मन्मथा प्पान्ताया पहो सो मपति विम
 लौ न पर । पय्यां पट्टु पट्टु इत्यादि ॥ सराण्णं पुत्तिञ्च
 सुरपम् राण्णं । सौ । अण्णसन्तस्यत्तादिना दीर्यं । सुरपा
 सुरपमी सुरपसं । इ सुरपं इ सुरपमी इ सुरपम् । सुरपम्
 सुरपसो सुरपम् । सुरपसा सुरपाण्णं सुरपाभिं । इत्यादि । पय
 पय्यमम् पय्यसम् । लुक्कारिणम् । हिरण्यरत्नम् । सुभाणम् ।

प्रपूजय । अथानसू राधस्व तु मेव ।

अथानसूद्वैसाञ्जेहमां साधनमस्तु ॥ ३२३ ॥ अथानसू
पुरुषंस्तु अनेहसू इत्येतेषामग्नौऽग्न मयति सौ परे अस्तुपुष्टी ।
अथानसू अथानसू । नमो निर्विष्टमनिष्कम् ।

स्तोत्रम् ।

सम्भोक्ते तुल्यमस्तुत्तरं सन्तं तथा नान्तमथाप्यहन्तम् ।
धीव्यामस्तुतिगतिममेतं नमो निर्विष्टमनिष्कम् ॥ १ ॥

ह अथान हे अथान हे अथान हे अथानसौ हे अथानसू ।
अथानसू अथानसौ अथानसू । अथानसू अथानसू अथानसू । इत्य-
दि । एवं पुरुषंस्तु अनेहसू राधस्व सपुष्टि विना । अथानसू राधस्व
तु मेव । सौ । अथानसू अथानसू इति वीर्य । अथानसू अथानसू
अथानसू । हे अथानसू हे अथानसू हे अथानसू । अथानसू अथानसू ।

अथानसू राधस्व सपुष्टि विना अथानसू राधस्व सपुष्टि विना ॥ ३२४ ॥
अथानसू राधस्व सपुष्टि विना अथानसू राधस्व सपुष्टि विना मयति अथानसू राधस्व ।
विदुष विदुष ।

विरामम्यञ्जनादिपूजनद्वयविबन्धीनां च ॥ ३२५ ॥ विरामे
अथानसू च अथानसू विबन्धीनां अथानसू च मयति । विदुष अथानसू
विदुष । इत्यदि । पथिगाम् पथिगाम् पथिगाम् । पथिगाम् पथिगाम्
पथिगाम् । निमित्तमायि निमित्तमायि अथानसू । इतिहमाय ।
अथानसू राधस्व सपुष्टि विना अथानसू राधस्व सपुष्टि विना
पथिगाम् । पथिगाम् पथिगाम् पथिगाम् । एवं तेनित्तम्
अथानसू इत्यदि । अथानसू राधस्व तु मेव । सौ ।

भक्तिरमोदय ॥ ३२६ ॥ भक्तिरसोक्तिरूपारन्तस्व रो

भवति विरमं ध्वजनादौ च । उवाचन् अगमद् ।

धुद् स्वरं मु ॥ ३२७ ॥ भक्तिरसोक्तिरूपोर्नु रागमो भवति

धुद् स्वरे परे । अगम सौ उवाच स । मवाचनऽपि वदन् । अग-

म मे अगम मौ उवाचम । उवाचमा अगमदुभ्याम् अगमक्ति ।

उवाचस्तु । तर्ह्य पर्वणम् रागम् । अरम् रागस्य तु भेद ।

तथागतम् ।

सौ स ॥ ३२८ ॥ स्वरादीनां रस्यस्य मकरा भवति सौ परे ।

साग्री मिलोपस्थ ॥ ३२९ ॥ अरमाऽयस्य औमवति स्वर

पर मिलापश्च । अमी । द्वित्य ॥

अदसः पदे म ॥ ३३० ॥ अरम पर मति रस्य मा भवति ।

उत्वं मातृ ॥ ३३१ ॥ अरमो मातृत्वं वणमात्रत्वेन भवति

आन्तरवर्णम् । अयम् । अस्ति ॥

एउदुत्वे स्त्री । ३३२ ॥ अरम्य मातृरो पदुत्वं निष्करो ए-

वार्मवति । अमी । अमु अम् अमून ।

अदो सुच ॥ ३३३ ॥ अरम्य दुरादरा भवति दावचनस्य च

मादरा अरिग्राम । अमुना अमूण्याम् ।

अदमथ ॥ ३३४ ॥ अरमाऽर्जुनात्तात मिम् मिद् भवति ।

पुद्वेत्तम् अमीति । अमुत्ये अमूण्याम् अमीम्य । अमुप्यान्

अमूण्या अमीण्य । अमुप्य अमुषा अमीणम् । अमुप्यिन् अमुषा

अमीषु ॥ भेषम् रागस्य तु भेद ॥ भेषान् भेषांमी भेषान् ॥

प्रसूतयः । अयन्स् राप्स्व तु मेव ।

अयन्स्युत्पद्येत्सोऽनेहमां सावनन्तः ॥ १२३ ॥ अयन्

पुनर्यसम् अनेहम् इत्यन्तेषामन्तोऽय मयति सौ परे अष्टाशुभौ ।

अयन्तः अयन्सी अयन्तः । नया निर्दिष्टमनित्यम् ।

श्लोकः ।

सङ्गोषने ह्ययन्मस्तिरूपं सान्त्वं तथा नान्तमवाप्यदन्तम् ।

भीम्याप्रभृत्तदतिपद्यमेवं नञापि निर्दिष्टमनित्यमय ॥ १ ॥

इ अयन् हे अयन् हे अयन् हे अयन्मौ हे अयन्तः ।

अयन्तं अयन्मौ अयन्तः । अयन्मा अयन्तं अयन्तमि । इत्य-

ति । एवं पुनर्यसम् अनेहम् राप्सौ म्बुद्धिं विना । विहन्स् राप्स्व
तु मेव । मी । सन्तमहलोर्बोधात् इति वीर्यः । विहन्स् विहन्सी

विहन्तः । हे विहन् हे विहन्सी हे विहन्तः । विहन्स् विहन्सी ।

अपुद्स्वार्दां सेदुहस्वार्दि वन्सर्गशब्दस्योत्पत्त्यम् ॥ ३ ॥ १४ ॥

सदुहस्वार्दसेदुहस्वार्दि वन्सर्गशब्दस्योत्पत्त्यं मयति अपुद् स्वार्थौ ।

विदुह विदुह ।

विरामव्यञ्जनादिव्यनदुहस्वार्दिवन्सीनां च ॥ ३ ॥ १५ ॥ विराम

व्यञ्जनादौ च अन्तर्याहन् विराम्यीनामन्तस्य वा मयति । विहन्स्वार्थौ

विहन्ति । इत्यदि । पयिगम् पयिर्धमौ पयिर्धन्तः । पयिर्धन्तं

पयिर्धमौ । निमित्ताभाव नैमित्तिकव्याजमार । इतीहमात्रः ।

अपुद्स्वार्थौ सदुहस्वेति वच्यम् । पयुग पयुवा पयिर्ध्वार्थौ

पयिर्ध्वः । पयुव पयिर्ध्वार्थौ पयिर्ध्वः । एवं तेनित्यन्त

प्रपुनर इत्यादि । अन्तमम् राप्स्य तु मयः । यत् ।

मञ्जवान्मु । इत्यादि । अनङ्वाह शब्दस्य तु भव सा ।

मौ नु ॥ ३४० ॥ अनङ्वाह् स्तस्य नुगमा मवति
सौ परे । अनङ्वान् अनङ्वाही अनङ्वाह ।

सम्बुदायुमपोह स्वाः ॥ ३४१ ॥ पुरनङ्वाह्मसा
सम्बुही हत्वा मवति । हे अनङ्वाह् । अनङ्वाह् अनङ्वाही ।

अनङ्वाह् ॥ ३४२ ॥ अनङ्वाह् स्तस्य चारम्वस्तोन्व
मवति अनुद् हरे परे व्यञ्जन च परे । अनङ्वाह् । अनङ्वाह् । विराम
व्यञ्जनत्यदिना गन् । अनङ्वाह् । अनङ्वाह् ॥ अनङ्वाह् ।
इत्यादि इति उक्तम् ॥ प्रियारपत्वारो यस्यामी प्रियारत्वा
प्रियारत्वा प्रियारत्वार । हे प्रियारत्वा ३ । प्रियारत्वार प्रियारत्वा
प्रियारत्वा । प्रियारत्वा प्रियारत्वा प्रियारत्वा । इत्यादि ।

न्ति व्यञ्जनान्ता पुलिङ्गा ।

॥ अथ व्यञ्जनान्ता स्त्रीलिङ्गा उच्यन्ते ॥

कवर्गान्ता स्त्रीलिङ्गा अप्रसिद्धा । कवर्गान्ता स्त्रीलिङ्गास्त्वप्
शब्द । त्वक् त्वक् त्वक् त्वक् । त्वक् । इत्यादि । एव वाप् शब्द
प्रसूतम् ॥ कवर्गान्ताऽप्रसिद्धा ॥ कवर्गान्ता स्त्रीलिङ्गा एव शब्द ।
एव कवर्गान्ता अप्रसिद्धा । कवर्गान्ता । इत्यादि । अप्रसिद्धा
कवर्गान्ता स्त्रीलिङ्गा विष्णुशब्द । विष्णु । विष्णु । विष्णु ।
इत्यादि ॥ कवर्गान्ताऽप्रसिद्धा ॥ कवर्गान्ता स्त्रीलिङ्गा
। शब्द शब्द शब्द शब्द । एव सविद् विष्णु

हे भेषात् । हे भेषासी हे भेषासः । भेषासं भेषासी भेषासः ।
 भ मसा भेषोऽर्थं भेषोमि । इत्यादि । पुमस्सुरम्भस्व तु मेर ।
 पुमात् पुमांसी पुमांसः । हे पुमन् । पुमांसं पुमांसी ।

पु शोऽन्द्गश्चसोषः ॥ ३३३ ॥ पुमान्श्च इत्येकस्व अन्द्ग-
 श्चत्वं कोसो भवति अपुर् स्वरे अन्द्गने च परे । पुंसः । पुम्भः ।

स्फारिषुटि वदान्तवत् ॥ ३३४ ॥ स्फारिषुटि वद-
 पदान्तवत्त्वम भवति । इति ध्यावात् । माऽन्तुत्वारव्यञ्जनं । पुम्भं
 पुमि । इत्यादि । इति सकारान्ता ॥ इत्यन्तं पुक्तिङो मधुक्चिद्
 रत्नम् । मधुक्चिद् मधुक्चिद् मधुक्चिदी मधुक्चिद् । संयोजनेऽपि
 वदन् । मधुक्चिद् तु । परं पुष्पक्चिद् इत्यादि । गोबुद् रत्नस्व तु
 मेर । इत्यनुर्वाचस्व पातोरेत्यादिना चतुर्वीत्यम् ।

बाहेर्हस्यग ॥ ३३७ ॥ बाहेर्हकारत्वं गन्धस्य भवति किरणं
 स्वङ्गनासी च । गोबुद् गोबुद् गोबुदी गोबुद् । संयोजनेऽपि वदन् ।
 गोबुद् गोबुदी गोबुद् । गोबुद् गोबुद् गोबुद् गोबुद् गोबुद् गोबुद्
 इत्यादि । इत्यनुर्वाचस्व ॥ मेर ।

मुहारीनां वा ॥ ३३८ ॥ मुहारीनां इत्यनुर्वाचस्व गन्धस्य भवति
 वा किरणं स्वङ्गनासी च । मुह् मुह् मुह् मुह् मुहो मुह् । मुह् मुहो
 मुह् । मुहो मुह्मं मुह्मं मुह्मि मुह्मि । इत्यादि । मय इह
 स्तुद् सिन्द् मङ्गनाः । मङ्गनाहरत्वं तु भेदः । मङ्गनाद् मङ्गनाद्
 मङ्गनाद् मङ्गनाद् । मङ्गनाद् मङ्गनादी ।

बाहेर्गोशन्दस्पीस्य ॥ ३३९ ॥ बाहेर्गोशन्दस्पीस्य भवति
 अपुर् स्वरे परे । मङ्गीद् । मङ्गीद् मङ्गनाद्भ्यः । मङ्गनाद्भ्यः ।

प्रच्छवात्सु । इत्यादि । अनङ्वाह राज्यस्य तु भव सौ ।

सौ तु ॥ ३४० ॥ अनङ्वाह इत्येतस्य नुराग्नो भवति
सौ परे । अनङ्वाह अनङ्वाहो अनङ्वाह ।

सम्पुद्गाद्युभयोह स्वाः ॥ ३४१ ॥ पुरजङ्गोऽभयो
सम्पुद्गो हस्यो भवति । हे अनङ्वाह । अनङ्वाह अनङ्वाहो ।

अनङ्गदह ॥ ३४२ ॥ अनङ्गाह इत्येतस्य धाराण्यस्येति
भवति अपुद् हरे परे व्यञ्जन च परे । अनङ्गह । अनङ्गाह । विराम
व्यञ्जनेत्यादिना वत् । अनङ्गदह्यम् । अनङ्गि ॥ अनङ्गसु ।
इत्यादि इति इच्छास्म ॥ प्रियात्पत्वारं वस्यासौ प्रियवत्वा
प्रियवत्यासौ प्रियवत्वार । ६ प्रियवत्य ३ । प्रियवत्वार प्रियवत्वारौ
प्रियवतु । प्रियवतुषु प्रियवतुभ्यौ प्रियवदुभि । इत्यादि ।

इति व्यञ्जनान्ता पुलिङ्गा ।

॥ अथ व्यञ्जनान्ता स्त्रीलिङ्गा उच्यन्ते ॥

कवर्गान्ता स्त्रीलिङ्गा अग्रमिच्छा । वरराग्न स्त्रीलिङ्गस्त्वप्
राग्न । त्वद् त्वग् त्वपी त्वप । त्वद् । इत्यादि । ण्वं वाप् राग्न
मवृत्तयः ॥ छच्छराग्नोऽग्रमिच्छा ॥ वरराग्न स्त्रीलिङ्ग छद् राग्न ।
त्वद् छद् छत्रो छत्र । छद् । इत्यादि । मध्ववर्गान्ता अग्रमि-
च्छा । वरराग्नः स्त्रीलिङ्गा त्रिगुण्यप् । त्रिगुन् । त्रिगुद् । त्रिगुतो ।
त्रिगुत । इत्यादि ॥ वरराग्नोऽग्रमिच्छा ॥ वरराग्नः स्त्रीलिङ्ग
राग्न राग्न । राग्न राग्न राग्नो राग्न । ण्वं छविद् त्रिगुद्

परितर् मयुनव ॥ त्पुगणत्वं तु भव । त्पुगणत्वं । त्रिपत्ता
 दत्तादिमा ध्याम्यथ । सा । तम् चानि मकार । त्वं त्वं त्वा ।
 त्वां त्वं त्वा । त्वया त्वाभ्यां त्वाभिः । त्वस्यै त्वाभ्यां
 त्वाभ्यः । त्वसा त्वाभ्यां त्वाभ्यः । त्वस्य त्वया त्वाभ्यां । त्वस्यै
 त्वया त्वाभ्यां । त्वं त्वयाभ्यां । मा त त्वा इत्यादि स्फुरात्स्फुट् ५ ।
 पञ्च स्फुट् पञ्च राक्षी । पञ्चाण्य रीतिविज्ञा बीजप्राण्य । बीजम्
 बीजम् बीजम् बीजम् । इत्यादि ॥ पञ्च समिष् मयुनव ॥ इति
 पञ्चाण्य ॥ पञ्चाण्य रीतिविज्ञा बीजप्राण्य । सीमा सीमानौ
 सीमान । अष्टुति । अष्टमसंज्ञास्थितिमा अष्टाष्ट । सप्तम् ॥
 इत्यादि ॥ पञ्च पञ्च शम्भारीन् पूर्ववत् । इति मयुनव ।
 पञ्चाण्य रीतिविज्ञाऽप्राण्य । त्वं त्वं त्वं त्वं ।

अपरव ॥ ३४३ ॥ अर् इत्यस्य इत्याद्य बीजो मरवि

अस्मिन्नुपेति पुदि फे । आप । अपः ।

अपं मे ह ॥ ३४४ ॥ अपं को मरवि विमलै म परे ।

अपि । अर्म्भ । अर्म्भः । अपं । अपु । इति पञ्चाण्य ।

पञ्चाण्यपञ्चाण्यपञ्चाण्य । पञ्चाण्य स्त्रीविज्ञा कटुमूला । कटुम्

कटुम् कटुमी कटुम् । इत्यादि । इति पञ्चाण्यः । पञ्चाण्यः

रीतिविज्ञा विमलवत् । त्वं कटुम् आश्लेष का के कः । कं के

का । कया काम्यौ कामि । कस्यै काम्यौ काम्यः । कस्या काम्यौ

काम्यः । कस्या कस्यै काम्यम् । कस्यै कस्यै काम्यम् । इत्यादि ।

इति पञ्चाण्य तु भव । सौ । इति । अत्यन्त त्वयापत्वं । शदेर्म इति

इत्य म र । त्रिपत्तादेत्यापत्वं । इमे इमा । इमां इमं इमा ।

दोम्भारन इति अनादराः । अनया ॥ अहं वञ्चनञ्जम् इत्यत्र ।
 आभ्यो आभिः । भाविनि भूतबहुवचनम् । अभ्यै आभ्यां आभ्यः ।
 अस्या आभ्यो आभ्यः । अस्या अनयो आसाम् । अस्या अनया
 अस्तु । अन्वादेशः पूषन् । गन्तं एन गन्ताः । गनया । गनया ॥
 वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धः । न्त्यादि । वञ्चयन्त्या स्त्रीलिङ्गस्य वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धः ।
 तस्य वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धः । त्रिचतुष्टयित्वादिना वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धः । तौर स्वर
 इति एव । वतन्ता वतन्ताः । वतन्ताभिः । वतन्ताभ्यः वतन्ताभ्यः न
 मामित्रीधमिति वीथौ न मवति । वतन्ताभिः । वतन्ताभ्यः । इत्यादि ।
 गिराभ्यस्तु भव । मी ।

इत्योरीक्षा ॥ ३६५ ॥ वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा
 व्यञ्जनाया च । गी गिरी गिरः । सम्वाचनञ्जम् नञ्जम् । गिर गिरी
 गिरः । गिर गीर्मा गीर्मा । गिरे गीर्मा गीर्मा । गिर गीर्मा
 गीर्मा । गिर गिर गिरः । गिरि गिरः वाचिञ्जम् नञ्जम् वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा
 वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा न नञ्जम् । गीर्मा । एवं वृद्ध वृद्ध वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा । इति
 वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा ॥ वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा । म
 च मुद्रित्वात्प्रसिद्धा । वी विरी विरः । विरे विरी विरः । विरा । विर
 वृद्धवञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा । वृद्धवञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा । इत्यादि । इति वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा ॥ वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा
 वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा । वृद्ध वृद्ध वृद्ध वृद्ध । इत्यादि । नञ्जम्
 वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा ॥ वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा । वृद्ध वृद्ध
 वृद्ध वृद्ध । इत्यादि । वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वृद्धवञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा ॥ भव ।
 वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा च गिरः । वृद्ध वृद्ध । वृद्ध । इत्यादि ।
 वञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा वृद्धवञ्चयन्त्याऽप्रसिद्धा । म च वृद्ध । वृद्ध

सुरचसौ सुरचसः । इत्यादि । अयम् राष्ट्रस्य तु मेघः । स्वशापः ।
 असी । अन्त्र आपत्यस्य । अयस्य परे म इति गत्वं । अयमार्षति
 पूर्ववत् । अय् अय् । अय् अय् अय् । अमुया अमूय्या अमूमि ।
 अमुय्ये अमूय्यं अमूय्य । अमुय्या अमूय्या अमूय्य । अमुय्या
 अमुयो अमूय्यं । अमुय्या अमुय्ये अमुय्य । इत्यादि । इत्यन्त्र
 स्त्रोक्तिः क्यन्तु राष्ट्र । विरामम्यञ्जनादिषु हस्य द् । क्यान्त
 क्यान्त क्यान्तौ क्यान्त । इत्यादि । अनन्त्र राष्ट्रस्य तु मेघः ।

वा स्त्रीकारे ॥ ३४६ ॥ अनन्त्राद् इत्येतत् वारान्तस्य

अत्र वा भवति स्त्रीकारे परे । अनन्तरी अनन्त्रादी । तत्राद्य च
 इति ईप्रत्ययः । इत्यादि ।

इति व्यञ्जना-ता स्त्रीविज्ञा ।

अथ व्यञ्जनान्ता नपु सकश्चिद्वा उच्यन्ते ।

अर्गान्ता अप्रसिद्धा । अन्त्रान्ते नपुसकश्चिद्वा प्रत्यक्षः ।

विरामम्यञ्जनादावुक्तं नपुसकस्यमोक्षोपेक्षि ॥ ३४७ ॥

विरामे व्यञ्जमादी च बहुलं नपुसकश्चिद्वत्परस्यो स्मोक्षोपेक्षि
 उच्यते । इति गत्वं । अमुपद्वाभ्याम्भोत्सर्वेभ । प्राक् प्राक् प्राची
 प्राक् । पुनरन्त्र । प्राचा प्राच्य्या प्राचिम् । प्राक् । अन्त्र
 पुच्छिद्वात् । परं प्रत्यङ् समयङ् चङ् तिर्पङ् प्रमुष्य । अत्र
 सम्प्रदान्ता अप्रसिद्धा । इत्यादि । वनारान्तो नपुसकश्चिद्वा सन्त्र
 राष्ट्र । सन्त्र सन्त्र सन्त्री सन्त्रि । पुनरपि । इत्यादि । वयन्
 राष्ट्रस्य तु मेघः । वयन् वयन् वयती ।

वा नपु सके ॥ ३४८ ॥ अय्यस्तास्तोऽन्तिरनकरञ्च वा
 वि नपुसकृत्तिष्ठे पुष्टि परे । वदति वदन्ति । पुनरपि । वदत्
 इ वदती वदति वदन्ति । वदता वदयुष्यां वदन्ति । इत्यादि ।
 मरान्ताऽप्रसिद्धा । वकारान्तो नपु सकृत्तिष्ठत् राभ्यः । नपु सकृ-
 त्मोर्ध्वो न च तदुक्तमिति वचनात् । स्मरापत्वं न भवति । तत्
 तं क्यनि । पुनरप्येव । अन्यत्र पुक्तिज्ञवत् । एवं वद् राभ्यः ।
 क्कारान्तोऽप्रसिद्धः । इत्यादि । लकारान्तो नपु सकृत्तिष्ठत् स्वामन्
 ण्यः । साम साम्नी सामनी सामानि । पुनरप्येव नपु सकृत्त्य
 । हे साम हे सामन् हे साम्नी हे सामनी हे सामानि ।
 मरप्येव । इत्यादि । एव कर्मन् क्रोमन् व्योमन् भूमन् प्रभृत्यः ।
 र्मन् राभ्यस्य तु भेदः । वम वमन्ती वमन्ति । अन्यत्र पुक्तिज्ञवत् ।
 वं वर्मन् कर्मन् रामेन प्रभृत्यः । इत्यादि । अहन् राभ्यस्य तु
 भेदः । छी ।

अह् ४ ॥ ३४९ ॥ अह्नित्येतस्य नकारस्य छी भवति
 क्तिरमे व्यञ्जन्यदौ च । अह् । ईह बोर्णा । अही अहनी अहानि ।
 हे अह् ३ । पुनरपि । अह्ना अहोर्भ्यां अहामि । अहन्तु । इत्यादि ।
 पङ्कयमान्ता अप्रसिद्धा । मकारान्तो नपुसकृत्तिष्ठत् किम्पराभ्यः । किं
 कि क्यनि । अन्यत्र । पुक्तिज्ञवत् ॥ इह राभ्यस्य तु भेदः । इहमियमय
 पुसि ।

इहं नपु सकृऽपि च ॥ ३५ ॥ नपु सकृत्तिष्ठे स्वमि च परे
 इहम राभ्यस्य इहमादेशो भवति । इह इमे इमामि । इह इमे
 इमानि । पुनरप्येव । इत्यादि ॥ यकारान्तोऽप्रसिद्धः । रश्मराभ्यो

मुनयसौ मुनयस । इत्यादि । अगम् रागस्य तु मेव । त्वरापत्वं ।
 असी । अम्यत्र आयत्स्य । अइस्य परं म इति मत्वं । ऊचमारीति
 पूर्ववत् । अम् अम् । अम् अम् अम् । अमुया अमूय्या अमूमि ।
 अमुय्ये अमूय्या अमूय्य । अमुय्या अमूय्या अमूय्य । अमुय्या
 अमुया अमूय्य । अमुय्या अमुय्ये अमुय्य । इत्यादि । इत्यराग
 एवेति । अयन्तं राग्य । विरामम्यञ्जनारिपु इत्य ए । उयान्
 उयान् उयान् । इत्यादि । अयन्तं राग्यस्य तु मेव ।

का स्त्रीकारे ॥ ३४६ ॥ अयन्तं इत्येतस्य वास्तव्यस्य

स्य वा मयति स्त्रीकारं परे । अयन्तं अयन्तं । नयाय च
 इति ईयत्स्य । इत्यादि ।

इति व्यञ्जनान्ता स्त्रीविज्ञा ।

अथ व्यञ्जनान्ता नपु सकृद्विज्ञा उच्यन्ते ।

कर्कान्ता अप्रसिद्धा । चरागन्तो नपुसकविज्ञा प्राञ्चराग्य ।

विरामम्यञ्जनान्तावुक्त नपुसकस्यमोक्षोकेष्वपि ॥ ३४७ ॥

विरामम्यञ्जनानी च वरुक्त नपुसकविज्ञास्यारो त्यमोक्षोपेक्षि
 वरुक्त । अति गत्वं । अनुपपन्नान्तास्तेष्वपि । प्राङ् मान् प्राची
 प्राञ्च । पुनरप्येवं । प्राञ्चा प्राञ्च्य प्राञ्चि । प्राञ्च । अम्यत्र
 पुनरप्येवं । एव प्राञ्च्य सम्पद्य चरुक्त विराम्य प्रसृत्य । इत्य
 मयन्तकर्कान्ता अप्रसिद्धा । इत्यादि । चरागन्तो नपुसकविज्ञा सरन्
 राग्य । सरन् सरन् सञ्चयी मत्तमि । पुनरपि । इत्यादि । वरुन्
 राग्यस्य तु मेव । वरन् वरन् वरन् ।

वाचिषु भवतः । अन्तर्लोपे सति ।

अमौ चाम् ॥ २१५ ॥ पुष्पशरिण्यः परं चम चो च चाम्
भवति । मन्त्रशीपः । पुष्पः । चार्चः ।

यूयं वयं अस्ति ॥ २१६ ॥ पुष्पशरिण्यो सविमन्त्रोयूय
वयमित्थनौ भवतः अस्ति परे । यूय । वय । स्वप्नशरिण्ये इति त्वन्
चम । मत् अम् इति त्विने ।

एषां विमन्त्रावन्तलोपः ॥ २१७ ॥ एषां पुष्पशरीनां
अन्तस्य अन्तः भवति विमन्त्रौ परः । मन्त्रे रीर्षः । एषः । मां ।
युवां चानां ।

आन् शुभः ॥ २१८ ॥ पुष्पशरिण्यः परस्य शुभः आन्
भवति । पुष्पावः । अस्मान् ।

एत्वमस्त्वानिति ॥ २१९ ॥ पुष्पशरीनामन्तस्य एत्व मन्-
स्त्वानिति अन्तरेतिनि मन्त्रय परे । त्वयः । मयः ।

आत्वं स्पृष्टनादा ॥ २२० ॥ पुष्पशरीनामन्तस्य आत्वं
भवति स्पृष्टनारी विमन्त्री आशरश्रित मन्त्रय परे । युवाभ्यः ।
आशाभ्यः । पुष्पाभिः । अस्माभिः ।

तुभ्यं मय ऊयि ॥ २२१ ॥ पुष्पशरिण्यो सविमन्त्रा तुभ्य
महमित्थनी मयः ऊयि परे । तुभ्य मयः । युवाभ्यः । आशाभ्यः ।

म्यमम्यम् ॥ २२२ ॥ एषां पुष्पशरिण्यः परो म्यम्
अम्य मरनि । पुष्पम्यः । अस्मम्यः ।

ननु सञ्चिज्ञा वाद् राज्यम् । वाद् वासी वासि । पुनरप्येवं । इत्यदि ।
 कश्चाद् राज्यस्य तु भव । अगस्त्यो रिष्ट । कश्चादि । कश्चरि ।
 इत्यदि ॥ कश्चात्तु राज्यम् । कश्चात्तु राज्यम् । कश्चात्तु राज्यम् ।
 पूर्वम् । सञ्चिज्ञो ननु सञ्चिज्ञो कश्चात् राज्यम् । कश्चात् कश्चात् ।
 सञ्चिज्ञो ननु सञ्चिज्ञो कश्चात् । कश्चात् । पुनरपि । कश्चात् कश्चात् ।
 कश्चात् । एवं कश्चात् कश्चात् कश्चात् कश्चात् कश्चात् कश्चात् । इत्यदि ।
 कश्चात् राज्यम् ननु भव । कश्चात् कश्चात् कश्चात् । पुनरप्येवं । कश्चात् ।

इत्युद्देशो वा बोधयति ॥ ३४१ ॥ इत्युद्देशो बोधयति
 मन्त्रो ये भवति बोधयति परे । कश्चात् कश्चात् । कश्चात् कश्चात् ।
 एवं कश्चात् कश्चात् कश्चात् । इत्यदि । कश्चात् राज्यम् ननु भव ।
 कश्चात् कश्चात् । पुनरप्येवं कश्चात् पुनरप्येवं ॥ इत्युद्देशो
 सिद्धः । इत्यदि ॥

इति व्याख्यानं ननु सञ्चिज्ञा ।

अथ ध्वजमान्तेष्वङ्गिषु पुष्पदस्मदौ उप्येते ।

पुष्पदस्मि कश्चात् इति विज्ञेते ।

त्वम्भदोरेकत्वे ॥ ३४२ ॥ एतत्त्वे कश्चात् कश्चात् ।
 त्वम्भदोरेकत्वे ।

त्वम्भदोरेकत्वे ॥ ३४३ ॥ पुष्पदस्मदौ कश्चात्
 मन्त्रो ये भवति बोधयति परे । एवं । एवं ।

पुष्पदोरेकत्वे ॥ ३४४ ॥ पुष्पदस्मदौ पुनरपि ।

मो रक्षति । इति सिद्धं ॥ माम् युष्यो स्वं । माम् आचमो स्वं ।
मामो युष्याभ्यां वीर्यते । माम् आचाम्यां वीर्यते । मामो युषां रक्षति ।
माम् आपां रक्षति । इति स्थिते ।

बाम्नौ द्वित्वे ॥ ३६७ ॥ पशत्परं पुष्पवस्मजो परं पष्ठी-
चतुर्थीद्वितीयासु द्वित्वं निष्पन्नं बाम्नौ आपद्यते । क्वास्तंत्व । मामो
वां स्वं । मामो नौ स्वं । मामो वा वीर्यते । मामो नौ वीर्यते । मामा
वां रक्षति । मामा नौ रक्षति ॥ मामस्तव स्वं । मामो मम स्वं ।
मामस्तुभ्यं वीर्यते । मामा मद्य वीर्यते । मामस्त्वां रक्षति । मामा मां
रक्षति । इति स्थिते ।

त्वन्मदोरेक्यवे तेमे त्वामा तु द्वितीयायां ॥ ३६८ ॥
पुष्पवस्मजोरेक्यत्वं त्वन्मदीमृगयो परं पशत्परं पष्ठीचतुर्थीद्वितीयासु
पञ्चद्वं निष्पन्नं तं म आपद्यते त्वा मा तु द्वितीयायां । मामस्ते स्वं ।
मामा मे स्वं । मामस्त वीर्यते । मामा मे वीर्यते । मामस्त्वा रक्षति ।
मामा मा रक्षति । इति सिद्धं ।

म पादार्दी ॥ ३६९ ॥ पादस्थानी वर्तमानानां पुष्पवस्म-
जं परमेवान्यद्व्याप्तं प्राप्नोति ।

आहुः ।

वीरो त्रिरवेयरो देवो पुष्पाकं हृष्टदेवता ।

म एव माघो मगवानस्माकं पापनाशनः ॥ १ ॥

मगवानीयतो मृषायुष्माकं वरदः प्रभुः ।

सद्यो निराकृता हरमस्माकं येन विद्विषः ॥ २ ॥

पादपर्यवसि किं । पाप्मं च पावनीनाथमातिथम्भरीष्य ।

छन्दः ।

आदिभ्योऽन्त्यतोपम मध्यलोपस्तथैव च ॥

विमर्दिपदवर्जानां ररयते शार्धवर्मिके ॥ १ ॥

अद् पञ्चम्यद्वित्वे ॥ ३६२ ॥ ण्य्ये पुष्पशदिभ्यः ण

अद्वित्वे कर्मणोऽपञ्चम्यद् भवति । तन् । मन् । पुष्पम् ।

आणाम् । पुष्पत् । अस्मत् ।

तव मम इति ॥ ३६४ ॥ पुष्पशस्मदोऽस्मिन्त्येव

मम इत्येतौ ममतां वसि परे । तव मम । पुष्पः । अण्येः ।

छामाङ्गम् ॥ ३६५ ॥ ण्य्ये पुष्पशदिभ्यः ण् छामाङ्गम्

आम् आम् भवति । पुष्पाङ् । अस्माङ् । त्वयि मयि पुन्येऽथ

वयो पुष्पास्तु अस्मास्तु । एव नीवः । त्वं पुनं वृष । त्वां पुनं पु

ष्पात् । त्वया पुनाम्यं पुष्पाभिः । तुभ्यं पुनाम्यं पुष्पम् । तन्

पुनाम्यं पुष्पत् । तव पुनयो पुष्पाङ् । त्वयि पुन्यो पुष्पास्तु ॥

अद् आनां वरं । मां आनां अस्मात् । मया आणाम्यं अस्माभिः ।

मया आणाम्यं अस्मभ्यः । मत् आणाम्यं अस्मात् । मम आण्ये

अस्माङ् । मयि आणयो अस्मास्तु ॥ अमो पुष्पाङ् । अमोऽस्माङ् ।

स मामो पुष्पम् वीप्सत । अमोऽस्मभ्यं वीप्सत । अमो पुष्पात्

रक्षति । अमोऽस्मात् रक्षति । इति स्थिते ।

पुष्पशस्मदोऽपद् पदप्रपञ्चीचतुर्ष्वितीयास्तु वधूनसी

॥ ३६६ ॥ पदात्पद् पुष्पशस्मदोऽपद् वधूनसीचतुर्ष्वितीयास्तु वधूनसी

निष्पन्नं वधूनसायावयते वधूनसाप्यः । अमो व त्वं । अमो न

त्वं । अमो वो वीप्सते । अमो नो वीप्सत । अमो वो रक्षति । अमो

मा रक्षति । इति सिद्धं ॥ माम् युज्यो स्व । माम् आश्रय स्व ।
मामा युज्याम्या दीयते । माम् आश्रय्या दीयते । मामा युजा रक्षति ।
माम् आश्रा रक्षति । इति स्थितं ।

वाम्नो द्वित्वे ॥ ३६७ ॥ पञ्चत्वर युज्यवस्मभो पञ्च पञ्जी-
चतुर्षीद्वितीयासु द्वित्व निष्पन्नं वाम्नो व्यापद्यते । व्याप्तं च । वाम्नो
वां स्व । वाम्ना नौ स्व । वाम्नो वां दीयते । वाम्नो नौ दीयते । वाम्नो
वां रक्षति । वाम्ना नौ रक्षति ॥ वामस्त्य स्व । वाम्ना मम स्व ।
वामस्त्युभ्य दीयते । वाम्ना मम दीयते । वामस्त्या रक्षति । वाम्ना मां
रक्षति । इति स्थितं ।

त्वन्मदोरेक्ये तेमे त्वामा तु द्वितीयायां ॥ ३६८ ॥
युज्यवस्मभोरक्यत्वं त्वन्मदीभूतयोः पञ्च पञ्चत्वरं पञ्जीचतुर्षीद्वितीयासु
पञ्चत्वं निष्पन्नं ते म आश्रयते त्वा मा तु द्वितीयायां । वामन्त स्व ।
वाम्ना मं स्व । वामन्ते दीयते । वाम्ना मं दीयते । वामन्त्या रक्षति ।
वाम्ना मा रक्षति । इति सिद्धं ।

त पादौ ॥ ३६९ ॥ पादस्थाना वर्तमानासु युज्यवस्मभो-
र्ना पदमेक्यवस्मभो वाम्नाति ।

श्लोकः ।

वीगे त्रिरवेयरो दधो युष्माकं हस्तदेवता ।

म एव नाथो मगधानस्माकं पापनाशनः ॥ १ ॥

मगधानीधरो भूयाधुष्माक वरद प्रभुः ।

सधो निराकृता हरमस्माकं येन विद्रिपः ॥ २ ॥

पाराशरिति हि । पान्तु च पादतीनापमीक्षिचम्रमरीचयः ।

आमन्त्रयात् ॥ ३७ ॥ आमन्त्रयात्पर पुष्पावाहीनां परमे
 तान्तरैरात्म प्राप्नोति । हे पुत्र तव स्वमिह । हे पुत्र मम स्वमिह ।
 हे पुत्र दुःखं स्वमिह शीकते । हे पुत्र मद्य स्वमिह शीकते । हे
 पुत्र त्वं रक्षति । हे पुत्र मां रक्षति ।

वा दपोमे च ॥ ३७१ ॥ वाहीनां योगे पुष्पावाहीनां पर
 मेखनादेरात्म प्राप्नोति । पुत्रो पुष्पाङ्कं च । पुत्रोऽस्माङ्कं च । पुत्रो
 पुष्पाभ्यं च शीकते । पुत्रोऽस्माभ्यं च शीकते । पुत्रो पुष्पात्तव रक्षति ।
 पुत्रोऽस्मात्तव रक्षति । वादपः कति । पञ्च । त के । च वा इ अह
 एव इति वादपः ।

हरणार्थेक्षणासाधने ॥ ३७२ ॥ अथष्टोत्रोचने कर्ममा-
 नैर्हृत्स्वार्थेर्धातुभिर्योगे पुष्पहस्तस्वाम्यवाहीनां वसुवृष्टारथे म
 मर्चन्ति । अनाज्ञाचममिति त्रिम् । अज्ञोचनं बहुव्रीह्यामनाज्ञोचनं
 मनस्य ज्ञानं । आमत्स्यां समीकते । मामो मां समीकते । मया
 पुष्पाभ्यं शीकमान समीकते । मामोऽस्माभ्यं शीकमान समीकते ।
 आमत्स्यां मनस्य विज्ञोऽभवति वाच्यस्तौत्स्ये । मनसेति किं । मामो
 न वरयति । मामो न वरयति बहुवत्सर्वे ।

इत्यष्टोत्रा ।

अथान्यथान्युध्यन्ते ॥

अथपमर्चन्त्यं । त्रिभि वाणि । त्वत् मातृ पुनर् मातृ वदित्,
 च वा, इ, अह, मव म, परा अप सन्, अमु, अह, मिर्, उर,
 रि आर् मि अति, अति अति मु, अह, अति प्रति, वरि व

इत्यादि प्रादयो विभक्तिः । विना नाना, अन्तर, मो, अय अयो,
अयो, इषद्, यावत्, तावत्, मनाद्, यद् ईयत् हि यदि,
कस्य, न्तु, तिर्येद्, मिथ्या, किञ्च इत्या चै तु ।

अव्ययाश्च ॥ ३७३ ॥ अव्ययाश्च परासां विभक्त्यानां कुम्भयति ।

सर्वां त्रिषु लिङ्गेषु मर्तासु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यम एवेति तदव्ययम् ॥ १ ॥

इत्यव्ययानि ।

अथ प्रत्यया उच्यन्ते ।

अव्ययसर्षनाम्नः स्वरादन्त्यात्पूर्वोऽङ्कः ॥ २७४ ॥

अव्ययानां सर्वनाम्ना आख्यातत्वात्पूर्वोऽङ्कस्त्वयं वा भवति कस्त्व-
यत्वं वदुर्वा । वदुर्वाभिनि कि ।

कङ्कः ।

कचित्प्रवृत्तिः कचिदप्रवृत्तिः कचिद्विनाया कचिदन्त्यदेव ।
विषेर्विचानं वदुषा समीक्ष्य चतुर्विधं वादुभक्तं वदन्ति ॥ १ ॥

कचरे । कचरे । कचरे । कचरे । सर्वे सर्वे । विद-
विदः । पुष्पः । अस्मः । अस्मि । अस्मि । अस्मि । अस्मि ।
अमुके । मयः । मयः । मयः । मयः । मयः । मयः । मयः ।

विभक्तेश्च पूर्वोऽङ्कः ॥ ३७५ ॥ विभक्तेश्च पूर्वोऽङ्क-
प्रत्ययो वा इत्येत । त्वय त्वयम् । मया मया ।

आख्यातस्य चान्त्वस्वरात् ॥ ३७६ ॥ आख्यातस्य वा

आमन्त्रयान् ॥ ३७० ॥ आमन्त्रयान् पुष्पवापीन् पश्ये
 तन्नादेशान् मान्तेति । हे पुत्र त्वत्त्वमिह । हे पुत्र मम त्वमिह ।
 हे पुत्र तुभ्यस्त्वमिह दीयते । हे पुत्र मया त्वमिह दीयते । हे
 पुत्र त्वां रक्षति । हे पुत्र मां रक्षति ।

वा इयामे व ॥ ३७१ ॥ वापीन् श्रेष्ठे पुष्पवापीन् पश्ये
 तन्नादेशान् मान्तेति । पुत्रो मुष्माहं व । पुत्रोऽस्माहं व । पुत्रो
 मुष्माहं व दीयते । पुत्रोऽस्माहं व दीयते । पुत्रो मुष्माहं रक्षति ।
 पुत्रोऽस्माहं रक्षति । चरन् रक्षति । वक्ष । ते व । व वा इ वक्ष
 एव इति वाक् ।

हरयार्थेयमाशोचने ॥ ३७२ ॥ अथहुरज्जापने कर्त्तव्यं
 नैर्दृष्टव्यं वापिपिपेणो पुष्पवास्मरन्महाशोच्यं वस्मरन्महाशोच्ये न
 मर्यते । अनाद्योचनमिति किम् । अशोचनं बहुधा मनोहोचनं
 मनसा ध्यानं । आसक्त्यं समीकृते । प्रसो मां समीकृतं । प्रसो
 मुष्माहं दीयमानः समीकृतं । प्रसोऽस्माहं दीयमानः समीकृतं ।
 प्रसक्त्यं मनसा त्रिभुवनं वाक्स्पर्शं । मनसेति किं । प्रसो
 व पश्यति । प्रसो न वरति बहुपेक्ष्यं ।

इत्यष्टौ ।

अथहुरज्जापनपुष्पवास्ते ॥

अथहुरज्जापनपुष्पवास्ते । गतिं वापि । हरः शक्तिः पुनर् अन्तरं वक्षि,
 व वा इ, वक्ष, एव व, एव अथ वक्ष, वक्ष, वक्ष् मिह, हर
 नि वक्ष् मि वक्षि, वक्षि वक्षि तु, वक्षि वक्षि, वक्षि वक्षि, वक्षि वक्षि

इत्यादि, प्रादया विराति । बिना, भाना, अमत्, मा, अय, अया, अयो, इयम्, यावत्, तावत्, मनाम्, ययद्, ईषाम्, हि, परि, कम्, मनु, निषम्, मिथ्या किल इत्येते तु ।

अभ्ययाश्च ॥३७३॥ अभ्ययाश्च परमा विभक्तिनां सुप्रसङ्गि ।

उष्णं त्रिषु लिङ्गेषु मर्षास्तु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यच्च षोडशेति तदभ्ययम् ॥ १ ॥

इत्यभ्ययानि ।

अथ प्रत्यया उच्यन्ते ।

अभ्ययमर्षनाम्नः स्वरादन्त्यात्पूर्वोऽङ्गः ॥ ३७४ ॥

अभ्ययानां सर्वनाम्ना चान्त्यात्स्वरात्पूर्वोऽङ्गप्रत्यया वा मरति अन्त्य-
परच बहुलं । बहुलमिति किं ।

स्वरः ।

कविद्वयः कविद्वयः कविद्विवापा कविद्वयदेव ।

विषयविधानं बहुधा समीक्ष्य यदुर्विधं बाहुस्तर्कं वदन्ति ॥१॥

रचते । रच्ये । नीचते । नीच । सर्व मर्षः । विष-

विषयः । पुष्पकामि । अस्मयामि । षमि । इमते । अमीयि ।

अमुके । मयन्तः मयन्तः ।

विभक्तेरेव पूर्व इत्येते ॥ ३७५ ॥ विभक्तेरेव पूर्वोऽङ्ग-

प्रत्यया वा इत्यङ्गः । त्वय्य त्वय्यः । मया मय्यः ।

आभ्यासस्य चान्त्यस्वरात् ॥ ३७६ ॥ आभ्यासस्य चा-

मयस्वररसदूर्ध्वोऽङ्गमस्यवा वा मयसि । पचति पचत्यङ्ग । मचन्ति
अचन्त्यङ्ग । गच्छन्ति गच्छन्त्यङ्ग । गत्वादि । कम्पस्वपरच । वाचकः ।
वामकः । मयिकः । जलकः । गुणकः । अचकः । वृक्षकः ।
देवचकः । इत्यादि ।

के प्रत्यये स्त्रीकृताद्यन्तरे पूर्वोऽङ्कार इकारम् ॥ ३७७ ॥

क प्रत्यये स्त्रीकृताद्यन्तरे परे पूर्वोऽङ्कार इकारमापद्यते । सर्विअ विवि-
अ । गङ्गा । पुरिग । पाचिग । मृषिग । अरिग । पाठिअ
इत्यादि ।

नदाद्यञ् वाङ्म्यञ्चन्मणिनान्तोम्य ई ॥ ३७८ ॥

स्त्रियां कर्तमानेभ्यो नदादि अञ् वाङ् च ई अस् अन्त्येभ्यो न-
न्तेभ्य ई प्रत्यये मयसि ।

ईकारे स्त्रीकृतेऽसौप्य ॥ ३७९ ॥ स्त्रियां कर्तमाने ई प्रत्यय
नरे पूर्वोऽङ्कारो लोप्यो मयसि । नदी मदी मयी ज्वारी ज्वारी
ज्वारी मयुवक । अञ् । मायी मयी मयी मयी मयी मयी मयी
मयी । अम् । अनजुही नारीमरे अनजुही मयुवकी इत्यादि । उ ।
उन्वा । उगी । उम्पो । उद्गी । इ । दागी । देवदगी । वृद्धी । अस् ।
अस् अस् अस् अस् अस् अस् अस् । अम् ।

तुदमादिभ्य ईकारे ॥ ३८० ॥ गुणारिभ्यो भारिभ्यश्च

परा अन्तिजनकारका वा मयसि ईप्रत्यये परे । तुदती तुदन्ती स्त्री ।
भारी भारी स्त्री ।

स्यात् ॥ ३८१ ॥ स्वस्वरोऽन्तिजनकारके वा मयसि ई प्रत्य-

य परे । मयिष्यती । मयिष्यन्ती ।

न घनन्या ॥३८२॥ अथ घन विग्रहाभ्यां परोऽन्तर-
कारको न भवति ईशारे परे । दीप्यन्ती सीप्यन्ती पपन्ती गच्छन्ती
स्त्री इत्यादि । न घनन्यामिति किं । मुष्णी कपली वीर्यती स्त्री
आयुष्मती धनयती इत्यादि । अथ । कर्त्री हर्त्री मर्त्री बोद्धी
इत्यादि । स्त्री । मर्त्री । वरिहती गामिनी तरस्विनी यशस्विनी
प्रभृतयः ।

नान्तात् स्त्रीकारे नित्यमरमर्मयोगादनोऽसौवोऽष्टमवस्था
पूर्वविधौ ॥३८३॥ अथममसागादनाऽज्ञाया नित्य भवति स्त्रीशारे
परे । राक्षी गामिनी तरस्विनी यशस्विनी प्रभृतयः ।

वद्वेष्टेन्द्रमृदमवर्षाष्टान् ॥ ३८४ ॥ अथ परा चान्
प्रत्यये भवति । तद्व्यञ्ज ई प्रत्ययः । वद्वेष्टानां वर्षाणी वृष्टानि
इत्यादि ।

नान्तमस्यास्त्वनादिव्यो न ॥३८५॥ नाप्तव्य सप्त्यादि
भ्यः सप्त्यादिव्यञ्ज ईप्रत्यया न भवति । पञ्चदश । त्रिंशत् । पञ्च ।
आदिरष्टान् सीमा वामा । बह्व्यः षड्भ्यः सप्त्या पुन्यः सप्तः षट्पुण्यः ।
स्वमा मागः वृद्धितस्यादि ।

इति प्रत्ययान्ता ॥

अथ कारकं किञ्चिदुच्यते ।

किं कारकं ? कृतानि विधौ निर्जनयतीति कारकं । पर्याप्तमन्त्रे
प्रथमा विवर्तिता । कनरि प्रथमा । कः कृता ।

य करोति स कृता ॥ ३८६ ॥ क क्तिन् करोति स म
मता मयति । वेबद्ध करोति । मुनिरधीते । ययश्चौ हुनत ।
परी पठत । विष्णुमित्रा गच्छन्ति । सप्तबोऽमुषिष्ठन्ति । इत्यारि ।
अस्मिन्मर्मे द्वितीया ? कर्मणि द्वितीया । किं कर्म ?

यत्किपते तत्कर्म ॥ ३८७ ॥ कर्त्ता यत्किपते तत्कर्म
कर्मस्य मयति । कुम्भं करोति । काष्ठं दितति । मार्गं रक्षति ।
लनी रिचति । गुह्यं बध्ते न्यादि ।

द्वितीयैनेन ॥ ३८८ ॥ एन अन्वयान्तेन धनेमिद्वितीया मयति ।

अदूरे एनोऽपञ्चम्या दिग्वाचिनः ॥ ३८९ ॥ अदूर्णे
दिग्वाचिन पर एनमात्मने मयति अपञ्चम्याः । अपञ्चम्या इति
कोऽर्थः ? एष्वर्थे द्वितीया मयतीत्यर्थः । इष्यारिष्यवाक्योऽत्र स्वरेण
स्वयं वे क इष्यारिष्यवाक्य अदूर्णमित्वां पूरेत्यर्थं द्वितीया म-
यति । कतरेण मयि । बहिषेन मरी । पश्चिमेन कदाचित्प्रादि ।
परात्पश्चिमसमस्यादिगमनात्पतरेण संयुक्तम् अदूर्णं द्वितीया म-
यति । निरुपा मयि । समया वयम् । हा वैषय्यम् । विरु यत्तत् ।
अन्तरा गार्हपत्यमाहवनेयं च वैदि । अन्तरेण पुन्यकारं च
विद्विज्जमते ।

मर्बोवपाभिपरिमिस्तमन्तैः ॥ ३९० ॥ मत्सर्गं सगर्भं
मिर्बोने द्वितीया मयति । सर्वगतं मयि वनामि । वयव्यं मयि
अमुकवनामि । यमिनामयि वयवमयि । परितोपायं रम्यामयि ।

कर्मवचनोपपत्तिः ॥ ३९१ ॥ कर्मवचनोपपत्तिर्बोने द्वितीया
मयति । च कर्मवचनोपपत्तिः ।

सोऽ ।

स्रक्षणीप्तेत्थंमृतेऽमिमीये च परिप्रती ।

अनुरेषु सहाये च हीने शोपर च कथ्यते ॥ १ ॥

स्रक्षणीये वीप्ताये इत्थंमृताये अमिराष्ट कर्मप्रवचनीयो भवति । मृते च परिप्रती कर्मप्रवचनीयी भवतः ॥ पराष्टात् स्रक्षणीये वीप्ताये इत्थंमृताये परिप्रती कर्मप्रवचनीयी भवतः । अनुराष्ट एषु पूर्वोक्तेषु अर्थेषु कर्मप्रवचनीयो भवति । स्रक्षणीये च । पराष्ट समुक्तार्थे । हीनाये उपराष्ट कर्मप्रवचनीयो भवति ॥ पराष्टात् हीनाये अनुराष्ट कर्मप्रवचनीयो भवति । स्रक्षणीये बुद्धम भि विद्योत्तरे विद्युत् । वीप्ताये बुद्ध बुद्धमभिविष्टति विद्युत् । इत्थं मृताये साधुरेवञ्चो मातरमभि । बुद्ध परि विद्योत्तरे विद्युत् । बुद्धं प्रति तिष्ठति । बुद्धं बुद्धं प्रति तिष्ठति । साधु ऐवञ्चो मातरं परि । स्रक्षु ऐवञ्चो मातरं प्रति । क्वत्र मां परि स्यात् । क्वत्र मां प्रति स्यात् । बुद्धमनु विद्योत्तरे विद्युत् । बुद्धं बुद्धमनुमिच्छति । साधु ऐवञ्चो मातरमनु । क्वत्र मामनु स्यात् । पराष्टमनु वसते सेना । अन्वहुर्म बोद्धार । उपाधु न बोद्धार । अन्वु नान्ये बोद्धारे निष्ठुया इत्यर्थः ।

मरपर्यक्रमश्च द्वितीयाधतुर्ध्यां चेट्यायामनघनि

॥ ३६२ ॥ चेट्याक्रियणां गच्छांतां धातूनां प्रयोगऽनघनि वक्षिणे कमक्षि द्वितीयाधतुर्ध्यां भवतः । माम गच्छति । मामाय गच्छति । नगरं प्रव्रति । नगराय प्रव्रति । इत्यादि । चेट्यायामिति द्वि । ममसा मेरुं गच्छति । ममसा स्वर्गं गच्छति । अनघनीति द्वि । अघ्नान

गच्छति । गन्धर्वानामिति किं । गन्धर्वानां पुण्यवति ।

मन्यकर्मणि चानादरेऽप्राप्तिनि ॥ ३६३ ॥ अथैव
वर्जिते मन्त्रो कर्मणि द्वितीयाचतुर्थौ भवन अनादरे मन्त्रो ।
न त्वां दृष्टं मन्ये । न त्वां वृष्टाव मन्ये । न त्वां पुं मन्ये । न
पुत्राव मन्ये । इत्यादि । अनादरे इति किं । अस्थानं इत्यने ।
पाच्यं रत्न मन्ये । अप्राप्तिनीति किं । न त्वां मन्ये मन्ये ।
त्वामन्त्रं मन्ये । न त्वां कर्म मन्ये । न त्वां दृष्टं मन्ये । न
भृगाक्षं मन्ये । नौ अन्त्र कर्म दृष्टं भृगाक्ष एते अप्राप्तिनी वेदा
राजनानां । इह स्वदेव न त्वं दानं मन्ये । न त्वां पुं मन्ये ।

अस्मिन्मर्षे कृत्वा ? करोते कृत्वा । किं करोत ?

येन क्रियते उत्पन्नवत् ॥ ३६४ ॥ येन क्रियते उत्पन्न
करोत्यर्थं भवति । वाजेश जनादि । करोत्यर्थं इति । करोत्यर्थे ।

दिवा कर्म च ॥ ३६५ ॥ दिवावातो मन्त्रेणे करोते इति
भवति । अथान् वीज्यति । अथैव वीज्यते ।

तृतीया सहयोगे ॥ ३६६ ॥ सहाय्येन योग सिद्धात् त्वं
भवति । पुत्रेण च अथान् । त्वगतत्वात् सार्धं किरुजते । सौम्य
दुष्टे साकमेधते कदा । इत्यादि ।

इत्यर्थे ॥ ३६७ ॥ इत्यर्थे कर्ममात्राद्विज्ञात् वीज्य भवति ।
अन्त्रम मन्त्रे । यन्त्रेण कृते । पिपसा कदा ।

इतिमोक्षे ॥ ३६८ ॥ इतिमोक्षे कर्ममात्राद्विज्ञात् वीज्य
भवति । अथान् वाज्य । यन्त्रेण कृते । अथि कालमात्रेति मन्त्रात्
त्वात्प्रसवेव ।

विशेषये ॥३६६॥ विशेष्यो वर्तमानास्त्रिङ्गात् वीया भवति ।

श्लोक ।

शिशुया बहुमुद्राशीत् श्वेतच्छत्रेण भूपतिम् ।

केशर्यं शंसुचक्राम्या त्रिभिर्नेत्रैः पिनाकिनम् ॥

कर्तरि च ॥४००॥ कर्तरि च कारके वर्तमानास्त्रिङ्गात् वीया

भवति । श्वेतच्छत्रेण कृत । पञ्चदशेन मुक्त । आत्रेण इत्यन्ते । वृत्त-
म्यां मुच्यते । वृत्तने क्रियते ।

तुन्यार्थे पष्ठी च ॥ ४०१ ॥ तुन्यार्थे चान्तिङ्गात् पष्ठी

पृथीया च भवति । श्वेतच्छत्रेण तुन्य । श्वेतच्छत्रेण तुन्य । श्वेतच्छत्रेण
समान । श्वेतच्छत्रेण समान । इत्यादि । कस्मिन्नर्थे चतुर्थी ? सम्प्र-
दानकारके चतुर्थी । किं सम्प्रदान ?

यस्मै दिव्या रोचते चारयते वा तत्सम्प्रदानम् ॥४२॥

यस्मै दत्तुमिच्छा यस्मै रोचते यस्मै चारयते वा तत्सम्प्रदानम्
सम्प्रदानस्तत्र भवति । आच्छाद्य गतं ददाति । श्वेतच्छत्रेण रोचते मो-
दकः । श्वेतच्छत्रेण चारयते शर्व । विष्णुमित्रं यतिभ्यो दानं ददाति ।
श्वेतच्छत्रेण रोचते इति । मोदकस्य दानं चारयते । पुन्यार्थे चतुर्थी भवति
नाम्पत्र । एको दत्तं ददाति न तत्र पुनर्य । पुनरुक्तमने पष्ठी ।
एकस्य परं ददाति ।

ममःस्वस्तिस्वाहास्वपार्श्वपदयोग चतुर्थी ॥ ४०३ ॥

मम आदिभिर्योगे किङ्गाच्चतुर्थी भवति । ममो शेषात् । स्वस्ति
जगते । स्वाहा दृष्टान्तात् । स्वपा किरुष्य । अर्धं मन्त्रात् प्रतिमन्त्र ।
शक्ते मन्त्रात् प्रतिमन्त्र । अर्धमन्त्रात् । स्वाहा स्वपा चपद् दान ॥

मी च भवति । अतिमुत्कृष्टाभिः समुद्रमस्य पृथ्वेशृङ्गवरण
विर्धारय । पुरपाण्डुं कत्रियं शूरतमम् । पुण्ड्रेषु कत्रियं शूरतमम् ।
गयं हृष्यन् गौ सम्पन्नवीर्यम् । गयुं हृष्यन् गौ सम्पन्नवीर्यम् ।
गण्डस्य धारम् रीर्यम् । गण्डस्य धारम् रीर्यम् । इत्यादि ।

पच्छी हेतुप्रबोधि ॥ ४१४ ॥ हेतुं प्रयागं विद्वत्पच्छी भव-
ति । धन्यस्तनस्य हेतुप्रबोधि । धन्यस्तनस्य हेतुप्रबोधि ।

स्मरयकर्मणि ॥ ४१५ ॥ स्मरयार्थानां धारुणं प्रयोगे
स्मरयार्थानां धारुणं प्रयोगे कर्मणि पच्छी भवति । स्मरयार्थानां धारुणं प्रयोगे
विष्णोः कर्मणि । मातुः स्मरति । मातुः स्मरति । पितुरर्थेति ।
पितुरर्थेति इत्यादि ।

करोहेः प्रतिपत्ने ॥ ४१६ ॥ करोहेः प्रतिपत्ने गन्धमानं
विद्वत्कर्मणि पच्छी भवति । करोहेः प्रतिपत्ने गन्धमानं
स्वोक्तवत् । करोहेः प्रतिपत्ने गन्धमानं । इत्यादि ॥

विंशत्यर्थानामन्वरी ॥ ४१७ ॥ विंशत्यर्थानां अन्वरीति
धारुणं प्रयोगे कर्मणि पच्छी भवति । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे
अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे ।
अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे ।
अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे ।
अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे । अन्वरीति धारुणं प्रयोगे ।

कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् ॥ ४१८ ॥ कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् ।
कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् । कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् । कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् ।
कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् । कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् । कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् ।
कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् । कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् । कद्व कर्मणोः कृति विस्मयम् ।

न निष्ठादिषु ॥ ४१६ ॥ क्व कर्मणोर्बो पृथी न भवति

निष्ठादिषु परक । के निष्ठादिषु । क । क्वत् । शब्दम् । मानसा ।
 क्वत् कान कि कम् । क्वम् क्वत् क्वत् क्वत् । मविष्यत्वे क्वम् ।
 आशस्यमभिमर्षयोर्बो । अभिमर्ष एव इत्येवमाद्य । रेवत्तेन
 मुक्तमोहन । त्वत् क्वत् क्वत् । रेवत्त मोहन मुक्तवान् । रेवत्त
 क्वत् क्वत् । इत्यदि । कस्मिन्नर्थे सत्यमी ? अभिहरणे सत्यमी ।
 किमभिकरण ?

य आपारस्तद्विहरणम् ॥ ४२० ॥ य आपारस्तद्विहरण-

मपिहरणस्य भवति । स आपारस्तद्विष । औपरस्तद्विषे
 वैपयिस्तेऽभिष्यपकरणेति । कट आले क्वत् । औपरस्तद्विषेऽर्थः ।
 क्वत् क्वत् । विषि रेवा । वैपयिस्तेऽर्थम् । विषेपु तैव ।
 अभिमर्षपक्षेऽर्थः ।

कस्तमावयो सत्यमी ॥ ४२१ ॥ कस्तमावयोर्बोवमाव-
 त्तिष्ठस्तस्यमी भवति । कस्त शब्द पुष्कन्ति सत्यम् । माव
 गोपु दुष्मान्माव गत ।

अविशीहस्यासा क्व ॥ ४२२ ॥ अविपूर्वासा शीह स्या
 आसु इत्येतेषां प्रयोगे अभिहरण द्वितीया भवति । माममविशेत ।
 माममविशिति । माममभ्यस्त । मामे आस्त इत्यर्थः ।

उपान्वय्याद्वत् ॥ ४२३ ॥ उप अनु अपि आह पूर्वम्
 वसु निवास इत्येतत्वा वातो प्रयोगे अभिहरणे द्वितीया भवति ।
 माममुपवसति । माममुपवसति । माममविशति । माममावसति ।
 मामे वसुमीत्यर्थः ।

तद्वर्षे ॥ ४०४ ॥ तद्वर्षेयाये चात्सक्तिः चतुर्थी भवति ।

माहाय तद्वर्षेयाये । मुक्तिप्रदानायै धनं । गुणायै समर्पयति ।

श्लोकः ।

सर्वमाय यत्तं धत्ते नरो धर्मोय सर्वमम् ।

धर्मं मोक्षाय मेधावी धनं दानाय मुह्ये ॥ १ ॥

तुमसाय माहायचिन्त ॥ ४०५ ॥ तुमसा समान्यार्थादाय-

चापिप्रत्यक्षान्तास्त्रिद्वान्चतुर्थी भवति । माहायचिन्तयति वदति ।

पुनराय वदति । वदतश्च वदति । वदन्तश्च वदति । वक्तुं वदति

इत्यर्थः ॥ अस्मिन्मार्गे पञ्चमी । अथाज्ञानं पञ्चमी । शिष्याज्ञानं ।

यतोऽपैति मयमादत्त तद्वर्षादम् ॥ ४०६ ॥ यस्मादपैति

यस्मादप्यभवति यस्मादादत्ते वा कल्पवृक्षपादान्तर्यं भवति ।

वृक्षान्तर्यं पतति । व्याप्यतिमेति । व्याप्यत्पादादत्ते चिन्ता ।

इत्यर्थः ।

ईप्सितं च रक्षार्थानाम् ॥ ४०७ ॥ रक्षार्थानां यान्त्रं

प्रयोगे ईप्सितममीप्सितं च कल्पवृक्षपादान्तर्यं भवति । यद्यप्ये

वं रक्षति । गौं पशुं रक्षति । गौं निगरक्षति इत्यर्थः । पापा-

त्पातुं मन्त्रान् । ऐमातेयान्त्रं निगरयति मन्त्रः । अहिम्न आत्मानं

रक्षति ।

पर्यपाद्योगे पञ्चमी ॥ ४०८ ॥ परि अप्यप्याद्योगे क्षि-

प्रत्यक्षमो भवति । प्रत्यक्षी भवति । अप्याद्युपार्थगभिनिष्ठो ।

परिपाद्युपार्थगभिनिष्ठो देवः । अप्यभिनिष्ठो देवः । अप्या पाद्युपार्थ-

गभिनिष्ठो देवः ।

दिगितराधेन्यैश्च ॥ ४०६ ॥ विग् इतर चो अम्य ग
मिर्योगे बत मानास्तिद्रात्पद्ममी भवति । पूर्वो भागात् । उत्तरा भागात् ।
इतरो वेवदत्तात् । अत भर्मात् कुत सुत । अम्या र्वेवदत्तात् ।

पृक्कूनानाविनामिस्तृतीया वा ॥ ४१० ॥ पृक्कू गाता
विना अमिर्योगे सिद्धान्त हीयापद्मम्बौ भवत । पृक्कू र्वेवदत्तात् ।
पृक्कूवेवदत्तात् । माना र्वेवदत्तेन । मामा र्वेवदत्तात् । शिवा र्वेव
दत्तेन । विना र्वेवदत्तात् ।

हेतौ च ॥ ४११ ॥ हेतौ च वर्तमानास्तिद्रात्पद्ममी भवति ।
कस्मात्तता समागत । अग्निमानर्थ पूमत्वात् । अग्निमध्यं कृत्क-
त्वात् । कस्मिन्नर्थ पृष्टी ? रगाम्यात्रो पृष्टी । क त्याम्यादय ? तमी
सम्ब च समीप समूह विस्तर अवयव । अ इति त्याम्यादय ।
वेवदत्तस्य स्वामी । वेवदत्तस्य वस्त्रं । पर्वतस्य गर्भित । ईश्वरमा
समूह । ईश्वरस्य विस्तर । र्वेवदत्तस्य बाहू । वस्त्रदत्तरय शिष्ट । वि
ष्णुमित्रस्य स्व ।

म्यार्मीधगविनिदायाद्माविप्रनिवृत्तयः पृष्ठा च
॥ ४१२ ॥ त्याम्यादिमिर्योग सिद्धान्तर्द्ध भवमी च भवति ।
गता स्वामी । गायु म्यार्मी । गयार्मीभ्यः । गार्मीभ्यः । गयार्मीभ्य
पदि । गार्मीभ्यः । गता दायाद । गायु दायाद । गता म्यार्मी ।
गायु मादा । गता प्रनिवृत्त । गायु प्रनिवृत्त । गता प्रवृत्त ।
गायु प्रवृत्त ।

निवाय च ॥ ४१३ ॥ निवाय चार्धे सिद्धान्तर्द्ध गता

मी ष मरति । जातिगुणविशामि । समुदायस्य गच्छेरादृशपरस्य
निर्भरस्य । पुरपाशा कृत्रिय शूरतम । पुम्पेषु कृत्रिय शूरतम ।
गगन कृष्ण ता सम्पन्नकृति । गगन कृष्ण ता सम्पन्नकृति ।
गगन कृष्ण ता सम्पन्नकृति । गगन कृष्ण ता सम्पन्नकृति ।

पृष्ठी इत्युपयोगः ॥ ४१४ ॥ देव्य भवान् विज्ञातपृष्ठी मर-
ति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।

स्मृत्यद्वयमधि ॥ ४१५ ॥ स्मृत्यार्थानां वातूनां मर्यो
कर्मामाश्रित्युक्तं कर्मसि पृष्ठी मरति । कर्मसि मरत्यस्त्य इत्यर्थ-
सति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थ-
सति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।

करोतेः प्रतियत्ने ॥ ४१६ ॥ करोते मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।
मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।
मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।

द्विसार्धानामगरी ॥ ४१७ ॥ द्विसार्धानां मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।
मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।
मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।

कर्मयोः कृति निरूप्यम् ॥ ४१८ ॥ कर्मयोः कृति निरूप्यम् ।
निरूप्यम् पृष्ठी मरति कर्मयोः कृति निरूप्यम् । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।
मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति । मरत्यस्त्य इत्यर्थसति ।

चतुर्धा—कुवेराय वशि—कुवेरवशि । मृपाय वाह—मृपवाह ।
 देवाय मुञ्ज—देवमुञ्ज । पञ्चमी—बीराङ्गय बीरमय । मामाग्निर्वात—
 मामग्निर्वात । पण्ठी—चम्पस्य गन्ध—चम्पनगन्ध । राज्ञः पुरुष—
 राजपुरुष । पञ्चानां रस—पञ्चरसः । सप्तमी—जम्बवसरे कुराह—
 जम्बवकुराह । अम्पिकस्ये सिद्ध—अम्पिकस्ये सिद्ध । धर्मे निष्ठ—
 धर्मनिष्ठ । सर्व मोक्षमुक्त्वा । ससारतुल्यमित्यादि । विद्यमद्विषयः ।
 इति निष्पद्ये ।

अथादयाः क्षान्तायर्धे द्वितीयया ॥ ४३० ॥ अथादय
 राध्या क्षान्तायर्धे द्वितीयया सद्यः यत्र समस्मन्तो स समास्तत्पुरुष-
 संख्यो भवति । अथर्वागम्यभोगः । अम्पस्यान्तं पूर्वेनियत ।
 अतिचिरम् । कोविदया अथर्वाष्टं वनमिति विद्मः ।

अथादयाः क्षान्तायर्धे तृतीयया ॥ ४३१ ॥ अथादय राध्या
 ऋष्यायर्धे तृतीयया सद्यः यत्र समस्मन्तो स समास्तत्पुरुषसंख्यो
 भवति । तयो हस्तो मधुसूक्ते इत्यत्र योगविभागात् ।

योगप्रधानस्यान्तस्य त्रिधामादानीनां च ॥ ४३२ ॥
 योगप्रधानस्यान्तस्य योगाष्टस्य तन्मविधस्त्रिधामादानीनां च इत्यो भ-
 वति । इति हस्तः । अथकोविदं वनं । अथमधुरं । अथमन्त्रान्
 वरिष्ठान् इति विद्मः ।

पर्यादयो ग्लान्तायर्धे चतुर्थ्या ॥ ४३३ ॥ पर्यादयः राध्या
 ग्लान्तायर्धे चतुर्थ्या सद्यः यत्र समस्मन्तो स समास्तत्पुरुषसंख्यो
 भवति । पर्यायवजः । बीराङ्गया निर्गतः । मधुराया निर्गमे
 इति विद्मः ।

निरादयो निर्गमनाथये पञ्चम्या ॥ ४३४ ॥ निरादयः
 रात्र्या निर्गमनाथये पञ्चम्या माह यत्र समस्यते स ममाम्नात्पुरुष-
 सदा भवति । गोरप्रधानस्यान्तस्य इत्यादिना हस्त । षष्ठं निर्मयूर ।
 निष्कौशाग्नि । दीर्घरचारायण । व्यास पातरार्थे । रामो बाम
 रन्ध । चर्मर । शुभर । प्रियर । भिषगन्ध । सुषमन्ध ।
 आत्रसाहज । आभम्याहज । त्मसाहज । परस्मैपद् । आत्मनपद् ।
 लोभान्मुक्त । कृष्णान्मुक्त । अम्बरान्मुक्त । वृष्टान्मुक्त । बाधा
 मुक्ति । निराश्रय । परकावर । शुनपुत्र । शुन्याक । शुनो
 काह्व । मरुतित्र । पट्टेज । लचिरय । कर्षेजय । कर्षट्कम् ।
 अस्त्रिस्तोमा । इत्यत्र समास कृते विभक्तिश्चाप प्राप्ता तस्य कोऽपि
 विभक्तयः । इत्यत्र स्वप्रहृष्टाधिक्यान्नाप स्वचित्त भवति ।

सप्तम्यान्तत्पुरुषे कृति बहुसम् ॥ ४३५ ॥ कृन्ते परे
 सप्तम्यान्तत्पुरुष इति समास बहुसमनुम्वयति । गहनर्षी । गह
 रवहा । मराहमृजि । मत्मानिहज । क्वचित्किम्प । त्वपर ।
 तपर । वनपर । वनपर । पट्टेर्द्ध । पट्टेर्द्ध । मरुतित्र । मरात्र ॥
 रिदुर्षा गमन । रिबं गत । इत्यादि समास कृत ।

व्यञ्जनान्तस्य पत्सुभोः ॥ ४३६ ॥ मुन्यन्तु रिभक्तिपु
 व्यञ्जनान्तस्य सुभाषदुक्त वञ्चयति । रिहृष्टमनं । पुगलः । इत्यादि ।
 नीलं च तदुत्पन्नं च । रक्तं च तदुत्पन्नं च । पराब्ध मनुचर्यान्-
 मर्थ । तद्वत्पर पराधिकरण्यापाननाथ ।

पद् तुल्याधिकरण रिदुषः कर्मधारय ॥ ४३७ ॥

यस्मिन् समास द्वे पद् तुल्याधिकरण मयत् स कर्मधारय भवति ॥

चतुर्थी—कुवेराय वक्ति—कुवेरवक्ति । कृपाय दाह—कृपाय ।
 रेवाय हस्तं—वचमुक्तं । पद्ममी—चौरादय चौरमय । मामानिगत—
 मामनिगत । पच्छी—बन्धनस्य गन्ध—बन्धनगन्ध । राक्ष पुच्छ—
 राक्षपुच्छ । पञ्चानां रस—पञ्चरसः । सयमी—व्यवहारे कुराक—
 व्यवहारकुराक । अम्पित्ये सिद्धि—अम्पित्यसिद्धि । धर्मे निवृत्त—
 धर्मनिवृत्त । एवं मोक्षमुक्तम् । संसारमुक्तमित्यादि । विश्वमन्त्रिभण्ड ।
 इति निष्पद्ये ।

अस्यादयः कान्ताद्यर्थे द्वितीयया ॥ ४३० ॥ अत्रादक

राम्ना कान्ताद्यर्थे द्वितीयया सङ्ग पत्र समस्यन्ते स समासस्तत्पुरुष-
 सङ्गो भवति । कान्ताद्यानामप्रयोगः । कान्ताद्यानां पूर्वनिष्पद्य ।
 अतिविरच । कोविदया अत्रादक्यं वनमिति निष्पद्य ।

अत्रादयः कृपाद्यर्थे तृतीयया ॥ ४३१ ॥ अत्रादक रम्ना

क प्याद्यर्थे तृतीयया सङ्ग पत्र समस्यन्ते ॥ समासस्तत्पुरुषसङ्गो
 भवति । तत्रा हस्ता कृतसङ्गे इत्यत्र योगविभागात् ।

गौरप्रधानस्यान्तस्य स्त्रियामादधीनां च ॥ ४३२ ॥

अप्रधानस्यान्तस्य गौराद्यस्य स्त्रियाविधत्विवादादधीनां च हस्तो भ-
 वति । इति हस्त । अत्रादोचितं वनं । अत्रादक्यं । अत्रादक्यस्य
 परिचयान इति निष्पद्य ।

पर्यादयो गङ्गानाद्यर्थे चतुर्थया ॥ ४३३ ॥ पर्यादक रम्ना

गङ्गानाद्यर्थे चतुर्थया सङ्ग पत्र समस्यन्ते स समासस्तत्पुरुषसङ्गो
 भवति । पर्यादक्यं । गङ्गादयः निर्गत । मधुराया निर्गत
 इति निष्पद्य ।

भिन्नप्रवृत्तिनिमित्तताः शब्दयोरकाङ्क्षितयोः समावेशस्तुल्याभिर-
 त्तं । अन्वयान्तरप्रयोग इति तत्र-च-शब्दनिवृत्तिः । विमलितोषः ।
 अत्रनीयः क्रिमिल्यपेक्षते । उत्पन्नमपेक्षते । उपलब्ध क्रिमिल्यपेक्षते ।
 नीलमपेक्षते । मीनोत्पन्नः । रत्नोत्पन्नः । एव बीरव्यासी पुष्पव्य बीर-
 पुष्पः । हुक्कव्यासी पटव्य हुक्कपटः । शोभन्य व्यासी मार्ग्य च
 शोभनमार्ग्यः । शीर्षा व्यासी मातृ च शीर्षमातृ ।

कर्मधारयसंज्ञं तु पु वङ्गादौ विधीयते ॥ ४३८ ॥ इति
 हत्वः । इत्यादि ।

संज्ञापूर्वो द्विगुरिति द्वयः ॥ ४३९ ॥ स एव कर्मधारय-
 संज्ञाद्वारणेन द्विगुरिति द्वेयः । स च त्रिविधः । उत्तरपरवद्विकल्प-
 समाहारमंडलम् । पञ्चमु कपालेषु सत्कृत्य आचन—पञ्चकपाल-
 आचनम् । दशसु दशसु प्रविष्ट—दशदशप्रविष्टः । अष्टसु कपालेषु
 संकृत्य पुष्टेष्टम् ।

अष्टवः कपालेषु हविषि ॥ ४४ ॥ अष्टवः शब्दस्य अष्ट-
 मरति कपाले परे हविष्यमिषेयः । अष्टवःपाकः पुताद्वयः अष्ट-
 सुत्तरपरद्विगुः । पञ्च च ते गवयः पञ्चगवयः । समान्प्रसूतान्तरं वा
 राज्ञीमामन्मन्त्र इति । अष्टवस्तत्र ते पञ्चगवयः चतुष्पदाः । इति
 तद्विकल्पार्थः । पञ्चानां पञ्चानां समाहारः पञ्चपञ्ची । एवं त्रिस्तोत्रे ।
 अष्टवस्तत्र द्विगुसमाहारे पञ्चदशैः पञ्चमः पात्रादिगन्तुं चतुर्विधः ।
 पात्रादिगन्तुं इति किं । त्र्यष्टकां भुवनानां समाहारोऽत्रिभुवनः । कर्मा-
 दार्ष्टिगुणः । त्रिभुवनम् । त्रिभुवनाच्च । त्रिभुवमान् । त्रिभुवनस्य
 त्रिभुवने । सर्वत्रैकवचनम् ।

तत्पुरुषाबमौ ॥ ४४१ ॥ बभौ द्विगुर्म्मधारपौ तत्पुरुषौ
 मवत । इति तत्पुरुषसमासः । आमाहय्यः । अनजः । कश्य इत्या-
 दि । इति कर्मधारयः । आह्व्यो बान्तरोय वृद्धः । उदो रघो येन ।
 उपहृतः कशुर्यस्मै । पतितं पक्षं यस्मात् । चित्रा गावा यस्य । वीर्य-
 पुरया यस्मिन्देहः । जम्बी कश्या यस्य । वीर्यो बाहू यस्य । वीर्य-
 पुरया यस्मिन् देहो । इति स्थितः ।

स्यातां यदि पदे द्वे यदि वा स्युरह् यपि नान्यस्य पद-
 स्यार्थे बहुव्रीहिः ॥ ४४२ ॥ यत्र समास द्वे पदे यदि वा स्यात्तं
 बहूनि पदानि वा स्युरन्यपदार्थे समस्यस्त स समासो बहुव्रीहिर्भवति ।
 आत्मन्वानरः । उदरघः । उपहृतपुरुः । पतितपक्षः । चित्रगुः ।
 वीर्यपुरयादराः । जम्बज्ज्यः । वीर्यबाहूः । वीर्यपुरयः । बहुपदानामपि ।
 बहूनां मत्ता मातृणां यस्मिन् जन तन् बहुमत्तमातृणां जनं । बहूनि
 रमरन्ति पञ्चानि यस्मिन् वृद्ध स बाहुरमरन्स्त्वा वृद्धः । व्यङ्ग्यनाम्नस्य
 यत्नुमरिति न्यायान् अनुवज्रकायः । उपमत्ता दरा यतां ते उपमत्त-
 दराः । परमात्मना दरा यतां त आत्मदराः । अदूरा दरा यतां त
 अदूरदराः । अधिभ्य दरा यतां त अधिभ्यदराः । पुत्रेभ्य सह व्यगन्तः
 सपुत्र सहपुत्रः ।

सहस्य सो बहुव्रीहिः वा ॥ ४४३ ॥ सहस्यस्य स्य वा
 भवति बहुव्रीहिः समाम्ने । जनरुजं सह वर्नेत इति सहनरुः । ण्य
 सधर्मः । जनस्य सह पत्न्ये इति सा जन्यनि । ण्य सख्युः । गार
 प्रधानस्यत्यादिना ह्रस्वः । अभ्ययानां पूषनिराणः ।

पुधि विद्याभ्यतिहारे इप् ॥ ४४४ ॥ पञ्चदशरायण

मुदे क्रिनाम्पतिहारे बह्वीहिसमासात् इन् मवति ।

इन्पूर्वपदस्यान्कारः ॥ ४४५ ॥ इति परे पूर्वपदस्यान्कारो

मवति । इरहीरव इयहीरव प्रयुक्त मुद् — इरहाइरिष्टि । एवं गरा-
गदि । कर्गगद्विग । केराकशि । मुशमुष्टि । कचाकचि । इदि
सुत्वा पूर्वपदस्य विरोधेदन्त्युक्तं सा विदिङ् ।

विदिङ् तथा ॥ ४४६ ॥ तथा विधिगमिषेवे बह्वीहिस्येव ।

सर्वेन्द्रान्तो वृत्तिमान्ने पूर्वपदस्य पुंशब्दात् । इदिसपूर्वा । पश्चिमो-
न्त्य । इदिसपरिचया । कचत्पूर्वा । इत्यादि । इत्यस्य सपूरत्वात् ।
कचत्वा कदिरत्वा पञ्चमत्वात् । इति स्थिते ।

इन्द्रं समुच्चबोर्नाम्नार्बहूनां वापि यो मवेत् ॥ ४४७ ॥
इबोर्नाम्नेर्बहूनां वापि समुच्चोऽन्तो मवेत् । स च इतरेष्वन्तेषु
समाहारत्वेति द्विप्रकारः ।

श्लोकः ।

यत्र द्वित्वं बहुत्वं च स इन्द्र इतरेतरः ।

समाहारो मवेदन्यो यत्रैकत्वनपुसके ॥

द्वित्वे द्विवचनं । बहुत्वे बहुवचनं । इन्द्रमपूरी ॥ कचत्वरिपञ्चमात् ।

अस्यत्वरत्तं तत्र पूर्वम् ॥ ४४८ ॥ तत्र इन्द्रे समाप्ते अस्यत्वर-
त्तं परं पूर्वं निगम्यते । पञ्चमत्वात् स्योचत्वात् पञ्चमन्त्येपी । एवं
रचयतीति । तस्यैव द्विपञ्चमत्वात्तद्व्यञ्जनात् शब्दार्थदुमिषीत्या ।

यच्चर्चिर्बर्त इयोः ॥ ४४९ ॥ यत्र इन्द्रे समाप्ते इयोर्वर्चिर्बर्त
कपूर्वं निगम्यते । वासुदेवास्तु नौ । तुङ्गनाम्नी । ईशनाम्नी । वेवरेत्नो ।
कचिन् व्यभिचरति च । तथाहि ।

न नरनारायणादिषु ॥ ४५० ॥ नरनारायणादिषु सर्वत्र
पदं कर्तृत्वं न निपात्यते । नरस्य नारायणस्य नरनारायणौ ।
समासद्वेष्टा । अन्त्यमयूरी । इत्यादि ।

मातुः पितृपरस्य ॥ ४५१ ॥ तत्र इन्द्रो समासे पितरि क-
त्तरपदे मातुरात्पत्यस्य चतुःशरा मयति पञ्चमशः च । मत्स्य
च पितरं च मातरपितरौ । मातरपितरौ ।

पुत्रे ॥ ४५२ ॥ पुत्रराज्यं उत्तरपदं इन्द्रविषये विद्याधोनि-
सन्वन्निभन चन्द्रनस्य आत्म भवति । माता च पुत्रस्य मातृपुत्रौ ।
एव हातापुत्रौ । इति इन्द्रसमासः ॥ कुम्भस्य समीपं । अन्तरास्य
अमासः ।

पूर्व ॥ ४५३ ॥ पूर्वमस्य मोऽव्ययीमास इष्यते ॥ ४५३ ॥
यस्य समासस्य पूर्वमस्य एव आद्यस्य अवस्त्वोऽव्ययीमासः गच्छते ।
अव्ययान्तं रूपवर्धमानं नास्तीत्यन्यपदेन सिद्ध इति वचनान्
समीपस्य उदाहरणं । अमासस्य निराकृत्य । समासं कृते सति
अव्ययान्तं पूर्वनिपातः ।

स नपुंसकलिङ्गं स्यात् ॥ ४५४ ॥ सोऽव्ययीमाससमासे
नपुंसकलिङ्गं स्यात् । अव्ययप्रधानत्वावस्थितौ प्राप्तं वचनमिदं ।

अव्ययीमासादकारान्तादिष्वधीनामपञ्चम्याः ॥ ४५५ ॥
अनारान्ताव्ययीमासादिमर्जिता स्यान् अपञ्चम्या अप् भवति ।
इपकुम्भ । निरम्भराजं । पञ्चमपुङ्गवः । उपगोदं । उपमार्थं । उपरुद्रः ।
उपन्द्रः । उपरनः । उपनगः । उपद्वर्षः । उपमार्थः । उपरप्रतः ।
वात्स्यामारो निर्वाहः । मङ्किनायाप्रमाणा निर्मेदिकः । शीतस्यद्विष्य

उपनु । कर्तुं तद्विषयम् — अतिष्ठत् । एषमतिरि । अतिगु । अतिगु ।

समं भूमिपदास्यो ॥ ४५८ ॥ भूमिपदास्योः पर्या सम
स्व इत्यस्य समित्पदास्यो भवति । भूमे समत्वं समभूमि । पदासीनां
समत्वं समं पदाति ।

सुविनिर्मुक्तं स्वपिद्वितिसमानात् ॥ ४५९ ॥ सुविनिर्मुक्तं
परस्य स्वपि सूति समानां मकारस्य पञ्चरा भवति । सुपमं विपमं
निष्पमं दुष्पम । अपरसमं । इत्यादि ।

इन्द्रैकत्वम् ॥ ४६० ॥ समाहारद्विग्वैकत्वं नपुंसकद्विग्वैक
स्यात् । अर्कस्य अन्यमेधरस्य अर्कमेधौ । तदा समाहार
अर्कमेधौ । एवं तदापत्कारः । ईसमदूर् । मधुरापटद्विगुत्रं ।
पाखिपाई । बन्धमद्वैकं । सुप्रदुर्गं । दुर्गस्य ईसरस्य मधुरस्य
कोटिद्वैकस्य दुर्गसममूर्ध्वमिहं इत्यादि ।

तदा द्विगोः ॥ ४६१ ॥ तदा समाहारद्विग्वैकत्वं नपुंस-
कद्विग्वैक स्यात् ।

समासान्तगतानां वा राजादीनामदत्ता ॥ ४६२ ॥
समासात्कर्तृत्वार्थं राजादीनामदत्ता अग्रस्यो भवति । वा समुच्चये ।
पञ्चानां गतां समाहार पञ्चानां । चतुर्थो पञ्चं समाहार चतुष्पञ्च ।

न सूत्रे कश्चित् ॥ ४६३ ॥ कश्चिन्मसूत्रे इन्द्रैकत्वं भवति
नपुंसकद्विग्वैकं न स्यात् । विरामव्यञ्जनरी । एष पञ्च कश्चि सिञ्चि
रुचि मुचेत्यात् । इत्यादि ।

पुंल्लिङ्गपठितु स्तन्नुत्पूरयवादिष स्त्रियां तुभ्यादिभ्यो

॥ ४६४ ॥ त्रिषोर्त्तु कर्त्तव्यं आग्निपुत्रं अनूह्यं पूर्वपदमूर्त्तं
 पुनरुचि त्रिषोर्त्तु कर्त्तव्यं तुल्याधिकरणं पूरयतिगण्यग्निते अथ
 वदे परे । शोभना मार्त्तं कस्यासी शोभनमाथ । एवं वीपद्वयमार्त्तं ।
 इत्यादि । आग्निपुत्रमिति किं । उभयीमाथ । अनूह इति त्रिम् ।
 मध्यममार्त्तं । अथर्वणातिरिचि किं । कस्यासी पञ्चमी धर्म्यं
 एतस्यां वा कस्यासीतिज्ञमा राज्य । क पूरयतिगण्य । पूरयि पञ्चमी
 कस्यासी मनाहा मुमगा मुमगा स्वकृता कुम्भा धामना ।

महापूरवीधोपधाम् न ॥ ४६५ ॥ त्रिषोर्त्तु कर्त्तव्यं
 आग्निपुत्रं अनूह्यं मध्यममार्त्तं कस्यासी पूर्वपदमूर्त्तं
 पुनरुचि न मयि त्रिषोर्त्तु कर्त्तव्यं तुल्याधिकरणं वदे पूरयति
 गण्यग्निते अथपरं परे । इति मार्त्तं कस्यासी कस्यासी । पञ्चमी
 मार्त्तं । पञ्चममार्त्तं । गोपधामनत्वस्यादिना हत्व । इत्यादि ।

कर्मवत्पदं तु पु वदन्तो विधीयते ॥ ४६६ ॥ त्रिषोर्त्तु
 कर्त्तव्यं आग्निपुत्रं अनूह्यं मध्यममार्त्तं कस्यासी—लोपधा
 भवि कर्मवत्पदमास तु पुनरुचि त्रिषोर्त्तु कर्त्तव्यं तुल्याधिकरणं
 पूरयतिगण्यग्निते अथपरं परे । शोभना मार्त्तं कस्यासी कस्यासी
 मार्त्तं । एवं कस्यासी । पञ्चममार्त्तं । पञ्चममार्त्तं इत्यादि । आग्नि-
 पुत्रमिति किं ? कस्यासीति । अथुचि किं ? मध्यममार्त्तं ।
 आकारो महतः कायस्तुल्याधिकरणं वदे ॥ ४६७ ॥ महत
 आकारं कायेगुल्याधिकरणं वदे परे । महोपासी देव्य महादेवः ।
 अन्तरात्मान् अन्तरात्मात्स कसुमोपेति न्यायानुसङ्गोपरच ।
 मयमगाऽनुपद्वयं बोधे ह्येति पञ्चमं चम विधिप्रदत्वमिति

मथान्तरास्माकार । मर्षश्च सयर्थो कीर्षः । पर्व महापुरुषः ।
मर्यादार्थः । महाद्वारा ।

नध्य तत्पुरुषे लोप्यः ॥ ४६८ ॥ तत्पुरुषममासे नस्य नञ्
मास्य लोप्यः भवति । न मर्षश्च सयर्थः । न मास्यश्च भवति ।
न । पञ्चमस्य तत्पुरुषस्यैव भवत्यर्थः ममासानां कथमिह लोप्यः ।
न रिणो पाशोऽप्यतिर्यक्तो न भवति । कथं तत्पुरुष इहापञ्चमस्य ।
लपञ्चमस्य किम् ? इत्यर्थः स्वमास्यस्य च मास्यमुपलक्षणं । मर्षि
कारुण्या रक्षति ।

स्वरऽस्वरविवर्धये ॥ ४६९ ॥ क्पुरुषे ममासं नस्य च
स्वरविवर्धना भवति स्वरः परः । न अञ्च अनञ्च । पञ्चमनञ्च । अ
नञ् । अनञ्च । अनिन्द्र । अनुवर्त्तमित्यादि ।

हो कृत् ॥ ४७० ॥ कृष्णस्य कृष्णति तत्पुरुषः स्वरः परः ।
स्वरविवर्धनादिषु । नास्तीत्यव्ययविवर्धना । बुद्धिमत्त्वान्तरा अपरस्य
कथं । कथं । कथं । तत्पुरुष इति शिष्यः । बुद्धिमत्ता नृणां
वर्त्मनेसु म कृष्ण रजः ।

का लीपदर्थे च ॥ ४७१ ॥ ईपदर्थे पञ्चमानस्य कृष्णस्य
कादशा भवति तत्पुरुष ममास्य अकाराद् च परः । इ ईपदपञ्चमस्य
कारणः । कात् । कामपुरं । कात् । कात् । कात् । इ ईपद
मन्त्र कात् । कात् । कात् ।

कादशाप्ये ॥ ४७२ ॥ ईपदर्थे पञ्चमानस्य कृष्णस्य का
दशा भवति तत्पुरुषे आत्माप्ये परः । पञ्चमादत्र विज्ञेयार्थः । इ
ईपद मन्त्र इत्यर्थः च कात् । कात् । कात् । इ ईपदपञ्चमस्य ।

पदि च ॥४७३॥ कुरुपसमासे कुराप्स्य कवेरो भवति
 पक्विराग्दे च परे । इतिस्वरचासौ पञ्चारच कापञ्च । समाम्पञ्च-
 ग्लोत्वादिना अग्रस्य । नस्तु कश्चित्तत्त्वोप । इत्यर्थविर्धनोर्द्धोप-
 स्वरे प्रत्यये य च । इति इकाण्योप ।

पुरुष तु विमापया ॥ ४७४ ॥ कुराप्स्य कवेरो भवति
 वा कुरुपे पुरुषस्य परे । इतिस्वरचासौ पुरुषरच कुरुप्य ।
 इपुन्य ।

वाक्मरौ स्त्रीकृतौ हस्वौ कश्चित् ॥ ४७५ ॥ ईकस्वरच
 वाक्मररच म्मरौ । अम्मरौ स्त्रीकृतौ हस्वौ भवत् समासे कश्चि
 क्कवानुत्पेक्षत् । रक्ष्म मित्रं रेक्षमित्रं । एव रोहिद्विमित्रं । इष्ट-
 कान्त चित् इष्टनचित् । इरीगम्यां तुष्टं इपीकृतुष्टं । इत्यादि ।

हस्वस्य दीर्घता ॥ ४७६ ॥ हस्वस्य दीर्घता भवति समासे
 कश्चिद्वस्वात्पुटेकत् । वाक्मागौ कर्षौ चत्वासी वाक्काकर्षौ ।
 त्रिपुकाकर्षौ ॥

यदि हस्तिन् पम्पयिकचिसहितनिरुदिपु स्त्रिवन्तेषु शदिक्क-
 रकस्याम् ॥ ४७७ ॥ मारीन् कारकस्यामेपु स्त्रिवन्तेषु दीर्घता
 भवति य्मादिपु वात्पु परत् । क्यमन् । क्यत्तम् । प्राहृत् ।
 कर्मायित् । नीरुङ् । मरीय्त् । मरीय्त् । मरीय्त् । इत्यादि ।

अन्यपरिगृहस्तु सकारं कपयमयोः ॥४७८॥ अनन्य-
 विसृष्टस्तु सकारमाप्यते कपयमो फलः । अयत्तात् । अयत्कन्य ।
 अयत्तात् । अयत्तायति । अयत्ताय इत्यादि । अयत्तायत्ताय-
 त्वात् सकारं हस्यते ।

स्यङ् ।

पद्मदीप्ययोमासौ इन्द्रस्तुरूपौ द्विगु ।

कमचारय इत्येते समासाः पट् प्रकीर्तिताः ॥ १ ॥

इति समास समाप्तः ।

अथ तद्धित किञ्चिदुच्यते ॥

कप्पोरपत्य । सुगोपत्य । विदेहस्थापत्य । उग्रापत्य । इति लिखत ।

वाचपत्ये ॥ ४७६ ॥ पठयन्तज्जान्मोऽङ्गुप्रत्यये भवन्ति वा अपत्यं भविष्येयम् । कृत्वात्पादिना विभक्तिज्ञाप ।

इदिरादौ सगो ॥ ४८० ॥ एतस्याम्मारित्वात्त्व बुद्धिर्भवति सगोऽनुबन्धे तद्धिते परे । का बुद्धिः ?

आकृत्तरे च बुद्धिः । ४८१ ॥ अर्घ्यं चर्घ्यं इर्घ्यं उर्घ्या-
माया आत् उत्तरे (येष्वौ) च द्वे सन्त्युत्तरे बुद्धिं संज्ञा भवन्ति ।
प्रयोगान्—अर्घ्यस्य आकृतबुद्धिः । चर्घ्यस्य आत् बुद्धिः । इर्घ्यस्य
एकारस्य च ऐकृतबुद्धिः । उर्घ्यस्य ओर्घ्यस्य च औकृतबुद्धिः ।उर्घ्यस्त्रोत्पमापाय ॥ ४८२ ॥ उर्घ्यस्तु ओत्पमापादनी-
यस्तद्धिते त्वर से च परे ।अयोजबावादेशाभोकागौस्त्रपोरपि । ४८३ ॥ आगत
भौगारवात्तानी आदेशी अर्घ्यं भगलल्लित एतरे य च परे ।
अनदय । मार्गच । विदेह । औपगव औपगनी औपगवाः । इति
पुरुषराष्टकम् । एव यावत्तः यावती । वेद वेदी । आत्रिरम ।

कील । बान्ति । गीतम् । भाष्यम् । येनम् इत्यादि । पञ्चाङ्ग-
स्यास्य ।

उदाहृत ॥ ४८४ ॥ अनयस्माननन्मान् कश्चिदा रूढा
स्तराभ्यन्तरा अथ मन्त्रे भवति । अपत्येऽभिधेये ।

इयवावर्षयोभौ । सरे प्रत्यये ये च ॥ ४८५ ॥ इयवा
वर्षयोभौ भवति वक्षित त्वरे ये च परे । पाञ्चाङ्ग । पञ्चाङ्गस्याप
त्वे पाञ्चाङ्गौ । वात्य ।

इदानीं कृत्येऽस्त्रिषाम्पत्यप्रत्ययस्य ॥ ४८६ ॥ स्थान्त
वात्य विद्विज्यत्पत्यमिधवात्य अपत्यप्रत्ययस्य शुभ्मवति निमित्ताभावे
नैमिषिज्यभावा इति वृद्धरपि कोपो भवति । पञ्चाङ्ग । एव विदेहा ।
मगधा । अङ्गा । अतिज्यमिति किं । पाञ्चाङ्ग । वैदेह । मागव्य
इत्यदि । सुग्रेरपत्यं ।

सूरिभ्योऽङ् ॥ ४८७ ॥ अपिषाचिभ्य परोऽङ् भवति
अपत्येऽर्थे । मार्गेण । मार्गेणौ । कर्तुमे ।

मृमन्त्रयक्षिरस्त्रुमवसिष्ठुगोतमेभ्यश्च ॥ ४८८ ॥ सूरारिभ्यो
वात्ये विद्विज्यत्पत्यमिधेयस्य अपत्यप्रत्ययस्य शुभ्मवति । सुगर ।
अत्रव । अत्रिरज्य । गोतमा इत्यदि । अस्त्रिषामिति किं ।
मार्गेभ्य । सुटराणानुभवादिनि यशाणिग्राहीप्रत्ययः । गतेत्यात् ।
इति स्थिते ।

एव गगादिः ॥ ४८९ ॥ — नैकावका पू — कृत्ये
ऽभिधेये ।

ॐ इयजामगोर्नोष स्वरे प्रपद्य ये च ॥ ४८० ॥

इयजामगोर्नोषा भवति तद्धित स्वर य य पर । गान्य गान्य । व
तान्यान्त्य पान्य पान्या । पान्य । पान्या । पान्य ।

शतवस्वद्विंशदीनां च । ४८१ । गमागानां चक्रीनां

विंशानां च चक्री विंशित्य चक्रीविंशित्य चक्रीविंशित्य
सुम्भरति । गमा । पान्या । सुम्भा । उभयत्र चक्री । गमा ।
चक्री । गमा । चक्री । चक्री ।

बुद्धिगोपनरा स्मृत् । ४८२ ॥ बुद्धिगोपनरा स्मृत्

प्रत्यया भवति चक्री ॥ नञ् ४८३ स्मृत् । चक्रीविंशित्य चक्री
चक्री स्मृत्पान्याविंशित्य । बुद्धिगोपनरा स्मृत् । चक्रीविंशित्य ।
चक्रीविंशित्य । चक्रीविंशित्य । चक्रीविंशित्य । चक्रीविंशित्य ।
चक्रीविंशित्य । चक्रीविंशित्य । चक्रीविंशित्य । चक्रीविंशित्य ।

मथनाम्न. संज्ञाविषये स्त्रियां विहितत्वात् ॥ ४६३ ॥
सर्वनाम्न पर सहाविषय उपपद्यते भवति अपत्यमिषय । सर्वा अपि
न स्त्री । सर्वा अपत्य सर्वेषु । इत्यादि ।

इदं ॥ ४६४ ॥ अन्तरात्माभ्याम् इष्य प्रत्ययो भवति अ
पत्यमिषय । इदं स्यात्वं वाचि । अन्तरात्माभ्याम् । आत्माभ्याम् । इ
दं वाचि । अस्यापत्यं इ इत्यादि ।

बाह्यदेशे विधीते ॥ ४६५ ॥ बाह्यदेशे वाचि अस्या
भवति अपत्यमिषय । उपवाहोत्पत्त्यमीपवाहवि । माहवाहवि ।

नस्तु कश्चिन् ॥ ४६६ ॥ नस्तु कोपो भवति कश्चित् कस्या
मुपवाहत् ॥ नस्तु कोपोऽपत्यं कश्चित्कोमि । उपवाहिन्यर्त्ति ।

मनोः पश्यौ ॥ ४६७ ॥ पश्यपत्याम्नुराप्यात्सरी पश्यौ ।
प्रत्ययो भवति अपत्यादे । मनोरपत्यं मातुर । मनुष्य । मानस ।
बाह्यपत्यं इति अथ भवति ।

इरादेय ॥ १ ॥ ४६८ ॥ इरादेयान् पश्य प्रत्यया भवति
अपत्यादे । इरादेयान् कीरन् । बाह्यपत्ये इति अथ भवति । कीरन् ।
इरादेयपत्यं बाह्य ।

परादिषु ॥ १ ॥ ४६९ ॥ परापत्याम्नुराप्यात्सरी पश्य प्रत्यया
भवति अपत्यादे । कश्चित् ।

इसादीनाम् ॥ १ ॥ ४७० ॥ इसादीनाम्नुराप्यात्सरी पश्य प्रत्यया
भवति अपत्यादे । इसादीनाम्नुराप्यात्सरी । इत्यादि ।

गमामपत्रयोगात् समूहास्तास्व देवता ।

तद्वैषय्यार्थे तस्यैवमेवमादेरादिष्यते ॥ १ ॥

रमान्धश्च । कुसुम्भन रत्न कौमुद्य । न्व इति वस्त्र । कौमुद्य ।
माहिष्ठं । अयाय । नक्षत्रागाल । पुण्येण चन्द्रयुक्तेन युक्त काश ।

पुण्यतिथ्ययोर्नक्षत्र ॥ ५ ३ ॥ नक्षत्रार्थे वर्तमानयो पुण्य-
तिथयोपधरस्य ज्ञायां भवति अथि पर । इति मकारलोपः ।

महस्पस्य यस्य स्त्रीकारे ईये आगस्त्यस्य योः ॥ ५ ४ ॥
नति मूत्रस्य इति अनुवर्तन । वीर्य कश्च । वीरो मास । वीरी
रात्रि । वीर्यम् । न्व तैयो मास । तैरी रात्रि । तैर्यम् । चित्रपा
चन्द्रयुक्त्या युक्त कश्च चैत्र । वैरात्र्य । न्व म्येष्ठ । व्यापाह ।
अवयव । मातृपद् । आश्वयुज । अर्तिरु । मागर्तिरु । माप ।
कस्तुन । न्व सर्वत्र । समूहान् । युक्तानां समूहा वीर्यन । एव
हान्न । अरु । कात्र । रौद्र । आर्य । मार्ग । साम्य इत्यत्र । विनो
वैपद्य अत्र इति जैन । न्व रौच । वैष्णव । आश्वयु । वीर्य ।
अपिह । मीर । पन्त्र । तद्वृत्ति । विन वेतीति जैन इत्यादि ।
अन्तर्बन्धनं वा अन्तर्म । आकरणां वेत्त्यधीने वा वैपाकरस्य ।
भारत । तस्यैव । मूत्रस्य इव मांस मास । मीकर । कौमारं ।
पुत्रस्यैव वीर्य । वैव । पारुष्य । पुन इव वीर्यन । न्वमारिर्वैस्तेति गम्यो
एवम् । चक्षुषा गृह्यते चाक्षुष अर्थ । न्व आचक्षुः शब्द । रन्मो
रत्न । रत्नोत्तम सारो । एतन्नि निज्जा ज्ञापका कश्च । उत्तमज्ञान
दुष्ट्या धौमसत्ताल्लक्षणा । अर्थरूपान् रत्न अरयो रत्न । चतुर्भि
रुच्यते चातुरं शब्द । चतुर्भिर्या एज्जानुजरा एवम् । त्रिविध
न्व त्रिविध । पन्तर्मात्र पाठक । आचक्षुः कौमार्यमित्यादि ।

तन दीप्यति संमृज्यं तद्विगत्युत्तरपि । पयसा
पिष्टम्याभियोगाच्च श्रीतादृशसुपादपि ॥ २ ॥

तन ईर्याति तन संमृष्ट तन तर्ति तन परत्सपि पण्यान् निवागाव
 र्मिनादेरायुषावपि । नीकस्य प्रत्यया भवति । तन ईर्यातिप्र
 न्यस्य । सर्वैरीर्याति आक्षिप्त । न्य गिरिस्था नीर्याति गौरिप ।
 वाविहृत् । नेत्र समष्टमित्यादि । इत्या संमृष्ट वाविहृमौष्टन ।
 न्य मरिक्त । मन्त्रिक्त । पार्मिक्त । रात्रिभरिक्त । मर्पिपिक्त ।
 क्षारिहृत् । मर्पिपिक्त । तन तर्तिस्त्रयापि । इत्युपन तर्तिनि
 चैतुपिक्त । न्य वाविहृत् । इत्युपन तर्तिनि ईरिहृत् । गात्रुपिक्त ।
 तारा तर्तिनि न्यरिक्त । परत्सपि । शिरिहृत् । तर्तिनि ईरि
 रिक्त । न्य मर्पिक्त । मर्पिहृत् । इत्युपन तर्तिनि शा र्तिन ।
 पण्यान् । मन्त्रुक्त परत्सपि मन्त्रुपिक्त । न्यमपिरात्रमन्त्रुपि
 व शिरिहृत्प्रत्यये भवति । मन्त्र पण्यप्रत्ययेति मन्त्रिहृत् । न्य मर्पि
 पिक्त । मर्पिहृत् । रात्रिहृत् । क्षारिहृत् । शिरिहृत् । मन्त्रुहृत् । शिरि
 मन्त्रुपिक्त । न्य पण्यपिक्त । रात्रिहृत् । मन्त्रुहृत् ।
 वैरिहृत् । मन्त्रिहृत् । मर्पिहृत् । मन्त्रिहृत् । निष्पगान् । मन्त्रु
 निष्पगान् मन्त्रुपिक्त । न्य मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त ।
 मन्त्रुपिक्त । नीलादे । मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त । न्य रात्रिहृत् ।
 वाविहृत् । इत्युपन नील सात्रिहृत् । वाविहृत् । इत्युपन
 मन्त्रुपिक्त । इत्युपन मन्त्रुपिक्त । न्य मन्त्रुपिक्त ।
 शिरिहृत् । मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त ।
 तौमरिक्त । मन्त्रुपिक्त । नीलादेरित्यत्र मन्त्रुपिक्तपिक्त पण्यपिक्तपिक्त
 पण्य वाप्य पण्यमन्त्रुपिक्त इत्युपन मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त
 मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त । मन्त्रुपिक्त ।

रात्रिस्तार्ये रिपाप्रत्यये तुल्यता सुम्भितेऽपि च तत्र माधो

य ॥ ५०५ ॥ नायस्त्रीबान्नात्तार्थेऽर्थे विनास हीयान्नाद्वयार्थे
 कुत्रया पूर्वस्यान्वात्ममितेऽर्थेऽपि य तत्रेति मन्त्रव्यङ्ग्यास्तावार्थे य
 प्रत्ययो भवति । माथा ताथमिष नाथ । विपेण बध्यो विप्य ।
 मुसवा मुमिन मुग । पमणि माधु कमय । अपि चानि बचनान्
 गिरिका मन्वा हन्ती गिरिमुन्वा । मुन्वा मन्वा मुन्वा वाग्या
 हितश्चति मा उन्वयते ।

ईपन्तु दित ॥ ५०६ ॥ हितार्थे न्व प्रत्यया भवति । यत्सं
 भ्वा हिता दशरथा गोपुत्र । प्रथमथाय । जनकव्या हिनो जननीय ।
 जननीय । प्रनीय । मनीय । मुप्यहीय ।

तत्र ज्ञानमन अ गता वा ॥ ५०७ ॥ न्वानिपु च ईद प्रत्यया
 भवति । शपसाग ज्ञान शास्त्रीय । शास्त्राया व्याप्त शास्त्रीय ।

यद्गुरादित ॥ ५०८ ॥ इत्यन्तिङ्गानि शरप हितार्थे य
 उवात । कुरुगाम्या हित कुरुगाम्य । कपुम्वा हित कपुम्प्य ।
 गाम्या हित गम्प्य । पटु - हित पटुम्प्य । ह्यिभ्यो हित ह्यिभ्य
 ह्यिभ्युक्ता । गवात्र इति क । गा हरिस् अण्य बहिम् मभा
 यत्र म्पु इति गवादिभ्यः ।

उपमान भति ॥ ५०९ ॥ उपमानार्थे भति प्रत्यया भवति ।
 रात्र य पत्त न रात्रय । मन्त्रस्येव पत्तमस्येति मन्त्राण्यन् । मधु
 रात्रानिप पटकिपुने ग्राम्या मधुरात्र । येषमिह त्या परस्मिन् इव
 व । न्वानि । न त्र न्वानुगक्रियाभि मात्रमुपमाननम्नीन् वन्
 प्रत्ययन भविष्यम् । न्व । इवत्त इव जनान् इवत्तयन् । न्व

बुधैरवन् । बह्विवन् । गुण्ये । बभ्रिविण गुण्यवान् बभ्रिवन् । अन्नमिव
 शीत्य अन्नवन् । अग्निरिव औष्ण्यमग्नित्वान् । ओष्णश्च इव सुष्ठुमि
 औष्ण्यश्चवन् । निष्कार्यः । जाह्नवश्च इव वर्धमाने जाह्नवश्चवन् । एवं
 पितृप्रपञ्चवन् ।

तस्यै माते ॥ ३१० ॥ यावद्विषये कस्यै मयत । तस्य
मद्विनिर्मित भागो मयति । व्यत्यस्य सिद्धां वृत्ति । तस्य
पत्न नपुंसके वृत्ति । परस्व मात पत्न्य पटत्वं । पत्न मातया म-
रुतय । गेत्वा गतय । इति वृत्त्यभाज । ह्यन्वस्य मात वृत्त्यया वृ-
त्त्यत्वं । रूपता रूपत्वं । रसता रसत्वं । ज्ञानता ज्ञानत्वं । सुखता सु-
खत्वं । इति गुण्यभाज । ज्ञेयस्य ज्ञेयत्वं । गमनता
गमनत्वं इति विद्याभाज ।

यण् च प्रकीर्तिः ॥ ५११ ॥ माहमिमेव यण् प्रकीर्ति-
तस्तथी च । अहस्य मागो वाक्य अहवा अहस्य । एव माहमिमेव
प्रकीर्तना प्रकीर्तनम् ।

अमुद् स्वरवदिते ये ॥ ५१२ ॥ उचितं ये परे अमुद्
स्वरवत्कार्यं भवति । अमुद्स्वरवत्तौ सेदुःस्वपि कस्येवंराजस्तोत्र
मित्पुरन । विदुषं भावो वैदुष्य । मनीषित्वाद्याधिक्यान्वस्मिन्नर्थे-
ऽपि यत् मनीषित्वात्तौ च भवतः । जाग्रदवस्थां जगन्मयं जाग्र-
दवस्थां जाग्रदवस्थां । पुनः पुनर्मात्रं पीनं पुनः ।

तदस्वास्तीति मममन्त्रिनिम् ॥४१॥ तदिति मममन्त्र-
दस्यान्त्रिस्तस्मात्तर्हे मन्त्रु मन्त्रु निम् इन् इत्येने मन्त्रस्य मन्त्रि । गा-
बोऽस्य मन्त्राति गायान् । आबुर्न्यस्यस्तीति आबुप्यान् । इन्द्रिण्यस्य

विनश्चार्धस्थान् अथर्थास्थान् अथर्थापधान् मकारास्थान् मकारापधान्
 पुटस्थान् अशिष्टस्थान् परो वम् प्रत्ययो भवति । अशिष्टादिस्तुल्ये
 मति तद्वचनं सामान्यमेव । तत्र हकारो वर्धनीयः । अथर्थास्थान्—
 वृक्षाऽस्यास्तीति वृक्षस्थान् । शास्तास्यास्तीति शाक्तास्थान् । इत्यादि ।
 अथर्थापधान्—तथास्यास्तीति तक्षस्थान् । कर्मास्यास्तीति कर्मस्थान् ।
 क्वपिन्नक्षरस्योप—मकारास्थान्—इत्यस्यास्तीति इत्स्थान् । क्रिमास्या-
 स्तीति क्रिस्थान् । इत्यादि । मकारापधान्—कश्मीरस्यास्तीति कश्मी-
 र्वास्थान् । ण्वर्धनीयः । इत्यादि । पुटस्थान् । विधुदस्यास्तीति विधुत-
 वास्थान् । वर्गप्रथमा इत्यादिना दृतीयं प्राप्ते सति । तस्योर्न दृतीयो
 मत्वर्थे इत्यनेन सूत्रेण दृतीयत्वं न भवति । अशिष्टादिति क्रि ।
 आयुरस्यास्तीति आयुष्मास्थान् ।

अतन्त्रमायामेधास्त्वर्धो वा विन् ॥ ५१४ ॥ ण्व्य परो
 विन् प्रत्ययो वा भवति । पराऽस्यास्तीति परास्ती । पदे वम्
 परास्थान् । अत्र सकारस्य वकारो विसर्गश्च न भवति । तपोऽस्यास्ती-
 ति तपस्वी । तपस्थान् । ण्वर्धतेजस्वी तेजस्थान् । पुटां दृतीयः । पुटां
 दृतीयो भवति चापनति सामान्ये । लुब्धस्यन्यगजसा इत्या इति
 म्यास्थान् सकारस्य वकारे प्राप्ते मति ।

तमोर्न दृतीयो मत्वर्थे ॥ ५१५ ॥ तकारमकारास्यास्तुतोषो
 मत्वर्थे न भवति । मत्वर्थे इति अऽऽध । अस्त्यर्थे । पद्मान् रेफसो
 विसर्जनस्य प्राप्ते महद्वाधितो विधिर्वाधित ण्व सम्पुङ्गवत् । माया-
 स्यास्तीति मायावी मायास्थान् । मेधास्यास्तीति मेधावी मेधास्थान् ।
 अगस्यास्तीति अग्नी अग्नास्थान् । व्यङ्गनान्तस्य फन्मुमादिति म्यास्थान्

परागहस्तान्तरा चानि मध्यमवन म्वावन अथाप प्रथम । वा प्रथमा-
मूर्त्यवान् ।

बन्धमिन भवति शास्त्रमस्यार्म्भानि शास्त्रे । वन्धु। दस्यार्म्भानि
वन्धु । शिष्टमस्यार्म्भानि शिष्टे । वन्धु। दस्यार्म्भानि वन्धु । न्यानि ।

तदस्य मंडल न तारकादमित्यर्थः ॥ ३१६ ॥ तद्विनि प्रथमा-
म्यानस्य मज्जाधर्मम्यामिभवे तारकादरादमित्यर्थः पर म्या-
म्याना भवति । तारका मज्जाया अस्तेन मरुतिन नभः । तत्र वन्धु
रिति उर । पञ्चमिनि वृत्तः ।

संख्याया पुरश्च टमो ॥ ३१७ ॥ म्याया पुरश्चर्धे इमा
मरुतः । परागहस्तान्तरा म्यायाः । तत्र परमम्याया ॥ म्यायेर्नान्ताया
मा मरुति तेषांवाच्य इति भवति । तन्मध्य १ वाराप्यन । वाराप्य-
वराप्य । वायुपत्य इत्यर्थः ।

हानुवधेऽन्यम्यागादसौ ॥ ३१८ ॥ हानुवधे अन्ये पर
अन्यम्यागादसौ भवति । परमम्यागा पुरश्च परागहस्तान्तरा
परागहस्तान्तरा । हानुवधे ॥ अत्र अत्यन्त निपातः । अत्रागहस्तान्तरा । अत्र
अन्यम्यागा निपातः । अत्रागहस्तान्तरा । पञ्चम्यागा । पञ्चम्यागा । पञ्चम्यागा । पञ्चम्यागा ।
पञ्चम्यागा । अत्रागहस्तान्तरा । नम्यागा ॥ इत्यर्थः ।

इत्थेस्तीय ॥ ३१९ ॥ इत्थेस्तीय भवति पुरश्चर्धे । इत्थे पुरश्च-
र्धे । इत्थेस्तीय । इत्थेस्तीय ।

इत्थे ॥ ३२० ॥ इत्थेस्तीय भवति पुरश्चर्धे । पुरश्चर्धे
पुरश्चर्धे पुरश्चर्धे । इत्थेस्तीय ।

अन्तस्पो डे पों ॥ ५२१ ॥ रेफपञ्चमयोरन्तास्यो भवति ड
परे । पनुष्ठी पूरणधनुर्ध । पनुर्धी पनुर्धे ।

तदगम्य कृत्तर्गोद्गर्ग ॥ ५२२ ॥ पञ्चदशगन्तात्परस्य
तदगम्य दृक्गो भवति ध्यान्तरत्नम्भान् । पदली पूरण् पञ्च पञ्ची पञ्च ।
कृत्तिपयाऽन्तेष ॥ ५२३ ॥ कृत्तिपयाऽन्तश्च पूरणोऽर्थे वा भवति
ड परे । कृत्तिपयानां पूरण् कृत्तिपयश्च । कृत्तिना पुण् कृत्तिः
कृत्तिपयो । कृत्तिधः । कृत्तिरयधे । कृत्तिर्धे ।

विशस्यान्तमत् ॥ ५२४ ॥ विशस्यान्तेऽन्तमद् प्रत्यया भवति
पूरणोऽर्थे । विशान्तिम । विशान् पूरण् विशान्तिमी । विशान्तिमं ।
विशान् पूरण् विशान्तम । विशान्तिमी । विशान्तम । चत्वारिंशत्तम ।
पञ्चाशत्तम । उत्तरत्र नित्यमदृशादि बिभ्रन्त्या सञ्च्यन् । उत्तरत्र
नित्यमदृश कपाले नित्य शान्तादित्यत्र । अत्र भगव्य रिपत तत्र
बिभ्रन्वन तमद् भवति ।

वरिशोरेषि ॥ ५२५ ॥ विशान्तवि तस्रोऽन्ता भवति शानुचम्य
प्रत्यये परे । वरिशान्तान् । सम्य सञ्च भवति । विशा । विशान् ।
चत्वारिंशत् । पञ्चाशत् ।

नित्यं शानाद् ॥ ५२६ ॥ शानादगम्यन्त पूरणोऽर्थे नित्य तमद्
प्रत्यय भवति । अक्षान्तम्य पूरण् अक्षरान्तम्य । अक्षान्तमी । अक्ष-
रान्तमी । अक्षान्तम्य पूरण् अक्षमन्तम्य । अक्षमन्तमी । अक्षम-
न्तम्य । अक्षरान्तम्य ।

पञ्चापनस्वगान् ॥ ५२७ ॥ पञ्चापनस्वगानां पञ्च पूरण-

ऽर्थे विप्र, द्रष्टुं भवति । पदे पुरुष पङ्क्तिम । पद्ये पुरयी पङ्क्ति
तमी । पङ्क्तिम । स्थापितम् । अशीतितम् । मनुष्यम् । अश्वत्थम्
विनि, किं ? पङ्क्तिं पुरुष पङ्क्तिम् । पङ्क्तिपङ्क्तिम् । यत्र संख्या
विनत तत्र विरूपेण तमद् प्रत्यया भवति ।

विमर्शितं विप्रया वक्तव्येऽनं परन्तु ये ॥

येऽप्यादेः सधनास्तस्य बहोरर्थेषु पदा स्मृता ॥ ३ ॥

अत एव इत्यादिर्वाङ्मनास्मर्यनाम्न पदा यः प्रत्यया वक्तव्ये ते
विमर्शितं विप्रया । तु पुनर्येऽप्यर्थे इति कोऽर्थः ? बहुधाभासपद
प्रत्यय कथिता अ तन्वास्मर्यनाम्न अथ यानि विमर्शितं विप्रया सधना ।
तेन तदा कदा इति यापयति न हीने । तस्मिन् अर्थे तदा “दारा
जीमौ तव स्तूतौ” इति वा प्रत्यय । कस्मिन्वास्ते कदा । कान् किं ।
सर्ववदेऽप्यर्थे एव वा इति वाग्रन्तर । विमर्शितं इति विमर्श
काश्च किं ? त्वनादिषु अकारे कार्यं । पङ्क्ति किं क इति कादेरा ।

पञ्चम्यान्तम् ॥ ५२८ ॥ पञ्चम्यन्तान् इत्यादिर्वाङ्मनास्मर्य

नाम्ना कदाञ्च परान्तम् भवति । मर्यामान् मर्याता । तन्वास्मर्यान्त
अन्वयादि भावना । अत्रयवाङ्मनास्मर्यान्त । तन्वात् तन् । कस्मान्
कन् । बहुम्या बहुन् । एव विप्रन्त । इमन्त । अन्त । एवेन्त ।
वरन्त । इत्यादि । अतुल्यादिति किं इत्यान्त । अत्रादिन इत्यत्र कार्य
प्रयोगरूपेण भावयति । तेन ।

अमरताम्याध्यायिमात्रात् वक्तव्यम् ॥ ५२९ ॥ अमरता

म्योऽर्था परम्पराप्रत्यया भवति अर्थविमात्रात् । अत्राध्यायिमात्रादिनि
कोऽर्थः ? अमरताम्याध्यायिमात्रात् । इत्यनेन सूत्रेण तन्वास्मर्यान्तं भवति ।

मामल मामल । मिषागाल मयोमल । मर्ष वृषल वृषल । परल ।
परल ।

तत्रदमि ॥ ५३० ॥ तपु विमलितमयनपु मय्येषु परल इ
नम इगारल मय्योनि । अममल इत ।

तपु स्वेनदकारताम् ॥ ५३१ ॥ तपु तगारतिपु विमलित-
मय्येषु परल मय्यु शल अकारल मय्योनि । मय्यमल अतः ।
तगारतिपिनि कि । मय्येन मय्येन मय्यु ।

तद वृ ॥ ५३२ ॥ तगारदगारल परल मय्येन वृम
वनि । मय्यमल इत ।

त्र मय्यमल ॥ ५३३ ॥ मय्यमलपु वृमविमलितमयनमा-
मल वृमपु परल मय्यमल मय्यनि । मय्यमल मय्यत्र । मय्यमल
मय्य । मय्यमल वृम । मय्यमल मय्यमल । मय्यमल मय्य । मय्यमल मय्य ।
मय्यमल मय्य । मय्यमल मय्यमल कि । मय्यो । मय्यमल मय्य । मय्यमल ।

मय्यादिमय्य मय्यमलमय्यमल ॥ ५३४ ॥ मय्यमलमय्य
मय्यादिमय्यमल मय्यमल मय्यमल मय्यनि । मय्या मय्यमल । मय्य मय्य
मय्यमल । मय्यमल मय्यमल । मय्ये मय्यमल । मय्ये मय्यमल । मय्ये मय्यमल ।
मय्ये मय्यमल । मय्ये मय्यमल । मय्ये मय्यमल । मय्ये मय्यमल ।

मय्यादि ॥ ५३५ ॥ मय्यादि मय्यमलमय्यमल मय्यमल मय्यमल ।
मय्यमल मय्यमल ।

मय्यादि ॥ ५३६ ॥ मय्यादि मय्यमलमय्यमल मय्यमल मय्यमल । मय्यमल मय्यमल ।

मय्यादि ॥ ५३७ ॥ मय्यादि मय्यमलमय्यमल मय्यमल मय्यमल । मय्यमल मय्यमल ।

कावे क्रिपयपदेकान्येभ्य एव वा ॥ ५३८ ॥ अतः कर्त-
मानेभ्य सङ्गम्यन्तुभ्य ण्यो वा भवति । कस्मिन् कावे वरा । ण्ये
सर्वरा । वरा । ण्यरा । अम्यरा । कावे इति किं । सर्वत्र वेत् ।

सरा इति निपात् ॥ ५३९ ॥ सर्वसम्यक्तो वाम्तयो
भवति । सर्वस्य समावृत्त । सर्वस्मिन्कावे सवा ।

इदमोद्यं पुनादनीम् ॥ ५४० ॥ अत्र कर्मानुसृत्यम्भ-
विदम पठ किं अपुन्य वानीम् एते मत्स्वा भवन्ति ।

रथोरेतत् ॥ ५४१ ॥ रथो फल इवपठन्, पठ इत् इत्येव
मानोति । अस्मिन् कावे ण्यत्किं । इष्योच्येभ्योऽपि । अपुना ।
इहानीम् । इत्थम् ।

इदानीमौ तद् स्मृतौ ॥ ५४२ ॥ अत्रे वत् मानुसृत्य-
म्भनाचर परी वादानीमौ स्मृतौ । अस्मिन् अत्रे वरा । वरानी ।

सद्यमाया निपात्यन्ते ॥ ५४३ ॥ सङ्गम्यन्ता रम्य-
कावेऽभिधेय निपात्यन्ते । सङ्गम्यन्तमन्तरेय सोऽयमिदंराम्य-
वार्य निपातम् । समाने अयमि सद्य । समाप्तस्य समाधौ वर-
पठिचि । अस्मिन्कावे अद्य । इष्यो अङ्गम्यन्त च पठिचि ।
पूर्वस्मिन् संवत्सरे पठन् । पूर्वतस्मिन् सङ्गम्यन्ते पठन् ।

पूर्वपूर्वतस्योऽपर उदारी च, संवत्सरे ॥ ५४४ ॥ पूर्व-
तस्यो उदारी च मत्स । वराभ्याम्बर आदेशाच्च संवत्सरेर्बे ।

इदम् सद्यमद्य ॥ ५४५ ॥ सङ्गम्यन्ताविदम समसस्य मत्स-
यो भवति संवत्सरेर्बे । अस्मिन्कावेऽपि पठन् ।

इदरेरेद्यम् ॥ ५४६ ॥ सङ्गम्यन्तानुवर्तिगोष्ठान् पर ण्यस्य

प्रत्यया भवति । पूर्वस्मिन्नाहनि पूर्वेषु । ण्वे परेषु । अन्त्येषु । अ
म्लारेणु । इतरण । वनरणु । अपरणु ।

उभयावृद्धय ॥ ४४७ ॥ सप्तम्यस्तादुभयस्यान्तात्परो गुम्
भवति । वकारान् ण्युम भवति । उभयस्मिन्नाहनि उभयणु ।
उभयणु ।

परादेरपचिम् ॥ ४४८ ॥ परादेर्गङ्गात्पर ण्यचिस् प्रत्यया
भवति । परस्मिन्नाहनि परणचि । ण्यमन्यचचि । अन्यतमणचि ।
इत्यादि ।

प्रकारवचने तु या ॥ ४४९ ॥ अङ्गवादे सर्वनाम्न प्रकार
वचन तु या भवति । प्रकारणञ्च सदृशार्थो विगपार्थश्च मामाम्यमे
वक प्रकार । सर्वेण प्रकारेण सर्वेण । ण्यमन्यया । यथा । तथा ।
उभयया । पुत्रया । अपरया । वाक्यार्थविशेषण सर्वविमक्तिभ्यो
ह्यय वाक्यस्य । सर्वस्मै प्रकाराय यचि वा सर्वस्मिन् प्रकार स-
वचा इत्यादि ।

संख्यायां प्रकार या ॥ ४५० ॥ संख्यायां पर प्रकार
वचन या भवति । अनुमि प्रकारे अनुर्भा । एव द्विधा । एकधा ।
बहुमि प्रकारैर्बहुधा । पञ्चधा । षष्ठा पद्मकार इति विष्ट ।

पप् उत्कम् ॥ ४५१ ॥ पप्ताप्तास्यान् उत्वं भवति । सगधा ।
अपधा । नयधा । दराधा । शनधा । गन्धधा । सङ्घधा । कान्तिधा ।

द्वित्रिंशो यमखधा च ॥ ४५२ ॥ द्वित्रिंशो पर यमण ण्या
य प्रत्ययी भवतः प्रकारवचन । द्विष त्रिष । द्विषा त्रिषा ।

इदं द्विंशो यप् कय ॥ ४५३ ॥ इदं द्विंशो पर बहु

अपरिमाणुमस्य यागान् । एवं तानान् पतानान् ।

द्विमो द्वियन्तु । ४६७॥ द्विमं राणास्यरो द्वियन्तु प्रत्यस्य
भरति परिमाणुद्वये । द्विपरिमाणुमस्य त्रियान् ।

इदम् । ४६८॥ इदम् परा द्वियन्तु प्रत्यस्य भरति परिमा-
द्वये । इह परिमाणुमस्य इयान् ।

अमूचङ्गावै कुम्भास्तपु विद्यारात् प्विः ॥ ४६९ ॥
अमूचङ्गाव विगणन् त्रिप्रत्यस्य भरति कुम्भान्निपु परत ।

एवौ चत्वारस्य ईदम् ॥ ४७० ॥ अयस्यस्य ईत्वं भरति एवौ
पर । सर्वाष्टाष्टी प्रत्यस्यस्य ङाव । त्रिप्रत्यस्ये परे पूर्वस्वरस्य वीर्ष ।
दुग्धीभ्योति । वीर्षीमभवति । पुषीत्वात् । पटुत्वात् । कवीभ्योति ।
कवीमभवति । कवीत्वात् । मागीभ्योति । मागीमभवति । मागीत्वात् ।

ऊर्ध्वे दम्द्द्वयपटो च ॥ ४७१ ॥ ऊर्ध्वीराविनि प्रमायेऽर्ध्वे
दम्द्द्वयपटो प्रत्यस्यो मयत् । चराणांमभाज्द् भरति । इह प्रमाय
मस्य इरद्वय । इरद्वयस्य । इरमात्रमुद्वर्त्त ।

इस्तिपुरुषादय् च ॥ ४७२ ॥ इस्तिन् पुरुष स्त्वद्यम्भं मान
वेऽयं भरति । चराणांमभाज्द् दम्द्द्वयपटो च भरति । इस्ती प्र
मायमस्य इस्तिन । इस्तिमात्र । इस्तिवज्र । इस्तिवृषटी । पुरुष
प्रमायमस्य पौरुषं । पुरुषमात्रं । पुरुषवज्र । पुरुषवृषटु-
वमित्यर्थः ।

प्रसूतवृत्तेमपट् ॥ ४७३ ॥ प्रसूतवृत्तं गर्भिणः परो मयद् प्रत्य

या भवति । मुख्यं प्रभुतं मुख्यमयम् । एवमर्थं प्रकृतमममयम् ।
 मत्समम् । यदि वा अर्थं प्रकृतमत्र अभिमयम् अयम् । अर्थं
 प्रकृतमत्र अभिमयं जीवनं । अस्मि प्रभुतमत्र मत्सममयं पादम्भानम् ।
 मत्सममयो मठः । मत्सममयी तरलिनोः । मत्सममयी तनुः ।

न रगे पदायोद्दिग्दागमः ॥५७४॥ इह मत्तिपथा विधिश्च
 गम्यते । आदिपथा समीपवचनम् । "अथ एवम् यू तयोर्ध्वो" स्वराणा-
 माद्यो रजयत्सूर्ध्वोरिकारात्तरपाद् द्विर्न भवति तयात्ता द्विर्न-
 गमा भवति शक्यमानुषम् तद्विने प्रत्यय पर । स्थानान्तरतम इति
 म्यासद् यकारम् ऐकारं वकारस्य चोच्चर । व्याकरणे चेति अधीते
 वा वैयाकरणम् । द्वारे निषागा मत्समि वैयाकरणम् । ओरिति किं ?
 महानमं निषागोऽप्यति माहानमिकम् । इत्यादि ।

मत्तिनाम ममास्य तद्वितरयति नामतः ।
 चतुष्कमिति तत्प्राप्तमित्येतच्छब्दवचनम् ॥ १ ॥
 मावसेतद्विधिनेन आदिपथवचनम् ।
 कृताया रूपमाज्ञायां चतुष्कं पश्यत ॥ २ ॥
 चतुर्पथः कृता स्त्रीणां तामतु सप्ततिर्न्यायः ।
 आपक प्रापकस्तासां भीमानृपमतीषकम् ॥ ३ ॥
 तेन प्राप्यै कृमाय च कश्चित् पाठदेवदे ।
 कृतापकं तस्मैमारे नाम्ना शब्दस्तुशासनम् ॥ ४ ॥
 पञ्चदन्त्यधिपः केचित् शिष्टिनः स्फन्दवादिनः ।
 पुष्पशभिर्गतद्वयं स्यात्स्वभावापकमतः परम् ॥ ५ ॥

तत्र युक्तं यत् केही बहि प्लुतस्वरानुगम् ।
 त्रिमात्रं च शिखी प्र्यादिति प्रामाण्येष्टित ॥ ६ ॥
 न वात्र मातृकाध्याय श्वरेषु प्लुतमग्रह ।
 तस्मात् श्रीश्रवणादिएमित्येव प्रतिपद्यताम् ॥ ७ ॥

इति श्रीमायसमर्चितवर्ण्यं वातान्तरूपमाज्ञायाम् स्यादिति निष्कर्ष्यं
 प्रथमं संक्षेपम् ॥

अथ द्वितीयं संक्षेपम् ।

तिष्ठन्तप्रकरणम् ।

मर्त्यकर्मविनिर्णयः कृत्वा कर्म्याथ ब्रह्मम् ।

चन्द्रप्रमद्विर्न नत्वा तिष्ठन्ताः कर्म्यते मया ॥ १ ॥

अथ स्यादयो विमर्ष्यः प्रदर्शयन्ते ॥ १ ॥ तस्य चर्याया

मयन्ति । वाताः १ वर्तमानाः । सप्तमी । पञ्चमी । छलनी । अन्त-
 र्नी । चोद्या । अलनी । अमरी । मविष्कली । त्रिपादिवन्तिरिति ।

वर्तमाना ॥ २ ॥ मि तत् अन्ति । सि यम् च । मि यम्

मस् । ते अस्त अन्ते । से अय्य ये । ए बहु मद्—इमानि अद्यावत्
 वचनानि वर्तमानसंज्ञानि मयन्ति ।

मसमी ॥ ३ ॥ यत् यत् यत् यत्, यत् यत् यत्, यत् यत् यत्
यत् । ईत् ईत् ईत् । ईत् ईत् ईत् । ईत् ईत् ईत्, ईत् ईत् ईत् ईत् ईत्
—इमानि वचनानि मसमीसंज्ञानि भवन्ति ॥

पञ्चमी ॥ ४ ॥ तु त् त् त्, त् त् त्, त् त् त्
त् त् त् त्, त् त् त् त् त् त् त् त् त् त् त्—इमानि
वचनानि पञ्चमीसंज्ञानि भवन्ति ॥

इस्तनी ॥ ५ ॥ त् त् त् त्, त् त् त्, त् त् त्
त् त् त् त् त् त् त् त् त् त् त्—इमानि वचनानि इस्तनी-
संज्ञानि भवन्ति ॥

एवमेवास्तनी ॥ ६ ॥ त् त् त् त् त् त् त् त् त् त् त्
भवन्ति ॥

परोवा ॥ ७ ॥ त् त् त् त् त् त् त् त् त् त् त्
त् त् त् त्, त् त् त् त् त् त् त् त् त् त्—इमानि वचनानि परोवा
संज्ञानि भवन्ति ॥

इस्तनी ॥ ८ ॥ त् त् त् त् त् त् त् त् त् त् त्
त् त् त् त् त् त् त् त् त् त् त् त्—इमानि वचनानि इस्तनीसंज्ञानि भवन्ति ॥

आशी ॥ ९ ॥ यत् यत् यत् यत्, यत् यत् यत्, यत् यत् यत्
यत् यत् यत् यत् यत् यत् यत् यत् यत् यत्—इमानि वचनानि आशी
संज्ञानि भवन्ति ॥

स्पष्टादिनि स्पष्टादीनि भविष्यन्ती ॥ १ ॥ स्पष्टा स्-

तम् स्पन्ति स्पन्ति स्पन्तम् स्पन्तं स्पन्ति स्पन्तम् स्पन्तम् स्पन्तं स्पन्ते
 स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं—स्पन्तं स्पन्तं
 स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं ॥

पादौ च क्रियाविपत्तिः ॥ ११ ॥ स्पन् स्पन्तं स्पन्तं, स्पन्
 स्पन्तं स्पन्तं, स्पन् स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं
 स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं स्पन्तं
 स्पन्तं स्पन्तं ॥

पदद्वया माहपातुक्तम् ॥ १२ ॥ परस्मैपदानां आद्याम्
 त्वो विमलकः साहपातुक्तम् भवति ।

अथ परस्मैपदानि ॥ १३ ॥ सर्वविमलकं आदौ तद्वचनं
 नानि परस्मैपदानि भवति । इत्यत्र नञ्प्रत्ययस्य परस्मैपदानि
 दूरां नञेति अत्रगम्यम् । ति तस् अन्ति । सि कस् ब । मि कम्
 मस् । एवं सर्वविमलकः ।

नञ् परावयवस्मने ॥ १४ ॥ सर्वविमलकं पदवि नञ्प्रत्यय
 नामि परावयवस्मने भवति । ते आत्मे अन्ते । से आत्मे अन्ते ।
 व बहे महे । एवं सर्वविमलकः ।

त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमा ॥ १५ ॥ परस्मैपदानामा-
 त्मनेपदानां च त्रीणि त्रीणि वचनानि प्रथममध्यमोत्तमपुरुषसंज्ञानि
 भवन्ति । ति तम् अन्ति इति प्रथमपुरुषः । सि कस् ब इति मध्यम-
 पुरुषः । मि कस् मस् इत्युत्तमपुरुषः । ते आत्मे अन्ते इति प्रथम-
 पुरुषः । से आत्मे अन्ते इति मध्यमपुरुषः । व बहे महे इत्युत्तमपुरुषः ।
 एवं सर्वविमलकः । नञ् विमलक्यो भातोर्गोमन्ते । अन्ते भातुः ।

क्रियाभावो धातु ॥ १६ ॥ च शब्दः क्रियां भावयति मया-
रयति च धातुमशो भवति । इति श्वादीनां धातुमशार्था । भू मशार्थः ।
भू इति स्थिते ।

प्रत्यय पर ॥ १७ ॥ प्रतीयत अनेनार्थः स प्रत्ययः । वि-
सर्गार्थ इत्यर्थः । प्रहृतः परः प्रत्ययो भवति । इति सर्वत्याङिप्रसङ्गः ।
कात्ते ॥ १८ ॥ क्त मानातीतमविप्लवकणः कश्च । क्त
अवपिष्टं भवति ।

सम्प्रति क्तमाना ॥ १९ ॥ सप्तम्यापरिमयान्क्रियास्तकृत-
सम्प्रतीयुष्यतः । सम्प्रतिशब्दः क्तमाना विभक्तिर्भवति । तत्रापि
युगपद्वयवशाच्चनमाणा—

शेतरक्तारि परस्मैपदम् ॥ २० ॥ शेषाङ्गस्याप्यकारणरहि-
तकृत्यो क्तः हि परस्मैपदं भवति । तत्रापि—

नाम्नि प्रयुज्यमानेऽपि प्रथमः ॥ २१ ॥ नाम्नि प्रयुज्यमान-
व्ययुज्यमानेऽपि प्रथमपुङ्गवो भवति । तत्राप्यश्वविद्वत्त्वात् प्रथमै-
कवचमिति ।

अन् विहङ्गः क्तारि ॥ २२ ॥ चातार्थिकस्यामृतोऽत्र भवति
क्तारि विहितः सर्वधातुके परे ।

अनि च विहङ्गो ॥ २३ ॥ नाम्नास्तस्य अपुनाम्पुनानाम्ना-
गुणो भवत्यन्विहङ्गो परे । अत्र गुणः ।

अर् पूर्व द्वे च मङ्गलान्ते गुणः ॥ २४ ॥ च्चार्था (अर्थः)

इत्थं स्वर्गाणां) अहं पूर्वं द्वे च सम्भवदरे गुणो भवति । इत्युच्यते
 ओम्कारो गुणः । सत्त्वः । स भवति । तत्रैव द्वित्वविषयार्थं प्रथम
 पुरुषद्विषयन तम् । मू तस् इति स्थिते—

रमकृतयोर्विसृष्टः ॥ २५ ॥ पदाम्बो रेफसङ्कारपाविशुद्ध
 भवति । हो भवति ॥ तत्रैव बहुत्वविषयार्थं प्रथमपुरुषद्विषयन
 भवति । मू भवति इति स्थिते—

असन्त्यङ्कारयारस्य हो ततोपर च ॥ २६ ॥ इह पादुमस्त्यत्र
 अङ्कारसम्बन्धरस्य परतोऽङ्कारस्य अङ्कारसम्बन्धरौ भवतस्तत्परस्य
 होतो भवति । हो भवति ।

पुष्पदि मध्यमः ॥ २७ ॥ पुष्पदि प्रपुष्पमानेऽप्रपुष्पमानेऽपि
 मध्यमः पुरुषो भवति । ल भवति । पुषो भवति । एषं मध्यमः ।

अस्मद् वचः ॥ २८ ॥ अस्मादि प्रपुष्पमानेऽप्रपुष्पमानेऽपि
 वचः पुरुषो भवति ।

अस्य वमोदीपः ॥ २९ ॥ अस्य वीर्षो भवति वमो परतः
 अहं भवामि । आवा मयाव । वच भवाम । अमपुष्पमानेऽपि ।
 भवति भवति, भवति । भवति भवति भवति । भवामि भवति
 भवाम । भार्गवविषयार्थः—

आरमनेच्छानि आरम्भयोः ॥ ३० ॥ आलोपात्मनेपशानि भवन्ति
 आरम्भयोरेवमेव । आरम्भेच्छानोमयि, सत्त्वमरम्भमि च ।

सन्नासपास्त्रिभिर्वागरत्नं वृद्धिद्वयमयधीवितमरकम् ।

स्वप्नहीनामिदीप्स्यतां पातय एतं कमयिदुष्काः ॥ १ ॥

क्रियाफलं कष्टं पदेन युक्तं व्यपद्यते यत्र किमित्यपेक्षा ।
मकमकं तं सुखियो वर्तन्ति शेषस्ततो धातुरकर्मकः स्यात् ॥ २ ॥
को माय ?

सन्मात्रं मायसिद्धं स्यादसंपृक्तं तु कारकं ।

वात्पर्यं केवलं शुद्धो माय इत्यभिधीयते ॥ १ ॥

तत्र प्रथमैकवचनमत्र । किं कर्म ? क्रियाविषय कर्म । तत्र द्विव-
चनधातुरवचनमपि । सम्बन्धमात्रमप्युपायपि ।

मायधातुकं यत् ॥ ३१ ॥ धातोर्थेण भवति मायकर्मलो-
पिहितं सार्धधातुकं पर ।

नाम्बन्तयोधातुविहरणयोगु य ॥ ३२ ॥ नाम्बन्तसार्ध-
धुविहरणयोगुणा भवति । इति गुणं प्राप्ते—

न यस्यागनुबन्धयेद्वीयतयोः ॥ ३३ ॥ नाम्बन्तानां नाम्बु-
पधाना य गुणा न भवति यस्यागनुबन्धयेद्वीयतयो परतः । माय—
भूयते । कर्मणि—

प्राद्व उपमगो क्रियायोगे ॥ ३४ ॥ प्राद्व क्रिययाग-
व्यसर्गा भवन्ति । क ते प्राद्व ?

प्रपराऽपममन्ववतिदुरमिष्यभिष्यदतिनिप्रतिपर्यपय ॥
उपमादिति विधित्तरपस्य उपमर्गगमः कथितं कथिविः ॥ १ ॥

अकर्मका अपि धातवः भावसर्गा सकर्मका भवन्ति । अनुभूयते ।
धाते भाव इति च ॥ ३५ ॥ अनात्तरपादान भाव इत्य-
तयो लट्तिर्भवति । अनुभूयत । अनुभूयते । अनुभूयत अनुभूयत

अनुमूषण । अनुमूष अनुमूषागरे अनुमूषामहे । ण्यं मर्षणान्ता ।
ण्यद् इहो ।

कृत्ति रुपादिङानुपचम्य ॥ ३६ ॥ म्भादिभ्यो ङानु
बन्धम्यश्च कृत्त र्वात्मनेपदानि भवन्ति । ण्यत् ण्यत् ण्यम् ।
ण्यत् ण्यत् ण्यम् । एवे ण्याये । ण्यामहे । माह—ण्यत् ।
हुपञ्चनुम् पाठः । अकारः समादात्तनुबन्धः ।

ङ्ङ्यङादेरुपपम् ॥ ३७ ॥ इमन्त्या ङानुबन्धाङ्गादेरप
कृत्त यु समपदानि ण्यन्ति । पचति पचत् पचन्ति । पचति पचत्
पच्य । पचामि पचाम पचाम । पचतं पचते पचन्त । पचसे पचस्य
पचम् । पचपचागहे पचामहे । माह—पच्यते । अविभक्तिवर्ज्यं वा
ऽङ्गमेव भवति । कर्मणि—पच्यन्त पचन्ते पचन्त । पचस्य । पच्य
पचस्य । पच पच्यगहे पचामहे ।

स्मेतस्तीते ॥ ३८ ॥ स्मेत संवागऽयते वाक्ये वच मान्ता
विभक्तिर्भवति । मचति स्म । पचत स्म । पचति स्म । पचतं
स्म इत्यदि ।

विण्यादिषु सप्तमी च ॥ ३९ ॥ विण्यादिषु वृत्तमान्तात्
सप्तमी पञ्चमी च भवति । के विण्यात्प । विविभक्तिमन्त्रात्मन्त्रा-
न्त्रेपस्मन्त्रात्मन्त्रो विधि । विधि वृत्तव्योपदेश । अथवा
अप्यप्यप्यो विधि । देवान् पयोः । पयसु । पयसा । होमं
रूपान् । कुरोः । वयः कियमाशे प्रत्ययाद्येऽस्ति तन्निमित्तम् । इह
वादे न मुञ्जीत । न मुञ्ज्यं भवान् । वयः कियमाशे प्रत्ययानो नास्ति

तत्रामन्त्रेण । इहासीत । आस्तां मयात् । सत्कारपूर्वगे व्यापाठ-
 ध्येयस्य । यूय माणुषकमप्यापयध्वम् । कर्त्तव्याश्चापना सम्प्रतः ।
 अहो हि व्याकरसुमयिषीत्य अन्तर्द्वयमयिषीत्य । अहो हि मादृक
 मन्त्रेणैवाहास्त्रिदशपुरमन्त्रेणै । आख्या प्रार्थना । मियां म इष्या ।
 चतु म इर्धन्ता । कर्त्तव्यां म देहि । मम सुपर्णं बलम् । आदिशान्ता
 त्वेपस्यपिहापनाप्रापनावप । कीर्त्तं प्रति कर्मप्रतिपादनं प्रेषण ।
 गृहीतवतस्तस्य । कर्माणि कुर्या । कुर्यात् । कुरु । कुरुय । अघिर्दं
 प्रति स्वकर्मभूषणं विद्यापनं । अहा इह इह आद्यमवधारय ।
 अवधारय । सर्वेषां स्वस्वकार्येनियमप्रतिपादनमाधारनं । विद्या एवं
 प्रवर्तन् प्रकीर्त्तनाय । यतः एवं चरेदु ।

याशब्दस्य च सप्तश्रयाः ॥ ४० ॥ अक्षरान्तरस्य सप्तमी-
 याराधनस्य इत्येवमिति । अक्षरं भवेत्तं ।

याम्पुसोरियमियुमी ॥ ४१ ॥ अक्षरान्तरस्य सप्तम्युत्तरिक-
 मियुमी भवति । यवकु । यव भवेत्तं यवत् । यवर्च यवत् यवम् ॥
 याव—यवत् । कर्मेति । अनुभूयत अनुभूयताम् अनुभूयन् ।
 एवेत् एवयतां एवरत् । एवया एवेयतां एवयत् । एवय एवयति
 एवेयति । याव—यवत् । एवम् एवतां एवेदु । एव एवत् एवत् ।
 एवय एवय एवम् । एवय एवयतां एवरत् । याव—यवत् ।
 कर्मेति—यवत् । एवयताम् एवरत् ।

पञ्चम्यनुमता ॥ ४२ ॥ अनुष्ठानमनुमतिः । तदुपाधिकर्म पञ्चम्ये
 भवति ।

सुमयनारिषाथ ॥ ४३ ॥ अस्मिन् प्रात्याह सम्प्रभन्ता ।
 इहस्थस्य आराधनं आरम्भं । सम्प्रभन्तारिषाथैवायं पञ्चमी भवति ।

मवतु । अशिरापि । अशिरापि तुष्टोत्तापय वा वक्तव्यः । मवतान्
मवतां मवन्तु ।

हेरकप्रसूदन्ते ॥ ४४ ॥ अकण्ठस्पर्श इहोपो मवति
अहणे । मव, मवतान्, मवन्तु मवतां मवत । मवानि मवान्
मवाम । मावे—मूकता । कर्मणि—अनुमूकता ।

आदातायाधमादेरिः ॥ ४५ ॥ अकण्ठस्पर्श आत्तं आत्तं
इत्येक्योऽपि र्मवति । अनुमूकता । अनुमूकता । अनुमवत्
अनुमवेतां अनुमवन्तं । अनुमूये अनुमूयान्हे अनुमूयामहे ।
एवतां एवेतां एवन्ता । एवस्व एवेतां एवन्तं । एवे एवामहे एवा
महे । मावे—एवन्त । कर्मणि—एवन्ता एव्येतां एवन्ता । एवतु
एवतान् एवन्तु एवतां एवन्तु । एवतां एवतां एवन्ता । मावे—
एवन्ता । कर्मणि—एवन्ता एव्येतां एवन्ता ।

मूतकरकृत्यरच ॥ ४६ ॥ मूतमतीतं करत्वं क्रिया यस्य
तद् मूतकरत्वं साधनं लक्ष्यते वास्तवं च मूतकरकृत्य । मूतकर-
कृत्ये इत्यन्यदतनीक्रियातिवृत्त्याऽतीते काले मवन्ति । णो—मव
काला इत्यनं तत्र इत्यनी मवति ।

अह् बालादिह्यस्तन्वद्यतनीक्रियातिवृत्तिषु ॥ ४७ ॥ धानो-
पवाचकामो भवति इत्यन्यदतनीक्रियातिवृत्तिषु कृतं ।

ॐ क्वान्ते धुतां प्रथमः ॥ २३ ॥ पचान्ते वर्तमान्यता धुतां
अन्तरतम प्रथमो भवति । अमकन् अमवत्तं अमवन् । अमव
अमवतां अमवन् । अमव अमवान् अमवाम । मावे—अमूकता ।
कर्मणि—अमूकता अमूवेतां अमूकता । अह् बालादिह्य
वाचनार्थमुत्तरयोगः ।

स्वतादीनां वृद्धिरादेः ॥ ४८ ॥ स्वरादीनां धातूनां धादि
स्वरस्य वृद्धिर्भवति हस्तन्यादिषु परस्व । वेपथ वेपेत्तां वेपन्त । वेपथ
वेपेत्तां वेपन्त । वेप वेपागच्छि वेपामच्छि । माचे—वेप्यत । कर्मणि-
वेप्यन् वेप्यन्तां । वेप्यन्त । अपचन अपचत्तां अपचन् अपचन्त
अपचेत्तां अपचन्त । माचे—अपच्यत । कर्मणि—अपच्यन्त अपच्येत्तां
अपच्यन्त ।

मास्मयोगे हस्तनी च ॥ ४९ ॥ मास्मयाग हस्तन्यपतनी
च भवति ।

नमामास्मयोग ॥ ५० ॥ मायोगं मास्मयोगो च धातोरादावडा-
गमो न भवति । मास्म भवत् मास्म भवत्तां मास्मभवन् ॥ मास्म
भवत् मास्म भवत्तां मास्म भवन्त । मास्म पचत् मास्म पचत्तां मास्म
पचन् ॥ मास्म पचत् मास्म पचत्तां मास्म पचन्त । माचे—मास्म
मूषत् । कर्मणि—मास्मानुमूषन् मास्मानुमूषत्तां मास्मानुमूषन्त ।
मू भवन्ते ।

श्रुचः शृ च ॥ ५१ ॥ श्रुचो धातोर्लु प्रत्ययो भवति सार्ध-
धातुके परे शृ आदेशाच्च । श्रुयाणि श्रुणुत श्रुयन्ति । अन्विञ्छया
कच ऐति निर्देशान् श्रित्वाधृत्यपोश्च परस्मै नगन्त्यं च द्वि वचन च
शुशान भवति क्त्वरश्च प्रवर्त्यते । श्रुणुमान् श्रुणुयता श्रुणुषु ।
श्रुणुतु । न श्रुणुयन्तु च यथेष्टमित्येति मृचस्थान्त्यान्त्यश्च शुष्-
मिपच । श्रुणुमान् श्रुणुतां श्रुयन्तु ।

नोध विञ्छयादर्मयोगात् ॥ ५२ ॥ अर्मयोगान् पूर्वान्तु
विञ्छयान् परस्व हर्षोपा भवति । श्रुशु श्रुणुमान् श्रुणुत श्रुणुत ।

श्रुतवानि श्रुतवान् श्रुतवान् । अश्रुतोन्-अश्रुतोन् अश्रुतम् ।
कर्मणि—

नाम्पन्तानां पञ्चापिपिभाषीरिच्वचकीयितु मे दीव
॥ ५३ ॥ नाम्पन्तानां पान्तां दीपो भवति यथाश्रु प नी च
परे । अन्त ध्रुवः । अन्तः । अन्तः । अन्तः । अन्तः । अन्तः । अन्तः ।
पिबु शास्त्रे माप्रत्ये च ।

पात्वादे प म ॥ ५४ ॥ पात्वादे पस्व सो भवति ।
सेवति । स्वाभनसेवतिस्वसक्तिपञ्चां अहम्यम्यम्यरचेति सत्य
स्व । प्रनिषेवति । तत्र सधतेर्गोवर्षित वचनागसी न वत् ।
परिसेवति । सेवत । सेवति । सेवेन् । सेवतु । असेवन् ।
सीद् प्रापये ।

को न ॥ ५५ ॥ पात्वादेर्पास्व नो भवति । नवति नवत
नवति । नवते नवत नवते । नवेन् । नवत । नवतु । नवतः । अन-
पन् । अनपन् । पात्वे—सीत् । कर्मरूपः । अ स् प स् अचक्ष सने ।
पञ्च गती च । ममोत्पत्त्यायु बुद्धि इति नमस्तस्मात्पुनः । अ सते
अ सेते अ सते । अ सते । असते ।

अनिदुग्धानामगुह्येऽनुपपन्नोपः ॥ ५६ ॥ इदुग्धानाम-
तानां पान्तां अमुपपन्नोपो भवति अगुह्ये प्रत्यये परे कर्मणि ।
असते अस्ते अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते ।
अनिदुग्धानां पान्तां मुग्धामोक्षि गुह्यागुह्ये प्रत्यये परे । पञ्च
बुद्धि कौशिके । शक्ति शक्तिः । अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते ।
अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते । अस्ते ।

बहुयन्ते । दुनवि सम्पृष्टी । नम्बति नन्वत्-नन्तन्ति । नग्यते ।
बहि अभिवादनस्तुत्याः । वन्दते वन्देते वन्यते । कर्मणि-वम्बते ।
गरा गराने । पञ्च स्वङ्गे । प्यञ्ज परिप्यञ्जे । रञ्ज राग ।

दक्षिपश्चिप्यञ्जिरम्बिनीनामनि ॥ ३७ ॥ प्लेषामनि विकरणा-
नपरेऽनुपप्लेषोपो भवति । दराति । दरोत् । दरातु । अदरात् । माद-
दग्यते । मञ्जति । सञ्जत् । सञ्जतु । असञ्जत् । सम्प्यते । परिप्यञ्जते ।
रञ्जति । रज्जेदित्यादि ।

रञ्जेरिनि मृगरमणार्थे वा ॥ ३८ ॥ मृगरमणार्थे रञ्जे
रनुपप्लेषापो वा भवति इति परं । रञ्जति कश्चिच्चमप्य-प्रमुह्यते ।
घाताच्च हेनौ इति इमं भवति । रज्यति । पक्षे रञ्ज्यति । छिबु छिबु
निम्बन्त । कस्तमु खाना । कस्तु छस्तु कस्तु शिस्तु चरने ।

छिबुक्रमाच्चाधामनि ॥ ३९ ॥ छिबु क्रम चापम् इत्येतत्पा
मुपपाद्य वीर्यो भवति परस्मैपदेऽनि परे । क्रियायोगो मादय उपमग-
संज्ञा भवन्ति । निष्ठीयति निष्ठीयत. निष्ठीयन्ति । ज्ञामति ।
भावे-लम्बते । आचामति । आचम्बत । आहिति किं ? चमति ।
विचमति । कस्तु पदविज्ञेय ।

क्रम परस्मै ॥ ६० ॥ क्रमो वीर्यो भवति परस्मैपदे अनि
परे । क्रामति । परस्मै इति किं ?

प्रोषाम्पामारम्भे ॥ ६१ ॥ कथयामूत्रे कथयण प्रमिचर
त्वाच्चाया । प्रोषाम्प्य परं कथ्य आरम्भेऽर्थे आरम्भनेपदी भवति ।
प्रकम्बत । उपकम्बते । प्रकम्बते उपकम्बत. पुस्तु पुस्तु चान्दगम्बुगम्बु
गतौ । इषु इच्छापो । कस्तु उपरम ।

ममिष्यमां ॥ ६२ ॥ गम इषु क्म ययामस्वत्य जो मक्-
स्वनि परे । गच्छति । इच्छति । यच्छति । यम्पते । इच्छते ।
यम्पते । या यान् ।

प पिब ॥ ६३ ॥ पाषाणे पिबादेशो मक्स्वनि परे । पिबति ।
हामनाबतिपिबतिस्वात्स्वतिः ॥ ६४ ॥ पाषाणे पिबादेशो मक्स्वनि परे ।
पिबति । पिबते । पा पात ।

प्रा क्षिप्र ॥ ६४ ॥ प्राधातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे । क्षिप्रति ।
प्राचते । प्रा श्रुतामिर्धमादेशो ।

प्रा क्षिप्र ॥ ६५ ॥ प्राधातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे ।
प्राचति । प्राचते । प्रा श्रुतामिर्धमादेशो ।

स्वास्तिष्ठः ॥ ६६ ॥ स्वाधातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे ।
स्तिष्ठति । स्तिष्ठते । स्वा स्वाति ।

मनो मन ॥ ६७ ॥ मन्धातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे । मनति ।
मनाते । मनस्वति ।

दासो यच्छ ॥ ६८ ॥ दाधातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे ।
यच्छति । यच्छते । दा दाति ।

प्राक्षोः परयः ॥ ६९ ॥ प्राधातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे ।
प्राचति । प्राचते । प्रा श्रुतामिर्धमादेशो ।

अर्धोः अर्धः ॥ ७० ॥ अर्धातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे ।
अर्धति । अर्धते । अर्ध श्रुतामिर्धमादेशो ।

गुहोर्धमादेशोः ॥ ७१ ॥ अर्धोः अर्धातोर्धमादेशो मक्स्वनि परे ।
अर्धति । अर्धते । अर्ध श्रुतामिर्धमादेशो ।

सर्चेर्षावः ॥७२॥ सर्चेर्षापादशो मयत्पनि पर । पावति ।
पण्णामिपोर्व इति इकारात्म्यम् । लिखते । ननु धातुगत्यापिस्त्वमपि
धातुरस्ति । मयामिधाने यथा स्यात् । तत्र प्रियाममुसरति । रादृष्ट
शालन ।

शुद् शीय ॥ ७३ ॥ शुदे शीयादेशा मयत्पनि पर ।

शुदेरनि ॥७४॥ शीयेरनि परे व्यात्मनपदं भवति । शदि धातु
रुचाविर्मयत्पनि परे । शीयते शीयते शीयन्ते । कर्मणि—राद्यत् ।
पदे करिषत्तमस्य प्रमुञ्चते राद्यति । पदसु किरात्खगपचसादनेषु ।

सदेः सीद ॥ ७५ ॥ सदे सीयादेशो मयत्पनि परे । सीदति ।
सीदतः सीदन्ति । इति म्भाष्यम् ॥

अय अदादिगणः ।

अय् प्ता मङ्गलः । पूर्वेषु क्तमानादीन् ।

अदादलु निष्कृत्यस्य ॥ ७६ ॥ अदादगर्गसाद्विभ्रयस्य
लुगभवति ।

अघोपेष्वाशुटी प्रथमः ॥७७॥ अघापपु प्रथपपु परे अशित्यं
शुटी प्रथमा भवति । अति अत् अति । अस्ति अत्य अत्य ।
अधि अद् अद्य । शीद् लज्ज ।

शीङ् सार्धधातुके ॥ ७८ ॥ शीङ् गुणः भवति सार्धधातुक
परे । शृते राषते ।

आहमने जानक्षरात् ॥ ७९ ॥ अहमपचात्मनपदे अन्तेन
आस्य हापो भवति ।

शेतेरिन्नेरादिः ॥ ८० ॥ शेते 'पस्व' अन्तेऽपिरिमेवति ।
 शरते ॥ शेपे शयति शेप्ये । शये शयते शेमहे । शू न च्यत्तार्वा वाचि ।
 श्रुव ईद्वचनाना व ॥ ८१ ॥ श्रुव ईद्व मवति वचनानादिमूर्त्त्या
 च्यत्तन्मयी गुण्णिनि सार्वधातुकं परे । नान्यम्पत्यारिषि गुणः । मयीति ।
 द्वित्यद्वत्त्वयोश्च भस्मै ॥ ८२ ॥ सर्वेषां धातूनां विभक्त्यानां
 च सार्वधातुकं परस्मैपदे पञ्चमुत्तमवर्जिते द्वित्यद्वत्त्वयोरर्च गुणा
 न मवति । मू० ।

स्वरादभिरर्चोवर्जान्तस्व पात्तेरिषुषौ ॥ ८३ ॥ इषुषोऽन्-
 खन्तिस्व पात्तेरिषुषी मवत स्वराहारगुणे । मू० न्वि । मयीपि मू० कः
 मू० व । मयीमि मू० व मू० म । —

श्रुवस्त्यादीनामडावयः यञ् ॥ ८४ ॥ मू० वाये परेषां त्यादि
 पञ्चसन्त्यमडावयः पञ्च मवन्ति । अद् अतुस् कस् कम् अतुस्
 इत्येते वञ्ज्याः ।

उरसमिषौ श्रुव आह ॥ ८५ ॥ वेपामडापीनां समिषी मू० वा-
 तेरिषावेरात्वे भवति । आह आहत् आह ।

वज्रपाठे ॥ ८६ ॥ वजि परे आहोऽपितेत्स्य इजरात्स वज्रपठे
 मवति । आहत् आहत्तुः ।

सर्वेषामग्निनेसार्वधातुकञ्चतुर्थमे पञ्चम्याः ॥ ८७ ॥ सर्वेषां
 धातूनां विभक्त्यानां च सार्वधातुके आत्मनेपदे परे पञ्चमुत्तमवर्जिते
 गुणो न मवति । मू० मू० वाते मू० वने । मू० पि मू० वापि मू० ध्ये । मू० वे
 मू० व मू० महे । अघात् अघातां अघु । अघा अघात अघात ।

अद्यां अद्याव अद्याम । शयील शयीत्यालं शयारम । शयीथा शया
यायां शयीष्यं । शयीष्य शयीष्यदि शयीमहि ।

मसृम्यां च ॥ ८८ ॥ मर्येयां पातुयिच्छरखानां गुप्ता न मरति
मरन्म्यं च परस्मैपद परे । मर्यात् मर्यातां मर्यु । मर्या मर्याम
मर्यात् । मर्यो मर्याव मर्याम । मरुवीन मरुवीपाठ मरुवीरम ।
मरुवीत्वा मरुवीत्यायां मरुयाव्य । मरुवीष्य मरुवीष्यदि मरुवीमहि । अस्तु
अस्तान् अस्तां अस्तुम् ।

इषुइम्यां हेर्षि ॥ ८९ ॥ इषुइम्य परस्य हेर्षिमवति ।
अदि अस्तान् अस्त अस्त । अहामि अहाय अहाम । शर्तं शस्यत्वं
शरतो । शेष्य शस्याय शेष्य । शय शयावह शयमहे । अनीत्
अवात् अन्व अयम् ।

हौ च ॥ ९० ॥ मर्येयां धानूना गुप्ता न मरति हौ च पर ।
महि मत्तान् मृतं मृत । म्रवाहि म्रवाय म्रवाम । म्रुतां म्रुतालां म्रुतान् ।
म्रुच म्रुवात्वं म्रुष्यं । म्रुच म्रुवावह म्रुवामह ।

अदोह् ॥ ९१ ॥ अह परस्मैपदस्य अह मरति ।

अवसृम्याकर ॥ ९२ ॥ धानराजेरवर्गस्थारस्त मरति अवस-
म्याकिपरत । आवत् आवत्ता आवत । आवि आवत आवत । आव
आह आव । आरोत आरोयस्त आरोत । आरोष्य आरोपाधां
अरोष्यं । अरापि आरोहहि आरोमहि । अनरीत् अवन्त अवन्त ।
अनरी अवन्तं अवन्त । अवन्त अवन्तं अवन्त । अवन्त अवन्तात्
अवन्त । अवन्ता अवन्तायां अवन्त । अवन्त अवन्तं अवन्महि ।
आरम्भणा । मरते मरेत मरता ।

अधीर्मे ॥ ६३ ॥ शते ईशतेऽसु मयति व पर । शम्भते
शम्भते । शिष्यप् शयं । चारुगते व स ।

मुनो वदिः ॥ ६४ ॥ मुना वदिर्मयति अगुद्ये सार्धधातुच पर ।
स्वपिबपियद्वादीनां यद्यपरोधाशीपु ॥ ६५ ॥ स्वपिबपि
वद्वादीनामन्तस्वाया सम्प्रसारण मयति यद्यपरोधाशीपु परतः ।
दि सम्प्रसारणं ?

सम्प्रसारणं श्रुतान्तम्भानिविधा ॥ ६६ ॥ अन्तम्भानिर्मिता
इत्येतत् सम्प्रसारणसंज्ञा मयति । सुभतं सुयते सुप्सन् । वज्र
वेवपृथक्सातिस्वरशङ्कामपु । इत्यते न्येते इत्यन्ते । अमु मुनि ।
अस्ति । अन्ते अन्ते अन्ते ।

अस्तेराहेः ॥ ६७ ॥ अस्तेराहेर्बो गो मयति अगुद्ये सार्धधा
तुच परे । तत् मयति ।

अस्तं सा ॥ ६८ ॥ अस्तोरन्तत्वा बांध मयति मौ परे असि
त्वा त्व । अस्ति त्व त्व । त्वम् त्वात् त्वु । त्वा त्वम् त्वान् ।
त्वम् त्वान् त्वान् । अस्तु त्वान् त्वान् सन्तु । ण्यदेयविज्ञान-
न्यपत्तु ।

शास्त्रोरम्भातलोप्य ॥ ६९ ॥ शास्त्रोरम्भत्वा मयति अस्तोरम्भत्वा
व मयति अम्भत्वालोप्य ही परे ।

अस्ते ॥ १० ॥ अस्तं परत्वा बोधिर्मयति ।

स्वानिबद्वाद्य ॥ ११ ॥ पत्वा त्वामे बो निबोक्त म
त्वात्वा इत्य आदेशा । ण्यि त्वान् त्वं त्व । अस्तानि अस्ताव अस्तम् ।

अस्तेर्दिस्पो ॥ १२ ॥ अस्तं परत्वादिस्वाण्यिर्दिमयति ।

अस्ते । १०३ ॥ अस्तरयस्यमरो भवति यत्नयादिपु
परत । आनीत आस्ता आम्न । आमी आम्न आस्त । आम्न
आस्त आस्त ।

अस्तमूर्त्तसावधानुके ॥१०४॥ अस्तमू रावणा मर्ति अमा
वधानुके पर । मूषन । रुद्रिर् अमृ विमाचन ।

रुद्राद मार्षधातुके ॥ १ ५ । रुद्रादे परस्य मार्षधातुस्य
स्वप्नादयशाद्वेरागविहागमा भवति ।

नामिनश्चोपधाया सप्तोः ॥ १ ६ ॥ सर्वेषां पान्ना उप
मृतस्य पृषस्य कृषानामिना गुणां भवति । रात्रिर्हि स्त्रिय स्त्रियम् ।
रात्रिर्हि स्त्रिय स्त्रियम् । रात्रिर्हि स्त्रिय स्त्रियम् ।

गोष्ठिति स्वपितृरभ्यैव यमिति प्राचक्षिस्तथा ।

अपि तिरयेति विग्रहेण ह्यदि पञ्चको गण्य ॥ १ ॥

राजान् नृपाणां कृणु । राजिन् रुचिमान् रुचिस्त रुच्यु । हौ
चति शुक्लनिषेध । रुचिर्नि रुचिताम् रुचित रुचिन् । राजानि राजान
राजान् ।

कदादिभ्यश्च ॥ १०३ ॥ अदादिभ्यश्च पर्यादिस्वारानिर्दिष्ट
बन्ति । अदादीन् ।

ल्यादेः ॥१०८॥ ग्राहय पर्यागिस्वार्गिहृद्वनि । अत-
 वन अरुदिनां अरुद्वन । अरागी अराव अरुगिन अरुगिन । अरोन
 अरुदिह अरुदिम । एवं पञ्चान्यम् । भिष्यन् राव । स्वपिनि स्वपिन
 स्वपन्ति । स्वपिणि । स्वप्यान् स्वप्यान् स्वप्यु । स्वपिनु स्वपिण्यन्
 स्वपिणो स्वप्यन् । अस्वपीन् । अस्वपन् अस्वपन् अस्वपन् । अस्म

इन्तेर्वो ही ॥११५॥ इन्तेर्जम्भारयो मयति । ही परे । जहि
इत्तल इमं इत । इनानि इनाच इनाम ।

अपञ्जनादिस्था ॥११६॥ अपञ्जनादरयोदिस्थाखोपा मयति ।
अहन अहन् अहन् । अहन अहन् अहन । अहन अहन् अहन् ।
अहन् अहन् अहन् ।

स्त्रीः सुयागाद्योन्तौ च ॥११७॥ संयोगाया मयत्त
अरयोखोपा मयति पुन्यम्त च ।

तवर्गस्य पञ्चगव्यवर्ग ॥११८॥ तवर्गस्य पञ्चगव्यवर्गस्य
परस्य तवर्गो मयत्तान्तरतम्यान् । आचर्य आचर्याने आचर्यत ।

पद्मोः क से ॥११९॥ पद्म ओ मयति मयारे पर । आचर्ये
आचर्याय ।

घुटां तृतीपरचतुर्थपु ॥१२०॥ घुटां तृतीयो मयति चतुर्थेपु
परत । अचर्यतवर्गस्या मूला म्या इति न्यायति पञ्चरस्य तमत् ।
आचर्यद्वय । आचर्ये आचर्यद्वय आचर्यद्वय । आचर्यति आचर्यिमात्
आचर्यित । आचर्य आचर्यात् आचर्यत । आचर्य आचर्यात्
आचर्यद्वय । आचर्ये आचर्याद्वय आचर्याद्वय । आचर्य आचर्यात्
आचर्यत । आचर्या आचर्यात् आचर्यद्वय । आचर्यि आचर्यद्वय
आचर्यद्वय ।

अचर्य लपाञ्च ॥१२१॥ अचर्य इत्यन्तरस्य न्यायाररय मयति
अमाचपाञ्च पर । आचर्यात् । ईश्वरे ईश्वरे ।

इश्वरस्य ॥१२२॥ इश्वरस्य पा मयति पुन्यम्त । ईश्वरे ईश्वर
ईश्वरे ।

ईशः स ॥ १२१ ॥ ईशः परस्य साकं नाववानुक्तस्याशब्द
मवति पुटि पर । ईशिय ईशाथ ईशहये । ईशो ईशह ईशह । ईशीन
ईशीयन्तं ईशीन । ईशो ईशात् ईशान् । ईशिय ईशाथ ईशह ।
ईशो ईशह ईशह । ईशान् । शासु अनुशिष्टा । शास्ति ।

शासुतिदुष्काया कष्टम्यजनयो ॥ १२५ ॥ शासन्पचाथ
मवति अदुष्कजनया परत् ।

शमिषमिषमीनां च ॥ १२३ ॥ निमित्तस्य शमिषमिष
मीनां स पत्तमापन्न । शिष्ट शास्ति । शास्ति । शिष्टान् शिष्टान्
शिष्टु । शास्ति शिष्टान् शिष्ट शास्ति ।

शा शास्तरथ ॥ १२६ ॥ शास्तेहो पर शास्तर मवति वचन
रान् होधिर्मवति । शास्ति शिष्टान् शिष्ट शिष्ट । शास्ति शास्ति
शस्ति ।

सस्य हस्तन्यां दो क ॥ १२७ ॥ हस्तन्यां दो पर सस्य
ने मवति । अरान् अरिष्टो अरान् ।

मौ वा ॥ १२८ ॥ सस्य वा मवति वा हस्तन्यां सौ पर । अरान्
अरान् अरिष्टो अरिष्ट । अरान् । अरिष्ट । अरिष्ट । शिष्टो ।
ईशो ईशमिष्टन्या । ईशो ईशमिष्टन्या । अरिष्ट । ईशो
शामयोगपूषत्तानवाहरस्य इति क । अरिष्टो अरिष्टो ।

ईशो ईशमिष्टन्या ईशमिष्टन्या ॥ १२९ ॥ ईशो ईशमिष्टन्या
शोपा मवति ईशमिष्टन्या परत् । अरिष्टो अरिष्टो अरिष्टो
ईशमिष्टन्या । अरिष्टो अरिष्टो अरिष्टो । अरिष्टो अरिष्टो
ईशमिष्टन्या ।

दीर्घावेभ्योश्च ॥ १३ ॥ अन्त्या पञ्चम्युत्तम च गुण्या न
भवति । आशीष्ये आशीष्यावह आशीष्यामहे । आशीषीत आशी-
ष्यात् आशीष्यत । आशीष्यन् । अशीत अश्यात अश्यते । वेशीत
वेशीत्यातां वेशीत् । वेशीतां वेश्यातां वेश्यतां । वेशीष्य वेश्यायां
वेशीष्य । वेश्ये वेश्यावह वेश्यामह । अवेशीत अवेश्यता अवेश्यत ।
अवशीष्य अवश्यायां अवशीष्य । अवशीषि अवशीषिहि अवशीमहि ।
अश्यते । ईह स्तुतौ । ईहे ईहाते ईहत ।

ईहन्नो मये च ॥ १३१ ॥ ईहन्ता म्ये च मावेधातुक
पर इह भवति । ईहिष ईहाव ईहिष्य । ईह ईहवह इहमह ।
ईहीत इहीयातां ईहीत् । ईहीतां ईह्यातां ईह्यतां । ऐह ऐहातां ऐहन ।
ईह्यते । इत्वाणि । एु स्तुता ।

उतो वृद्धिम्य अनादौ गुणिनि सारधातुक ॥ १३२ ॥ मात-
न्तो वृद्धिर्भवति स्वस्वमादौ गुणिनि सारधातुक पर । वृद्धिमहणा
धिष्यावम्यस्तस्य वृद्धिर्भ भवतीत्यर्थ ॥ नीति नुन नुचन्ति । नीपि
नुच नुच । नीमि नुच नुम । नुयान नुयान्य नुयु । नीनु नुनल
नुवां नुचन्तु । अनौन अनुता अनुचन । नृष्यते । न्व । नृष्य स्तुतौ ।
स्तौति स्तरीति स्तुन स्तुचन्ति । स्तुन स्तुवाते स्तुवत । स्तृष्यते ।
अणु च आच्छादन ।

ऊर्षो षेगुंश ॥ १३३ ॥ ऊर्षोतगुंश भवति पञ्चनारी
गुणिनि सारधातुक पर । मोर्षोति । वृद्धिमहणाधिष्याव अम्य-
स्तस्य वृक्कमहणाडा मोर्षाति मोर्षु त मोर्षु भन्ति । प्राश्नोपि प्राश्नोपि
प्राणु च प्राणुं च । प्राश्नोमि मोर्षोमि प्राणुं च प्राणुं च । प्राणुं ते

॥ श्री । समरिण समरिण्यो समरिण्यो समरिण्यो ॥ इति गता ।
॥ श्री ॥

इत्यथ ॥ १४ ॥ इणुभ्यो भवति स्वरादायमुत् । यन्नि ।
 लपि इय इय । लमि लप इय । इयान् इयान्ते इयु । एतु इतान् इत
 यन्तु । इति इतात् इत इत । अयानि अयात् अयाम् । एन् एता ।
 परानि वृद्धिरित्वाप्राधान्येन कथनं वाच्यम् । मातृमप्यनरागत्य-
 रनरागाः पिबिषञ्जराय । इति न वृद्धिः । इयत्पि वन्तः ।

ज्ञेये दक्षिण्याम् ॥१५॥ ज्ञेये वर अगस्त्यस्य शीर्षे म
 धनि दक्षिण्या । आश्विन । मृगशिरा । आश्विन । कुह मरुता ।
 दादय ॥ १५ ॥ दादयस्य या मधति युगान्त व ।

एतदमन्त्रोपायोऽयम् ॥ १५३ ॥ गन्ध पाप्मर्जितम्
पतपान्मयापौ भवन्ति । वाग्मि दुग्धं तृप्तम् ।

[illegible]

साह य निशा ॥ १५३ ॥ पाथम्यन्तः पन्नादहरी-
 त्तं यत्तु । मर्त्यं दिग्भवेति । अथः अदुष्टं अथः ।
 अथः अदुष्टं अदुष्टं । अथः अथः अदुष्टं । अदुष्टं अदुष्टं

श्री ८ ॥ १४६ ॥ बाल्येऽस्य वा भवति धुम्यन्त य ।

दे इत्याया दीर्घरचोपभाया. ॥१४७॥ के पर इत्याया भवति
 वराया दीर्घरच । सदि कीड किम्ति । सदि कीड कीड । सदि
 किड किड । कीड किडते किडते । किडे किडाय कीड्व । किडे
 किडव किडव । किडान् । किडान् । सहु कीडान् कीडान् किडान् ।
 सदि कीडान् कीड कीड । स्यामि स्याम स्याम ॥ कीडान् किडान्
 किडान् । किड किडान् कीड्व । सदे स्याम स्यामदे । अस्म
 यलोवा अस्मिन्—अस्मिन् । किडते ॥ इत्यधिक समाप्त ।

अथ जुहोत्यादिगण

इ इत्यायायो ।

जुहोत्यादेरच ॥ १४८ ॥ जुहोत्यानेम परस्व विभक्त्यास्य
 तुम्भवति ।

द्विर्बचनमन्व्यासस्यैकवरस्याद्यस्य ॥१४९॥ बाल्येऽस्य
 वस्त्वन्म्व्यस्य वस्त्वन्म्व्यस्य वस्त्वन्म्व्यस्य वस्त्वन्म्व्यस्य द्विर्बचनं भवति । इति
 वचति ।

जुहोत्यादीनां सार्वधातुके ॥१५०॥ जुहोत्यादीनां द्विर्बचनं
 भवति सार्वधातुके परे ।

पूर्वोऽस्याया ॥ १५१ ॥ द्विरकस्य बालो पूर्वोऽस्योऽस्यास-
 संज्ञा भवति ।

श्री ९ ॥ १५२ ॥ अस्यास्य अस्यास्य अस्यास्य भवति । जुहोति
 जुह्व ।

इयमभ्यस्तम् ॥ १४३ ॥ पान्तेरस्याम इतरश्च नि इयमभ्य-
स्तमं भवति ।

नोपोम्यस्तादन्तिन ॥ १४४ ॥ अभ्यस्तान्तरस्यास्तमवा-
रस्य क्षाया भवति ।

जुहोवे मार्षातुक ॥ १४५ ॥ जुहोत इतरस्य वक्तव्यं भवति
स्वपक्षगुणे मार्षातुक पर । जुहोति । जुहोति जुहुयः जुहुय ।
जुहोमि जुहुय जुहुय ॥ इत्यादि । आदाह् गर्त ।

मृज्झाद्माहाविन् ॥ १४६ ॥ मृज्झ दाह् माह इत्यतपाम
भ्यस्तस्य इतरश्च नि मार्षातुक पर ।

तमवशमीक्षरो व्यञ्जनादापद ॥ १४७ ॥ तमवशमभ्यस्त-
क्यादिभिस्त्रणानो वार्गाञ्जनानामाभ्यस्त ईशारे भवति व्यञ्जनराश-
गुणे मार्षातुक परे । विहात ।

अभ्यस्तानामाक्षरस्य ॥ १४८ ॥ अभ्यस्तानामाक्षरस्य क्षाया
भ्यस्तगुणे मार्षातुक परे । विहात विहात । विहीप विहाप विहीप्य ।
विह विहीपह विहीमहे ॥ विहीति विहीषाति विहीरति । विहीत्यं वि-
हातं विहातं । विहीप्य विहाप्य विहीप्ये । विहे विहाप्यहे विहामहे ।
अविहीति अविहातं अविहात ॥ ण्यं माह मान राह्य च । विमीते
विमात विमते । विमीप विमाप्य विमीप्ये । विमे विमीप्यहे विमी-
महे । कुषाम् कुषम् पारक्षणेपक्ष्य ।

द्वितीयपचतुर्थयो प्रथमवर्तुणीयो ॥ १४९ ॥ अभ्यामस्य द्विती-
यचतुर्थया प्रथमावर्तुणीयो भवतः । विधाति विधूतः विधति । विमर्षि

विदुमः विदुषः । विदामि विदुषः विदुम् । विदुतं विधातु विभ्रा ।
विदुषः विभाय विदुष्यः । विद्वे विदुषहे विदुमहे ।

इषानृहन्वः ॥ १६ ॥ अम्वातुम् हन्वो मरति । इषाति ।

हयोध इषातु ॥ १६१ ॥ इषातेषातो आहत्तुतीवचमुर्मत्तं
मरति तथा सेव्योष्वातुसे परत् । यत्त इषाति । इषासि यत्त
यत्त । इषामि इष्य इष्य । यत्ते इषाते इषत । यत्ते इषाव
यत्त । इषे इष्यहे इष्यहे । मारम्भणारच ।

नाम्बन्तानां यथापिपद्याशीरिन्वनेषीविहेषु दीपः ॥ १६२ ॥

नाम्बन्तानां कान्त्वां शीर्षो मरति यथाशीनां य वी वपुरे । हृषत ।

अदाह् इषौ दः ॥ १६३ ॥ इषाम् हाने । इष्य हाने ।

यो अम्बरहन । इह् इह्ये । यने चत्वात्त वाह्यः । इषाम् चार
यनेय्यवो । वेद या पान इत्यती वाह्यः । इह् वजन हेन् रोधन
त्यती वर्धयित्वा वाया इत्यती वाह्यौ मरत् ।

हामागापति पिबति स्वास्पति ब्रह्मानीमाधगे व्यञ्जनादौ

॥ १६४ ॥ वास्तेष्वामाहपम्भतिपिबतिस्वास्पतिब्रह्मानीन्मम्भत्य

ईकते मरति वास्तेष्वामाहपम्भतिपिबतिस्वास्पतिब्रह्मानीन्मम्भत्य

माह् चाम शम्भ च । वीकते वीकते मोचते । वी कते । वीकते ।

गीकते । वीकते । वी गतिनिहृती । निमिषामाये नैमिषिस्वाप्प-

माय । स्वीकते । यो अम्बरमैति । अम्बरमैति । योदाह् त्यागे ।

वीकते । इहाम् इह्यात् इह्यात् । यद् या पाने । इह्यात् इह्यात्

इह्यात् । इह्यात् इह्यात् इह्यात् । इह्यात् इह्यात् इह्यात् । इह्यात्

इह्यात् इह्यात् इह्यात् इह्यात् । इह्यात् इह्यात् इह्यात् । इह्यात्

मिमीषाताम् मिमीरन् । मिमीतां मिमातां मिमतं । मिमीष्व मिमार्षं
मिमीष्व । मिमै मिमावहे मिमामहे । मिमर्तुं मिमृतां मिमृतु ।
मिमृतां मिमृतां मिमृतां । मृषातु मृषात् मृषां मृषतु । अभ्यस्ता
नामनारस्य इति शेषः । “छोपस्वरप्रेषायां स्वरप्रेषो विधिर्ब्र
ह्मणाम्” इति स्वरप्रेषो भवति ।

दास्त्योरभ्यामन्तोपरश्च ॥ १६३ ॥ दास्त्यकभ्यास्तोरश्च ङो
परैन्तस्य प्लव भवति अभ्यास्तन्तोपरश्च । यणस्यप्य । चहि चत्तान्
घत्त घत्त । वृषानि वृषान् वृषाम् । यत्ता वृषातां वृषता ।
अनुहोन् अनुहृतां ।

अन ठस्तिङ्म्यस्तविदादिभ्योऽनु ॥ १६४ ॥ तिङ्म्यस्त
विदादिभ्यः परम्य अन ङ्म् भवति । अनुङ् ।

अभ्यस्तान्ताभुमि ॥ १६५ ॥ अभ्यस्तानां गुणो भवति अस्ति
परे । अनुङ् । अनुहो अनुहृतां अनुहृत् । अनुहृत् अनुहृत् अनुहृत्
हृत् । अविहीत अविहातां अविहृत् । अविम अविमृतां अविमृत् ।
अविम अविमृत् अविमृत् । अविमर अविमृत् अविमृत् । अवि
मृत् अविमृतां अविमृत् । अमिमीत अमिमातां अमिमत् । अमि
मीष्व अमिमार्षं अमिमीष्व । अमिमि अमिमीवहि अमिमीमहि ।
अवृषान् अवृषातां ।

आकारस्योमि ॥ १६६ ॥ आकारस्य लोपे भवति अस्ति परे ।
अरुषु । अवृष अवृषातां अवृषत् । विमी मये । विमेति विमितः
विमीत ।

मियो वा ॥ १६६ ॥ मियो वा इकरो भवति व्यञ्जनादा-
गुणे सार्वभातुके परे ।

य इषर्वास्पातयोगपूर्वस्वानेकाहरस्य ॥ १७० ॥ असंयोग-
पूर्वस्वानेकाहरस्य इषर्होस्व यो भवति स्वरादागुणे परे । विम्पति
इत्यादि । हो इत्यादि ।

अस्यासस्पादिम्यञ्जनमवशप्यम् ॥ १७१ ॥ अस्यासस्पादि
व्यञ्जनमवशप्यं भवति । अन्तरेक्षोप इत्यर्थः । विद्धेति विद्धेति ।
स्वरादाविशोभ्यन्त्यस्य वागोरिषुवाविति इषादेशः । विद्धिषति ।
अद्यात् अद्यः । अद्याति अद्यः ।

अद्यातेर्वा ॥ १७२ ॥ अद्याते सार्वभातुके व्यञ्जनादागुणं परे
आदात् इकापदेशो भवति वा । अदित् अद्यत् अदिति । अदाति ।
अद्यवामीकरो व्यञ्जनादागुणः । अद्यत् अदित् अद्यत् अदित् ।
अद्यामि अद्यत् अदित् अद्यम् अदित् ।

होपः सप्तम्यां अद्यातेः ॥ १७३ ॥ अद्यातेरन्त्यस्य होपो भवति
सप्तम्यां व्यञ्जनादागुणे सार्वभातुके परे । अद्यात् अद्यत् अद्यत् ।
अद्यात् अद्यत् अदित् अद्यत् अदित् अदित् ।

आदात् वा ही ॥ १७४ ॥ आदातेरन्त्यस्य आत्वं ईत्यन्तित्वं य भवति
वा ही परे । आदि अदिदि अदीदि अदीतात् अदितात् । अदीत् अदित्
अदीत् अदित् । अद्यामि अद्यात् अद्यम् । अद्यात् अद्यात् अद्यात्
अद्यात् । अद्यात् अद्यात् अद्यात् अद्यात् अद्यात् । अद्यात्
अद्यात् अद्यात् अद्यात् अद्यात् । इत्यादि । अद्यत् अद्यत् ।
अद्यात् अद्यात् ।

अतिपिपत्योश्च ॥ १७५ ॥ अनयोऽभ्यासस्य इन्द्रस्य त सारं
धातुके परे ।

अभ्यासस्यासक्त्यर्थे ॥१७६॥ अभ्यासस्य शब्दार्थपरिपुष्टौ
मन्त्रोऽसक्त्यर्थे परे । इयमि इयुत इयुति । इयपि इयुष-इयुष । इयमि
इयुष इयुम । "युधात् इयुधात् इयुमु" । इयतु इयुधात् इयुत् इयुत् ।
इयुति इयुधात् इयुत् इयुत् । इयुति इयुत् इयुत् । येय येयुत्
येयुत् । येय येयुत् येयुत् । येय येयुत् येयुत् । गुणार्थिस्तथोपायोऽिति
गुण । भावे-अस्ति ।

श्रुयर्थस्याक्षर ॥ १७७ ॥ अस्यास्य श्रुयर्थस्याक्षरो
मयदि । सस्रति सस्रत् सस्रति । सस्रयान् सस्रयतां मस्रयु । सस्रुं
सस्रवान् सस्रतां सस्रन् । असम असस्रतां असस्रह ।

यथाशिपोर्वे ॥१७८॥ अन्तारिधिरागमो भवति यथाशि
पोर्वे परे । क्षियत् । विपत्तिं विप्लव विप्रति । विप्लवात् विप्लवात्
विप्लुः । विप्लु विप्लवात् विप्लुः विप्रतु । अपिप अपिप्लुः अपिप्लुः ।
क्षिजिर् शौचपापण्या । क्षिजिर् पूषगमान् । विप्लुः व्यामौ ।
विप शब्दे ।

निश्चिविनिर्दिष्टा गुणः सार्वधातुके ॥१७६॥ निजानीनाम
व्यासस्य गुणा मयति सार्वधातुक १८ ।

पदार्थस्य क्लिप्तवर्णं ॥१८०॥ चक्रगस्य विर्मजति अस्तवर्णं
 पुष्टि परे अस्ते च । ननक्ति नेनक्ति मेमिजति । ननेष्टि ननिष्प
 ननिष्प । मनेष्टि नेनिष्प मेनिष्प । मेनिष्पान् मेनिष्पादौ

[illegible]

मिद्रे ॥ १८४ ॥ मिद्रेतित्यनस्य माम्युपपत्त्य बाधार्थेनस्य
निष्पत्त्ये परे गुण्या मर्जनि । प्रमर्जति प्रमर्जनं प्रमर्जन्ति । प्रमर्जन् ।
प्रमर्जन्तु । प्रामर्जन् । शा तनूय्यते । द्य द्दहन् । पा अन्नाहमर्जि ।
श अहमर्जन् ।

यथोच्चारस्य ॥ ८३ ॥ यत्प्रागुच्चारस्य साध भवति यन्नि
 पर । रयनि रयन्त रयन्ति । रयमि रयथ रयस्य । रयायि रयाव
 रयाम् । उरयनि उरयन्त उरयन्ति । स्वनि स्वन्त स्थानि । यानि यान्
 यन्ति । राम् रम् इरराम । गम् गोपार्थ । भम् नाभि गच्छे च । धम्
 धनधरधन । धम् धम्ने । ऋम् ऋतनी । मदी इदी ।

शमादीनां दीर्घो मनि ॥ १८६ ॥ शमादीनां दीर्घो मनि
मनि पर । शाम्यति । शाम्यति । ताम्यति । ताम्यति । शाम्यति ।
शाम्यति । शमायति । मायति । मनी प्रादुर्भाति ।

आ सन्निधिरस्ये ॥ १८७ ॥ अनं स्वचिन्त्यस्य परे आ मयति ।
आयते । आयत । आयत । आयत । आयत ।

यसि वा ॥ १८८ ॥ यसि पर वनेवदिता वा मयति । यस्ते
यस्ते । इति निधति ।

अथ स्वादिगणः ।

पुष्प ममिष्य ।

पु स्वादिः ॥ १८९ ॥ त्वाद्वर्गसाद्विररस्यस्य पुष्पमिति
वर्गसि विहिते सार्धेवाहुक परे । पुष्पति पुष्प ।

नोबकमो विररस्य ॥ १९० ॥ नोबिररस्यस्यस्योबकमो
विररस्य वरस्ये मयति त्वरावत्पुष्प सार्धेवाहुक परे । पुष्पति ।
पुष्पेपि पुष्प पुष्प । पुष्पेपि ।

उच्चारस्यो वमोवा ॥ १९१ ॥ उच्चारस्योवमोव
विररस्य वावा वा मयति वमो परत । पुष्प पुष्प पुष्प पुष्प ।
पुष्पे पुष्पते पुष्पते । पुष्पे पुष्पते पुष्प । पुष्प पुष्प पुष्प
पुष्प पुष्प ।

★ नाम्पन्तानां यथा विधानादीरित्यपेक्षितेषु दीर्घः ॥ १९२ ॥
नाम्पन्तानां यान्ता दीर्घो मयति यस्मात् यस्मात् यस्मात् यस्मात् । यस्मिन्तेषु
य न्यौ य पर । पुष्प पुष्प । यस्मात् यस्मात् । यस्मात् ।

नोर्विद्धस्य ॥१८३॥ नुविद्धस्योद्धस्य संयोगपूर्वस्य
उदादरो भवति स्वराशामुखे साधपातुक् परे । अरनुवाते अरनु
वत् । चिम् चयन । चिनादि चिनुतः चिन्वन्ति । चिनुते चिन्वाते
चिन्वन् । मुनुषाण मुनुषाणां मुनुतु । अरनुषीत अरनुषीयातां
अरनुषीरन् । अरनुषीत्वा अरनुषीयात्वा अरनुषीष्व । अरनुषीप
अरनुषीपडि अरनुषीमडि । चिनुषात । चिन्वीत । मुनाम् मुनुताम्
मुनुतां मुन्वन्तु ।

नोश्च विकरणादमयोगात् ॥१८४॥ असंयोगपूर्वानुविद्ध
शाच परस्य इकोपा भवति । मुनु मुनुताम् मुनुत मुनुत । मुनयानि
मुनयाश्च मुनयाम् । अभुतां अभुषाणां अभुवतां । अभुष्व अभु
षाव्य अभुष्व । अभवै अभवावहे अभवामहे । चिनोतु चिनुताम्
चिनुतां चिन्वन्तु । चिनुता चिन्वातां । चिनुष्व चिन्वावा चिनुष्व ।
चिनुषै चिन्वावहे चिन्वामहे । अमुनाम् अमुनुतां अमुन्वन् ।
आभुत आभुषाणां आभुवन् । अपिन्ताम् अपिनुत । इत्यादि ।
इति स्यादि ।

अथ तुगादिमयः ।

तुङ् व्यञ्जन ॥

तुदादेरनि ॥ १८५ ॥ तुदादगुणा न भवति अनि परे ।
तुदति तुदन्त तुदन्ति । भृङ् प्राणम्याग ।

इत्यगुखे ॥ १८६ ॥ अरन्नात्रिकागमा भवति अगुखे
अन्विद्धस्य परे । अरन्नात्रिकागमा भवति अगुखे । अन्विद्धस्य परे ।

श्रियते श्रियन्ते । मुञ्च्य माञ्चये ।

मुञ्चतेरायमो नकारः स्वरान्नि ि करये ॥ १६७ ॥
मुञ्चार् लृट्प्रकृत्यामो मयत्पनि विञ्चस्ये परे । मुञ्चति मुञ्चतः मु-
ञ्चन्ति । मुञ्च्यप् छेदन । विञ्चत्यप् काम । शिप् रूपवैदे । विञ्चिद्
चरये । मुञ्चति मुञ्चते । विञ्चति विञ्चत । विञ्च्यति विञ्च्यते । विञ्चति
विञ्चते । इति मुञ्चणि । मुञ्चेत् । विञ्चेत् । मुञ्चेत् मुञ्चेत् । मुञ्च ।
विञ्च्य । मुञ्चन्तु । मुञ्च्य । अमुञ्चत् । अविञ्चत् । अमुञ्चन् । अमुञ्चत
अमुञ्चेत् अमुञ्चन्तु । अमुञ्चणा अमुञ्चेर्ना अमुञ्चन् । अमुञ्चे
अमुञ्चायि अमुञ्चामहि । मात्राभ्यां यो - मुञ्चत ।

यञ्चाशिपोर्ये ॥ १६८ ॥ यञ्चस्यारिक्प्रकृत्यामो मयति यञ्चा-
शिपोर्ये परे । यिञ्चते । मुञ्चते । मुञ्च्यते । विञ्चते । विञ्च्यते । विञ्च्यते
इत्यादि ङ विज्ञेय । यृ निम्नये ।

युञ्जन्तस्वरगुञ्जे ॥ १६९ ॥ युञ्जन्तस्य इत् मयत्प्राये परे ।
यिञ्जति यिञ्जति ।

वा स्वरे ॥ २० ॥ गिरतेरङ्गुत्तर्द्धभृतिर्मयति वा स्वरे परे ।
गिञ्जति गिञ्जत गिञ्जन्ति । इरोर्यिञ्चरो । गीर्यते गीर्यति इत्यादि ।
गुञ्जति समाप्य ।

अथ कृमादिगणः ।

कृभिर् कानरयो ।

स्वरान्नकारः परो नशब्दः ॥ २१ ॥ कृमादेर्गणस्य स्वरान्नस्यो
विञ्च्यसंज्ञको नशब्दप्रकृत्यामो मयति कर्तरि विहिते कृमैवागुके परे ।

एतत् पञ्चममेवमस्तथोर्ध्वम् । पुनः तृतीयमत्रुर्ध्वम् । रुण्डि ।

रुपादेर्विक्रयान्तस्य श्लोपः ॥२०२॥ रुपादेर्विक्रयान्तस्य

शापो मयति भगुणो सार्वधातुक परे । रुग्ण रुन्धन्ति । रुन्धसे ।

रुन्धाय रुन्धः । रुन्धे रुन्धह रुन्धहे । मुञ्ज पाशमाश्रयवहुरयो ।

अशनार्थे मुखः ॥ २ ॥ अशनार्थे मुखं कृपातिममिति ।

इति द्वावि । मुखके मुखाले मुखते । मुखचे मुखाय मुखम् ।

मुञ्चन् मुञ्चन्तु मुञ्चन्महे । मुञ्चिद् योग । मुनक्ति मुञ्क्तु मुञ्चन्ति ॥

मुञ्जते । मुञ्जते । मुञ्जाय मुञ्जते । मुञ्जते मुञ्जते मुञ्जते ।

रन्ध्यात् । रन्धीत् । मुखीत् । मुख्यात् पुञ्जीत् । रुपाद् रुप्यात् ।

संस्था संस्थान् । सन्ति संस्थानि संस्था संस्था । संस्थापानि संस्थाप

सुखं सुखं सुखं सुखं । सुखं सुखं सुखं सुखं ।
सुखं सुखं सुखं सुखं । सुखं सुखं सुखं सुखं ।

धृष्टिः सदाशिवः सदाशिवः । धृष्टिः सदाशिवः सदाशिवः । धृष्टिः सदाशिवः सदाशिवः ।

युष्मत् । अस्मद् अस्मद् अस्मद् अस्मद् ।

सोऽयदान्ते वा ॥२॥ ४॥ वषात्यं वा स्थानं वषाति शम्भु

प्रमाण ।

सोऽपदान

धोरात्वं वा स्यात् । हातम्बां भक्ष्यपुष्पैक्यपने । अद्वयस्व

अरुणस्तर्णः । अरुण्यः । अरुण्यः । अरुण्यः । अरुण्यः । अरुण्यः ।

अमुक्त अमुक्तता अमुक्तन । अमुक्त्या अमुक्ताया अमुक्ताय ।
 अमुक्त्यै । अमुक्त्यै अमुक्त्यै । अमुक्त्यै ।

अमुनिः । अमुनः । अमुनी । अमुनीम् । अमुनीम् । अमुनीम् । अमुनीम् ।

[illegible]

गृहीते गृहात् गृहते । अथ बध्यमानो । बधीनाति । भावकर्मणोऽप्य ।
 बधीते । वेद्यं तन्नुसन्धाने । बधति बधतः बधन्ति । बधते । बधते ।
 व्यधत्ताने । विध्यति विध्यते । बध कन्तौ ।

हृद्योऽथ ॥ २०६ ॥ हृद्योऽथ ये मयति पुरुषन्ते च । वसि हृद्य
 वरन्ति । वसि हृद्य हृद्य । वरिम वरन् वरम् । वस्यते । वस्य
 वस्यन्ति । विचसि विचय विचन्ति । विच्यते । वस्य ह्रीन्त्यया ।
 वृन्त्यति वृन्त्यत वृन्त्यमि । वृन्त्यते । वृन्त्य वेद्यने । वृन्त्यति । वृन्त्यते ।
 वृन्त्य पाठे । वृन्त्यवर्गवर्गवत् इति म्यापात् वृन्त्यमि । वृन्त्यते । त्रिपु
 व्यञ्जनपु संपुञ्जमानेषु सञ्जातीयानामेकव्यञ्जनवत् । व्रीन्त्यति ।
 वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति । व्रीन्त्यति व्रीन्त्यति व्रीन्त्यति । व्रीन्त्यति ।
 व्रीन्त्यति व्रीन्त्यति व्रीन्त्यति व्रीन्त्यति । व्रीन्त्यति व्रीन्त्यति व्रीन्त्यति ।
 वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।

आन व्यञ्जनान्तादौ ॥ २१० ॥ व्यञ्जनान्तात् क्वापेति
 वृन्त्यति क्वापेति क्वापेति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।
 वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।
 वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।
 वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।
 वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।
 वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।
 वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति । वृन्त्यति वृन्त्यति वृन्त्यति ।

प्रादीनां इत्यः ॥ २१८ ॥ प्रादीनां हस्तौ मयति स्वनिष्कर्षे
 परे । पुन्यति पुन्यति पुन्यति । पुन्यति पुन्यति पुन्यति ।
 पुन्यति पुन्यति पुन्यति । पुन्यति पुन्यति पुन्यति ।
 पुन्यति पुन्यति पुन्यति । पुन्यति पुन्यति पुन्यति ।

पुनश्च पुनाम । अपुनात् अपुनीत् अपुनम् । अपुना अपुनीत्
अपुनीत् । अपुनं अपुनीत् अपुनीम् । एवं त्स्मृ करणे । लुनाति ।
लुनीत् लुनन्ति । अलुमात् । या अवबोधन ।

अथ ॥२१६॥ शरणस्वपिच्छयो आ भवति । आभ्यति आनीत्
आनन्ति । आनीयात् । आनात् आनीयात् आनीत् आनम् । आना-
नात् आनानीत् आनान् । इति क स्यङि ।

अथ पुरादिगण ।

पुर स्तेये ।

पुरादेश ॥२१७॥ पुरा चारितमद्यक इव भवति त्वार्ये ।

अथान्न गुण ।

तं वास्तव ॥२१८॥ ते सनादिप्रत्यक्षान्ता वास्तुस्थिता भवन्ति ।
अद् विच्छेद कृत्ति । अति च विच्छेदे इति गुण । चार्षन्ति
चोरयन्ति चोरयन्ति । अत्रि गुणभाष्ये । 'अनिवृत्तमुद्यमानमगुणे
अत एव इदमुद्यमानां वातूनां नृपणमोर्दसि गुणानुये प्रत्यये पर ।
मन्त्रयते मन्त्रयेते मन्त्रयन्ते ॥ इष्ट्वा चारये ।

अस्योपधाया दीर्घो वृद्धिर्माभिनामिनिचद्सु ॥ २१९ ॥

अस्योपधाया दीर्घो भवति नाभ्यन्तानां वृद्धिर्भवति इत् इत् अद् एषु
परतः । चारयति चारयत चारयन्ति । चारयते । आचर्य्मक्षारच ।

चारितस्यानामिदिच्छेदये ॥२२०॥ चारितस्य होय भवति

आम्हृदिच्छेदयति ते प्रत्यये परे ।

स्वरादेशः फनिमित्तकः पूर्वविधिं प्रति स्थानिवत् ॥२२४॥
 स्वादेशः फनिमित्तकः पूर्ववर्णस्य विधिं प्रति स्थानिवत् ।
 चोरेत् । चार्येत् । गुह्यं सति पञ्च रक्षयेत् । गुह्यं चति । सञ्चयति ।
 पञ्चयति । अप्रामातृत्वमिति किं ? अर्चयेत् पूजयेत् । अर्चयति । चोरेत् ।
 मन्त्रयत् । चारयत् । चोरयत् । मन्त्रयत् । चारयत् । चारयत् ।
 अचोरयत् । अमन्त्रयत् । अचारयत् । गुह्ययत् । गुह्ययत् ।
 अगुह्ययत् सञ्चयत् सञ्चयत् अर्चयत् । पञ्चयत् पञ्चयत् ।
 अर्चयत् । अर्चयत् । अर्चयत् । अर्चयत् । मन्त्रयत् ।
 गुह्ययत् । सञ्चयत् । पञ्चयत् । अर्चयत् इत्यादि । एव सर्वमुच्यते ।
 इति सुपादि ।

सार्धं तीर्थक्षेत्राभ्याम् धातोस्तत्प्रकृतेरभूत् ।

शास्त्रमेवम् तत्र इत्थं सार्धधातुमुच्यते ॥ १ ॥

इत्याख्यातं सञ्चयत्तुम् ।

अथाऽसार्धधातुमुच्यते ।

भूतकृतवत्स्यम् ॥२२५॥ इति अतीतमात्रे धातवन्ती भवति ।

अपमर्शोऽप्यतमः तत्रातीतऽप्यतमी भवति । २. सत्प्राप्तं । ८ ।

सिद्धयत्तुम् ॥२२६॥ धातो सिद्ध्यति अत्यन्ता परम् ।

इहागमोऽसार्धधातुकस्यादिष्यद्भनादेरप्यधरादेशः ॥२२७॥

बालो परस्य अन्त्यधरादेशः अप्रधरादेशसार्धधातुकस्यादिष्यद्भनादेरप्यधरादेशो भवति ।

इति इत्थं धातुविहितम् । सिद्धः परस्मै ॥ २२८ ॥ इथा

विद्ये । अम्भीराह अम्भीर्याह अम्भीर्याह । अम्भीर्याह अम्भीर्याह ।

सिद्धिः ॥ २३८ ॥ सिद्धो बोधो भवति बभूव परे ।

नाम्नन्ताद्वातोराशोरघतनीपरोवासु यो हः ॥ २३९ ॥

नाम्नन्ताद्वातोराशोरघतनीपरोवासु यो हः भवति । अम्भीर्याह ।

अम्भीर्याह अम्भीर्याह अम्भीर्याह । पदे स्वरात्पत्ता इति ।

अम्भीर्याह अम्भीर्याह अम्भीर्याह । अम्भीर्याह अम्भीर्याह अम्भीर्याह । अम्भीर्याह

अम्भीर्याह अम्भीर्याह । परस्मै इति श्रुतिः ।

भूमाप्यौ ॥ २४० ॥ भूमाप्यौ भूमाप्यौ भूमाप्यौ भवति ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह । अमर्षिह अमर्षिह अमर्षिह ।

पचिषचिसिचिरुचिमुयेथातु ॥२४४॥ मथ्य पञ्चम्य पर

मसार्थभादुस्मनिद् मयवि ।

अस्य च दीपः ॥ २४४ ॥ अस्मिन्नान्ध्यामनिष्टामुपशाम्

तस्यास्य दोषो भवति परमैषदे सिद्धि परे ।

सिद्ध ॥२४६॥ सिद्ध पर्यादिभ्योऽदिरीकृतसि । अथाईति ।

पुनश्च घटि । २४७। पुट परस्व सिचो क्षापे मयसि पुटि

पर । अपाठं अपाठ । अपाठि अपाठं अपाठ । अपाठं अपाठ

अपाह्नम् । अपहृत् अपहृताया अपहृत । अपहृत्वा अपहृत्या अपहृत्वा ।

अपदि अपदयदि अपदमदि । यउ अपस्तप्यां दपदि ।

बद्धप्रसन्नानां च ॥२४८॥ बद्धप्रसन्नानामुपशान्तमस्त्य

शार्ङ्गो मयति परस्मैपद म्प्रिञ्च पर ।

इदर्येति ॥२४६॥ इदं वरस्य मिथो क्षाया भवति इति वरे ।

अबादीनु अबादिहं अबादिपु । अज अज अज अज गरी । मज्जा

जीन् माय्यजिह्वां मायाहिषु । नर ईप्सया । अथानि अथारिषं

अथारिषु । अथ गर्भमन्त्रश्रुतेः अथारिषु अथारिषु अथारिषु ।

एतत् निष्पत्तौ । अथर्ववेदम् अथर्वसंहिता अथर्वसंहिता । एतत् अथर्व वेदम् ।

गली । अरासीन् । अरासिष्टो अरासिषु । अरासी अरासिष्ट

अशास्त्रिण । अशास्त्रिणं अशास्त्रिण्य अशास्त्रिण्य ।

प्यल्लनादीनां सुगमनदनुबन्धप्रपन्थकस्यस्ययमवसां वा

॥ २५० ॥ गङ्गासुखमयं वनमप्युदयमसगमिष्यान् सैतं व्यग्र

नादीनां वापूनां उपधाभूतव्यास्य बीजं मयति वा परमैषद् सिद्धि

परे । एव निमेषजन । अथर्वणि अथर्विष्ठा अथर्विषु । अथर्विन् अथ

दिष्टां अरविषु । गच्छ अस्त्यपो नावि । अगाहीन् अगारिष्ठां
अगारिषु । अगहीन् अगारिष्ठां अगारिषु । अगच्छनाहीनमिति किं ?

मायोरोऽद्यतनी ॥ २५ ॥ माराण्येषो मातोरद्यतनी भवति ।

अट पट इट छिट कट गती । मा भवानटीन् मा मक्यावटिष्टां ।
मा मज्जोऽदिषु । मा त्वमटी मा युवामटिष्टं मा युष्मटिष्ट ।
महमटिष्टं मा वामटिष्टं मा वयमटिष्टं । सेटाद्यिते किं ? अवाहीन्
अपाहीन् अपाह । अपाही अपाहं अपाह । अपाहं अपाह
अपाहम् । मित्यनुपवाप्त्यस्त्विति ? अत्र एव पाठान् । अवाहीन्
अटिष्टां अटिषु । अवाही अटिष्टं अटिष्ट । अटिष्टं अर
दिष्टं अटिष्टं तच्छ तच्छ अनुकरणे । अतर्हीन् । अतर्हीन् ।
अत्येति किं ? युव त्वप । अमोहीन् अमोहिष्ठां अमोहिषु । युव
निष्कर्षे । अवाहीन् अमोहिष्ठां अमोहिषु । अर्जन् किं ? अग इत्यने ।
अक्कीन् अर्कगिष्ठां अर्कगिषु । एग शङ्खावा । अरगीन् । अरो
रहित । अङ्गीन् अङ्गीगिष्ठां अङ्गीगिषु । अहम् अपादान् ॥ अम-
हीन् अमोहिष्ठां अमोहिषु । इहा वीथौ ब्रह्मस्फोट्यमिति वीथे ।
बह परिक्लृप्तम् । रड् त्यागे । अरुहोन् अरुहिष्ठां अरुहिषु । दुर्बु-
त्रिष्टे । अक्कीन् । अमु वाचविज्ञेय । अङ्गीन् अङ्गमिष्टां अङ्ग-
मिषु । अमु अमु अमु ममु विमु अगत । अक्कीन् अक्कीन् ।
अङ्गीन् । अङ्गीन् । अङ्गीन् अङ्गमिष्ठां अङ्गमिषु । अयव अय ।
अङ्गीन् अङ्गमिष्ठां अङ्गमिषु । अय अय अय अय त्व अय । एव
शब्द गती । आद्येन् । अयवत् । अमवीन् । अपवीन् । अटवीन् ।
अक्कीन् । अरवीन् । अतर्हीन् अनपिष्ठां अनपिषु । अय मिमी-

[illegible]

यमिरमिनभ्यादन्तानां सिरन्तरश्च ॥ २५३ ॥ व्यामिह्यगम
मन्तरपूर्वो भवति परस्मैपदं सिचि पर । यमु उपरम । अयसीत्
अयसिष्ठां अयसिषु । यमु कीदृश्यां । अयसीत् अयसिष्ठां अयसिषु ।
व्याहपरिम्बो रम ॥ २५४ ॥ विष्वाहपरिम्ब परस्व एव
पातो परं परस्मैपदं भवति ॥ अयसीत् । यमु माह्वय हम्ब । अय
सीत् । अयसीत् अयसिष्ठां अयसिषु । अयसात् अयसासात्
अयसासह ।

सखनिटः शिखन्ताभाम्युपपाददुश ॥२५५॥ पुराजिज्ञान
नाम्युपपादमिहः शिखन्ताभाम्युपपाददुश ॥२५५॥ पुराजिज्ञान
नाम्युपपादमिहः शिखन्ताभाम्युपपाददुश ॥२५५॥ पुराजिज्ञान
नाम्युपपादमिहः शिखन्ताभाम्युपपाददुश ॥२५५॥ पुराजिज्ञान

रिशिऋशिङुशिक्षिशिषिशिरिशिरिशिसृशिमृशिदंभोः श्वात्

विधिषेष्टमाह । इति धत्त अनुवर्तनं च । अङ्गाभ्यां अघाह ।
अघाही अङ्गाभ्य अङ्गाभ्य । अघाह अघाह्य अघाहम् । अह्य
इति किं ? हरित् प्रोक्षणे ।

सुविद्योरागमोऽक्षर-स्वरात्परो ध्रुति गुणवृद्धिस्थाने
॥ २६ ॥ सुविद्योरा-स्वरात्परोऽक्षरमत्मा भवति गुणवृद्धिस्थाने
ध्रुति परे । अत्राक्षरं अत्राक्षरं अत्राक्षरं ।

सुखादीनां वा ॥२६१॥ सुखार्थिनं पो यमसि सुखस्ये व ।
सुखं चित्तो । अथास्ति अथाप्यं अथाह । इति श्वादि ॥

अदेष्टु सनघवन्वो ॥२६२॥ अदेष्टु आदेष्टु भवति
सनघवन्वो परः ।

पुषादिष्टुठादिलुक्कारानुबन्धादिसप्तविंशास्तिम्यथ परम्मे
 ॥२६३॥ एम्मेऽयं यगति अष्टकस्थे फस्तोपह । निषाज्जवाह ।
 अचसन् अचसतां अचसन् । पुष पुष्टी ॥ अपुषन् अपुषन् अपुषन् ।
 शुष रोपस्ते । अशुत् अशुत्तां अशुत् । शुत् शुप् क्य दीप्ती ।
 अशुत् अशुत्तां अशुत् । अशुत् अशुत्तां अशुत् । अशुत्
 अशुत्तां अशुत्ताम् । अशुभन् । अरचन् । प्लि अरल्ले । अरिन् ।
 पु, क, इ, हु, अय, गम्बु, यस्सु गती ।

अक्षिपत्सर्पोग्नि ॥ २६४ ॥ अक्षिपत्सर्पोग्नि ग्ना धरति अग्नि
पर । अस्तन् अम्बन् । शायु अमुनिर्वाही ।

शासेतिदुपभाषा अङ्ग्यजनयोः ॥७६॥ शयसंयथाया
अङ्गनलि अङ्ग्यजनयोः वरत ।

शुक्तिमिषमीनां च ॥२६६॥ निर्मिच्छान् पट् शुक्तिमिष-
स्तेनो सञ्चार यत्नमाश्रयते । अश्विपन् । परस्माद् इति हि-१-स्वप्ता-
निष्ठ अस्त्योर्निपात्यो न्यपातिवत् । सीद् स्वप्न । अश्विपिष्ठ । प्रु-
व्यपिति वशिष्ठेय ।

अथ शुचिख्यातिनिविष्टिर्बहु ॥ २६७ ॥ दम्भेऽथ
मरुति अथ तस्या वरुण । अमु केवयो ।

अस्वहेत्सोन्ति ॥२६८॥ अस्वपन्ते अस्वपन्ता मस्वपन्ति
परे । अस्वपन्तु अस्वपन्ताम् अस्वपन्त ।

असि वधेरोदुपयाया ॥ २६६ ॥ अथरुपयाया आरुपति
कठंरि विहितयामकठयामसि परे अयेकत् । अयेकत् । अयेक
प्रत्यये ।

आसोपोऽसार्धमातुः ॥१७॥ वायव्यरस्य वायव्यं मयति
 त्वयदात्मगुणेऽस्यैवातुः वरे । अस्मन् आस्मन् अस्मन् । किं
 क्वदेरे । अक्षिण् । अक्षतिअक्षयिषाण्डिभ्यामोभ्भाभ्यमपरे वा
 अय्य दय स्थि । अक्षिण अक्षिण । बुद्धय बुद्धि सिधा क्षार ।
 अक्षिपती अक्षिपयती अक्षिपय अक्षिपय । अक्षिपय अक्षिप्या ।
 अक्षिपय अक्षिपयय अक्षिपय अक्षिपय । अक्षिपे अक्षिपि
 अक्षिपायहि अक्षिपयहि अक्षिपयमहि अक्षिपयमहि । पिबिन् वरये ।
 असिचन् । डेन् लार्वायै शम्भे च । आहन् आहयती आहन् ।
 आहन् आहयती आहय । इन् रिषामस्यो ।

अथानुम्बान् ॥ २७१ ॥ इत्यर्थविषयदेशो अयं अथानुम्बान्
 ५९ । अथानीन् अथविष्ठां अथविष्णु । 'आत्मनपदे वा' इत्येववि-

रादेशो नाऽभवति आद्यो यमादमीत्यात्मकर्मद्वी चेत्यात्मनेपञ्चमवति ।

इत् ॥२७२॥ इत्तरस्तस्य कोपं मयत्ययस्तस्य सिच्यस्तमे
पदे तमयोः परवः । आत्त आत्तसार्ता आत्तस्त । अवधिष्ट अवधि-
प्यत्तं अवधिष्ट ॥ इत्यादिः ॥ इत् दामात्तम्या ।

सिचि परस्मै स्वरान्त्यानाम् ॥२७३॥ स्वराभ्यान्तं बुद्धिर्मवति
परस्मैपदे सिचि परे । नामिन ण्य ।

उतोपुठणुस्तुष्टुष्टु ॥२७४॥ पुरणुस्तुष्टुर्वजिवादेस्वरा
दुर्न्तास्त्वमसार्षपातुस्मनिह्मवति । अर्द्धीपीत् अर्द्धीष्टो अर्द्धीष्टु ।
आपात् आपात्तं अपु । स्वाभोरिष्टतन्वाम्पात्तन । इति इष्टरादेश ।

स्वाढोष् ॥ २७५ ॥ स्वरार्द्धास्तुष्टु एते न भवति अनिति
सिञ्चाशिपोष्ठा ममेपदे परे । इति शुण्तिपञ्च । इत्याद्यानिह्म इति
मिचो जाप । अचित्त अचिपत्तं अचिष्ट । अचिष्ठा अचिपात्ता
अचिष्टर् । अचिपि अचिष्यति अचिष्यति । ममस्थिना ममस्थिपात्ता
समस्थिना । इति कुटुम्बादि ॥ त्रिषु ऋषादिभिर्ग्रीवादीति । अने
वीत् अर्द्धीष्टो अर्द्धीष्टु ।

स्वरार्द्धास्तुष्टुवस्तुष्टुपञ्चाब् ॥२७६॥ ण्यः परमसार्षपा-
तुस्मनिह्मवति वा । वृष्ट प्राप्तिममय । अमाष्ट असोपात्तं अमो
पद । असाष्टा असापात्ताम् ।

ॐ नाम्पन्ताद्वागोराशीरघतनीपरोषासु षो ष ॥२७६॥
नाम्पन्ताद्वागोराशीरघतनीपरोषासु षो षा भवति अमोष्ट ।
अष्टोपि असाप्यति असाप्यति । अष्टादिष्ट अष्टादिपात्ताम् । अस्तपि
पद । इति विहि बुद्धि इत्यादिनानिह्म ।

सिधशिपोधारमने ॥२८४॥ नामिन' लपधावा' सिष्णामा
स्मने परे परे आशिपि चानिटि गुणा म भवति क्वटि विमितापा-
मयतम्यां परस्मैपदे । अमुक्त अमुक्तातां अमुक्कत ।

सृशशृशकृशदृषिदृषिसुषिम्यो वा ॥२८५॥ पम्भ' सिग्वा
भवति अघतम्यां ।

सृशशरीनां वा ॥२८६॥ सृशशरीनां स्वरास्वर अकारगतमा
भवति वा गुक्तदृष्टिस्थाने बुद्धि परे ॥ सृश संस्मरानि ॥ अस्माहीन्
अस्माह्यं अस्माह्यु । अस्माहीत् अस्माह्यं अस्माह्यु । तस्य इति
स्यु । असृहत् । मुरा आभरानि ॥ अस्माहीन् अस्माह्यं अस्माह्यु ।
अस्माहीत् अस्माह्यं अस्माह्यु । अस्महन् । इत्य विद्वन् । अस्महीत्
अस्माह्यं अस्माह्यु । अस्माहीत् अस्माह्यं अस्माह्यु । अस्महन् ॥ हृषि
शयोर्वा ॥ हृषि ग्रीष्मने ॥ अस्माप्सोन् अस्माप्सां अस्माह्यु । अस्माप्सीन् ।
पुपात्रित्वाद्य् भवति । अस्मपन् । इप इपेमाधमवा । अस्माप्सीन्
अस्माप्सां अस्माह्यु अस्माप्सीत् । अस्मपत् ण्वी पुपात्री । अस्मि
गती । अस्माप्सोन् । अस्माप्सीत् । अस्मपत् । इति तुवादि ।

इममुक्'वाह्य ॥ २८७ ॥ इत्युक्त्वाह्यतावा अय् भवति ।
क्वटिअघतम्यां परस्मैपदे परे । अरुहन् अरुहतां अरुहन् । अरोहन्
अरीह्यं अरोह्यु । अरीहन् । अरोह्यं अरीह्यु । अरोह्य अरीह्य
अरोह्यम् । अरुमाचपके मिष् ।

रापिरुचिक् पिष्टुपिबन्धिष्टुपिसिध्यतिपुष्पतिपुष्पिभ्यपि
साधेर्वाद् ॥२८८॥ पम्भः परममार्जवातुष्मनिह् भवति । इत्य-
नेम पूर्वोक्तारण्येषु नद ।

पुत्रिर्नृत्तिरग्निमुत्रिभत्रिभत्रिमत्रिपत्रिपत्रिपत्रिपत्रिपत्रि
 सुविनिर्वादित्रिपत्रिपत्रिपत्रि ॥ ७८६ ॥ अथ परममर्त्यबाहु-
 मनिह्ममवि । अनुक्तममुक्तानां ममुक्त । इरमुक्तपादोत्पत् ।
 ममुक्तम् ममुक्तम् ममुक्तम् । ममुक्तम् । ममुक्तम् । ममुक्तम् ।
 ममुक्तम् ममुक्तम् ममुक्तम् इति ममुक्तम् । मनु विस्तारे । ममुक्तम्
 मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम्
 मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम्
 मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् इत्यादि । इति मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम् मनुमिष्टम्
 मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम्
 मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् । मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् मनुमिष्टम् ।

मोक्षः ।

अदृष्टदृष्टां मनीष्ट वा म्यादास्पनं च विहाशिवा ।

संयोगादृष्टा वाप्य सुदृष्टिदृष्टा वदिमव ॥ १ ॥

संयोगादे अत्र—सु म्यादास्पन इत्यस्य कथा । तर्हि 'सुदृष्ट मृगय
 संयुक्तपान' इत्यनेन दृष्टो यत्ने सुदृष्टि मृगये-अमागने मनि सन्तु
 इत्यत्र इत्यत्र संयोगे वर्तते, तत्रापि । इत्यस्य मविच्छति विव-
 र्णनं, नैव यत् कारणात् सुदृष्टिदृष्टा वदिमव । सुदृष्ट मृगय कथा-
 तोपि अत्रापि इव वदत । अत्रापि मविच्छति विवर्णनमाह-अयमृग-
 सुदृष्टि वदिमवो वदिमव । अस्मिन् वदिमवमन्तरादे-नि म्यादा-
 दित्यर्थः ।

इति इत्यत्रापि । पुनरपि

अदृष्टदृष्टापि वा दीर्घो न करोवाशिरोरित् ॥

न परस्मै सिचि प्राङ् इति योयदिमञ्जनम् ॥ २ ॥

इति इटो दीर्घो विस्मयन । इड् संभलौ । अड् अड्याता
अडपत् । अवरिष् अवरिषात् अवरिषत् । अवरोष्ट-अवरोपात्ता
अवरीयत् । अहीड् अपाधाने ।

इटो-दीर्घो प्रहोपरोक्षापात् ॥ २६० ॥-प्रह् परस्य इटो
दीर्घो भवति अपरोक्षायां । अमहीन्-अमहीष्ठां-अमहीषु-अमहीष्ट
अमहीयत् अमहीयत् । इति कथादि ।

भिडुस् कमिष्कारितान्तेभ्यश्च कर्त्तरि ॥ २६१ ॥ एभ्यश्च
भवति क्त र्धतन्त्यां परत् ।

चश परोक्षापेक्षीषितमनन्तेषु ॥ २६२ ॥ चशश्चिषु चशो
द्विवचनं भवति । अम्भासस्वादिभ्यश्चममचोऽप्यमिति असादेक्षोप ।
मच भिष् सेबायां । अशिमिषन् । अचुचुक् अचुचुक्त् । अचु-
चुक्त् । अचु चान्ती ।

कवमस्य चवम ॥ २६३ ॥ अम्भासकवमस्य चवमो भवति
आन्तरतन्त्यात् । अचकम् । इति अम्भासो पाचुक्त् । पक्षे
अचीकम् ।

इन्यममानसोपोपधाया इस्वध्वि ॥ २६४ ॥ समान्तापचित्रितस्य
कच्यन्तस्य दीर्घो भवति अचुमि पात्तचरे इति चक्षुपरे । अरितस्य
क्षोप । अचुचुरत् अचुचुरथ अचुचुरत् । असमानसोपोपधाया इति
किम् ? द्विष चान्ती । अचिचिषत् । चक्षु शौच । अचिचक्षत् ।

दीर्घो क्षपोऽस्वरादीनाम् ॥ २६५ ॥ समान्तापचित्रितस्य
कच्यन्तस्य दीर्घो भवति अचुमि पात्तचरे इति चक्षुपरे । अरितस्य
क्षोप । अचुचुरत् अचुचुरथ अचुचुरत् । असमानसोपोपधाया इति
किम् ? द्विष चान्ती । अचिचिषत् । चक्षु शौच । अचिचक्षत् ।

अलोपे समानस्य सन्वाद्यधुनीनि चक्षुषरे ॥२६६॥ समा
मस्याश्चाप एति क्वचुनि वात्यहरे अम्प्यसत्य सन्वत्तय मचति इति
चक्षुषरे । किं सन्वाद्यर्थे ?

सन्वत्तयस्य ॥२६७॥ अम्प्यासायस्य इत्य मचति समि
परे । असीपक्षन् अपोपक्षन् अपीपक्षन् । अलोप समानस्तेति किं ?
अवन्ता वच वात्यमकन्ते इत्यादि ।

वातोद्य ॥२६८॥ अमेवात्तरस्य वातोद्यस्ते स्वपरेर्लोपो मचति
इति परे । अचक्षन् अचक्षन् अचक्षन् । एवं एव मचते ।
अमरकन् अमरकन् अमरकन् । इत्यादि । समास्त्येति किम् ?
पदुमाच्छे पदु क्पादि क्पादि क्पाच्छे इति इत् । अपीपक्षन् ।
इत्यौ सन्वत्तयस्य । इत्य क्पादिपक्षौ । अमरकन् अमरकन्
अमरकन् । क्वचुनि वात्यहरे इति किं ? वच मत्तं मचत्तं ।
अमत्तं अमत्तं अमत्तं । मचोप्यसिर्गात्स्वारपण्डि गुरु
स्वात् तत् । अचमत्तं अचमत्तं अचमत्तं । इत् वरत् ।
अमीवरन् अमीवरन् अमीवरन् । अमत्तम् ।

स्वरादिर्द्वितीयस्य ॥२६९॥ स्वपरेर्वाताद्वितीयस्य द्विर्
चतं मचति । नत्र च ।

म अक्षराः ५ योगादयोऽप्ये ॥३॥ ॥ स्वपरेर्वाताद्वितीय
वचमत्तं नचोप्यस्य अक्षरा म द्विचमत्तं ननु च परे । अच
वृत्तात् । अक्षिचन् अक्षिचन् अक्षिचन् । एवं अर्हं वृत्तात् ।
अक्षिचन् ।

३ श्यामुनुवन्त्यानाम् ॥३॥ १॥ श्याम अक्षुवन्त्यानां वाचवात्ता

। मवति इति वक्ष्यपरे । अरमासत् अरमासत्तम् अरमा-
 षीठ वीठ गती । अडुडोष्ठ अडुडीकेता अडुडोक्त ।
 ष्ट । राप्तेरिति किं ? आठ रास्तु इत्याद्यां । अतीरित ।
 भाप् बीमी ।

२ दीपबीवमीलपीडकसबसमसमसमसदेठस्तुपां वा ॥३०२॥

पुमाय हस्यो मवति वा इति वक्ष्यपरे । भाप् म्भक्ष्यो वापि ।
 बीमी । बीव मस्यपात्ये । मील निमेषये । पीड गहने । कस्य
 । मस्य मस्य मस्य राप्ते । देठ गती । लुङ् लोपन । अविभजत्
 विभजत् अविभजत् । अविभजत् । अविभजत् अविभजत् ।
 विभजत् । अविभजत् । अविभजत् । अविभजत् । अपिमायत् ।
 विभायत् । अविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् अविषिपत् ।
 मीमिपत् । अमिमीपत् । अपिपीडत् । अपिपीडत् । अपीड-
 त् । अविषायत् । अविषायत् । अविषायत् । अविषायत् । अवि-
 षात् । अमिमीपत् । अमिमीपत् । अविषायत् । अविषायत् ।
 विषेठत् । अविषेठत् । अविषेठत् । अविषेठत् । अविषेठत् ।
 अविषेठत् । अविषेठत् । अविषेठत् । अविषेठत् । अविषेठत् ।

शिष्टपरो षोष ॥३०३॥ शिष्ट परो षोषोऽव्ययं मवति ।
 षोषो षोष इत्यर्थः । अणुषुष्टत् । अणु षोषाव्यययो । अणुषु-
 षत् । मव अवने । अविषायत् । लुङ् अणुषोषायते । अणुषुष्टत् ।
 ष्ट षोषेवापां । अविषायत् । मिदि विदि स्नेहने । अमिमिपत् ।
 मविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् ।
 मविषिपत् । मविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् ।
 अविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् । अविषिपत् ।

राठत् । स्पम निवर्त्ते । अक्षिस्पमत् । शूरी वपमे । अक्षुगुणत् । इत्त
अववेन्त्ये । अक्षुगुणत् । कूट प्रमाद । अक्षुगुणत् । वक्ष प्रममने ।
अववक्षत् । मह दक्षिणयोग । अमीमदत् । द्विष परिकृञ्चन । अरी-
दीप्त् । कुम्भ कुम्भयने । अक्षुगुणत् । पर्व अक्षयने । अववपत् ।
कृष्ण निर्मीकृत । अक्षीकृषत् । वसु लाडन । अक्षीकृषत् । पप
वक्षने । अक्षीकृषत् । अम रोष । अक्षिमत् । कट सुट्ट भेदने ।
अक्षीकृषत् अक्षुगुणत् । पुष्टि राप्ते । अक्षु पुष्टत् । वम रिम्प
योगे । अक्षीकृषत् । रूप अक्षुगुणत् । अक्षुगुणत् । रक्त कृञ्च आत्मा
वने । अक्षीकृषत् । अक्षीकृषत् । द्विषि विचित्रीकृषये । अक्षिद्विजत् ।
मुह संसर्गे । अक्षुगुणत् । मुष प्रमाचन । अक्षुगुणत् । मस कक्ष
वक्ष्ये । अक्षिमत् । पूरी आक्षयने । अक्षुगुणत् ।

इव परमदन्ता कर्षन्त । कय वाक्यप्रवक्ष्यन् । अववक्षत् ।
गम्भ सुम्भने । अक्षुगुणत् । पद वक्ष प्रमने । अववक्षत् । अववक्षत् ।
रह त्याग । अववक्षत् । पद गती । अववक्षत् । कक्ष गती सक्षमने प ।
अववक्षत् । मह पूजाय । अममक्षत् । सुह ईप्सवा । अववक्षत् ।
रुच वैद्यमे । अववक्षत् । कुमार वीजाया । अक्षुगुणत् । गोम उ-
पदह । अक्षुगुणत् । गवप मार्गय । अक्षुगुणत् । मात्र श्वरू-
कर्मणि । अववक्षत् । स्तन पीये । अक्षिस्तनत् । परस्मीमाया ॥
आगर्भाक्षमनेपरी । पद गती । अववक्षत् अववक्षत् अववक्षत् ।
अववक्षत् अववक्षत् अववक्षत् । अववक्षत् अववक्षत् अववक्षत् ।
मृग अम्भेपणे । अममक्षत् । सुह विस्मापन । अक्षुगुणत् । श्वर वीर
विजम्भी । अववक्षत् । अक्षिबीरत् । स्तूय परिहृ इष । अक्षुगुणत् ।
अववक्षत् अववक्षत् । अक्षिम्भ । संशाम संमुखे । अममक्षत् । गर्भ

धाने । अत्रयमंत । आत्मनेसाया ॥ मूत्र प्रसवश । अमुमूत्र ।
 पार तीर कर्मसमाप्नौ । अपपारत् । अतिक्षिरत् । अत्र विचित्रीकरणे ।
 अचिचिअ । अत्र कर्णमेदे । अचिचिअत् । अम्ब दृष्ट वृ पक्षारे ।
 आम्भत् । दृष्ट दृष्टनिपातने । अयययत् । मुख दुःख तल्लि
 पयो । अमुमुत् । अमुदुत् । रस आस्वादनस्नेहनयो । अर
 स्त् । अय विचसमुत्स्रौ । अयययत् । ययै ययैविशानिस्त्रागु
 ययने । अयययत् । ययै हरितयाव । अयययत् । अय पयकरणे ।
 आत्रिपत् । इति चुपच ।

मास्म भूत् । मास्मैपिह । मास्म पाक्षीन् मास्म पाक्षी मास्म
 पाक्षु । मास्म पाक्षी मास्म पाक्ष मास्म पाक्ष । मास्म पाक्ष मास्म पाक्ष
 मास्म पाक्ष । मास्म पाक्ष मास्म पाक्ष मास्म पाक्ष । मास्म पाक्ष
 मास्म पाक्ष मास्म पाक्ष । मास्म पाक्ष मास्म पाक्ष । मास्म पाक्ष
 पाक्ष । मा मूत् । मभिह । मा पाक्षीन् । मा पाक्ष । इति अद्यतनी
 समाख्य ।

परोषा ॥ ३ ४ ॥ चिपतीते कल्ले पण्णा विमत्तिमैवति ।
 अरुहा पट परोषं । सम्प्रति इन्द्रियाणामविषय इत्यर्थे । यद्
 पण्णापेयीक्षितज्ञानेषु द्विषेयन मति ।

मवठेर ॥ ३ ४ ॥ अयतरम्भास्सय अरुणे मरति पण्णाप्यं ।
 अममादराधोरामा विचिर्भूतान् । इति गुणो न मरति । वमूव
 वमूव वमूव । इदमामो सार्धवाहुमत्तयदिव्यधनादेरिति व्यञ्जन-
 राविरामम् । वमूविष वमूव वमूव । वमूव वमूविष वमूविष ।
 नम्यादेर्गुह्यमणोऽनुच्छ ॥ ३ ५ ॥ अयत् इति वमूविषा-

म्यरगु रुमते धानारेक्यरादाम् भवति पयसाया ।

आम कुत्रनुप्रपुन्यते ॥३०७॥ आमभस्य इधमुप्रपुन्यते
पयसा । द्विषेयन ।

अपसंभ्याकर ॥३०८॥ अभ्यास अपसुत्पाकरा मयति ।

सर्वज्ञात्मन ॥३०९॥ सर्वज्ञा धातुर्न शुद्धा न मयति परा
दाशमनवर मयत्र न्यायके न्यायकत न्यायकिरे ।

कुत्रोन्मुक्त ॥३१०॥ अमुक्त कृष पयसाया वति वानिद्
भवति । न्यायकृष न्यायकाय पयसायत् । न्यायके न्यायकृ-
ष पयसायत् ।

अमु सुर्वी च वाम्मे ॥३११॥ आममम्यमु मुगदम्यमु-
मुन्यन परमवर पर परमवर वानिदिमन । न्यामाम न्यामामनु
न्यामामु । न्यामामिष न्यामामनु न्यामाम । न्यामाम न्या-
मामिष न्यामामिम । न्याममूष न्याममूषनु न्याममूषु । अम्या
वधायमित्यादिना वीर्ये । वराय ।

वरा वाया न ॥३१२॥ मर्गा धातुर्न शुद्धा न भवति वरा
वाया वरमवरे द्विषेयन्यरा वरन ।

अस्यैकपञ्चनमप्यनादित्वा १३०९॥ अना
देशादर्धानादस्यपञ्चनमप्यनादित्वा न्य भवत्यप्यनादित्वा परा-
दायमगुल । पयनु पय

निष्पान्ता स्वराभ्यानी मुनिरगाय वेद् वति ।

एणि निष्पानिक् स्फुरपद् इत्यङी निष्पमिद् वति ॥

इत्येवामिह वा भवति यत्किं परे ।

यत्किं च सृष्टि ॥ ३१४ ॥ अनादेरादेर्यत्तोरेकम्यद्भुतमम्य-
गत्स्य अस्व पत्न्य भवत्यम्यासन्नोपम्य सेति यत्किं परे । वेचिच
पपस्य वेचयु वेच ।

अद्वयुत्तमे वा । ३१५ ॥ अयथाया अस्व दीर्घो भवति अम्यपानो
नामिनां च वृद्धिर्भवति वा पयोवायुत्तमपुरुषेऽस्ति परे । पयाच
पपच ।

सुदृसुम्बुस्तुभुव एव फोद्यायाम् ॥ ३१६ ॥ एयमेव न
इह भवति फोद्यायामम्येषां मयस्वच । इति सादिनिक्मादिह ।
वेचिच । वेचिम । पच पचात्त पचिरे । पचिये पचाय वेचिचरे ।
पच पचिचइ वेचिमहे । अस्वैकम्यश्चममिस्तुपककयम । उपककयं
किं ? त्वत्त्व न्वसांरास्व च माह्वमुपककयम । इत्यनारस्यानक
अपञ्चनम्यापि वर्गपित् । राच् नाथ र्मसिद्धी ।

राधा दिमायाम् ॥ ३१७ ॥ दिसापेस्व राध परं भवति
अम्याम्यापय पराक्षायामगुये । अकरराध अपरेषु अपरेषु ।
इत्यादि । दिमाद्यामिति किं ? आरराध आरराधनु । इत्यादि ॥

रात्रिप्रात्रिप्रामिम्लाणीनां वा ॥ ३१८ ॥ अनां वा पत्न्य भवति
अम्यमम्यापय पराक्षायामगुय । रात्रु रीप्री । रात्र रेत्रनु रात्रनु
रेत्रु रात्रु । रेत्रिच रात्रिच । यत्किं च भटि वा पत्न्यमम्यामला
पय । रेत्रकु रात्रयु रेत्र रात्र । रात्र रेत्रिच रात्रिच रेत्रिम
रात्रिम । रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र
रात्रिच रेत्राये रात्राच रेत्रिच रात्रिचरे । रेत्र रेत्र रेत्र रेत्र

रपत्रियहे । रेत्रिमहे रपत्रिमहे । भ्रासूढ भ्रासूढ भ्रासूढ रीर्त्ता ।
 भ्रजे बभ्राजे । भ्रसे बभ्रासे । ब्रूसे बभ्रासु । ब्रूष मासु रीर्त्ता ।
 ब्रूसे ब्रूसाते ब्रूषिरे । ब्रूमिष ब्रूमाष ब्रूषिष्ये ।
 ब्रूसे ब्रूषिष्ये । ब्रूषिमहे । एष ब्रूमासे ब्रूमाषाते ब्रूमाषिरे ।
 एकस्मिन्मन्त्रमध्यगतस्येति किं ? ननम् ननम्बु ननम्बु ननम्बिष
 ननम्बुष ननम्बु ननम्बु ननम्बिष ननम्बिष ।

परोक्षापानिन्धिभन्धिप्रसिद्धस्मीनामगुणे ॥३१६॥ इन्धि-
भन्धिप्रसिद्धस्मीनामगुणप्रज्ञापो भवति परक्षापामगुणे । इत्यनेना-
नुक्तस्तोत्र । शिद्धिर्गच्छी । समीपं समीचात् समीचिरे ।

तु कलमञ्जत्रपञ्चदशीनां च ॥३२०॥ ण्यसुपपाया अस्व
स्त्वं मरति अश्यामहापय परोक्षामगुणे सटि बलि च । द
पाननवरुध् । त्वार ।

[illegible]

परोक्षायामभ्यामस्योभययाम् ॥३२२॥ उभययाम् पञ्चदश

प्राचीनामभ्यासस्थानतस्यावा संप्रसारणं भवति परोक्षार्थं । गुण-
बोधं बोधः । मदीह् उपधाने । अमाह । मद्भिज्यवपीत्यदिना संप-
सारणं । वगृह्युः अगृह्युः ।

आहारान्दृष्टौ ॥३२३॥ आगारत्परस्याद् भीर्मवति ।

सम्प्यहरे च ॥३२४॥ पालेयहारस्य सोपो भवति सम्प्य-
हरे च परे । व्या वयोहानी । विम्बौ ॥

य इवस्य ॥ ३२५ ॥ असम्प्येगूर्वत्सामेवहस्य इवस्य
स्ये भवति । इति इवस्य वगार । विम्बुः विम्बुः ।

इति च ॥ ३२६ ॥ पालेयहारस्य सोपो भवति इति परे ।
विम्बिच विम्बुः विम्ब । विम्बौ विम्बिच विम्बिच । वय उन्मु-
सम्प्यने ।

वेजय वधिः ॥३२७॥ वेमो वा वधिमवति परोक्षार्थम् । वत्र
च संप्रसारणं भवति । व्याप उपधुः इयुः । वधिच उपधुः उप ।
वगाप वच उपधिर इधिच । पदे सम्प्यहारात्प्रवायाग्नौ विहारे
इवाभ्यारेण ।

न वासम्प्योगुये च ॥३२८॥ वासम्प्येगुय च तुसिति सं-
सारणं न भवति परोक्षार्थं । वगी वरुः वधुः । वधिच वचाप वधधु
वत्र । वगी वधिर वधिच । व्यप ताहने । विम्बाच विधिचतुः
विधिचुः । विम्बधिच विम्बुः । वरा वानी । वारा इरातुः इयुः ।
उमरित्य उपधुः । व्यप प्याधीरुयो । विम्बाच विधिचतुः विधिचुः ।
विम्बधिच । प्रप्यः हीप्सार्थः ।

प्रप्यादीनां परोक्षार्थम् ॥३२९॥ प्रप्यादीनां संप्रसारणं न

भवेति पराङ्गायां । पप्रच्छ पप्रच्छन् पप्रच्छत् । पप्रच्छत् पप्रच्छ ।
 आग्रश्च ह्वन । वप्रश्च वप्रश्चन् वप्रश्चत् । वप्रश्चत् वप्रश्च । इत्युत्कर्षात् ।
 इत्या इति म्यास्यान् सकारस्य इकार । अत्र पाठ । वप्रश्च वप्र-
 च्छन् वप्रश्चन् । वप्रश्चिव । स्थ संयोगघोरस्त च इति स्वर-
 ताप । वप्रश्चार्दीनां च इति अत्र । वप्रश्च । स्वपि वपि वप्रश्चार्दीनां
 च पराङ्गायां । इति सम्प्रसारणं भवति । विष्णुश्च । सुष्वाप
 सुष्वापु सुष्वापु । सुष्वापि सुष्वापि सुष्वापु सुष्वापु । सुष्वाप सुष्वाप
 सुष्वापि सुष्वापि । वप परिमाणे । उवाच उवाचु उवु । अस्व ।

पत्रो वयो वहरचैव वेप्र्येर्जा ह्वतिष्ठता ।

वहसौ वपतिश्चैव स्मृता नव पद्मादयः ॥ १ ॥

वत्र वेवप्रासंगिकप्रमाणानु । व्याच ह्वन्तु ईवु । इयञ्चि ।
 अत्रार्दीनां च इति अत्र । उवाच ईवन्तु इव । इवाच उवाच ईञ्चि
 ईञ्चि । ईन इवाते ईञ्चिरे । ईञ्चिप ईवाप ईञ्चिपे । ईन ईञ्चि-
 च ईञ्चिमडे । उवाच वीजमन्त्रन । उवाच उवाचु उवु । अत्रिय
 उवाच उवाचु उव । उव उवात उवाचिरे । वहि मापये । उवाच उवाचु
 उव । उवाच । सविष्ठापार्थस्यति ओत् । उवाच । उवे
 उवाच उवाच ।

न व्ययते परोक्षायाम् ॥ १३० ॥ व्ययनराजाय न भवति
 पराङ्गायां गुणिनि । विद्याप विष्णु विष्णु । विष्णु विष्णु
 विष्णु विष्णु । विष्णाय विष्णाय विष्णाय विष्णाय । विष्णु विष्णु
 विष्णु । व्येष्—सर्पायां पाणि ।

व्ययस्तस्य च ॥ १३१ ॥ व्ययतरम्पलमात्रस्य च संयमार्थं

ममति । सुशान सुशान् सुशान् । सुशानि सुशानि । सुशाने सुशाने
 सुशानिरे । मद् व्यस्तानो वाचि । मदाद् मद्गु मद्गु । मदादिभ । मदे
 मदाने मदिर । मस निवास । मदास मद्गु मद्गु । मसिभ
 मस्य । मद् मपात मदिरे । दुभाधि गतिभूयसो ।

सुमतेर्वा ॥३३२॥ स्वप्तीना मंगमस्य ममति परोक्षार्थं वा
 मित च । सुशान सुशान् सुशान् । सुशानि सुशानि सुशानि
 सुशान । सुशान सुशान सुशानि सुशानि । सुशाने सुशाने सुशाने
 मिर । मितान् मितानि मितानि । मितानि मितानि मितानि
 मितानि । मितान् मितान् । मितानि मितानि मितानि ।
 मितानि ॥

वा पराक्षयाम् ॥३३३॥ अक्षरस्तु आदेशो ममति वा परो-
 क्षार्थं । ममास । ममादनेत्यादिना ममादनेत्ये ममस्तुत्ये । ममगु
 मद्गु । ममसिभ ममस्य ममगु मद्गु । ममास ममास ममिभ
 ममिभ । ममासाय ।

अस्वादे सप्त ॥३३४॥ अम्मासत्यादिस्तु वीर्षो ममति
 परोक्षार्थं ममत्र । माद् माद्गु माद्गु । मादिभ मात्मा माद्गु
 माद् । माद् माद् मात्मा । माद्गु सन्ने । मात्मा मात्माते मात्माते ।
 मात्मा मद्गु मद्गु । ममे ममाने ममिरे । मद्गु माद्गु । मिर मान ।
 मात्मा निशक्ये ।

उपविद्वागृम्यो वा ॥३३५॥ अवादिम्यो वा अवात् ममति
 परोक्षार्थं । अवात्मात्मा अवात्मात्मा अवात्मात्मा ।

अमि विद्वदेव ॥३३६॥ अमि पदे विद्वदेवगुह्यो न ममति ।

विशालम्भर विशालम्भु विशालम्भु । जालम्भर जालम्भु
जालम्भु । जालम्भर जालम्भु । जालम्भर जालम्भु । जालम्भर जालम्भु ।
जालम्भर जालम्भु । जालम्भर जालम्भु । जालम्भर जालम्भु । जालम्भर जालम्भु ।

परोक्षायामगुण्ये ॥२३७॥ आर्षेण गुण्ये भवति परोक्षायाम
गुण्ये परे । अत्रागन्तुं अत्रागन्तुं । "त्यजति" ॥

[illegible]

अस्पाद सुपेत्र ॥३३६॥ अम्पाम्प्य अम्पाम्प्य गीर्षो अम्पानि
पराङ्मुखो सत्यः ।

अश्नातुश्च ॥३४०॥ अग्निमान्मत्स्यार्थीर्षीमृताप्यस्यस्यस्य
पराधी नम्यपगमो यश्चति पराज्ञायां । आनन्य आनन्यत आनन्यारे ।

इति रुपादि । तान् तनन्तु तन्तु । तने तनाते तेनिरे । मने
मेनाते मनिरे । चकार चक्रन् । चक्रे चक्रत ।

सृद् भूयसे सम्पद्य पात् ॥ ३४७ ॥ सम्पद्य पात्परत्वं कृम्
भागी सृद् भवति भूयसाऽर्थे विधेयने ।

शिट्परोऽघोषः ॥ ३४८ ॥ अम्भासस्य शिन् पराऽघोषाऽय
रोप्ये भवति । शिटो ज्ञाप इत्यर्थः । संभरन्तर ।

अतश्च संयोगाद् ॥ ३४९ ॥ संयोगप्रेषाता अतः गुणु
भवति परोक्षायामगुणः । संभरन्तरु । मन्त्रस्वरः । मन्त्रस्वरिच संभ
स्वरु मन्त्रस्वर । परिचस्वर परिचस्वरु । उपचस्वार उपचस्व
रु उपचस्वर । उपचस्वर उपचस्वरत उपचस्वरिरे । उपचस्वरिच
उपचस्वराय उपचस्वरिचै । उपचस्वरे उपचस्वरिचद् उपचस्वरि
मद् । इति रुपादि । चिक्मय चिक्मिषु चिक्मिषु । चिक्मिष्व
चिक्मिषु । चिक्मिष्व चिक्मिषात् पिक्मिष्वे । चक्रे चक्रत चक्रिरे ।

सृद्भूयसेऽयं भुव एव परोक्षायाम् ॥ ३५० ॥ एव्यो
वास्तुभ्यः परो नद् भवति एव पराक्षायां । अमाह अगृह्णु अगृह्णु ।
अगृह्णु इति क्वादि ।

चक्राम्भासप्रत्ययान्तस्य आम् परोक्षायाम् ॥ ३५१ ॥
एव्य आम् भवति परोक्षायां । चरात् वीथी । चराम्भासप्रत्यय
साधकम् । चरासाधकं चरासाधकात् चराम्भासकिर । आम्
मात् वीथी । चासाधकं । चारयाधकः । चारयाधकं । पाक्षपा-
मान पाक्षपामासत् । पाक्षपाधकार पाक्षपाधकम् । पाक्षपाधक ।

पुनर्यं व्याख्यातो व्यानसिरे । अथ गतोऽपि यमस्य मूर्तिमात्रं ।

अथ अतः ॥३४१॥ अथपुनर्यं यो यो मयि परोक्षं ।

हस्माध्यायः पगदिरन्तरस्ययोः ॥३४२॥ कस्मादीर्घं

मूलमप्यस्यवाक्यरूपं पगदो यथाप्यमो मयि यतोऽन्तः
मयोगरूपेऽपरोक्षं । आनन्दे आनन्दं जानन् । अथ
अन्तरस्यस्यस्यगत्यु । आनन्द आनन्दः आनन्दः । आन
न्द आनन्द आनन्द आनन्द । आनन्द आनन्द आनन्द आन
न्द । कस्मादिति किं ? आदि, अन्तरे । आनन्द आनन्द
आनन्द । अथपुनर्यं सर्वं इति न कश्चिदपि दीर्घं । अन्तरस्यस्य
इति किं ? आन आनन्दः । अथ अतः ।

अथ अतः ॥३४३॥ कस्मादीर्घंमूलमप्यस्यवाक्यरूपं
पगदो यथाप्यमो मयि अतरे न परोक्षं । आनन्दे आनन्दाते
आनन्दिरे ।

ये किं ॥३४४॥ न किं मयि परोक्षं । विनय
विनयः । विनयः । विनये । विनय विनयः विनयः । विनये
विनयाते विनयिरे । इति स्वादि । पुनर्यं पुनर्यं पुनर्यं । अथ
पुनर्यं ।

आशीरस्यन्वोध ॥३४५॥ अथ आनन्देऽपि मयि यथा
तस्मि न परे मायम् । मयार मयः मयः ।

अथपुनर्यं ॥३४६॥ अथपुनर्यं अथ अतः मयि । मयर्
मयः मयः । पुनर्यं पुनर्यं पुनर्यं । पुनर्यं पुनर्यं पुनर्यं ।
इति पुनर्यं ॥ अथ अथपुनर्यं । पुनर्यं पुनर्यं पुनर्यं । पुनर्यं ।

इति इपादि । तद्यान सननु- तनु । सने तन्यते तनिर । मने
मेनात मनिर । चक्रर चक्रुः । चक्रे चक्रात् ।

सुद् भूषणे सम्पुर्णपात् ॥ ३४७ ॥ सम्पुपात्परत्वं इय
धातौ सुट् भवति भूषयाऽर्थे द्विर्वचने ।

शिट्परोऽपोषः ॥ ३४८ ॥ अम्यसत्त्वं शिट् परोऽधायाऽच
गोप्या भवति । शिट्ठा आप इत्स्वर्ग । सचरकार ।

अतश्च संयागादः ॥ ३४९ ॥ संयागादेर्धाता अथ गुणु
भवति परोक्षायामगुणे । संचरकरतु । सचस्कृत् । सचस्करिच संच
स्करतु सचस्कर । परिचस्कार परिचस्करतु । उपचस्कार उपचस्क
रतु उपचस्कर । उपचस्करे उपचस्कृत्यते उपचस्करिरे । उपचस्करिरे
उपचस्कराय उपचस्करिभ्य । उपचस्करे उपचस्करिभ्य उपचस्करि
मह । इति तन्यादि । चिक्कय चिक्कितु चिक्कि । चिक्किष्य
चिक्कितु । चिक्किय चिक्किष्यते चिक्किषिरे । चक्रे चक्राते चक्रिरे ।

सुहृत्सुहृद्भ्युभुव एव परोक्षायाम् ॥ ३५ ॥ प्रम्यो
बाहुभ्य परो मेह भवति एव परोक्षायाम् । अमाह अगृह्णु अगृह्णु ।
अगृह्ण इति क्धादि ।

अक्षत्क्षत्प्रत्ययान्तस्य आसु परोक्षायाम् ॥ ३५१ ॥
एभ्य आसु भवति परोक्षायाम् । अशसु बीर्षी । अशसाक्षमर अक्ष-
साक्षमरतु । अशसाक्षक्रे अशसाक्षमरत अशसाक्षमरिरे । अश
भासु बीर्षी । अशसाक्षक्रे । अशसाक्षकार । अशसाक्षक्रे । आशपा-
मास आशपाभासतु । आशपाक्षकार आशपाक्षकृतुः आशपाक्षक्रे ।

एवं पादपादके पादार्थकृत्यते पादपादकृते । तन्त्रपादके ।
 वारपदकृते । वारपदकृते ।

इयायासुम् ॥३५२॥ एव्य आम् भवति परोक्षार्थः । इव
 दान्ताविहिताशनेषु । इवाङ्गके । अवाङ्गके । आसाङ्गके । इति
 परोक्षः समाप्ता ॥

अविप्यति अविप्यन्त्याही अस्तन्य ॥३५३॥ अविप्यति
 अस्तन्य अविप्यन्त्याही अस्तन्यो भवति ।

तासां स्वसंज्ञाभिः कृतविशेषः ॥३५४॥ तासां विमल्यीनां
 स्वसंज्ञाभिः कृतस्व विशेषो भवति । स्वां भव कृत स्वस्तनस्तत्र
 स्वस्तनी भवति । अविद्या अविद्यायै अविद्यार । अविद्यासि अविद्यास्वः
 अविद्यास्व । अविद्यास्मि अविद्यास्व अविद्यास्म । अविद्या अविद्यायै
 अविद्यार । अविद्यासं अविद्यासाम्ये अविद्याम्ये । अविद्याइ अविद्यास्वहे
 अविद्यारमह । पद्य । नन्दिता । अन्दिता । अन्दिता । अन्दिता ।
 शक्त बन्दि बन्दिस्व । राट्टिता । बट्टिता । बट्टिक् अन्दितादन्तस्तुत्सो ।
 बन्दिता बन्दितायै बन्दिद्यार । बन्दितासं । बन्द् वन्तुस्तुत्सो ।
 व्यादा व्यदायै व्याद्यार । व्यदासं । इति अन्दि । अन्दि । राट्टिता
 बट्टिता । इत्यन्दि । इत्या । अन्दि । अन्दि । इति कृतान्ताभिः ।
 ऐविता । ऐविता । अन्दि । इति । विद्याभिः । अन्दिता । अन्दिता ।
 वेता । इति स्वाभिः । अन्दिता । अन्दिता । अन्दिता । इति तुदाभिः । रोदा ।
 अन्दिता । अन्दिता । इति कृतान्ताभिः । अन्दिता । अन्दिता । अन्दिता । इति
 तन्त्राभिः । अन्दिता । अन्दिता । अन्दिता । इति कृतान्ताभिः । अन्दिता ।
 अन्दिता । अन्दिता । इति कृतान्ताभिः । इति अन्दिता । अन्दिता ॥

अविप्यति अविप्यन्त्याही अविप्यति अन्दिता अन्दिता अन्दिता

रासन्मारी ।

—

आशिपि च परस्मै ॥ ३५५ ॥ सर्वेषां धान्मां गुणो न
मवति आशिपि च सर्वत्र परस्मैपद परे । मूयात् मूयस्तां मूयासु ।
मूया मूयस्त मूयास्त । मूयसं मूयास्व मूयास्म । विनिमज्ज बागत्ति-
हिमसास्सार्थेहस इति कुरादित्वाज्जस्मनेपठ् व्यतिपिपीष्ट । प्विपीष्ट
प्विपीष्यस्तां प्विपीरन् । प्विपीष्टा प्विपीष्यास्तां प्विपीष्य ।
प्विपीष्य प्विपीषधि पच्यान् । पच्यष्ट । नद्यान् । अमिपीष्ट ।
असिपीष्ट । अंसिपीष्ट । स्वपिषपियञ्जाणेनामिति संप्रसारणम् ।
माम्बम्बानामिति वीर्यञ्ज । मुप्यात् । इप्यात् । व्येष संवरणे । वमय-
पदी । बीयात् बीयास्तां बायासु । व्यामीष्ट व्यासीष्यस्तां व्यासीरन् ।
चिम् चयने । चीयात् । चेपीष्ट । चम् कम्मुसस्तान् । वमयपदी ।
उवात् ऊयास्तां ऊयासु । वासीष्ट व सीष्यस्तां वासीरन् । व्या वयो
हानौ । प्पञ्जीयात् । म्यय लाङने । पिप्यान् । पच्यन् । अशूम्
व्याप्ती । अशिपीष्ट अशिपायास्तां अशिपीरन् । अशूम् अलङ्कार्या
वाचि ।

अशूको वचि ॥ ३५६ ॥ मूया वचिर्मन्त्रस्तार्त्तमातु-
विपदे । वज्यात् । वज्यष्ट । इत्यधि । अप्यात् । शशिपीष्ट । ह्यान् ।
हासीष्ट ।

आशिष्येक्षरः ॥ ३५७ ॥ आमादीन्ममक्षरा मस्पाशिष्यगुणो ।
विचप्यान् । विचामीष्ट विचासीष्यस्तां विचासीरन् । वमयपदी ।
वेप्यान् । मेप्यात् । गप्यात् । पप्यान् । स्पयास्तां । अयसीष्यस्तां । इयात् ।
अगुण इति किं ? वासीष्ट वासीष्यस्तां ॥ वासीष्ट । वीप्यान् ।

मयिपीठ । विभज्यम् । स्तरीयम् स्तरीयास्तम् । मयान् मय्यम् । पुत्र
 अभिवह । सूशान् । अभिपूषान् । अभिपोषीष्ट । वा । “वा मयाना
 वस्त इति वदन्त्यम् ” ॥ व्या ववाहानी । व्ययान् । व्ययान् । व्ये
 गात्रयिनाम् । म्स्वान् । व्ये हर्षय । व्ययान् । दाधि गतिरुद्यवा ।
 निष्पीडान् । निरवपीष्ट । इत्यादि । तुषान् । शस्तु शान्तन । शस्तीष्ट
 भूरीष्ट । मुष्यान् । मुषीष्ट । रुष्यान् रुमीष्ट । मुष्यान् मुषीष्ट ।
 सुष्यान् सुरीष्ट । लष्यान् । लनिपीष्ट । मनीरीष्ट । विनीवान् । विनी-
 पीष्ट मृषान् । मरीरीष्ट । बोषान् । बारिपीष्ट । बोरीपीष्टस्तम् ।
 पाष्यान् । पक्ष रक्ष पशु पय च गनी । पक्ष रक्ष्य च उभयवही
 पाक्षविरीष्ट । अर्ष पूडाष । अर्ष्यान् अर्ष्यास्तम् अर्ष्यास्तु । अर्ष
 मीरीष्ट अर्षिपीष्टस्तम् । कर्ष्यिपीष्ट । वार्षान् वारिपीष्ट । इत्यादि
 समाप्त्य ॥ भविष्यति भविष्यन्तीत्यादिना भविष्यत्काश्च भविष्यन्ती
 विभक्तिर्भवति । भविष्यति भविष्यत भविष्यन्ति । भविष्यसि भवि-
 त्यस्य भविष्यस्य । भविष्यामि भविष्याम भविष्यामः । भविष्यन्ते
 भविष्येते भविष्यन्ते । भविष्यसे भविष्येथ भविष्यथ्व । भविष्य
 भविष्यावह भविष्यामह । वक्ष्यति वक्ष्यत । नक्षिष्यते । क्ष सि-
 ष्यते । क्ष सिष्यत । क्ष सिष्यत । क्ष राक्षिष्यत । वक्षिष्यते । वक्षि-
 ष्यते । वैष्य संवरणे । वात्स्यति । वात्स्यते । वात्स्यति । वक्ष्यति
 वक्ष्यत । होष्यत । होष्यति । वात्स्यति । वात्स्यते । वात्स्यति वात्स्यत ।
 वैषिष्यति । सेविष्यति । मत्स्यति । मत्स्यते । सोष्यति । अशिष्यते ।
 अक्ष्यते । वेक्ष्यति । वेक्ष्यते । तोत्स्यति ।

इदमस्यास्त्ये ॥ ३३८ ॥ इति चतुर्थः, इति नामो भवति
 त्वगारे वरे

योद्व्यति । तनित्व्यते । मनिव्यति । मनिव्यत । करिव्यति । करिव्यत
 ऋव्यति । वरिव्यति वरिव्यत । महीव्यति महीव्यत । चोरिव्यति
 चोरिव्यत । तन्त्रिव्यत । वारिव्यत । ण्वङ्गात् । इति भवि-
 व्यन्ती समाप्ता ॥ मूलरूपवत्परचेत्यतीते काले क्रियातिपत्ति ।
 क्रियाया अतिपन्नं क्रियातिपत्ति । अभविव्यत् अभविव्यतां अभ-
 विव्यन् । अभविव्य अभविव्यत अभविव्यत । अभविव्य अभविव्य-
 व्या अभविव्याम् । वेविव्यत वेविव्येद्य वेविव्यन्त । वेविव्यन्ता
 वेविव्यतां वेविव्यन् । वेविव्य वेविव्यादिह वेविव्यामहि । अपव्यन्
 अपव्यन्तां अपव्यन् । अननित्व्यत् । अन्न मिव्यत् । अन्न सिव्यत ।
 अन्नसिव्यत । अन्न्यात् । अन्त्यात् । अन्त्यात् । अन्त्यात् । अन्त्यात् ।
 अहोत् । अहात् । अघात् । अघात् । अवेविव्यत् । अस-
 विव्यत । विव्यन्त । असोव्यत असोव्यतां असोव्यन्त । अनत्त्वन् ।
 अनत्त्वत । असाव्यन् । अशिव्यन् विव्यन्त । आस्वत आस्वतां
 आस्वन्त । अवाव्यन् । अव्यव्यत । अवाव्यत् । अमारिव्यत् । अमा-
 रिव्यत । अमाव्यत । अमोव्यत । अमाव्यन्त । अमोव्यत ।
 अतनित्व्यत् । अतनित्व्यन् । अकरिव्यत् । अकरिव्यन् । अकरिव्यत ।
 अमहीव्यन् । अमहीव्यत । अचोरिव्यन् । अचोरिव्यत । अचोरिव्य-
 व्यतां । अन्त्रिव्यन्ता अन्त्रिव्यन्ता । अन्त्रिव्यन् । पञ्च रङ्गस्य । इम
 अपाव्यिव्यन् । अपाव्यिव्यत । अर्च पूजाय । इम । आर्चिव्यन्
 आर्चिव्यन्त आर्चिव्यन्ता आर्चिव्यन्त । ण्वङ्गात् ।

इति क्रियाविधौ ।

अथात्मन्या ब्रह्मिष्ठिण्य उच्यते ।

इहात्मनेपदे प्रथमैकवचने ॥३५६॥ पदधानोरिम्भसि कर्म
अथात्मनामात्मनेपदे प्रथमैकवचने परे ।

इहात्मनाप ॥३६॥ इय परलब्धापो भवति । इयपति
अपस्तम्भ इयपस्तम्भ । अपस्तम्भ अपस्तम्भाद्यं अपस्तम्भं । अपस्तम्भ
अपस्तम्भ इयपस्तम्भ । समपति ।

दीपजनदुष्पूरताविप्याविभ्यो वा ॥३६॥ उच्यते वा इह
भवति कत पदमस्यामात्मनेपदे प्रथमैकवचने परे । गोपी गीष्ठी ।
अशोपि अशोपिष्ठ ।

अनिदध्योश्च ॥३६२॥ अमिन्धोरूपवामृतस्य वीर्यस्य हृत्सो
भवति इति परे । अनी प्रादुमवि । अजनि अजनिष्ठ । अजधि
अजधिष्ठ । दुष्प अवगोधने । अशोधि । अशुद्ध । इचतुर्धास्तस्य
पाचोत्पत्तीपादेराविचतुर्धर्ममहत्तमम् । अमुत्सन् अमुत्स्रावम् अमु-
त्सत् । पूरी आकाशने । अपूरि । दानु सम्प्रमपादनयो । रक्षापी
मोपापी इष्ठी । अतापि अतपिष्ठ । आयाधि आयाधिष्ठ ।
इति विनाय ।

माचनर्मखोरचतम्भश्च प्ररयन्त ।

माचनर्मशोध ॥३६॥३ सर्गस्थाकाशारिष्यसि माचनर्मशा-
रिहिते अचतम्भामात्मनेपदे प्रथमैकवचने परे । अमाधि । कर्मणि
अम्भमाधि । भेधि । अशानि अशानि । अस्मिन्नि । अशानि ।
अम्भानि ।

आपिरिष्यादन्तानाम् ॥३६४॥ आग्लाना पादुगमायि-
 र्मेरुतीचि परे ॥ अबायि । अक्यायि । अपायि । अषायि । अत्रायि ।
 म्मे हर्पेद्वय । अम्भायि । म्मे गात्रचिनाम । अम्भायि । अगायि ।
 अमायि । अत्सयि । अशमायि । अरायि । अशायि । अषाचि ।
 अदायि । अशायि । अत्रायि । अमारि । अदचि । अम्भयि ।
 अत्रायि ।

उपमर्गास्तुनो तिसृष तिस्य तिष्ठा तिस्तो महीनामहन्तरोपि ॥

[illegible]

स्पृमिशशी-अस्मनीषु भावकमोक्षसु स्वरहनप्रदशामिहि
 न्वज्ञा ॥३६६॥ भावकमोक्षसु स्पृमिशशी-अस्मनीषु परतः स्वर
 हनप्रदशामिह् इत्युच्यते या ॥ अन्धमात्रि अन्धमात्रिपात्वा अन्ध-
 मात्रिपत । अन्धमात्रिपत अन्धमात्रिपात्वा अन्धमात्रिपत ॥ अन्ध
 मात्रिपि अन्धमात्रिपति अन्धमात्रिपति । अन्धमात्रि अन्धमात्रिपात्वा

अम्यभविष्यत् । असाविष्यत् । अम्यविष्यत् । अमापार्थ्य असापत्न ।
अम्यविष्यत् । अम्यविष्यत् ।

ॐ इत्य इन्तर्धिरिनिषो ॥ ३६७ ॥ इत्यइत्य विमर्शनि
इमिषा परत । अथानि अथानिपार्थ्य अथानिपत्त ॥

इनिमन्यठर्नात् ॥ ३६८ ॥ आम्भ्यं परमम्भ्यं गान्धुमविड
मय ठ । अहम्भ्यं अहम्भ्यं ।

इनेः मिष्यारमने एष्ट वृषनर्थे यष्टरपि ।

विवादे तु विमापैव सिद्धाविषोगमेस्तथा ॥

आत्यनपदे वा ॥ ३६९ ॥ अथतन्मात्मनपदे परे इत्यर्थ
विपदेयो वा मयति । अथवि अथविपार्थ्य अथविष्यत् ।

मन्वदिष्ट ॥ ३७ ॥ इत्यदिष्टो वीचो न मयति । अम्यदि
वावा अम्यदिष्यत् । अम्यदीपावा अम्यदीप्यत् । अम्यदी अम्यदीपार्थ्य
अम्यदीपत् । अटवाता अटवत् । अटवाः अटवावा अटवद् ॥
अस्वनी । मयित्वा मयित्वा । सयित्वा सयित्वा । सयित्वा । वानित्वा ।
इत्या । मयित्वा । मयित्वा । वयित्वा । इत्या ॥ अम्यदी । मयित्वा ।
मयित्वा । मयित्वा सयित्वा । सयित्वा ॥

इत्येवमिषाविष्यत् ॥ ३७१ ॥ इत्येवमिषाविष्यत् मयति आशिषि
च परे । वाशिषीष्ट वशिषीष्ट । वाशिषीष्ट । वशिषीष्ट । वशिषीष्ट ।
वशिषीष्ट ॥ मयित्वा । मयित्वा मयित्वा । सयित्वा सयित्वा ।
वाशिषीष्टे । वशिषीष्टे । वाशिषीष्टे इतिष्यत् । वाशिषीष्टे ।
वशिषीष्टे इतिष्यत् ॥ इतिष्यत् । अमयित्वा अमयित्वा ।

अमाविष्यत असविष्यत अमाप्यत । अचापिष्यत मचप्यत ।
अघानिष्यत । अहनिष्यत । अमादिष्यत अग्नीष्यत । अरशिष्यत
अरह्यत । इत्यादि । एवं सर्वमुच्यते ।

अथ सनादिप्रत्ययान्ता धातवः प्रदर्श्यन्ते ॥

गुप्तिन्किञ्चय मनु ॥३७२॥ गुप्तिञ्च किञ्च ण्य पर
सन् भवति त्त्वात् ।

गुणदेश ॥३७३॥ गुणारे सनि परे मेङ् भवति ।

स्मिद्पूङ्गञ्जशुक् एङ्प्रच्छा सनि ॥ ३७४ ॥ ण्यं
धातूनां सनि परे इडागमो भवति । इति स्मिडादिनिषमामाणम् ।

सनि धानिटि ॥३७५॥ नामिन उपधाया गुणा न भवति
अनिटि मनि परे । द्विर्बचनमप्यासम्भवे च कार्त्तव्यम् ।

ते धावत ॥३७६॥ त सनादिप्रत्ययान्ता शब्दा धातुमया
भवन्ति ।

पूर्ववत्सनन्ताश्च ॥३७७॥ सनन्त्याश्चत्वा पूर्ववत्परं भवति ॥
गुप् गोपनकुसुमयो । कुगुप्सते मां कुगुप्सेव कुगुप्सते । कुगु
प्सेव । कुगुप्सतां अकुगुप्सत ।

अस्य च शोषः ॥३७८॥ पाठारस्य कापो मयस्थननि प्रत्यये
परे । अकुगुप्सिष्यत । कुगुप्स्यच्छाते । कुगुप्सिता । कुगुप्सिषीष्ट ।
कुगुप्सिष्यते । अकुगुप्सिष्यत ॥ तिङ् निरागमे इमाप्याह । सिद्धि
वृत्ते ॥ चित् मित्रासे रोगापमयने च । प्रिचिक्लिष्यति । अच्यरोच्चारणं

किं ? स्वरागेष्टीकस्येति सन ऽथ द्विर्बनार्थे ॥ तत्र चर्च
प्रतीदियति ।

मान्बदन्शानभ्यो दीपथाभ्यासस्य ॥ ३७६ ॥ माना
दिभ्यो पातुभ्य पर स्मृ भवति तेषां धातूनामभ्यासस्य दीर्घो
भवति स्वार्थे ॥ मान पूज्यर्थे । भीमांसने । बध कल्पने । भीमस्तु ।
दान चकचकने । बीजस्तु । राम वेद्यर्थे । शीमांसति । शोमांसने ।

गुप्तो बधश्च निन्दायां क्षमायां च तथा विद्वाः ॥

संशये च प्रतीकारे किञ्चिदुत्तममिच्छीयते ॥ १ ॥

विद्वासावङ्गयोरेव मानदानोर्दिधीयते ॥

निरासनेर्चैव । शान्तो मावधर्मान्तरे क्वचित् ॥ २ ॥

घातोर्मा तुमन्तादिष्वन्तर्नैककृत्वात् ॥ ३८ ॥

तुमन्तारिष्वन्ति स्म ऽन्तर्नैककृत्वात् पर सन् वा भवति ।

उच्यमान्ताच्च ॥ ३८१ ॥ क्वशांताङ्गलोर्बैर् भवति सनि

पर । सन्धिमिच्छति कुम्पयति । परिधिपत । पिपक्षति । पिपक्षते ।
मिन्धन्दिपति । विद्ध विद्यते । विद्ध शिष्यते । विद्भिर्मिमे । विद्यास्तति ।
विद्यास्त । विद्यासति । विद्यास्तते ।

जैर्मिःसन्परोक्षयोः ॥ ३८२ ॥ ज्योतिर्गर्मयति क्षम्यरोक्षयो
परत ।

स्वरान्तर्ना सनि ॥ ३८३ ॥ स्वरान्तर्ना धातून् दीर्घो
भवति सनि परे ।

नाम्बन्तानामनिष्ठाच्च ॥ ३८४ ॥ नाम्बन्तानाम् धातून्

नडा सनि गुणा न भवति । विजगीयत । पराङ्मार्था । त्रिगाय
त्रिम्यनु त्रिषु । विजिम्ब विजिगायात त्रिजिज्मिर ॥ विधीयति ।
नेर्त्तयति । तुष्टयति । अर्धर्षस्तु सनघम्लयाः ।

वमतिषस भानु ॥ ३८५ ॥ त्र्याम्पा परमसायपातुक्रमनिह
मवति ।

तस्य सेतावपातुक्त तः ॥ ३८६ ॥ मस्य तन्मय भवति
अमाधपातुक्त मकार परे । त्रिषस्मिन् । वम मिशम विरस्मिन् ।
शिरस्मिन् । विरवति । विरवतः । तुष्टयति । त्रिदासतः ।

मनि मिमीमाद्वारमलमशङ्कपलपदामिम् स्वस्व ॥ ३८७ ॥
मिषार्जना स्वरस्य इमावेगा भवति अभायमज्ञापय सनि पर ।
हुमिम् प्रवेपय । मातुमिच्छति मिमति मिमन् ॥ मीह रक्तपण ।
मातुमिच्छति मिस्मन् । मा इति मङ्माहार्यपि महर्त्तु । मातुमिच्छति
मिस्मतः । विस्मतः विस्मतः । विस्मति विस्मन् । रम रामस्य ।
धारिष्मन् । कृतमष् प्राणा । आशिष्मन् । शम्भु गङ्गा । शम्भु-
मिच्छति शिषति । पञ्च गङ्गा पञ्चगर्भ्य । पिमति । पद् गतौ ।
पिमन् ।

इवन्नर्षभस्त्रदम्भुभिषुण्णवरमविपनितनिपतिदितिवा ॥ ३८८ ॥
ण्या वा इह भव न मनि पर । वरिगुमिच्छति मन् विरिषिपति ॥
अप इह । वरिगुमिच्छति मन् वरिषिपति । भवत्त पाद ॥
विम्रजिपति । विम्रजति । अय भस्त्रमु जादशा वा इति अम्भ
स्थान भूजादशा । वम्भु वम्भ । विरम्भियति । भव मिह पचापा ।
मिषापरति शिर्भर्जति । पु मिषल ।

उर्ध्वस्य बान्तरस्यापवर्गपरस्यावर्धे ॥ ३८६ ॥ आम्ब-
पवर्गपरस्याम्बास्यवर्धे इत्थ मवत्त्ववर्धे परं सनि । विपविपति ।
मुपपति । जु इति सौत्रोऽयं भातु । विजाय यपति ॥ दु छ र इ
रम्भे । विरायविपति । विजाययपति । सुतावि करिचत्तमम्ब-
प्रमुच्छे । पाताय रेनायेव । विपायविपति । विपतिपति । विजा
विपति । विमविपति । इणु म् व्याप्त्वाजन । प्रोर्ध्वेविभुमिच्छति
सव माणुनविपति । विमरिपति । छपि । विज्ञपविपति द्वीप्सति ।
फणु वान ॥ सिपनिपति ।

स्तौष्टीनन्तयोरत्र पठि ॥ ३८७ ॥ निमिच्छन् फ स्तौष्टी-
नन्तयोरेवम् । पमापयते पठि पत्वमुत्त सनि परे । इति निष्मात्र
पत्वम् । सिस्माति ॥ वरिज्ञा दुर्गमौ ।

हरिद्राठेरसार्वधातुके ॥ ३८८ ॥ वरिद्राठेरन्तस्य ङाये
मवत्त्वसार्वधातुके त्वरे परे ॥ विवरिद्रिपति । अत्र इति च
आकारलोपः ।

छवो शूट्रौ पञ्चम च ॥ ३८९ ॥ अत्रावन्तरवार्यधातुस्य
॥ इद् स्वेनी मवत्त्व नवी मुन्धशुष्ठ मत्वच पञ्चमे परे । विपूपति ।

८ अधिष्ठपोरीरीता ॥ ३९० ॥ अधिष्ठपोरीरीता मवतो-
ऽम्बाम्बोपपद्य सनि परे । द्वीप्सति । ईर्त्तति ।

सुत्रादीनां च ॥ ३९१ ॥ सुत्रादीनां चानूत्तमस्य वो मवति
पुठ्यन्ते च । इति अत्रात्त्व परात् । विपूपति ।

इम्मेस्मनि ॥ ३९२ ॥ ईमरानुपङ्गो लोप्यो मरस्थिति सनि

पर । एनीवार्षर्षयमान्तस्यास्मादिना घत्स ॥

दम्भेरिच ॥ ३६६ ॥ यमं रङ्गरस्य झू ईष भवति अम्भ्या

सहाय्य सति पर । चिप्सति । चीप्सति । शिषीयति । युष्पति ।

उगोऽपोषस्य च । ३६७ ॥ ओष्ठभाषस्य अरन्तस्य

अ मयति अगुण प्रत्यय परे । मामिनार्वोत्तुष्टु र्वञ्जन इत्यु-
घाया शीघ्रो मयति । युष्पति ।

पञ्चमोषभाया धुटि आगुख । ३६८ ॥ पञ्चमस्यापभाया

शीघ्रो मयति कना शुच्यगुण प्रत्यये पर ।

वनतिनोत्पदिप्रतिपिङ्गटा-धुटि अत्रमोऽब्जालः ॥ ३६९ ॥

वनतलन्यात्पाद प्रमिपिङ्गेटा च नालना पञ्चमा ज्ञाप्य भवति
आनरच अङ्गवति यमामम्य कवी धुट्यगुण पञ्चम प्रत्यय-परत
अनन्तन धुटि पर । धुटि सर्वन्मनिन्नना अत्रमस्याच्चर इति-नरा-
रस्थान अत्रपदश । फागु यम । सिपासति । पिप्सतिपति ।
पिप्सिनि । पतिभुमिन्नति ।

तनातरनिटि वा ॥ ४०० ॥ तनातरकपभावा शीघ्रो मयति

अनिटि मनि पर । निगमति । निगमति । नितनिवति । इतिज्ञात
रम्भार्धानुक्त अन्धलाभाय प्रायः ।

अनिटि मनि । ४१ ॥ अनिटि मनि पर इतिज्ञातेरन्त्य

स्य स्या न । इतिज्ञाति । इतिगति ।

० स्तानीनन्तयार्थेव पति । ४०२ । निर्मिच्छात्पर प्रत्य-

परिग्रहागमस्य स्तानीनन्तयार्थेव-प्र-पमापयत पत्यमूत मनि परे ।

तुप्पयति । सिपयविपति । इति निष्पत्त्या सुप्पयति । निष्पयति ।
निष्पयते । इति स्मृत्पूरणस्य गृह्यप्रज्ञा सति । इति गृह्यप्रज्ञा ।
मिस्मयति । पुत्र पिपयति ।

पूजस्तु न स्यात् ॥ ४ ३ ॥ पूज् भातां पर इह न स्थत् ।
पूज् पवने । परिशुमिच्छति पुपुयति । च्छ् चरिषिपति । च्छ् चरिषि
चिपति । च्छ् चरिषिपति । च्छ् चरिषिपति । गृ निगद्ये । चिगद्यति ।
चिगद्यति । इह च्छ् च्छ् च्छ् । चिगद्यति । च्छ् च्छ् च्छ् ।
चिगद्यति ।

प्रतिस्वपिपयति सति ॥ ४ ४ ॥ एषा सम्प्रसारणं चरति
सति परे । चिगद्यति । सुपुयति ।

चः चिर्वा ॥ ४ ५ ॥ च चिर्वाति वा फोद्यन्तं सर्वं च
परे । चिरीयति । चिरीयत । सुपुयति । सुपुयति । सुपुयति । सुपुयति ।
सुपुयते । ररत्सति । सुपुयते । सुपुयति । सुपुयत ।

च्यन्तस्वरगुणे ॥ ४ ६ ॥ च्यन्तस्वर इह भवति च्युय
परे । चिरीयति । चिरीयते । चिरीयति । चिरीयते ।

च्युयचोष ॥ ४ ७ ॥ च्युयचोष च्युयचोष इह भवति च्युय
परे च्युयते । चिरीयति ।

प्रतिगुहो सति ॥ ४ ८ ॥ प्रतिगुहो सति नह भवति ।
चिरीयति । चिरीयत । गुह संरय । च्युयति । च्युयति । च्युयति ।
सत् । च्युयति । च्युयति । च्युयति । च्युयति । च्युयति ।
च्युयति । च्युयति । च्युयति । च्युयति । च्युयति ।

इति कातन्त्रक समाप्तम् ।

। चातोयशब्दरथेकीयितं क्रियामममिहार ॥ ४०६ ॥

क्रियामममिहारे चरमानाद्यातोर्व्यञ्जनादयराध्वमदृशाभिव्याज्य
ध्वेयितसंज्ञो यो भवति क्रियासममिहार । शुभरुचान्निर्भ्रितारेड
स्वरापरो यराध्वो भवति । क्रियामममिहार पान पुन्य शूरार्थो वा ।
शूरा भवति पुन पुनर्वा भवति ।

शुभरथेकीयिते ॥ ४१० ॥ अध्यास्तस्य गुणो भवति चेन्नी-
यित प्रत्यय परे ।

चेकीयितान्तात् ॥ ४११ ॥ चेकीयितान्तात्ता कर्तृर्वात्मने
पद भवति । वामूयते । वामूयत । वामूयतां । अमोमूयत । अस्व च
इति क्षाप । अमामूयिष्ठ । अमोमूयच्छके । वामूयिष्ठ । वामूयिपीष्ट ।
अमामूयिष्ठ । अमामूयिष्कत ।

दीर्घोऽनागमस्य ४१२ ॥ अननामस्याध्यात्मस्य श्रीर्घो
भवति चदीयितं प्रत्यय परे । पापच्यत । पापच्यत । पापच्यतां ।
अपापच्यत ।

यस्याननि ॥ ४१३ ॥ य्यञ्जनात्परस्य यस्य कोपो भवति
अननि प्रत्यय परे । अपापचिष्ठ ।

गारुध्यात्कौटिष्य च ॥ ४१४ ॥ गारुध्यात्तात कौटिष्यार्थे
चेकीयितसंज्ञो वा भवति ।

अतोन्तोऽनुस्मारोऽनुनासिकान्तस्य ॥ ४१५ ॥ अनुना
सिकान्तस्य चातोर्ध्यासस्वान्त अनुस्वारगमा भवति चेकीयित परे ।
अकृष्णे । बुद्धिस्त इति छिप्य ? शूरा पुन पुनर्वा भवति ।

वञ्जितं मिथ्यं सिद्धं मिथ्यमिपतिपदिभ्यः श्यामन्तो नी ॥ ४१६ ॥

श्यामन्त्यामस्यान्तो नी आगमा भवति चेन्नीयिते प्रत्यये परे । वञ्ज-
यन्वते । अन्तिवसुबन्ध्यामामगुणेऽनुपपन्नान् । अत्यर्थं ह्य मते सन्त-
यन्वते । वन्तीष्वस्यते । वन्तीष्वस्यते । कस गती । कमि गतिराप्रक-
नयं । अत्यर्थं कमति पनीकस्यते । पनीकस्यते तस्यन्दिद् गन्निप्रेष-
तनो । पनीकस्यते ।

आध्मोरी ॥ ४१७ ॥ आध्मोरित्येकवाचशरत्त्व ईश्या भवति
चेन्नीयिते प्रत्यये परे । । श्योषतां देष्मीयते । हन्तुर्जी वा च ह्यम् ॥
हन्तेर्जी वा भवति चन्नीयिते प्रत्यये परे अत्यर्थं हन्ति चेन्नीयते ।

अध्यामास्य ॥ ४१८ ॥ अध्यामास्यस्य हन्तुर्जी वा
भवति ।

अतोन्तोऽनुगरोऽधनुनामिच्छन्तस्य ॥ ४१९ ॥ वातेर-
ज्यास्य अन् अरारस्यान्तोऽनुगारामा भवति चेन्नीयिते परे ।
अचन्वते ।

ये वा ॥ ४२० ॥ अराण्यगुणे प्रत्यये परे न्यमिसानिबन्ध-
मन्तस्य आराण्य भवति वा तन्नु अराण्य । अचन्वते । अराण्यते ।
अनुगारान् । नचन्वते । सामोष्ठी । अचन्वते । आराण्यते ।

एवमिष्वमित्यत्र चेन्नीयिते ॥ ४२१ ॥ एवमिष्वमित्यत्र
मन्त्रमारण्य भवति चन्नीयिते परे । मिथ्यं शब्द । स्तेपुयते । स्वम
स्वम एव शब्द । समिच्छते । श्येष मन्त्राय । अत्यर्थं चन्वति
चेन्नीयते ।

अस्य अरनास्पृष्टु सुविप्रमृत्रिभ्यम् ॥ ४२२ ॥

अस्य परम्वर्द्धयितसङ्गो यो भवति ।

चेकीयिते च ॥ ४२३ ॥ अतिसंवागाद्योश्च गुणो भवति
चेकीयिते । अररस्व रेफस्य द्विरुत्तिर्न्यसति यद्वा रऽपि । अरार्थते ।
सू ध्वे चिन्तायां । सारमर्षते । अट गती । अन्त्यते । अर
मोक्षने । अरारयते । प्रखोन्नुषत । सूच वैशुम्भं सोमूष्यते । सूत्र
अभिमोचने । सोमूष्यते । मूत्र प्रस्रवणे । सोमूष्यत ।

अयीर्ये ॥ ४२४ ॥ शीघ्रा अय् यो भवति यद्वा रे पर ।
शाराप्यते । बाधन्यते । जोहयन । जाहीयते । बेपीयते । ममोयते ।
जगीयते । पपीयते । लघीयत । अयसेर्पायत । जहीयते । बदीभ्यते ।
क्षोपयत । नान्दयत । अमिषोपयत । अरारयत । चेकीयिते । आय
पूजान्निशामनयो ।

आय द्विचेकीयित ॥ ४ ५ ॥ आय क्रिमवति चेकी
यित पर । अत्यर्ब आयनि चेकीयत । अत्यर्ब भवति तानुयते ।

अन ईदन्तरिच्यचेकीयितविद्यायिषु । ४ २६ । अन्तस्व
च्यचेकीयितविद्यायिषु परत ईदन्तो भवति ॥ मेकीयते । सोमूष्यते
रोत्स्यते । सोमूष्यते । सोमूष्यते । तत्स्यत । ममस्यत । चेकीयते ।

अपादीनां च ॥ ४२७ ॥ अपादीनामभ्यासस्वाप्ताऽनुत्प्राय
गमो भवति चेकीयिते परे । अपयमवद्दर्शभक्षपरा पदते अपयमः ।
अप मानसे सुश पुन पुनर्वा गर्हितं अपति जङ्गम्यते । अम जूमी
गावपिनाम । भुश पुन पुनर्वा भवति जङ्गम्यत । एड मस्मीरय

पुनरुच्यते । वरा उच्यते । इदं पश्यते । भज्यते अथमर्थमे । भूरा भज्यते ।
वन्मज्यते । पत्रा इति सीमा चातु । भूरा परस्मि । पश्यते ।

वाक्यमोक्षस्य परस्मात् ॥ ४२८ ॥ वाक्यमोक्षस्यास्तस्या-
न्त्योऽनुस्वारान्ता परस्मात्स्येव भवति चेष्टीयिते परे । अथ वा मम
पर इति पिबि गच्छ्या । भूरा पुन पुनर्वा गच्छितं भवति वाक्यमोक्षे ।
पश्यते । अथवा ।

अथवा रीः ॥ ४२९ ॥ अथवा वाक्यमोक्षस्यास्तस्यान्त्यो री-
यामां भवति चेष्टीयिते पर । अथवा उच्यते—गुच्छिन्ता इत्यर्थिना
ममसारस्य । भूरा पुन पुनर्वा गच्छितं गृह्णाति अतीत्यने । नृपो
गच्छतिपि ।

नृतेरपेक्षायित ॥ ४३० ॥ नृतेरनेत्यस्य अथवा न भवति
अर्थिनि पर । नृतेरनन्त । पश्यते । वाक्यमोक्षे । एवं सर्वं
विवक्ष्य ।

नति चेष्टीयितपरस्यम् ।

तस्य तुभ्यः ॥ ४३१ ॥ तस्य चेष्टीयितस्य तुभ्यः भवति ।
तस्य स्थान को विधीयते स स्थानोपर आदेशः । स्थानीय मयस्या-
देशः । मयनिमित्तस्य चेष्टीयिततुभ्यस्तस्यापि मयस्य । पश्यते ।
मयस्य चेष्टीयित तुभ्यस्तस्यापि वाताय इत्यर्थं भवति । वायु भवति ॥
चर्चरीत परस्मैकदमदादौ हरपते

चर्चरीता ॥ ४३२ ॥ चर्चरीतामोक्षोर्वा इह भवति अथवा-
नृपो गुच्छति भार्येणानुच पर ।

यिलोये च येकीयितः ॥ ४३३ ॥ विक्षोप आविज्ञाप च
परमे पदं भवति । अत्यर्थं भवति बोधयति धामति वामूत ।
स्वरादिबर्णोरयान्तस्य चातारियुवौ । वामुयति । वामूयान् वामू
यातां वामूयु ॥ बोधयति बोधोयु वामूयान् वामूयान् वामूयान् ।
वामूयि वामूयान् वामूयन् वामूयन् । अयामयान् अयामोयन् अयामूयान्
अयामूयु । पापयति पापयति पापयति । पापयति । पापयति । पापयति
पापयति पापयति पापयति । दुपुदभ्यो ह्यिह ॥ पापयति पापयति
पापयति पापयति । अयामयान् अयामयान् अयामयान् अयामयान् ॥ दुपुदि
स्मृद्धी । नानयति नानयति नानयति नानयति । अयामयान् अयामयान् ।
इनीयमीति इनीयमीति इनीयमीति । एव सर्वमयान्तस्य ।
शरायति ॥

न विष्णुश्चण्डालसंख्यैकस्वरस्तु ॥ ४३४ ॥ विष्णु
वम्भगाद्यसंख्यैकस्वर लभियतपु निशानपु ग्रहनिष्पद्य चण्डालि-
तुगमस्य प्रदुष्यं न भवति ॥ निषा इति—साययीति स्वयामि ।
सायूयान् । स्वययीनु मायान् स्वयूयान् सायूयान् सायूयान् । मायूयि
सायूयान् स्वयूयान् स्वयूयान् । साययति साययति स्वययति ॥
निषा निर्देशान् तुल्य वदाम्यामिति गुराप्रतिपदा न स्थान ।
अमुगन्धादे—गर्गान् शरयति । शिष्ट मययानुक्त नि वामुयन्
इति निर्देशान् तुल्य न भवति ॥ गुरागने—पापयति । कुटार
निनिषद्विजति गुराप्रतिपदा न स्थान । मन्त्यादे—राययीति ।
राययति । रुदादि वदाम्यामिति गुरा इति रुदादि साययानुक्त इति न
यान् । एवमयान्—पापयति । अयामयान् अयामयान् अयामयान्

विनाह १ विहृषीत्यादिनट्प्रतिपद्यो न स्यात् ॥ बाह्वानि । बाह्वि
 बाहवः बाह्वन्ति । बाह्विति । बाह्वेति बाह्वः बाह्वन्ति ।

अभ्यस्तस्य चापभाषा नाभिनः स्वरेः गुणिनि मायभा-
 तुके ॥ ४३५ ॥ अभ्यस्तस्य चापभाषा नाभिनो गुण्ये न भवति
 रगण्यो गुणिनि सार्वभौतकं परे । अत्यर्थं पुनः पुनर्वा ईदृशं वि-
 वेदिनोति ।

अभ्यस्तस्य ये ॥ ४३६ ॥ पाठ्यर्थेणारवकारमाहोपां भवति
 यस्मरवर्धिते अभ्यस्तस्य च पर । भवति वेद्युतं ब्रह्मति ॥ सापरीति
 सोमोति । मान्द्रीति नान्द्रीति । अभिषापरीति अभियोषति । पुनः
 पुनर्वा लीप्याति चेष्टनीति चेष्टेति । लोलादीति लोलाति ।

रि री री च लुकि ॥ ४३७ ॥ अभ्यस्तो पातोरभ्यास्तस्यान्तं रि
 रो री च भवति चेन्नीपिकस्य लुकि । मरिमरीति मर्मरीति मरीमरीति ।
 मरिमरि मर्मरि मरीमरि । मरुत् मरीमरुत् । मरिमुत् । मर्मरि
 मरीमरि मरिमुत् । मरीमरीति मर्मरीति मरिमरीति । मरिमरि
 मर्मरि मरीमरि । मरीमरि मरुत् मरिमुत् । मरीमरि मरुत् मरिमुत् ।
 मरिमुत् । मरीमरीति मर्मरीति मरिमरीति । मरिमरि मर्मरि
 मरीमरि । मरिमुत् मरुत् मरिमुत् । मरिमुत् मरुत् मरीमरुत् ।
 मरीमरुत् मर्मरुत् मरिमरुत् । मरिमुत् मरुत् मरीमरुत् । मरिमुत्
 मरुत् मरुत् मरिमुत् । मरिमुत् मरुत् मरीमरुत् । मरिमुत् मरुत्
 मरीमरुत् । मरिमरुत् मरुत् मरिमुत् । मरिमुत् मरुत् मरीमरुत् ।
 मरीमरुत् । मरिमरुत् मरुत् मरिमुत् । मरिमुत् मरुत् मरीमरुत् ।

मरीमराय । मरिमराम मर्मैराम मरीमराम । अमरिमरीम् अमर्म
रीन् अमरीमरीन् । अमरिम अमर्म अमरीम । अमरिसुता अम
सु तां अमरीसुता । अमरिमम् अमर्मम् अमरोमरम् । अमरिमरी
अमर्मरी अनरोमरी । अमरिसुत अमसु त अमरीमूर्त । अमरि
मूर्त अमसु त अमरीमूर्त । अमरियर अमर्मैर अमरीमर । अमरिमृष
अमसु ष अमरीमृष । अमरिसृम अमसु म अमरीमृम । अममम-
स्तस्य आपवासा इत्यादिना गुण्या न भवति ॥ मूर्ति गात्रम्भेष्वप्ये ।

ॐ नृतरयेकापिते ॥ ४३८ ॥ नृतनकारस्य एतस्यो न भवति

अक्षयिते पर ॥ नरिनुनीति ननु कीति नरिनुनीति । मरिमर्ति ननर्ति
नपनर्ति । नरिनुत् ननु न नरीमृत् । ननुवति नपनु वति नरिद्व
वति ॥ मामुर्षीति मामानि मामुक्त मामुचति । राक्षसीति रोरेद्वि
राक्ष्द राक्षति ॥ वामुर्षीति वामानि वामुक्त वामुचति । वसु
र्षीति वोषानि वोषुज वसुजति ॥ तवनीति तवति तवत् ततनर्ति ।
ममर्नति ममति ममत ममनति ॥ वज्रपीति वज्रमि वज्रत् वज्र-
पति । वरिहृति वरुणीति वरिहृति । वरनर्ति वरुति वरि-
वति । वरिहृत् वरुत् वरीहृत् । वरिजति वरुति वरीजति ।
वरुर्षीति वरुति वरुति वरिजति । वरिषीति वरुति वरीषीति ।
वरिर्षति वरुति वरीषति । वरिषुत् वरुत् वरीषुत् । वरिजति
वरुति वरीजति । वरीगृहीति वरु गृहीति वरिगृहीति । वरिगृहि
वर्गति वरुगृहि ।

न भूत् ॥ ४३९ ॥ इ वक्षोप अमताधारादीर्षो न भवति ।

वरिगृह वरु गृहीति वरिगृहीति । वरिगृहीति वरु गृहीति वरीगृहीति । वरि

गृहीपि अगृहीपि अग्रीगृहीपि । अरिचर्हि अर्येर्हि अरीर्षर्हि । अरि
 पूढ अगृह अग्रीगृह । अरिगृह अगृह अग्रीगृह । अरिग्रीमि अगृ
 हीमि अग्रीग्रीमि । अरिगर्हि अर्येर्हि अरीगर्हि । अरिगृह अगृह
 अग्रीगृह । अरिगृह अगृह अग्रीगृह ॥ अरिगृहान् अगृहान्
 अग्रीगृहान् । अग्रीगृहीतु अगृहीतु अरिगृहीतु । अरिगृह अर्येर्गृह
 अग्रीगृह । अरिगृहान् अगृहान् अग्रीगृहान् । अरिगृहान् अगृहान् अग्री
 गृहान् । अरिगृहान् अगृहान् अग्रीगृहान् । अरिगृह अगृह अग्रीगृह । अगृह
 अरिगृह अग्रीगृह । अरिगृहाणि अगृहाणि अग्रीगृहाणि । अरिगृहान्
 अगृहान् अग्रीगृहान् । अग्रीगृहान् अगृहान् अरिगृहान् । अग्रीगृहीन्
 अगृहीन् अरिगृहीन् । अरिगृहान् अगृहान् अग्रीगृहान् । अग्रीगृही
 अगृही अरिगृही ।

न राद् ॥४४॥ रेफस्यर मध्येगान्तो व्योञो न भवति । अ
 र्चरिचट अर्यचट् अग्रीचट् । अरिगृह अगृह अग्रीगृह । अरिगृह अगृह अग्रीगृह ।
 अरिगृह अगृह अग्रीगृह । अरिगृह अगृह अग्रीगृह । अरिगृह अगृह अग्रीगृह ।
 अरिगृह अगृह अग्रीगृह । अरिगृह अगृह अग्रीगृह । अरिगृह अगृह अग्रीगृह ।
 इति अथश्रवणमाहा ।

इकारितं वास्तव्ये ॥४४॥ वास्तव्यः वास्तव्यमन्त्र इत्यमरः ।
 वास्तव्ये ।

इति लिङ्गस्यामन्त्रस्यामन्त्रस्य स्वरादेशोपः ॥४४॥

अतः काष्ठस्य सितस्य अस्त्यस्वरूपेर्धोऽग्नौ भवति इति पर इत्तिनाऽ-
तिश्रमसि अतिइत्यसि । इति गुहाति ।

न हलिकम्पो ॥४५॥ हलिकम्पोऽस्मिन् मर्षात् । हलिकम्पो ।

[illegible]

सत्यापवेदानामन्त आप् कारिते । २५४॥ सत्यापवेदाना
मन्त आप् भवति कारित पर । सत्यापवेदाना मन्तभवति । एवं
भवति ।

न रुद्राद् ॥२४४॥ स्वरापूर्वार्थो न भवति इति चण्ड पदे ।
भार्तिवत् । पञ्चापवति । भर्तिवत्पत्न ।

[illegible]

पूर्वं गृहं रहं च न कुर्यात् च सुशमेव च ।

परिपूर्व इव यैव पशुताद्यनिषां स्मरेषु ॥१॥

पातोय हेतौ ॥४६॥ इत्युक्तं भव्यापारं कश्च मान्यशास्त्रे

कारित्संज्ञ इम् भवति । त्वर्यस्व खान्तस्वापवर्गपरस्पर्श इत्
 २५मात्र्यस्व इच्छर ॥ वीर्षो क्षपास्वरादीनामिति वीर्षे । भवति
 वक्षितमस्य प्रयुक्त भावयति भावयते । भावयत् । भावयन् ।
 अभावयत् । इच्छमात्रेदमवमित्युक्तत्वात् सर्वेषामिन्द्रस्वनादृष
 वपदिदम् ॥ मधीभवत् । भावयाम्नाये । भावयिता । भावयन् ।
 भावयिषीष्ट । भावयिष्यति भावयिष्यते । अभावयिष्यत् । अभावयि
 ष्यते । पाचयति । अपीचयत् । पचयति । पचयत् । तन्दयति ।
 अननयत् । क समति असन्न सत् ।

शाच्छामाभ्याम्यावेष्टामिति ॥ ४४८ ॥ एषामाधिर्भवति इति
 परे । शापयति । अपरीक्षयत् । आपयति । अपिचयत् । अरक्षय
 यति । अवासीययत् । आपयति ।

अपठेर्निष्पद्य ॥ ४४९ ॥ अयतेर्निष्पद्य समस्तरय भवति
 कारितं च सञ्ज्ञो फल्ये ॥ अयूययत् । अययति । अयिभ्ययत् ।
 पावयति । अनीययत् । पावयति ।

लोपं विवर्तेरीताम्यासस्य ॥ ४५० ॥ विवर्तेरभ्यासस्य
 ईद्वयति अभावाच्च लोपो भवति इति चयूपरे । अवीययत् । आद
 यति । आदियत् । वाचयति अवीचयत् । आवयति अयूययत् ।

अभिन्दीप्सीरीकनुधीयमादृषादन्तानामन्तं वा यसोषो
 गुणश्च नामिनाम् ॥ ४५१ ॥ अर्थादीनाम्यादन्तानां च पश्य
 रोक्तो भवति यथाप्यमर्षं कक्षेपश्च मामिनां गुणश्च इति परे ॥
 अर्षयति आर्षयत् । इषयति । अविष्पयत् । वी वरय । अपयति ।
 अविष्पयत् । वी वरयते । रेपयति अपीरिपयत् । क्यूषी शब्दे ।

कनोपयति । अचुञ्चुपत् । स्थायी त्रिभुवन । स्थापयति । अपिचम
पत् । ॥ पयति अधिष्ठपत् । धापयति । प्रदीपयत् । मापय त अमी
मपत् । स्थापयति । स्थापयत् । अस्थापयत् ।

तिष्ठतरित् ॥ ४५२ ॥ तिष्ठतरिषति इति चसू परे ।
अतिविषत् । प्रापयति ।

विमतेषा ॥ ४५३ ॥ विमतेषां इत्यति इति चसू परे ।
अविमपत् । अतिमपत् । वेवयति । अमीतिषत् । मापयत् । अस्तु
पुवत् । नश्यत् । अनानपत् । अमिषायति । आरत्यति । आश-
रात् । आपयत् । अवापयत् । तापयति । अस्तुपुवत् । मरिषत् ।
अमाप्तिरत् । मोचयत् । अममुषत् । रोयति । अस्तुपयत् । मोक्षयत्
अबुनुवत् । यात्रयत् । अबुपुवत् । तानयति । अनातनत् । मान-
यति । अमीमनत् । अरयत् । अमीरत् ।

स्मिन्निष्ठीहामिनि ॥ ४५४ ॥ ण्यामत्परा मयति इति परे
विस्नायति । अममपत् । विशापयति । अविषपत् । विषयति ।
अचिष्ठपत् । अस्थापयत् । अस्थापिपत् । धारयति । अमीवरत् ।
प्राहयति । अमिषत् । धारयति । अचुपुवत् । ममयति । ममयत् ।

मानुस्त्वानां इत्य ॥ ४५५ ॥ मानुस्त्वानां धान्ता हम्वा
मयति इति परे ॥ अस्वास्वाया दीर्घा न मयति ॥ घटावया मायु
वम्वा । घट वम्वा ॥ घटयति ॥ अत्रिषट् । अयत् । मययत्
नम्वा ॥ अययति । अत्रिषट् ।

वनिष्ठपुक्कनमृच्छाऽमताय ॥ ४५६ ॥ ण्यो हरा मयति

सति परे । वनिष्ठ मादुभवि । जनवति । अजोवनम् । बन् रथ-
हानी ॥ वरपति अजोवनम् । वनस हृत्पत्नी । वनसर्पति ।
अविक्तसम् । रक्ष रणे ।

रक्षरिनि मृषरमत् ॥ ४४७ ॥ मृगरमागार्धे इति प
रक्षेरुच्छोभो भवति । रक्षपति । अरिजन । वक्षे रक्षयति ॥
अररक्षम् । रक्षु वीहाय । रक्षयति । अरिरयम् । अरु वपति ते
व । वमवति । अति मम् ।

ज्वलम्भरूपसतनमोदुपसर्गा वा ॥ ४४८ ॥ एते मापसर्ग
निष्ठ मानुगन्धा भवन्ति ॥ एते अनुपसर्गा वा मानुगन्धा भवन्ति ।
एव सोपसर्गावक्षे मानुगन्धानां हत्व । ज्वल वीमी । मज्जवति ॥
माजिगन्धम् । इक्षु वक्ष वक्षन । मज्जवति । माजिह्वम् । मज्ज-
वति । माजिगन्धम् । अमज्जगम् ॥ मज्जमवति । माजीनम् ।
उपममवति । उपमिनमम् ।

अनुपसर्गा वा ॥ ४४९ ॥ एते अनुपसर्गा वा मानुगन्धा
भवन्ति । अक्षवति । अक्षवति । अक्षिजम् । इक्षवति । इक्षवति
अक्षिह्वम् । इक्षपति । अक्षिगन्धम् । नमवति ॥ नामपति ।
अतीमम् ।

महास्नानवमम् ॥ ४५० ॥ एते मानुगन्धा वा भवन्ति ।
मो हर्षवते । म्हावति । म्हावति । अक्षिजम् । म्हा रीचे ॥
वपवति । आपवति । अक्षिजम् वन पक्ष संयको ॥ वमवति ।
वामवति । अवीनम् । वृक्षमुद्रिये । वमवति । वामवति ।
वर्षवम् ।

न कम्पयति चम ॥ ४६१ ॥ पयो हस्ता न भवति इति परे ।

कमेरिनिष्ठ् कारितम् ॥ ४६२ ॥ कमे कारितसंज्ञक इति
भवति स्वार्थे । कम् कम्पयते । कम्पयते । अचिन्मत् । चम हम्
मी सु ह्य गती ॥ चामयति चामिमत् । चमु अचन । चामयति ।
अचीयमत् ।

शमोऽदशने ॥ ४६३ ॥ शमोऽवरोनिर्धे हस्तो भवति इति
पर । शमयति रोगम् । अशिरामन् । अवरोन इति किं ? निरा
मयति रूपं । म्वशीरामत् ।

यमोऽपरिवेषणे ॥ ४६४ ॥ यम अपरिवेषणे हस्तो भवति
इति परे । यम उपरमे । नियमयति । अपरिवेषण इति किं आयाम
यति । आशीयमत् ।

स्तुदिरवपरिभ्यां च ॥ ४६५ ॥ स्तुदिरवपरिभ्यां च हस्ता
भवति इति पर । स्तुदिप् स्मृत् । अवस्तुदिरवति । अन्वेषस्तुदिर
भवति । उपस्तुदिरवति । अवर्षिस्तुदिरवत् । पर्व्वरिस्तुदिरवत् । उपाचि
स्तुदिरवत् ।

पक्ष गतौ । ४६६ ॥ पक्षा गत्यर्थे हस्ता भवति इति पर ॥
पक्षयति ॥ अगत्यर्थे इति किं ? पाक्षयति । अपीपक्षत् । इति
श्रुता ॥

आस्मेच्छायां यिन् ॥ ४६७ ॥ आस्मेच्छायां यिन् च हस्ता
भवति ।

यिन्यवस्थास्य ॥ ४६८ ॥ अवस्थास्य ह्य भवति यिनि परे ॥

पुत्रमिच्छत्यात्मनः पुत्रीयति ॥ पुत्रायन् । पुत्रीयन् । अपुत्रीयन् ।
 अपुत्रीयन् ॥ पुत्रीयाञ्छर । पुत्रीयिता । पुत्रीयन् । पुत्रीयति ।
 अपुत्रीयिन् । एवं यन्ति । यन्ति । एवं यन्ति । एवं यन्ति ।

काम्य ॥ ४६६ ॥ नम्यन् काम्यो भवति काम्येच्छा ।

पुत्रमिच्छत्यात्मनः पुत्रसम्बन्धि । पुत्रसम्बन्धि । पुत्रसम्बन्धि । अपुत्र-
 सम्बन्धि । अपुत्रसम्बन्धि । पुत्रसम्बन्धि । पुत्रसम्बन्धि । पुत्र-
 सम्बन्धि । पुत्रसम्बन्धि । अपुत्रसम्बन्धि । एवं यन्ति ।

उपमानादिचारः । ४७ ॥ उपमानादिचारः । उपमानादिचारः ।
 उपमानादिचारः ॥ पुत्रमिच्छत्यात्मनः पुत्रसम्बन्धि । एवं यन्ति ।
 एवं यन्ति । एवं यन्ति । एवं यन्ति ।

कतुरागिस्त्वत्तापय ॥ ४७१ ॥ कतुरागिस्त्वत्तापय ।
 कतुरागिस्त्वत्तापय । कतुरागिस्त्वत्तापय । कतुरागिस्त्वत्तापय ।

आपिच्छा ॥ ४७२ ॥ आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा ।
 आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा ।
 आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा ।

आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा ।

आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा ।

आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा । आपिच्छा ।

नामिच्छा । नामिच्छा । नामिच्छा । नामिच्छा । नामिच्छा ।
 नामिच्छा । नामिच्छा । नामिच्छा । नामिच्छा । नामिच्छा ।

चिदाधिकोप । आत्म्यस्याप्येवमस्तप्रहणाधिक्यादाधिकोप परस्मैपदं
भवति ॥ गर्दभ इव आपरति गर्दभति । एवं व्यसति । अगतीयत ।
एवं पटूयते । पित्रीयते । रिकते ।

नलोपश्च ॥ ४७४ ॥ नलोपश्च भवति चिन्वासा परत । चिन्वा
स्तत ॥ अनुवृत्त ।

ओतायिमायिपरे स्वरवत् ॥ ४७५ ॥ ओत पर पिमा-
स्तिरवृत्तवत् ॥ ओ व्यसति मधि । गामिस्वात्मन इच्छति गम्यति
गौरिवापरति गम्यत ।

आत्यश्च ॥ ४७६ ॥ ओत परी सिमायिस्वरवृत्तवत् ॥ नाव-
मिच्छत्वात्मन नम्यति । नारिवापरति नाम्यत ।

६। गम्भस्तीवहाद्वय ॥ ४७७ ॥ एव्य परमात्मने पदं
भवति । वारतद्वत्त्वार्थत्वात् क्वचिदाधिकोप । गम्भ इव आपरति
गम्भत । जीवत । होवते ।

कृष्टकृष्टमत्रहगनाय पाठे क्रमेश ॥ ४७८ ॥ एव्यधर्तु-
प्यसौभ्य पाप चर्त्तमाने क्रमण इत्यर्थे आदिप्रत्यया भवति ।
कृष्टाय क्रमणे वामनि घणयत । एव कृष्टायत । सयायने । घृन्ता-
यने । पाप इति किं ? कृष्टाय सपम क्रमनि ।

वाग्पोष्मफनमुद्रमति ॥ ४७९ ॥ वाग्पादिभ्यो द्वितीयास्तभ्य
रुद्रमन्त्रे आदिप्रत्यया भवति ॥ वाग्पमुद्रमति वाग्पायत । इध्माय-
मुद्रमनि रुद्रायने । नम्य आत्य^१फेनमुद्रमति फेनायने ।

मुग्गादानि वदयत ॥ ४८ ॥ मुग्गादिभ्यो द्वितीयास्तभ्यो

वेदवते इत्यर्थे आधिप्रत्यया भवति । शुग्मावेदवते सुग्मावते । एवं
दुग्मवते । तदनुमयनीत्यर्थः ।

शुग्मादीन् करोति ॥ ४८१ ॥ शुग्मादिभ्यः द्वितीयान्तेभ्य
करोत्यर्थे आधिप्रत्ययो भवति । शुग्म् करोति शुग्मावते । एवं वेद-
वते । कदाव्यवते ।

नमस्तपोवरिवस्य पिन् ॥ ४८२ ॥ ण्यो विम्वरति करो-
त्यर्थे । नमस्तपोति नमस्तपि वेदान् । एव तपस्यति शत्रून् । वरि-
स्यति शत्रून् ।

कयद्वादिभ्यो यन् ॥ ४८३ ॥ कयद्वादिभ्यः कयवति
करोत्यर्थे ॥ कयद् करोति कयद्वावते । एवं विरस्वत्यति विरस्वते ।
इत्यादिप्रत्ययान्ताः ।

गुपूषपिच्छपमरायः ॥ ४८४ ॥ गुपूषपिच्छिभ्यः आर-
स्तवो भवति त्वार्थे । गोपयति । गोपायाश्चकार ॥ गोपयिता ।
एव वृषापतिः । पिच्छयति । विरा पिच्छ गती । पक्षयते । पति-
म्ययार । पत्ययते । पम स्तुती च इत्याकम्पाः ।

अमृततडावे कुम्बस्थितु विद्यराट् ॥ ४८५ ॥
विद्यराट् अमृततडावेऽर्थे अमृततडावेऽर्थे कुम्बस्थितु परेषु ।

ॐ ष्योऽपायस्य ईत्यम् ॥ ४८६ ॥ अमृतस्य ईत्वं
भवति ष्यौ च परे । ष्योऽर्थाप्यादिप्रत्ययान्ता क्रोप । अमृतं एतत्
करोति एतदीकरोति । अमृत एतत् विम्वते एतदीकियते ।
अमृत एतदो भवति एतदीभवति । अमृत एतत् स्यात्
एतदीस्यत् । अदीर्घो दीर्घं विम्वते दीर्घीकियते । अदीर्घं दीर्घं

अपोति दीर्घीकरोति । अदीर्घो दीर्घो भवति दीर्घीभवति । अदीर्घो
दीर्घं स्थान् दीर्घीस्थान् । एवं पुत्रीकरोति पुत्रीभवति
पुत्रीस्थान् । अयनित्य बनिता क्रियते बनितीक्रियते । एवमग्नीक्रियत
अग्नीकरोति अग्नीभवति अग्नीस्थान् । पट्टक्रियते पट्टकरोति पट्ट
भवति पट्टस्थान् ।

ॐ अत ईदन्तरित्वचक्रीपितपिआपिपु ॥ ४८७ ॥

अदन्तस्य च्चिक्रीपितपिआपिपु अत ईदन्ता भवति । मात्रीकरोति
मात्रीक्रियत मात्रीभवति मात्रीस्थान् । पित्राकरोति पित्रीक्रियत
पित्रीभवति पित्रास्थान् । इत्यादि । एवं सर्वमवगम्यते । इति च्चिक्र-
स्थान्ता समाप्ता । अथ पुनश्च ।

पुपादिय तादिलृकसानुब चातिमतिशास्तिम्यध वरस्मै ॥ ४८८ ॥

अस्य प्रत्यय सर्वत्र भवति । पुप पुषी । अपुपन । रुप शोपण्य ।
अरुपन । रु ल ईकन्त्ये । अरुलन । मित्य आकृद्भन । अस्मिपन ।
मिणिपन गणप्रकरण । अग्निपन । कुप कुमुदाया । अरुपन ।
रुप शाच । अरुपन । पिब मताडौ । अमिपन । रप ईमाषी ।
अरपन । रुप प्रीयुन । अनूपन । रुप इत्येयमाचनयो । अरपन ।
रु ईचिन्त्य । अमुहन । रुह त्रियाम्माषी । अरुहन । उगु उगिरणा
अमुहन । पिण्ड मीनौ । अग्निहन । गुहा अकरोन । अनगन ।
राम रम उपराम । अरामन् अरमन । तमु ईकाया । अरमन । अमु
तरसि गद य । अरमन । अमु अनयस्थान । अरमन । अमु
मदन । अरुपन । अमु प्कान्त । अरुमन । मरी इर्ष । अमहन ।
अमु उगु । अपामन । अमु प्रपन । अयमन् । अमु माभरा ।

अतो हृत् ॥ ४६० ॥ हृत्प्राप्तिं हृत्-मयति । अक्षुप्तम् ।

इति श्रुतादि ॥

माहसेनविधिने वादिपञ्चतयमिष्टा ।

कृताशं रूपमाज्ञायाभाष्यात् परिपूर्णते ॥ १ ॥

अथ हृदन्ता केचित्प्रदर्श्यन्ते ।

मिदिरिष्वद्वृत्तानुवन्ध ॥ ४६१ ॥ अक्षुप्तम् हृत्प्राप्तिं

परे इति हृत् अक्षुप्तमिति हृत्प्राप्तिं यथा मयम् ।

जातो ॥ ४६२ ॥ अपिरपक्ष जातातिरपि हृत्प्राप्तिं वदितम् ।

हृत् ॥ ४६३ ॥ अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् ।

अक्षुप्तम् ॥ ४६४ ॥ अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् ।

अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् ॥

४६५ ॥ अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम्

जातो अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् ॥

माहपातुहृत् ॥ ४६६ ॥ अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम्

अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम्

अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम्

अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम्

अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम् अक्षुप्तम्

अक्षुप्तम् ।

आपोन्त आने ॥४६८॥ अक्षयन्ताम्मअरागमो मरति
आने परे ॥ पचमानः पुत्रः । पचमाना करमी । पचमानं पुत्रं ।
तथा पचन् पचन्ती पचत् । पचमानः पचमाना पचमानमित्यादि ॥
अरन् अरन्ती अरत् । रागान रागान्ता रागान् ।

इ न गुणः ॥ ४६९ ॥ माम्पन्नयोर्धातुविकृत्याद्यु क्यं न
मरति इत्युच्यते इति परे । मुच्यन् मुच्यन् । मुच्यन् मुच्यन् ।
रचन् रचान् । वीच्यन् । सूच्यन् । सुच्यन् सुच्यन् । अच्यन् ।
मूर्ध्निपामात्मने इत्यादिना गुणो न भवति । चिन्त्यन् चिन्त्यन् ।
मावे मूच्यमानं वेच्यन्तेन । पच्यमानमत्मायि । मावे सर्वत्र ननु
सकृदिदं पच्यन् च । कर्मणि । पच्यमानं चोदन् । पच्यमानौ
आचनौ । पच्यमानाः चोचना । चिन्त्यमानं च इत्यादि ।

वेत्तेः धन्तुर्धन्तुः ॥४७॥ विदं पस्व रान्मुर्धन्मुर्धन्ति ।
विद्वान् विद्वन्त्यौ ॥

हन्तुर्हन्तौ परोक्षारथः ॥४८॥ माये परोक्षारथौ क्वन्तु-
कानौ भवतः ॥ क्वन्तु कस्मै कान आत्मनपरं भवति ।

के पच्यन्ते पच्यन्तेनम् ॥४९॥ अमुच्यन्ते इति परे क्य-
वत्कार्यं भवति चाकं धर्मादिना । इति न गुणः । बभूवान् बभूवाम्मौ
बभूवाम् । पचाकमिवाय । पचाकमाय । अथ आप्यादेगु रमत्
इत्यादिना आम् इष् प्रपुन्यते इत्यनुप्रयोगः । वेचिगान् वेचान् ।
चिन्त्यान् चिन्त्याम् ।

प्योष्यन् प्योष्यन्ते ॥५०॥ पाल्धर्वगारवमरवाहोपो भवति
वस्त्रवर्धते इति प्यञ्जन परं क्यूषी राध् । कुच्यन् । समासी

विपूनन । चरमावान् विष् श्रीशरी । त्रिषिबान् । त्रिषु समुत्सन्वान ।
सिषिबान् । त्रिषु त्रिषु निरसने । त्रिषिबान् । त्रिषिबान् ।

गमइनविदविशृष्ट्यां वा ॥५०४॥ एषां वन्त आगारद् वा
भवति मय्यसम्भ उपधाद्योऽ । अम्मिबान् । इडमाव ।

बमोश्च ॥५०५॥ बमोश्च परपाद्विर्तामो ना भवति । अगन्वान्
अम्मिबान् । अगन्वान् । विषिषिबान् । विषिषिबान् । विषिषिबान् ।
विषिषिबान् । इडमाव ।

दात्वास्तदाहान्पीड्या ॥ ५०६ ॥ एते अगन्मत्स्यान्ता
निपात्यन्ते । दान् वान् । दात्वा । एड मर्षण । साहान् । मिह
संचन । मीडवान् ।

तम्पानीयो ॥५०७॥ दात्वास्तम्पानीयो मरत ।

ते कृप्याः ॥५०८॥ त तम्पानीयो कृप्या मरन्ति ।

मारकमयो कृप्याहसर्वा ॥ ५०९ ॥ मार कर्मणि च
कृप्याहसर्वा भवितव्या ॥ पूर्वस्वापवाहोऽयं ॥ सुजनन भवितव्यं ।
भवनीय । अमुक्ते कर्मणि दृष्टीया । भवितव्य । एषनीयं । अहं
कर्मणि प्रथमा । अभिमभितव्यं शत्रु । अभिमभनीयः । कृत्तव्यः
कारणीयः कृत् । दात्वा हानीय धनं ।

इत्यपुटोऽन्यथापि च ॥५१०॥ इत्या पुट् च उक्तान्मन्त्राणि
भवति । स्ना शीघ्रे । स्नानीय वृत्त । दामीषा प्राद्वय । इन् वर्तते ।
समावृत्त नीषा गुरु ॥

स्वरायः ॥५११॥ स्वरायः स्वरायः मरत्या भवति । चर्त
जर्त नय ।

उदौर्ध्व्यां कृष्णं स्वरवत् ॥३१२॥ उदौर्ध्व्यां पटं हृष
स्वरवद्भवति । कृष्णं अक्षरकलापः ॥

शुद्धिस्तद्विषयगन्तव्यः ॥३१३॥ शुद्धिस्तद्विषयां वषर्गान्ताव
पा भवति । शक्तु शक्ती । शक्त्य । सक्त । कप्त । कम्प ।

आस्तुतेति ॥३१४॥ आनापम्यास्तनौ नम्य यो यदति
अननोरन्त इकापगमो भवति । ऐर्धं पेप क्तु अक्षरारयो । क्तेरि
क्ताक्षरो । अन्धेषामागम । क्षेर्ध ।

यमिमदिगदां त्वनुपसर्गे ॥ ३१५ ॥ पपक्षुस्सर्गमावे-स्ये
मदति । कर्म मद्य गद्य । अनुपसर्ग इति किं ? पपक्षु-प्रयत्नः ।
प्रमाद्य प्रगद्य ।

वरराक्षि ज्ञागुरौ । ३१६ । अनुपसर्गे यात्रि वरेयो-भवति
अगुरौ । यात्रयो वेषः । अनुपसर्ग इति किं ? अविचारः । अनुप-
सिति किं ? यात्रायो गुरु ।

परवावयवयो विक्रयगर्हयानिराधपु ॥ ३१७ ॥ स्तेष्वर्धेण एते
निगद्यन्ते कदाचनम् । परवमिति निपात्यते विक्रयेत्यर्थः । अरधमिति
निगद्यन्ते गद्यन्ते । वर्यमिति निगद्यन्ते । अतिरोचाने । पशु ल्यहारे
स्तुती च । वद् अङ्गाद्यो बाधि । वृष् वरये । वरये । अक्षर्य । वर्य ।
वद्य करये ॥ ३१८ ॥ वद्यमिति निपात्यते वरयेत्यर्थः । वद्य
शब्दं वाच्यमन्वयः ।

अर्थः स्वामिनिरेवे ॥३१९॥ अर्थमिति निपात्यते स्वामिनि
वरयेत्यर्थः । अर्थेति इति अर्थं स्वामी अर्थो वेषः ।

उपसर्पो क्कृपाप्रज्ञे ॥५२०॥ मञ्जन माञ्जनात् चण्ड उप
सर्पा इति निपात्यते । स गतौ । उपसर्पा अतुमतीत्यर्थः ।

अज्यं संगते ॥५२१॥ अज्यमिति निपात्यत संगतेऽर्थे ।
न शीर्षेण इत्यज्यं आर्यसंगतः ।

नाम्नि वदः क्यप् च ॥५२२॥ नाम्नि उपपदे वदः क्यप्
मवति यञ् ।

मसम्पुङ्गुपदम् ॥५२३॥ पादयिञ्चरे सम्प्या निर्दिष्टमुप-
पासंश्च मवति ।

तत्प्रह्वनाम् चण्ड ॥५२४॥ तनुपर्वं नाम चण्डावो प्राग्मवति ।

तस्य तेन समासः ॥५२५॥ तस्य नामापपदस्य तेन कृद-
न्तेन च्छ सम्पासो मवति । अण्यो वदः अपरा अण्यो क्यप्ते
अण्योच अण्यच ।

मावे मुदः ॥५२६॥ नाम्नि उपपदे मुचो पाठा क्यप् मवति
माव । अण्मूच गतः अण्मूच गत इत्यर्थः ।

इनस्त च ॥५२७॥ नाम्नि उपपदे इमो क्यप् मवति तस्य
तन्मूचरेतो मवति । अण्मूचा । अण्मूचा ।

इष्टुर्दृपीशुशासुष्टु गुरा क्यप् ॥५२८॥ एषा क्यप् मवति ।
पुनः क्यप्महणः अपिच्यर्तमहृत्त्वर्थः । तन नाम्नि माव ऋति
विहृत्त्वर्थः ।

पातोस्तोन्त पानुबन्ध ॥५२९॥ कृत्वास्तस्य पातोस्तोऽन्तो
मवति पानुबन्धे वृत्ति परे । इत्य एत्वं । कुयी शीतिसेवमयो ।

सदौदृश्यां कृताः स्वरवत् ॥५१२॥ श्रीरुचोः परं रूपं
स्वरवद्वसति । इत्थं अक्षरवत्त्वात् ॥

शुद्धिद्विषयगन्तव्यं ॥५१३॥ राक्षसद्विष्यां पद्मान्दस्य
या भवति । राक्षस्य राक्षसी । राक्षस्ये । सद्यः । वर्ज्यः । इत्थं ।

आत्मनोऽपि ॥५१४॥ आत्मनोऽपि नमः ये भवति
आत्मनोऽपि इत्याद्यस्यो भवति । हेतुं येष क्वचिन्नवद्वस्यते । तनेति
अप्युच्यते । अन्येषामप्यस्य । तेषां ।

यमिमदिगदां त्वमुपसर्गं ॥ ५१५ ॥ एषामुपसर्गमात्रेण
भवति । यन्मे मध्य गद्य । अमुपसर्गं इति किं ? अयम्-मध्यमः ।
प्रमाद्य प्रमाद्य ।

वरराष्ट्रि वायुगौ । ५१६ ॥ अमुपसर्गं वाष्ट्रि, वरेणो भवति
अमुगौ । वाष्ट्रिरेण । अमुपसर्गं इति किं ? अयमिवाष्ट्रि । अमुगौ-
मिति किं ? आवायो गुरुः ।

स्वरावयवव्यां विकल्पगर्ह्यनिरोधेषु ५१७ ॥ एतेष्वर्थेषु को
निपात्यन्ते-अवयवसंख्ये । अवयवमिति निपात्यन्ते विकल्पार्थे । अदधमिति
निपात्यन्ते गद्यार्थे । अवयवमिति निपात्यन्ते । अयमिवाष्ट्रि । एतुं एषादे
सुखी च । एतुं एषादायां वाष्ट्रि । इत्थं वरयोः परवत् । अवयव । वर्ये ।
वद्य वरयोः ॥ ५१८ ॥ अयमिति निपात्यन्ते वरयोऽर्थे । वर्यं
राष्ट्रं वाष्ट्रमन्वत् ।

अयं स्वायिदैव्ये ॥५१९॥ अयमिति निपात्यन्ते स्वायिनि
वर्ये चार्थे । अवयवमिति अयं स्वायि चार्थे वैश्यः ।

दुग्धमयचकनयो । न द्यधन इति व्यप्यम् ।

मिथोभ्यौ नद् ॥ ५३८ ॥ पतौ कचरि नद् निपात्येत ।

मिनति कुम्भानोति मिथ । इम्भन्पुद्गमित्पुष्प ।

पुष्पं च पत्र ॥ ५३९ ॥ पुष्पमिति निपात्यत पत्रे चकनार्थे

पुष्पते चननति पुष्प ।

कृष्टदध्यङ्ग्यसतायाम् ॥ ५४० ॥ एत निपात्यन्त मद्यार्थं ।

कृष्टे त्वयन्त पयन्त कृष्टवन्त्या शीघ्र । कुर्व सुरक्षरज्ज्वाभ्या
मन्तम् ।

श्वर्षाभ्यञ्जनान्ताद् व्यष्ट् ॥ ५४१ ॥ श्वर्षान्तिन

भ्यञ्जनान्ताद्वाभ्य व्यष्ट् भवति । स्वक्षर इहृद्राचर्ष । पकाररचञ्ज
कणौ इत्यर्थः । कर्ष्य । मृक आन्ध्रजन । निस्त्राय । शङ्क साधु
रानं । आशक्त्य आशक्त्य चान् । कृप कृपायां । कृपे ए क ।
कम्प ।

चक्रौ कर्गौ पुद्गलानुचययो ॥ ५४२ ॥ चक्र कर्गौ

चक्राचर्य भवत पुष्टि चानुचय पर । वाक्य वाक्य योस्य माम् ।

न कवगादिमयशाम् ॥ ५४३ ॥ कवगादि मज्ज भवत्य

चक्रौ कर्गौ न भवत । कर्ग कृत्र गुत्र भवत्य शब्द ॥ कृप कृत्र
नम मन्थ । ग्यम् । प्राजाय । अत्र कृण । आय ।

व्यष्ट्याचर्यक ॥ ५४४ ॥ व्याचर्यक गम्यमान चक्राः

क्यौ न भवत व्यष्टि पर । व्यचर्यगम्य । व्यचर्यगम्य ।

मन्थमिष्टिचपाचियमित्यवाम् ॥ ५४५ ॥ पयं चक्रा

कुप्यत इति कुप्ये । न्य । राहु अनुमिही ॥ रासखिपुपभाष इत्य-
 रिना आकारस्य इत्य । शिष्य । सुस्थ । गुह्य ।

मृदुपवाचाहृषिपते ॥ ५३० ॥ हृषि पृति वज्रित अवा-
 राप गच्छता क्वन् भवति । हृष्यं मृत्प ह्यस्य सूर्य । —

मृजोऽर्मकायाम् ॥ ५३१ ॥ मृज अर्मकायां क्वन् भवति ।
 शिष्य इति मृत्प ।

मृष्टेऽपिप्रतिम्यां वा ॥ ५३२ ॥ अपिप्रतिम्यां वत्तन मृ-
 क्वन् भवति वा । अपिगृह्य । अपिमाह । पत्य अप्यु । प्रतिगृह्य ।
 प्रतिमाह ।

पदपवयोष ॥ ५३३ ॥ पदपवयोषोमहे । क्वन्
 भवति । पदो मय पव । प्रगृह्य पद । पव वायु प्रगृह्य लेख ।

वो नीपूज्म्यां क्वन्मुञ्जयो ॥ ५३४ ॥ वातुपवरे नीपू-
 ज्म्यां क्वन्मुञ्जपावयोषो क्वन् भवति । निमीष क्वन् । विपूषो
 मुञ्ज ।

— कृन्निमुञ्जो वा ॥ ५३५ ॥ कृन्निमुञ्जो वा क्वन् भवति ।
 कृत्प वाप । कृप कृत्प सवमे । कृप्य मय्य । मृन् । मर्त्य ।

— कृन्निमार्जि ॥ ५३६ ॥ कृन्निमार्जि ॥ कृन्निमार्जि ॥
 कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि ।
 कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि ।

कृन्निमार्जि ॥ ५३७ ॥ कृन्निमार्जि ॥ कृन्निमार्जि ॥ कृन्निमार्जि ॥
 कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि । कृन्निमार्जि ।

समिद्धयद्वयं कृता ॥ ५५२ ॥ सपूर्वाभिनीतं दुष्टपूर्वा-
स्त्रिषतर्ष्यं भवति स च स्वरसत कृताभिमिधेये । सञ्जायं क्रतुः ।
दुष्टपायं क्रतुः ।

राजसूयस्य ॥ ५५३ ॥ कृताभिमिधेयं राजसूय इति निपात्यते ।
यथा सोऽस्य राजा वा सूरते इति राजसूयः ।

साम्नाप्यानकार्यौ इति निर्वाचनयोः ॥ ५५४ ॥ फौ नित्या
त्यत इति निर्वाचनयोरेषा । साम्नाप्यं इति विरिष्टमन्त्रनिष्क्रय्यो
नित्यासः ।

परिचाप्यापणाद्यावग्नौ ॥ ५५५ ॥ फात्वन्नावर्धे नित्या
त्येते । परिचाप्योऽग्निः । अपचाप्याऽग्निः ।

चित्यामिचित्ये च ॥ ५५६ ॥ फात्वन्नावर्धे नित्यात्येते ।
चपनं चित्यः । अग्नेरचपनमग्निचित्याः ।

अमावास्या वा । ५५७ । अमा-स्थार्य अमापूर्वाहसते
र्ष्यं भवति अमाविठुर्यो वा दीर्घत्वं नित्यात्येते । अमा सप्त वसतः
स्वम्राज्यं पत्यां तिथौ सा तिथिः अमावास्या । अमावास्या । एतद्-
धनानुपपन्नं कर्त्तव्यं नित्याद्यनास्ति ।

दुष्टसूचौ । ५५८ ॥ यतोऽपि सुष्टुभी भवतः ।

युष्टुनामनाश्रन्ताः ॥ ५५९ ॥ युष्टुनां स्थानं यवांसं च
अनघकं अमृतं इत्येते भवन्ति । भवतीति भाष्यकः भविता । अमृत-
कर्त्ता । नायकः मया । शरकः इति । युष्टुपकः । अत्य च होपः शु-
भः ।

वा स्वर ॥५६६॥ गिरते रफ्त्य वा छकारा भवति स्वरे
परे । चरित । चरित । भव ।

उपमर्गे जातो ह ॥५६७॥ उपमर्गे शु आकारगुप्ताहो भवति ।
मुक्त । सुक्त । मत्त । मङ्ग । लो लेदुन । पञ्च ।

षेडहशिपाद्याभ्याः श । ५६८॥ कपसर्गे कपवे यज्य शा
भगवि । रुद्रप । कपस्य । उत्तिष । हस्तिप । रुद्रम ।

माहिमातिशेय देविषोऽथारिपारिहिम्पिदिदा त्वनुपसर्गे
 । ५६६॥ उपमनुपसर्गे रा० भवति । साहस्योवि साहस्य । एव
 मयस्य । वेदस्य । एव कल्पन । उद्देश्य । चित्ती सञ्ज्ञान । अतय ।
 चरु धारय धारय । पार तैर कर्मममाता । पारय । हिम्प्य ।
 रिम्प ।

वा ज्यस्तादिदुनीसुवो य । ५७ ॥ अस्मादिभ्यो हुनोते
 मयतेर्मयतेऽय अनुपसर्गेणो मयति वा पयं अय् । गच्छ दीप्ती ।
 वरह वराह । वस स्वप्ने । वस वास । वसुपर्यन्तो वरजादि ।
 दुहु वृक्षादे । वर वाय । नय माय । मय माय ।

ममादा स्रुषः ॥३७१॥ समाजो जयतेर्यो भवति । संज्ञाय ।
आधार । समाजोतिरिति रि. ? परिश्रय ।

अथे ह्योः ॥५७२॥ अथ-अग्रे इत्येते स्वतन्त्रा वा भवन्ति ।
हन् हणो । अग्राह । पाऽन्तात्सर्गि । अग्राह्यः ।

दिहितिहिसिनिधमिष्यपठीशूरयातां च ॥५७३॥ यतां या
मगति । दिह उपनये । येह । दिह आरुणाग्ने । स्मृ । मिथ

पिशा । शुक्ररथेऽपिषित । बोमूषकः । बोमूषिणः । माषकः । माष
पिशा । पुत्रीपिषः । पुत्रीपिषा ।

इन्देस्त्वं ॥ ५६० ॥ इन्तर्गन्धस्त्वसो भवति व्युत्थानुत्थ
प्रत्यये वरे । इत्थ इन्तर्गन्धस्त्वसो । ज्ञातकः । इत्था । इत्त रिम्भ-
गत्तो । आदिदिग्वाप्तम्भार्त्तं वापकः । दाता चन्द्रम्भकः । भव-
स्वाद्य । गवकः । गावा ।

नसुतोऽमन्तस्याधमिकमिषमासु ॥ ५६१ ॥ सटोऽमन्तस्य
धमिकमिषमिषमिषस्य इति हर्त्तं वार्त्तं न भवति व्युत्थानुत्थं हर्त्ते
परं । शमकः शमिषा । दमकः दमिषा । धमकः धमिषा ।

अथ पचादिम्भश्च ॥ ५६२ ॥ पचादिम्भश्च अथ भवति ।
सर्वे पातव पचादिषु पत्र्यस्ते । पच पठ् वरः वरः ।

नपादेयुः ॥ ५६३ ॥ नपादेयुर्भवति । सर्वे पातव
नपादी पत्र्यस्त । नपादीति नपन । रक्षु क्रीडायां रस्तु । एष
म्यच संदिष्टाः । एषन साधनः ।

प्रहादेहिन् ॥ ५६४ ॥ प्रहादेहिन् रिप् भवति मयं
पातव मन्त्रः पत्र्यस्ते । प्रहा प्रहिषा प्रहिष । स्वाद्यो भाषी
भाषी

नाम्पुपगार्गीकृ गृ हर्त्तं कः ॥ ५६५ ॥ नाम्पुपगार्त्तं ग्रीष्मात्
रिस्तेर्गिस्तेर्गिनात्तव को भवति । विप प्रत्य । विविप । विप
विप्रेत्तन । विविपः । वृषा । ग्रीष्म तर्पण काली च । विप
वर्त्तकः ।

वा म्बर ॥५६६॥ गिरत रक्तस्य गा ककारा भवति स्वरे
परे । रक्ति । रक्ति । प्रत ।

उपमगे वातो ह ॥५६७॥ उपमगे तु आकारात्मादा भवति ।
मुम्भ । मुम्भ । प्रत्य । प्रत । हा छदन । पृष्ठ ।

घट्टशिष्य प्राप्ति गा । ५६८॥ कर्मो उपदे गत्य गा
भवति । उद्भव । उद्भव । इतिष । अतिष । उद्भव ।

माह्वानिवद्य त्रेत्रियार्थिषागिस्त्रिभिर्वा स्तनुपमगे
॥५६९॥ ग्यामनुपमगे शा भवति । माह्वानीति माह्व । पञ्च
मानव । बहव । पञ्च बहव । उद्भव । चिती मंज्ञान । पनय ।
पृष्ट पारण पारय । पार तार वमममात्री । पारय । सिम्भ ।
रिम्भ ।

वा जगत्तादिदुनीमुता ग । ५७ ॥ जगत्तादिभ्यो दुनात
मयनर्भयनश्च अनुपमगे शा भवति वा वद्व चच । गज्ज ईप्ती ।
जगत् भ्यात् । चज्ज वज्जये । चच वात्त । वमपर्वमो वज्जदि ।
गु जगत्त । वद्व वात्त । मय भाव । मय भाव ।

मयान् मयः ॥५७१॥ मयान् मयतर्गो भवति । मयान् ।
मयान् । मयान्तिर्ति दि १ परिग्य ।

मय ह्यो ॥५७२॥ मय-मयत्त ह्यत्त स्वयम्भ शा भवति ।
ह्यत्त ह्यत्त । मयत्त । मयत्तर्ग्यति । मयत्त ।

दिदित्तिदिदित्तिविषयविषयनीगूरवाता च ॥५७३॥ ज्ञा शा
भवति । दिद्व जगत्तये । वेद । शिद आतगारम । दिद्व । दिद्व

आशिङ्गने रक्षयः । अस्तमाद्यन आसत् ॥ अथ ताङ्गने व्याप ।
अस्याय । अमुद् अय व अमुद् अमुद् अमुद् अमुद् गाङ् स्तौ गतौ ।
अवस्यायः । वाय । पाव । प्रत्याय इत्यादि ।

प्रदेर्वा ॥१७४॥ मरर्वा यो मयति । मारो बह्वचर मर ।

स्वरदुदगमिप्रदायस् ॥१७५॥ स्वरद्वार इदगमिप्रदिभ्य
अङ् मयति अयोपवाह ।

गेहे त्वह् ॥१७६॥ मरनेर्दिप्रमयेय तु अगमयति । एवा
त्यति गृह । गृहं रात्रि ।

तुविन्ननिरम्बिम्य एव शिम्पिनि दुस् ॥१७७॥ एव एव
शिम्पिनि अमिभेय दुस् मयति । मय क मय यो बनक बननी ।
रंज राग ।

उविमिनीमोय ॥१७८॥ रनि पादमो मोयो मयति उवि-
मिनीमो परव ॥ रम्भो ह्येवं शिम्पमत्त्व ॥ रजक रज्ज्वी ।

गस्वकः ॥१७९॥ गत्वते शिम्पिन्मर्थे बसे मयति । गवक ।
गावनी ।

एमुद् व ॥१८०॥ गावतो शिम्पिन्मर्थे एमुद् व मयति । गवक
गावनी ।

१

हः कासमीयोः ॥१८१॥ बहाते कास मीमी चार्थे एमुद्
मयति । अहाति कासे माथानिति हाक्य संवत्सर । बहपुरकमिति
हाक्य मीयः ।

आर्मिप्यकः ॥१८२॥ आर्मिपि गम्यमाने बाधोरकमत्यये

समि सय । ५९१॥ कर्मणि समि चापपदे क्पाते को भवति ।

चदिङ् । यथाङ् । ५९२॥ चदिङ् इत्येतत्त्व इवाभेदेऽपि भवति
अमार्गभातुके । गं सचच् गोसक्य ।

गष्टङ् ॥ ५९३॥ कर्मरयुपदे गाक्तेष्टङ् भवति । मधुरं गन्धं
तीति मधुरण्ये । सामग्री ।

सुराक्षीष्णोः पिवतुः ॥ ५९४॥ सुपक्षीष्णोरुपपदस्य पिवते
इम्मभवति । सुपक्षी । सीधुषी ।

होऽङ् कयोऽनुधमनयोः ॥ ५९५॥ कर्मरयुपदे इत्येतेष्व्
भवति क्वचि अनुधमने गाक्प्राप्ते । कर्म त्वननुधमनं लोऽङ्
रनुधमनं । कनकहर कश्चिज्ज्वार ।

धाकिं ताच्छीम्ने ॥ ५९६॥ कर्मरधाकिं चोपपदे ताच्छीम्नार्थे
इत्येतेष्व् भवति । पुष्पाणि आहर्तुं शीघ्रमस्य पुष्पाहरो विधावर ।

अर्ह्य ॥ ५९७॥ कर्मरयुपदे अर्ह्येतेष्व् भवति । पूजामर्हं
तीति पूजार्हं ।

इयं महरय चामयदसूत्रयोगः ॥ ५९८॥ इत्यसूत्रयुक्ते मय
रयचापके उपपदे म योक् भवति वज्रच लब्धवार । अरयदसूत्रो
रिति किं ? अरयवाट । सूत्रवाट ।

चनुदपदरसकसाङ्गसाङ्गुशपदिधोमरेषु ग्रहेर्षा ॥ ५९९॥
पपुपरपेषु महरया भवति । चनुमद चनुमाद । रचरय ।
रचरमाद । त्सरय । त्सरमाद । काङ्गकय । अङ्गकय ।

महाराज्यं भद्रशामाह । यष्टिमाह । यष्टिमाह । तोमरमाह ।
तोमरमाह ।

स्वम्भर्ययो रमिषपो ॥ ६ ० ॥ स्वम्भर्ययो रमिषपो

मिषपिष्यो भद्रमवति । स्वम्भरमो इस्ती । कण्ठप्रप पिशुन ।

शृण्वेभ्य सञ्जायाम् ॥ ६ ० १ ॥ शृण्वेभ्यो वातुभ्य सञ्जायाम्

भद्रमवति । श क्ताति इति शंकर । शंभव । शब्द ।

शीहोऽधिष्ठारणे च ॥ ६ ० २ ॥ अधिष्ठारणे च नाम्नि उपपदे

शते भद्रमवति । शे श्ने क्ताय । चकारान्—

पाय पृष्ठादा करणे ॥ ६ ० ३ ॥ पार्थशरी करणे उपपदे शीह

भद्रमवति । पायेन शते पार्थशय पृष्ठशय शुभ ।

वरष्टः ॥ ६ ० ४ ॥ अधिष्ठारणे नाम्नि उपपदे वरेष्टा भवति ।

इषु चर्त्तति कुन्धर । प्यमदवीचर ।

पुगऽग्रतोऽग्रेषु सर्वोः ॥ ६ ० ५ ॥ पुष्पपदेषु सर्वेषा भवति ।

पुच्छर । अग्रत सर अग्रसर ।

पूर्वे कर्त्तरि ॥ ६ ० ६ ॥ पूर्वशब्दे कर्त्तु पदे सर्वेषो भवति ।

पूर्वसर पूर्वसरी ।

कृत्र । हेतुशब्दीन्यानुलोम्येभ्यश्चरतोऽक्षरद्वयापाचैर

बादुपत्रमन्त्रपदेषु ॥ ६ ० ७ ॥ अशब्दादिषु कर्मरूपपदेषु हेतौ

शब्दीन्ये आनुलोम्ये कृत्रो भवति । हेतौ अशब्दी विद्या ।

शब्दीन्ये भावकर । आनुलोम्ये कचनकृत् । अशब्दादिभिस्ति हि ।

गम्भार । श्येनार । चक्रद्वार । गायार । रोगार । चार ।
 चार । मृगार । मन्त्रार । परार ।

तदादायन्तानमकारबहुनाद्दृदिवाविमानिशाप्रमाधारिष्व
 कृत् नान्दीक्षिसिपिलिबिबलिसिष्वेयः ॥ पापपुरहःमेषामु
 ष ॥ ६ ८ १ तकारिषु कर्मपत्रेषु कृष्ये ॥ ५५ ॥ तत्क-
 रणीत तत्तर तत्तर । नित्वागतत्त मकार । वारर । चारि
 कट । अमर । अमर । वारर । वारर । वारर । वारर ।
 वारर । विवार । विवार । निवार । प्रवार ।
 वात्वर । विवर । कृत् कृत् । नान्दी । कि कर्त्तृवि
 किम् । विविक्त । विविक्त वविक्त वविक्त । वरर ।
 वरर । वरर । वरर । वरर । वरर । वरर ।
 वरर । वरर ।

भूतो कर्मशब्दे ॥ ६ ८ ॥ कर्मशब्दे उपपदे इत्यर्थे भवति
 शृणुयै । कर्मशब्दे शृणु ।

इत्यमरशक्तो श्रीद्विचत्तमो ॥ ६१ ॥ तत्त्वशब्दात्
 एतयो कृत् इत्यर्थे तत्त्वशब्दे श्रीद्वि । शब्दशब्दे श्रीद्वि । शब्द-
 शब्दे श्रीद्वि ।

इत्येवमिति शब्दो पशौ ॥ ६११ ॥ इत्येवमिति शब्दो
 इत्येवमिति शब्दो पशौ । इत्येवमिति । शब्दशब्दे । पशु ।

इत्येवमिति । इत्येवमिति । इत्येवमिति ।
 इत्येवमिति । इत्येवमिति । इत्येवमिति ।

देवदातयाराये ॥ ६१३ ॥ देवदातयारूपपदयोरात्तात्तिर्मिति ।

देवाम्नाप्नोति देवापि । ब्रह्मापि ।

आत्मोदरकृषिपु मृत्र शिः ॥ ६१४ ॥ एषु कर्मसूपपदेषु
मृत्र शिर्मिति । ननु कृषिपु इति नञाप ।

हस्तास्योर्मन्ति ॥ ६१५ ॥ अहस्तास्यन्यथस्यान्यथा
पस्त्व मङ्गरान्दो भवति त्वानुपग्व कृति परे । आत्मानं विदतीति
आत्ममरि । पञ्चमुत्तरम ८ । कुक्षिमरि ।

पद्मः सुशू ॥ ६१६ ॥ कर्मसूपपरदे, पञ्चतत्तिनस्तान् रक्षार्
भवति पञ्च कपन । सममञ्जरीति जनमञ्जप ।

शुनीस्तनवृञ्जनकुलास्यतुप्पष्ट घट ॥ ६१७ ॥ एषु कर्म
सूपपदेषु घट नञ् भवति ।

दीपस्यापपदस्यानन्वयस्य लानुपच ॥ ६१८ ॥
दीपस्तस्यानन्वयस्योपपत्तस्य अस्वो भवति त्वानुपग्व कृति परे ।
पदपान । शुनीं चर्माति शुनिषय । स्तन चर्माति स्तनंघय ।
मुञ्जग्वय । कुल्लग्वय । आत्मग्वय । पुर्वग्वय । शुनिग्वय ।

नाडीकरहृष्टिपाणिनामिकासु ध्यय ॥ ६१९ ॥ एषु कर्म-
सूपपदेषु ध्ययतर्भेदरथ दश भवति । नाडिग्वय । करग्वय । कर-
ग्वय । मुष्टिग्वय । पाणिग्वय । पाणिग्वय । जानिग्वय ।
नामिग्वय ।

विध्वंसिनीषु तुदः ॥ ६२० ॥ एषु कर्मसूपपदेषु तुद-
करा भवति । त्रिषु तुद ।

संयोगादधुः ॥ ६२१ ॥ सर्वभावेष्टो भावे मरि
धुः पर । अर्धगुण । निष्कगुण ।

मह्योऽप्रयोदश ॥ ६२२ ॥ अनयोऽपरयोदश का
मयति । अपरपरा रात्रिगता । त्व परा रात्रिगाता । त्व परा
सलात् त्व । ६२३ । कष्टे उपवृत्तते स्मा मयति ।
कष्टादुत्पद्यते ।

मिथुनरूपनिर्माणां पञ्च ॥ ६२४ ॥ एषु कर्मसुपरोष
पञ्च शस्त्रं भवति । मिथुनपञ्चा ज्ञातव्यः । मर्त्यपञ्चा धरागद् । मत्स्य-
पञ्चा । श्लोकपञ्चा स्वाधी ।

कृष्ण उद्दिष्टो ॥ ६२५ ॥ कृष्ण उद्दिष्टो उद्दिष्टो उद्दिष्टो
 मन्त्रि । कृष्णे मन्त्र । कृष्णमुद्दिष्ट । मन्त्रि । कृष्णमुद्दिष्ट । मन्त्रि ।

बह्मिनाम् लिङ्गपन्थिपेर्मनारम् ॥६२६॥ ज्येष्ठरात्रि
निपात्यन्ते । बह्मिना गौ । अथ लिङ्गं वायु । परम्पद कथं । इर
मया खीष्टु । चकारान् बालमन्त्रंति पञ्चमया । अथ जह्मिनि
वायुमया वाया ।

१३ रुः शिष्यवशात् ॥ ६०७ ॥ अत्रोक्तप्रमाणेनैव
भवति । शिष्यवशात् । वराह ।

सर्वकृताम्रकरीषेषु कष ॥ ६२८ ॥ प्लूषप्लु कषः कष
ममति । कष सिषेति दृढकषात् । सर्वकष कषः कृष्णकषा नरी ।
अम्र कषो मिठीरि । करीरकषा नास्या ।

मयात्तिमेषु कृष्ण ॥ ८ ॥ ६३० ॥ णूपवेपु कृष्ण स्य मयति ।

मयत्त । मयत्ति । मयत्त ।

सेवयिषमद्रेष्वेष ॥ ६३० ॥ णूपवेपु कृष्ण स्य मयति

मयत्त । मयत्त । मयत्त । मयत्त । मयत्त । मयत्त । मयत्त । मयत्त ।

नाम्निवृत्तुष्टिषात्तिमिषमद्रेष्वेष ॥ ६३१ ॥

नाम्निवृत्तुष्टि णूपवेपु कृष्ण स्य मयति । रयत्त रयत्त रयत्त रयत्त

मिषमद्रेष्वेष मयत्त । मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

गमय ॥ ६३२ ॥ नाम्नि वृत्तुष्टि गमयत्त स्य मयति सहाय

मुत्तम । मयत्त मयत्त मयत्त ।

उत्तमिहायसात्तुष्टिषात्तिमिषमद्रेष्वेष ॥ ६३३ ॥

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त ।

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त मयत्त

बो भवति । वारि वलीति वार्ष्ण इत्यु । निर्यै शते निरिष्ट ।
वचमश्नुताति वचः । परितुम्बते परिष्ठा ।

इत्ये- कर्मवपाशीगत्सो ॥६३७॥ कर्मवपुषे वारिणि गले
च वर्तमानाश्चमोर्बो भवति । शत्रु वप्यात् शत्रुः । श्रेष्ठ
इतीति श्रेष्ठः ।

अपात्कस्तुतममो ॥६३८॥ क्वोरस्यसोरुपयद्वोरुपाहन्तेर्बो
भवति क्वोरस्य । क्वाप्य । कुत्राप्य । क्वरप्य । विपाय्य ।
अम्बलाऽपि अम्बाय्य । वर्षाप्य ।

कुमारशीपयोश्चिन् ॥६३९॥ कुमारशीर्षयोश्चपदयो इत्येर्चिन्
भवति । कुमारवासी । शिर्षवासी ।

टग्लचले बापापयोः ॥६४॥ बापापस्यास्पदयोर्हन्तेर्ग्ल
भवति क्वचयकक्वचि । बापाय्न बापाय्य । पतिष्णी इत्थी ।

अमनुष्यकृत् केऽपि च ॥६४१॥ अमनुष्यकृत् केऽपि च
वच मान्यात् इत्येर्चि टग्लभवति । बापाय्न विक्क । पतिष्णी पति-
रेका । पितृष्णं वृत्तम् । बापाय्न तैर्ब । क्वेष्वाय्य इतीति
क्वेष्वाय्यं विक्कुक । अमिष्टम्वात् क्वय्यः ।

इस्तिवाहुकपाटपु शङ्खौ ॥६४२॥ एषूपवेषु इत्येहम्भवति
शङ्खौ । इस्तिग इतीति इस्तिग्न । एषं बाहुम् । कपाटम् ।

पाथिपताडपौ शिम्पिनि ॥६४३॥ प्थी शिम्पे मिष्टस्तेते ।
पथिग्न इतीति पाथिग्न । ताडय ।

नमर्षलिचमिपम्बस्पृष्टशृणगाहयेष्मृत्तडाप कृयः समुद्र

हरये ॥ ४४४ ॥ नम्राविपुष्पपदेषु समूततन्नायर्भे कृष्ण स्फुट
मवति हरये । अनम्रो नम्र क्रियते अनन नम्रकरण धृत । एवं
पश्चितंकरस्य तैलं । म्रियकरण शीघ्रं । अपकरण शाक । स्फुट-
करस्य रवि । द्रुमगोकरण हर्म । व्याघ्र करणं विष्ट ।

शुभः कृष्णलुक्प्रौ कचरि ॥ ४४५ ॥ नम्राविपुष्पपदेषु समूत-
तन्नाये शुभः कृष्णलुक्प्रौ मवत कचरि । अनम्रो नम्रो मवति
नम्रमविप्यु । नम्रमाधुक् । पश्चितमविप्यु । पश्चितमाधुक् ।
म्रियमविप्यु । म्रियमाधुक् । अम्वमविप्यु । अम्वमाधुक् । स्फुट-
मविप्यु । स्फुटमाधुक् ।

कर्मणि मञो विष् ॥ ४४६ ॥ कर्मणि मञो विष् मवति ।
कर्मोपाश्रितस्य इति कर्मोपा मवति ॥ अद् माक् । अद् माक् ।

सह इन्द्रसि ॥ ४४७ ॥ इन्द्रसि मापाया सहा विष् मवति ।
हुपंसह ।

सहेष्यो इ ॥ ४४८ ॥ सहस्वरात्स्य पत्नं मवति इक्षरस्य
इक्षते मवति चेत् । हुपगाद् हुपसाही हुपसाह ।

बहरेच ॥ ४४९ ॥ नाग्नि छपदे बहरेच विष् मवति । प्र-
वाद् मद्गौरी ।

अनमि हरच ॥ ४५ ॥ अनसुपपद कृष्ण विष् मवति ।
अमस्य डा मवति । अनह्वात् । अनह्वरी ।

दुहः को परच ॥ ४५१ ॥ दुहः को मवति अन्तस्य पादेयः ।
म्यदुपा । अम्यदुपा ।

विद् कर्मिणामिहानिसनिमनीम् ॥५४२॥ जग्मि एवो हि
ममिति ।

विद्बिनोराः ॥५४३॥ विटि च बनि च प्रत्यये परे पञ्चमस्य
त्वाच्चाटे 'ममति । 'बुविच' । 'ममगा' । विपदा । 'मदा' ।
अम्यवा ।

आतो मन् क्वनिपूवनिपूविच ॥५४४॥ आत्मात्मप्रकृते
मैव क्वनिप् क्वनिप् विष्णुते प्रत्यया ममति । मन् सुप्त्तु एवायमिति
सुवासा । अथ इव तिष्ठेतीति आभ्यत्यासा । क्वनिप् । सुवीषा ।
सुवीषा । क्वनिप् । सुर्विवासा । धृतयासा । विष् । वीरफ । सुर्विवाटे
'अन्वयस्येव' ।

। 'अन्वेयस्यो' वि एवयन्ते ॥५४५॥ 'अन्वेयस्यवि' चातुम्य एव
प्रत्यया एवयन्ते । मन् इतकर्म । क्वनिप् । इव गवी । प्रत्ययेनि
मातरित्वा । क्वनिप् यन्ता । विच—विच विंशत्यो विद् ।

विदप ॥५४६॥ बलाः क्विप् एवयन्ते । क्वताया म सते क्वान्
मन् । पर्येकम् ।

। क्व क्वी ॥५४७॥ ऐव सन्प्रसारणं दीर्घमापद्यते क्वयेव ।
इ. क्वी क्व ।

। 'व्याप्यो ॥५४८॥ व्याप्यः सन्प्रसारणं दीर्घमापद्यते क्वी
वरे । व्यापी व्यापी । व्यापीः बधनात्सम्प्रसारणं सिद्धम् ।

पञ्चमोपवाया पुटि चागुसे ॥५४९॥ पञ्चमान्तस्योपवाया
क्वी पुटि चागुण्य ग्रन्थव वर दीर्घो ममति ।

यो तो धातोः ॥ ६६० ॥ बाधेर्मोक्षस्य -मध्यरो -भवति

पुन्यस्य च । प्रशान् । प्रशान् ।

ध्वजो शूरी पञ्चमं च ॥ ६६१ ॥ अक्षरवक्षस्यो शु ऊठि

त्येनो भवति क्वी पुन्यस्य पञ्चमं च । तिर्य विद्ध गतो । विद्ध
गोविद् पञ्चमं ऊठि । पञ्चमिद् । क्वचिद् हन्वस्य वीर्षता । दिव्
पञ्चमं । विव् स्तु । पञ्चमं प्रष्ट शृष्टा । विव् श्रुत् । श्रुत्वा ।
विद्ध विम । अस्व हि पाठे निमित्तामात्र नैमित्तिकस्याप्यभाव ।

दिव्यविमविद्धरित्तराष्ट्रव्यापा ॥ ६६२ ॥ अपाशुपनमा मह

वक्षस्य ऊठि भवति क्वी पुन्यस्य पञ्चमे च । विद्ध गतिरा-
प्यस्य । अ । अत्र रक् पाञ्चन । अष्ट ऊ । अष्ट वम्भन मू ।
अत्र राग मू । त्वर मू ।

रक्षाप्यो ॥ ६६३ ॥ रक्षस्यो अक्षरवक्षस्यो सोप्यो मन्त्रो

पुन्यस्य पञ्चमं च । मूत्र मू । मूत्र मू ।

वदं पञ्चम्यो अ शो ॥ ६६४ ॥ वदं पञ्चम्यन्ते उपपद अ ग-
किय् भवति । अत्र अ रा अष्ट पञ्चन । वदाम् अष्टम्य इति वदाम् ।

सुरोऽनुदके ॥ ६६५ ॥ अनुदके नाग्नि उपपद सुरा विव्
भवति । सुरा सस्य । वृत्तस्य मन्त्रस्य ।

अष्टाऽन्ये ॥ ६६६ ॥ अष्टम उपपद अष्ट किय् भवति ।

मन्त्रमतीति सत्यात् । पृथगात् ।

अष्टमे च ॥ ६६७ ॥ अष्टम उपपद अष्ट किय् भवति अष्टमेऽपि ।

अष्टमात् । पुनश्चनान्तरम् उपपदेऽपि । अष्टमात् राक्षसः ।

अतिवृद्धसन्दिग्धविहय । ६६८॥ एते निबन्धन निब-
 द्यन्ते । अती वदतीति त्वपि वधि इत्यादिना संप्रसारणं वदुर्ध्वं
 इति वत्त्वं । अतिवृद्ध । वृष्णातीति वृद्ध । अद्ध । विद्ध । अभिद्ध ।

सत्सुद्विपद्, इषुगविहमिद्विनीरावापुपमर्गेऽप्यनुपसर्गेऽपि
 । ६६९ । अप्यनुपसर्गेऽप्यनुपसर्गेऽपि नास्ति अप्यनास्ति अपपदे
 निवृत्त मवति । कल्पीत्यतीति कल्पसत् । सत् । समस्तान् । सुरवर्गि-
 म् । सु । अरवसद् । द्विप् अमोक्षी । विद्विद् । विद् । मित्रविद् ।
 इ इ विनासार्य म् । क् । म् । मित्रम् । म् । गोबुद्ध । म् ।
 बुद्ध अम् । सन्ति । मित् । वेदन्ति । प्रमिन् । मित् । अम् ।
 मन्ति । विन् । रम् । मन्ति । मन्ति । मित् । अम् ।
 सेनानि । विद्ध । एत मित् ।

कर्मवपुष्मानेभ्यश्चोद्याद्व्यस्यौ च ॥६७०॥ कर्मवपु-
 ष्मान् त्वनादी अपपदे च्याद्व्यस्यौ च भवत । च्याद्व्यस्यौ निवृत्त ।

आ सवनाम्नः ॥६७१॥ एतद्यद्येयु परत सवनाम्न आत्माने
 मवति एतद् मेवमे । तमिष परवतीति अन्ता स इव एवमे इति
 वाटरा । वाटक् । वाटक् । वाटः । वाटक् । वाटक् । वाटक् ।
 एतद्यद्ये । एतद्यद्ये ।

इदमी ॥ ६७२ ॥ एतद्यद्ये परत इदमीमवति । इदमिष
 परवतीति ईदरा । ईदक् । ईदक् ।

किं की ॥ ६७३ ॥ एतद्यद्ये किं कीमवति । किमिष
 परवतीति कीदरा । कीदक् । कीदक् ।

अदोमः ॥ ६७४ ॥ दगादिषु अदस् अमूर्मयति । अमुमिष
पस्तीति अमूरा । अमूरक अमूरक ।

सदृशदृष्टेषु समानस्य सः ॥ ६७५ ॥ दगादिषु परेषु
समानस्य समाशे मयति । समानमित्थ परस्तीति सदृशः । सदृकः ।
सदृकः ।

नामन्यघातौ शिनिमृताच्छ्रित्य ॥ ६७६ ॥ अघातौ नाम्नि
इत्यदे बाह्योर्णिनिर्मयति शास्त्रीरूपार्थे तच्छब्देन वात्स्यायौ गृह्यतः ।
उप्य भास्तु शीघ्रमस्य उप्यभात्री । पर्यमयमासितुं शीघ्रमस्य पर्य
मयमास्यत इति परं शीघ्रं पर्यावभासी । मियवाणी । मियवाहिनी ।

कर्मपुंषमने ॥ ६७७ ॥ कर्मभाषिनि इस्मान् इत्यदे
भातेर्षिनिर्मयति । कट्ट इव भारतीति कट्टमेरी । अकट्टरी ।
संग्रामिनो ।

प्रतामीन्पुपयाम ॥ ६७८ ॥ प्रतामीन्पुपयोर्बयोर्षाद्यर्णि
निर्मयति प्रतं शास्त्रगिहितो नियमः । आमोदपर्व वीन-पुदय । अमा-
दमोत्री । स्वच्छिन्नरात्री । किरपाविण् इतीनय । मीरीरपाविण्
वाहिणः ।

मन पु कदाच ॥ ६७९ ॥ कर्मपुपयदे मन्वतर्षिनिर्मयति
इत्यदस्य पु कदाचति यथासम्भवं । पटुमानो । पटुबोधात्मानं मन्यते
पटुमानिनी ।

हृदबारमन ॥ ६८० ॥ कर्मपुपयदे आत्मार्षे मन्वतर्षिनि
मयति कथं मत्पथः पु कथः । विदुषामित्थ आत्मानं मन्वत विद्वन्मा

निन्दे । पदुमिवात्मनो मन्थते बहुमन्थः ।

करस्यऽर्तिते पत्र ॥ ६८१ ॥ करस्य कपदे वज्रसिं
मयति चरीतऽर्थे । अग्निशमनं पृथग्य अग्निशमयमाही । वात-
पथमाही ।

कमसि इन् कुरमापाम् ॥ ६८२ ॥ कर्मस्युपपद इन्
विनिर्मजति चरीतः कामं वर्तमानान् कुरमाणां (विशृणोती । यदु-
क्तमाही ।

रियप् वज्रम् कृत्तवपु ॥ ६८३ ॥ - वज्ररिपुपपदोच्यते
इन् क्विप् भवति । वज्राय इन्मित्तम् वज्राः । भूकृता । कृत्ता ।

कुन् सुपुयपपापकर्ममन्त्रवदपु ॥ ६८४ ॥ कर्मपुपपदे
कुम् क्विप् भवति चरीते । सुपुन् अपतित्तम् सुदन् । पुस्वच्छन् । -
पापच्छन् । कर्मच्छन् । मन्त्रच्छन् । पदच्छन् ।

गोमं सुत्रः ॥ ६८५ ॥ गोमं कपदे सुप् क्विप् भवति
चरीतः । गोमं सुत्रोत्तित्तम् गोमसुत्रम् ।

चेरम्बौ ॥ ६८६ ॥ चरम्बापुपपदे चिन्ताते क्विप् भवति ।
चरीते चरि चिन्तावित्तम् अग्निचिन् ।

। रिद्रिप इन् कुरमापाम् ॥ ६८७ ॥ रिद्रियेवात्तरक्षतं कुरमा-
णं इन् भवति । साम रिद्रिमीतेत्यं स्यामचिच्छी । कुर्यान् इन्द्रवि-
तिमवे ।

छोऽस्वनिप् ॥ ६८८ ॥ कर्मवपुपपदे-छोऽस्वनिप् भवति
चरीतः । मेवं पदपतित्तम् मन्त्रच्छन् ।

सहस्राक्षोर्ध्वः ॥ ६८६ ॥ सहस्राक्षारूपपद्मो बुधः क्वनिप्
भवति अतीत । युध सम्प्रहार सह युध्यतेस्म सद्युष्मा । राजान
युध्यतेस्म राजपुष्पा ।

कुम्भरथ ॥ ६८७ ॥ सहस्राक्षारूपपद्मो बुधः क्वनिप्
भवति अतीते । मरुत्वा । राजकुष्मा ।

सुप्तमीतिशम्पन्ते जनार्दः ॥ ६८८ ॥ सप्तम्यन्ते पञ्चम्यन्त
वपद्म जनार्दो भवति अतीत । जन जात सप्तम । सप्तमिज ।
सत्प्रजात जात संस्कारज । बुद्धिज । पथं पथेज । नीरज ।

अन्यत्रापि च ॥ ६८९ ॥ अन्यस्मिन्पुण्यपद्म जनार्दो भवति
अतीते । न जात अज । नाम्ना जालो द्विज । अमिज । अमज ।
अनुज । पुमांसमनुजात ।

वर्णागमो वर्णाविषयश्च द्वौ चापरो वर्णाधिकारनाशौ ॥

पातोस्तद्वर्णातिशयेन योमस्तदुच्यते पञ्चाविध निरुद्धम् ॥ १ ॥

वर्णागमो गणेशादौ विद्मे वर्णाविषयश्च ॥

षोडशादौ विकाराः स्याद्व्यवनाशः शृणोदरे ॥ २ ॥

व्यविकारनाशान्मा पातोरतिशयेन च ।

योमः ॥ उच्यते प्रणैर्मयूरप्रमतादिषु ॥ ३ ॥

महां रीतोति मयूर । अमन् रीतोति अमर । व्यञ्जमानस्य
कसुमारिति न्यायान् पुंसाञ्जगत्प्रक्षोप इति सूत्रेण अमराण्यक्षोप ।
संयोगान्तस्य क्षोप इति सञ्ज्ञापः । पुमनुज । रथ्यनुज ।

निष्ठा ॥ ६९३ ॥ चातानिष्ठाप्रत्ययो भवति अतीत कस ।

कृष्णन्तु निष्ठा ॥ ६९४ ॥ कृष्णन्तु निष्ठातीती भवन ।

न भूपुरर्धवृत्तां कानुबन्धे ॥ ६६३ ॥ मयतहकार्येन
 इहवृत्त्युत्पत्त्यस्य च नह् भवति कानुबन्धऽसामर्थ्याद्युक्ते । अत्र
 मितवान् । मुक्त- मुक्तवान् । मृत- मृतवान् । वृत्त- वृत्तवान् ।

रात्रिप्रातौ नोऽपमूर्च्छिमादिसंयाम्भ्याम् ॥ ६६६ ॥
 रेच्यस्वरस्य निष्पन्नस्वरस्य नक्षयं प्रवर्ति ननु पमूर्च्छिमपि
 भ्याम् । श् हिंसायां । शीर्षां शीर्षागन् । क्षीर्षं क्षीर्षागन् । गीर्षं
 गीर्षागन् । प्रतिषेधं किम् ? पू पूर्णं पूर्णागन् । मूर्च्छा मोक्षस्तु
 व्यत्ययो । मूर्च्छं मूर्च्छागन् । मत्त । न हीहृषीहनुबन्धवेदामपि
 निष्कुर्योरिति इहप्रतिषेधः । स्पष्टवान् । व्याप्तवान् ।

निष्ठटीनाः ॥ ६६७ ॥ निष्पन्नमिदं परं इत्येवोपो मयति ।
 चोर्ध्वं तेसम चोरितः चोरितवान् । कारित कारितवान् ॥ ह्रस्विबसो
 र्वेति वक्तव्ये ।

निष्ठापाम् ॥ ६६७ ॥ ह्रस्विबसोर्निष्ठायां वा नह् भवति ।

ह्रमो रिमोहने ॥ ६६८ ॥ रिमोहनेऽर्थे ह्रमो निष्ठायां वा
 नेह भवति । ह्रषितः ह्रषितवान् । वषित वषितवान् । ह्रम गार्भ्यं
 ह्रमिव ह्रमितवान् । ह्रम्ब ह्रम्बवान् ।

पूष्जिशार्वा ॥ ७ • ॥ पूष्जं क्लृप्तं निष्ठापामिह वा
 भवति । पूतः पूतवान् । पक्षित पक्षितवान् । क्षिप्त क्षिप्तवान् । क्षिप्त
 क्षिप्तवान् । क्षिप्रितः क्षिप्रितवान् ।

न हीहृषीहनुबन्धवेदामपि निष्कुर्योः ॥ ७ १ ॥
 हीहृष्यतेऽपि नुबन्धस्य च वेदस्य निष्ठायां नेह भवति अपक्षिप्त-
 कुर्योः ।

न्यायोदनुबन्धाच्च ॥ ७०२ ॥ स्यादिभ्य चोदनुबन्धेभ्यश्च

मत्स्य निष्ठावध्नस्य नञ्प्ररो भवति । ङीङ् विहायसा गतौ । ङीत्
दीनवान् । दुष्पोऽथ गतिदुष्-बो ।

दरीर्षमन्त्यम् । ७०३ ॥ तत्सम्प्रसारयामर्त्य चोदीर्षमाप

पते । शून शूनवान् । दीप्त दीप्तवान् । ओस्रजी ओस्रन्जी ओस्राद्यं ।
हञ्जतेस्म अन्तराह्वात् चञां ङी युटि चानुबन्धयोऽपि हञ्जतस्य
गञ्जट । हञ्ज हञ्जवान् ।

युटि कनिर्मनिञ्जनाम् ॥ ७०४ ॥ एषां पञ्चमान्वस्य आच्यते

भवति युटि पर । क्यठ । स्याव । चाव चाववान् । षट्-गृह्
संकरण । ढ ढक्षोपा दीर्घोपधया । गृह् गृहवान् ।

दाहस्य च ॥ ७०५ ॥ दह्यतात्परस्य निष्ठावध्नस्य हस्य

च नञ्प्ररो भवति ।

भादनुबन्धाच्च ॥ ७०६ ॥ भाकारादनुबन्धाद्योर्नेङ् भवति

निष्ठावध्नं । मिमिषा स्नेहन । मिम मिम्ववान् । किरू आर्त्रीभावे ।
किम्नः किम्नवान् ।

भातोऽन्तस्वासंयुक्तात् ॥ ७०७ ॥ अन्तस्वासंयुक्तरात्ररात्र-

रस्य निष्ठावध्नस्य नञ्प्ररो भवति । ओ दीर्घवे । ज्ञान ज्ञानवान् ।
ओ गात्रगिन्द्रमे । भ्जानः । भा पाके । भास्यः । ज्ञा कुञ्जाद्यं गतौ ।
विज्ञाश्च विज्ञप्सवान् ।

प्ररथेः कस्य ॥ ७०८ ॥ प्ररथ परस्य निष्ठावध्नस्य नञ्प्ररो

भवति कस्यास्तादेशः । प्ररथूत्पेदने । अन्त्यसारथ्यं । हस्य
हस्यवान् ।

वैद्युपिपद्या मङ्गवाः ॥७०६॥ पय्या निष्कृतमस्य पय-
सस्य मङ्गवा यन्ति । वे वे वे वय । वाम वामवान् ।
गुण्य । पय्य ।

ॐ वनतिष्ठनोत्पादिप्रतिविद्धे रां पुष्टि पञ्चमोऽप्यन्तः ॥
७१ ॥ वनतस्तमाप्त्याये प्रक्षिप्येष्टेष्व पञ्चमस्य कापो मयसि
कुम्भगुणे पञ्चम च । आभारस्य चद् यवति । वन कलु मयस्यौ ।
वत् । तत् । इत् । कत् । रत् । मत् । गत् । गत्यन् ।

अपिपिमिप्यामिद् वा ॥७११॥ अपिपिमिप्यामिद् वा अयसि
विद्यस्य । अप निमानसे च । अय अयवान् । अपि अपिवान् ।
वान् वानवान् वमित वमितवान् ।

व्यावृम्या यम ॥७१२॥ व्यावृम्या परस्य यम इद् वा
मयति निष्कृत्यो । विद्यस्तः । विद्यसिद्धः । विद्यस्तवान् विद्यसितवान् ।
आयस्त आयस्तवान् । आयसित आयसितवान् ।

मावादिकमयोर्वा ॥७१३॥ मावनुबन्धादलोमवि आदि-
निष्कृत्य इद् वा मयति निष्कृत्यो ।

शौङ्गहृदिपिपिदिस्विदिमिदी निष्कृतेद् ॥७१४॥ शौङ्ग-
हृदि निष्कृतेद् शुक्ली मयति । शक्तिः शक्तिवान् । शक्ति
शक्तिवान् । शिष्टा मागल्ये । शक्ति शक्तिवान् । मयचेरिद-
मस्तिष्ठः । मस्तिष्ठ मस्तिष्ठ । मस्तिष्ठ । मस्तिष्ठ ।
मस्तिष्ठवान् ।

स्वयं स्वीः ॥७१५॥ स्वयं स्वयत्पेशो मयति निष्कृत्यो

रस्यो भोव्यायी ह्येदी । स्थित स्थितवान् ।

बावादिर्कर्मखोर्बोदुपपात् ॥७१६॥ त्रुपपात्तानोर्मिप्या सेट
शुषो भवति वा भाव आदिर्बिबापात् । चातितमनन युतितमनन ।
मयोदित प्रचुतित ।

यपि बादो अगुप ॥७१७॥ तत्परादौ अगुप यपि ब
पर अदेद्विर्मवति । अग्व अयत्तस्म निदात्त ।

पतित्यमात्सां स्यगुप ॥७१८॥ प्यां तत्परादौ अगुप प्रत्यये
परे इह भवति । जो अयत्तवदन । तितवान् । अयमित् । माह
मान् । मिह । स्थित । स्थितवान् ।

बा ह्यशो ॥७१९॥ अतोस्तकापपापगुणे इह वा भवति ।
जो द्वेत्तमे । अयत्तित्त्त अयत्तित्त्त । रा तनूत्तये निरित्त्त
निरित्त्त ।

दपातेर्हि ॥७२॥ अपातेर्हिमेवति तत्परादौ अगुप । अमित्
मित् । अमित्त्तवान् ।

प्वरान्तादुपसगोलः ॥७२१॥ त्वरान्तादुपसगोलः त्वरान्तादुपसगोलः
अस्य ता भवति तत्परादौ अगुप । अयत्त मत्तवान् । नित्त
नित्तवान् ।

दरोऽपः ॥७२२॥ अयतो दोर्मदस्य इह भवति तत्परादौ अगुप
गुणे । इत्त इत्तवान् । इत्ता इत्ति । भाव गतिगुदपा ।
प्या शुनी ।

अयर्हादौ इदिः ॥७२३॥ अयर्हादौ इदिः इदिः इदिः
वति । यौत् ।

अनुष्ठानमतिबुद्धिपूर्वार्थेभ्यः ॥ ७२७ ॥ मतिरिच्छा
बुद्धिर्ज्ञानं पूजा सत्कारः । अनुष्ठानमतिबुद्धिपूर्वार्थेभ्यः तदे मति
वर्तमानकाल मास कर्मणि कर्तरि च पष्वासम्भर्ष । विमिश्र स्नहने ।
मिश्र । स्विम्र विवरण । राक्षा मत्तः । सत्तामिष्ट । बुद्धा रक्षा
बुद्धा । रक्षा छात । पूज पूजायां । राक्षा पूजित सत्तानर्षितः ।

नपु मरु मावे ॥ ७२८ ॥ मावे छा मति नपुमरु ।
व्यासितमत्र । सुवन्निर्ण । कुमारस्य राक्षि । आस उपहराने ।
आमिर्न पुत्रस्य णवित्तं ।

पुद् च ॥ ७ ६ ॥ मावे नपुसक पुद् च मति । मवनं ।
पवनं । ववनं । वसन । वचन । तोवन । एवनं । करस्य । मननं ।
इत्यादि सर्वमवगन्तव्यम् ।

तच्छावतद्वमत्तमायु क्षरिष्ठा कशेः ॥ ७३० ॥ आ कव
काऽर्धे क्षिपममिष्ठाच इत्यर्थः । तच्छावतिषु क्वपु अतः वद
वक्षिष्यत्या वा वनिष्या ।

हन् ॥ ७३१ ॥ तच्छावतिषु घातास्तुन भवति घदिता ६
जनापराधाम् मूर्ध्नि । सुवद्विषय आविष्टाविष्ठाः । अर्धीष्ट हान ।
भाग्यसङ्कटभूमिर्दक्षिणवृत्तिवृत्तिवृत्तिप्रवृत्तमापत्रपनामिष्युप् ७३२
पम्प इष्युप् मति तच्छावतिषु । भाविष्युः । अक्षरिष्युः ।
मरिष्युः । सरिष्युः । एविष्युः । वरिष्युः । वरिष्युः ।
मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः ।
मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः ।
मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः । मरिष्युः ।

भवति । तच्छीकात्रिषु । उम्मात्रिषु । अत्त्रिषु । अत्त्रिषु ।

त्रिषुः । प्लुङ् ॥ ७३४ ॥ आम्नां प्लुङ्भवति तच्छीका-
त्रिषु । त्रिषु । मूषु ।

—कुपिमण्डितमिश्रमदाधेय्यो यु ॥७३५॥ एम्नां पुर्मन्ति
तच्छीकात्रिषु । ह्य ह्य ह्य रोष । कोष । कोष । ॥ १॥
एत कुम्भा । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् ।
ह्य । मूषु । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् ।
मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् ।

ह्यवादेरप्यप्यज्जनादेः ॥७३६॥ एम्नां एम्नां एम्नां
पुर्मन्ति तच्छीकात्रिषु । रोष । कोष । कोष । कोष ।
कोष ।

ततो वादेरप्यप्यज्जनादेः ॥७३७॥ एम्नां एम्नां एम्नां
तच्छीकात्रिषु । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् ।

एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां ॥७३८॥ एम्नां एम्नां
तच्छीकात्रिषु ।

३ एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां ॥७३९॥ एम्नां एम्नां
मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् ।

एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां ॥७४०॥ एम्नां एम्नां
मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् ।

एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां एम्नां ॥७४१॥ एम्नां एम्नां
मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् । मरुत्तम् ।

कृत्वापिप्रिमीस्वदिमाप्यशूष्पाणिजनिबन्धित्तिम् ॥

७४२॥ मया धातुभ्य इण प्रत्यया मवति । शकार इड्झाट ।

करातीति कार् । वा गतिगन्धमया । वार्तीति वायु । पायु । आयु ।

मीड रिवाय । मायु स्वर आस्वदन । ग्राय । माय् संमिश्र

माप्यतीति मायु । अयुर् व्यप्ती । अमृत इति अमृ । इ कि

विशारय । दृष्टातीति दार । पय कान । सनोतीति मनु । अनिह

प्रदमवि । इ यत इति जानु । पर गतिमङ्गयथा । वरतीति वार ।

वट शिर्षी । वृत्तीति वाटु । 'मरुवानुभ्य अस' मनु छान ।

मृ गता । तिङ् निष्ठान । रुमो मङ्ग । यन । मर । तङ्ग । राग्न ।

मविष्यति गम्पादय ॥७४३॥ जीर्णादिना गमीत्यवमादय

मविष्यति मवति । मविष्यन्त्यात्पुल्लिभ्य- गमादिभ्य- इनात्पु

त्पुल्लिभ्य ।

गमरिनुष्टिनो य ॥७४४॥ गन्तु गतावित्पन्त्माद्याधारिन्

ष्टिनो मवत । गामे गमिष्यतीति य मं गमी । गामं गामी ।

मवतेय ॥७४५॥ मू मत्तार्थ इत्येतस्माद्धन्तारिभृष्टिनौ मवत

मविष्यन्तान् । मविष्यतीति मवी भावी । इत्यादि धरमुणादिषु

वर्तिष्यम् ।

पुस्तुमा क्रियायां क्रियायायाम् ॥७४६॥ क्रियायां क्रिया-

यायामुदात्ते धाताकु टु तुमी मवतः मविष्यत्ये वगमाम्बन् । पापय

व्रजति । पवतुं व्रजति । वरयामि इति व्रज्जिष्यथ । एव गन्तु वानु

पनु वरितुं तरितुं यत्तनुं भावतुं मष्टु इष्टु वष्टु ।

सद्विहोरोदवर्णस्य ॥७४७॥ सद्विहोरोदवर्णस्य चोत्वं मयि
पुष्टि पर । सोढु । बोधु ।

शुन्त्रानौ स्पमहिती गोपे च ॥७४८॥ विषावार्धं विषाव
मुपगदे मविष्यार्धे वर्तमानायाता । त्वन सद्विती राग्यानी राग्या-
न्यौ मयत । करिष्यामि इति व्रजति वद करिष्यन् व्रजति । वद
करिष्यमायो व्रजति । वप च करिष्यत्येति करिष्यन् करिष्यमाय ।
पद्वन् वदस्मायः ।

पदरुवविशस्पृशो वा पय् ॥७४९॥ पयं पय मयति व ।
पय । पय । रोह । स्पष्ट । वच समवाये वाक ।

मावे ॥७५॥ ॥ सरस्मायवोर्धम् मयति । पय । पय ।
वागः । त्वन् हानी । त्याग । माग । माग । पार । माव ।
स्पष्टि ॥

पप्रीयेः ॥७५१॥ इव पञ्चमस्य कोपो मयति मावम्य-
वोर्विहिते पयि परे । पिहन्वी बीपी । इवार्धं पय ॥

रज्जेर्वावरकपो ॥७५२॥ रज्जेर्वावरकविहिते पयि
पर पञ्चमो वाप्यो मयति । रज्ज वाग । रज्जनं रज्ज ।

उपमर्गादसुदुर्म्यं लमे प्राग् मात वत्पयो ॥७५३॥
सुदुर्बन्धितापस्मात्परत्वं लमेर्मात् प्राग् मयराग्यो मयति वत्
वयो परत्वं ।

उपमर्गादां पयि बहुलम् ॥७५४॥ उपमर्गादां बीर्धो मयति
बहुलं पयि परे । वृद्धमप्यमाती । वृद्धम्य वृद्धम्य । मृद्धम्य
मृद्धम्य । असुदुर्म्यमिति हि । सुदुर्म्यः सुदुर्म्यः ।

गुणरश्मिर्विद्युत्प्रदीपश्च तस्य भवति । वायुश्च नुदधत् । एतन्म
 क्षमन्तं तद्वन् नुदधत् इत्यर्थः । वायुश्च नुदधत् । वायुश्च नुदधत् । वायुश्च नुदधत् ।
 तद्वन् नुदधत् इत्यर्थः ।

इत्यमिह साधयान् ॥८००॥ तस्मान्न वदति किं वायुः पात
 वद पातात् न भवति । वृद्धश्च इव नष्टः वृद्धकृन्तारो नष्टः । गुणरश्मि
 क्षमन्तं गुणभाषयन्तं । तन्मिदं निर्दिष्टं तन्मिदं निर्दिष्टं ।

निम्बसमृद्धया कथं ॥८०१॥ निम्बसमृद्धया कथं ।
 इतरथा कथयताम् भवति । निम्बसमृद्धया कथं निम्बसमृद्धया कथं ।
 समृद्धया कथं कथं समृद्धया कथं । समृद्धया कथं कथं । समृद्धया कथं ।
 समृद्धया कथं कथं । समृद्धया कथं कथं । समृद्धया कथं कथं ।
 समृद्धया कथं कथं । समृद्धया कथं कथं । समृद्धया कथं कथं ।
 समृद्धया कथं कथं । समृद्धया कथं कथं । समृद्धया कथं कथं ।

स्त्रियां चि ॥८०२॥ धाताभावे किं भवति स्त्रियां धातवत्त्वं
 इव कर्तृति नष्टः । मूलतः भवन्तं वा भूति नष्टं नुति । तन्मिदं
 ति । कर्तृत्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति ।
 धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति ।
 धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति ।
 धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति । धातवत्त्वं नुति ।

ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते ॥८०३॥ ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते ।
 ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते ।
 ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते ।
 ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते ।
 ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते ।
 ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते । ध्वन्यादिभ्योऽपृष्ठाते क्ते ।

हाज्यान्ताभ्यश्च ॥८०४॥ हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च ।
 हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च ।
 हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च ।
 हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च । हाज्यान्ताभ्यश्च ।

मीनात्पादिहादीनामा ॥ ७६२ ॥ गीष्मस्त्रिभिर्नोतिषीडा
 वृत्तमप्यथ । पिरति त्वात्पति ज्वालीनामाग्रं भवति अपि पर ।
 मीष् त्रिस्तम्भ । ममागो वृत्तिम्भ प्रक्षेप्य । वरिमाप । मीष् वृत्तेतीक्ष्ण
 ममाग्रे । प्रवाय । वामासीनामी वाचनार्थ । वाचन । निमाय ।
 ममाय । प्रपाय । प्रस्थाप वाचनार्थ । निमाय ।

पवि च ॥ ७६३ ॥ कर्त्तव्यमात्रार्थप्रतिपिद्धोऽप्यप्यो मीष्मो
 भवति वाचनं भवति, क्वात्तुम्भं वृत्तिम्भं पवि च वरे । मत्तत्त्व
 । मत्तत्त्व प्रयत्न मत्तत्त्व ।

वा म ॥ ७६४ ॥ मत्तिपिद्धोऽप्यप्यो मत्तत्त्व वा मपि
 च वरे । मत्तत्त्व प्रयत्न वाचनं मत्तत्त्व ।

वे वा ॥ ७६५ ॥ कनि वनि सनि वनमन्वस्य वाचनं भवति
 क्वात्तु वा । कन कन । प्रकाश प्रकाश । प्रवाय प्रकाश । पस्तु
 दान । प्रकाश । प्रकाश । वनी मत्तुमात्रे । प्रकाश प्रकाश ।

सप्तपूर्वो पवि ॥ ७६६ ॥ सप्तपूर्व इव च भवति पवि च
 -वरे । मत्तत्त्व मत्तत्त्व । मत्तु संख्यात निमाय ।

वर् वासीधस्य त्रिरच पत्र ॥ ७६७ ॥ पञ्चवर्त्तु क्वात्तु पूर्वे
 क्वात्तु वस मान्द्वयोर्धस्य क्वात्तु वा वासीधस्य पत्र च त्रिर्भवति ।
 भोत्रं मोत्रं भवति । भुक्त भुक्त भवति । वाचं वाचं वृत्ते । पस्तु
 पस्तु भुक्त । वाचं वाचं तुप्यति । वत्ता वत्ता तुप्यति । वाचं
 -प्य तुप्यति । वत्ता वत्ता तुप्यति ।

कर्मव्याख्या वृत्तं वृत्तिम्भ ॥ ७६८ ॥ कर्मवृत्तवरे क्वात्तु ल-
 त्तिम्भ भवति वाचनं गन्धमाने । वीरवारमात्रेण । वाचं क्वात्तु
 निमाय । वरिर्वाचनं मत्तुमात्रे । पञ्च क्वात्तु गन्धति ।

पावति विन्दुवीरोऽपि ॥ ७६९ ॥ पावतिस्त्रिभिर्वाचनी पावति

सद् गुयी भवति वा । भिन्ना विपास्या । कर्पित्वा कृप्तिवा । सृप
स्यन च । मर्षित्वा मृप्तिवा । कृप विमलजन । कृप्तिवा कृप्तिवा ।
बभ्र प्रब्रमन । कृप्तिवा । लुब्धु अपनयन । लुब्धित्वा । अथ उति
मौत्रो पातु । अक्षित्वा अक्षित्वा ।

कृष्टान्तानो वानुषङ्गिणो ॥ ७८७ ॥ धान्तानो वान्तानो
वानुषङ्गिणो क्त्वा सद् गुयी भवति वा । मन्थ मन्थ सन्ने ।
मन्थित्वा मन्थित्वा । मन्थित्वा मन्थित्वा । गुफ गुम्ब इया मन्थ ।
गुम्भित्वा । गुम्भित्वा ।

ब्रान्तनशामनिटो ॥ ७८८ ॥ अन्तनशामनिटो वानुष-
ङ्गिणो क्त्वा सद् गुयी भवति वा । पञ्च सङ्गे । सञ्चत्वा सञ्चत्वा ।
रञ्च रङ्गे । रञ्चत्वा । रञ्चत्वा । मञ्चो आमर्दि । मञ्चत्वा । पञ्च
परिपञ्चे । सञ्चत्वा स्वकरया ।

मस्त्रिनशोधुटि ॥ ७८९ ॥ मस्त्रिनशा स्वउत्सरो नञ्-
उगमा भवति धुटि पर । हुमस्त्रा हुट्टी । मञ्चत्वा मञ्चत्वा । एरा
मर्शनेन । नष्टत्वा नष्टत्वा । रुद्रादिभ्यश्च इट् वा भवति नष्टित्वा ।
इष्टहाते फित् ॥ ७९० ॥ अष्टादिभ्यश्च भवति । क्त्वा प्रत्यय ।
दित्वा ।

समासे माभिन्यनञ् क्तो यप् ॥ ७९१ ॥ अन्म
क्त्वान्तो समासे माभिनि क्त्वाप्रत्ययस्य क्त्वादेशा भवति अभिमूय ।
अभिभयनं पूर्वं पश्चात्स्थितिविधि । अभिमूय स्थित । विहित्वा ।
प्रस्तुत्य अभीत्य उपेत्य ।

असंख्यो प्रतिपत्तयोः कथा वा ॥ ७८ ॥ अत्र तु
रूपयोः प्रतिपेयार्थो रूपपदार्थायाः कथा वा भवति । अक्षरत्वा
गच्छति । व्युत्पत्त्या । अक्षुप्तत्वा । कक्षुप्तत्वा । अक्षुप्तत्वा । अक्षुप्तत्वा ।
अक्षुप्तत्वा । अक्षुप्तत्वा । अक्षुप्तत्वा । अक्षुप्तत्वा ।

कथामसम्पदास्तोऽप्यय ॥ ४८१ ॥ कथामसम्पदास्तोऽप्यय ॥ ४८१ ॥ कथामसम्पदास्तोऽप्यय ॥ ४८१ ॥

यद्वर्णकपोः पूर्वज्ञान ॥ ७८२ ॥ यद्वर्णकपोः पूर्वज्ञान-
धर्मस्य पूर्वज्ञानस्य कर्मिणोऽप्येव कथा ययति । मुक्त्या
नयति । तत्तथा मुदे । गम्यता एवार्ति ।

गुह्यं कस्य। सद्रक्तं। दिष्टुपक्रियकृतकृत्यपमृदमुदरद्व
सद्रक्तं ॥७८३॥ अरुणादिष्टुपासीमां च कस्य सद्रक्तं गुह्यं भवति।

उत्तुपन्थरुद्रिः क्ति ॥ ७८५ ॥ उत्तुपन्थावृमः क्रि
राध इह वा भवति कल्याणस्य वरे । वेपनं पूर्वं पञ्चास्त्रिचिरिवि
द्वित्या मृत्युः । इषु । वर्षेन पूर्व पञ्चास्त्रिचिरिवि पठितया वृद्धा ।
अथ धम् अपश्य मनः । अस्तित्वा श्रुत्वा । ध स्मिता । भक्त्या
परित्या । पूत्या । कर्त्तरिणा । क्रिय्या ।

म्यञ्जनादेभ्युपसृष्टो वा । ७२५ ॥ तथैव च ।
नो नरः कस्यस्तौ म्रियते । म्यञ्जनादेकमादमरापयस्थायश्चाम्नात्
अथः कस्या सुह गुरोर्वा भवति । यानिष्य । अग्नित्वा विहित्वा ।

वनिमुपि कृपितुं नृप्युतां च ॥ ७२६ ॥ एषं कृत्वा

अनेनेति वरकृत् । पर्णं वस्तुष्वहम् ।

अपिगुचिरुचिदुसुपिष्ठादिस्तुर्दिम्प इम् ॥७७४॥ एम्प इस्
मपति । अपि । शोचिः । रोचि । हकि । सपि । अचि । वरे
वसन । छदि ।

सर्वेषाहुम्यो यन् ॥७७५॥ अद्य ।

छदिगमिषदिनीम्यस्त्रन् ॥७७६॥ एम्प परं वन् मस्त्यो
मपति । अद्यपते अनेनेति अद्य । त्विप् । तमुन्वन् । कुर्वन्ति अन
नति कट् । शृङ्गवत्पननेति मय । वीह् रक्षेपय । वीमन्त । अस्मि
न्तिति अद्य ।

ईपद्भुसुपु कृष्णकृष्णार्थेषु कस् ॥ ॥७७७॥ कृष्ण इत्
दुरोऽर्थ । अकृष्ण सुखं सौरथ । एपूपपरेषु कृष्णकृष्णार्थेषु कस्
मवति भाव कर्मणि कर्त्तरि च । ईपवमथासेन क्रियते इति ईपकट्
कटो भवत । दुष्कर । सुकट् । ईपद्वयोर्ध्व कल्प । दुर्धोर्ध्व व्याप्य
दुयोर्ध्व अप्यर्थम् ।

कर्त्तृकर्मकाश्च मूढप्रोः ॥७७८॥ ईपवारिपूपपरेषु चाप्य
कट् कर्मका दाह् भवति । ईपदाह्यस्य भवन ईपदाह्य मय ।
मकट्य दुराह्य मय । मवता स्वाह्य मय । ईपदाह्य क्रियते ईपदा
ह्य करो मवान् । दुराह्यह् । स्वाह्य कट् ॥

आह्यो यदरिहते ॥७७९॥ ईपवारिपूपपरेषु आह्य
न्तेभ्यो मुमैवति अवर्तितात् ॥ ईपदान सोमो भवता । दुष्पन्
मुपान् । ईपदान् । दुर्याम् । मुपान् । ईपदान् । दुर्याम् । मुपान् ।

इममपिस्त्रिये च ॥७६१॥ अथैरपुनरुत्तमस्त्रिये
 नति अतिरस्य च । शब्दा परिष्कृतप्रतिष्ठापन शब्दधि । न्य
 उक्तधि । वारिधि । अरिधि । पापि । अन्त्याधि ।

इममपिस्त्रियारम्भे स्त्रियाम् ॥ ७६२ ॥ क्रियाध्यायिहार
 वर्तमानाद्यात् माव उच्यते भवति स्त्रिया । तत्र न इष्टागम क्रियु
 इष्टिरागौ सति इति इति । क्रियाध्यायिहारं नृत्त आद्यान रात्रि
 च । पुन पुन अथवात्मानं अथवात्मान । अथवात्मानं न्य अथवात्मानं ।
 इति निरुक्तम् । पुन पुन अथवात्मानं अथवात्मान । अथवात्मानं न्य
 अथवात्मानं ।

अभिधायी माव इत्यु ॥७६३॥ अभिधायिधिति क्रिया ।
 अभिधायी साकम्बेन क्रियासम्बन्ध इत्यर्थः । अभिधायी गन्धमान
 धातोरित्यु भवति माव त्वार्थे अथ भवति । कुट कौटिल्ये ।
 संकुटन संकुटितम् । संकुटितमथ संकुटितं भवति । एवं संकुटि-
 तम् । संकुटितं भवति ।

पानुबन्धविदादिम्यस्त्वङ् ॥ ७६४ ॥ पानुबन्धम्य विदा-
 दिभ्यश्च माव अङ् भवति स्त्रिया । न्य कृपय । न्य सामर्थ्ये ।
 कृपा । अथ कुटिलमयवत्तन्वा । म्यया । म्यया वाहन म्यया विदिर
 विदा । गुह संवरय । गुहा । गुह इष्टापा । गुहा ।

आत्तयोपसर्गे ॥७६५॥ अपदे आत्तयोपसर्गात् भवति
 स्त्रिया । सम्प्रा । संस्था । अपेया । अन्तर्पा ।

रोगाख्यायां गुह ॥७६६॥ रोगाख्यायां धातुगुह मय
 स्त्रिया । मयादिभ्यः । मयादिभ्यः ।

अद्वयं च कस्यै संज्ञायाम् ॥७५५॥ अद्वयं च कस्य
भावे च संज्ञायाम् यम् धरति । दीप्यते अस्मादिति शब्दः । अस्मादेति
अस्मादिति शब्दः । एवं विधातुः । अस्मा-कस्ये । अस्मादेति
अस्मात् । अस्मात् । अस्मात्स्मिन्मिति वा लिखतुः । अस्मात्
इति मोक्षः ।

स्वरूपगमिष्वहाम् ॥ ७५६ ॥ स्वरूपगमिष्वहाम्
अम् मयति भावे । मयते मयते वा मयः । मयते मयः । मयते
मयः । मयते मयः । मयते मयः । मयते मयः ।

द्वन्द्वगमिष्वहाम् ॥७५७॥ द्वन्द्वगमिष्वहाम्
द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् ।
द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् ।
द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् ।

द्वन्द्वगमिष्वहाम् ॥७५८॥ द्वन्द्वगमिष्वहाम्
द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् ।
द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् ।
द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् । द्वन्द्वगमिष्वहाम् ।

माधिरिष्वहाम् ॥ ७५९ ॥ माधिरिष्वहाम्
माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् ।
माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् ।
माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् । माधिरिष्वहाम् ।

उपसर्गो दः ॥७६०॥ उपसर्गो दः
उपसर्गो दः । उपसर्गो दः । उपसर्गो दः । उपसर्गो दः ।
उपसर्गो दः । उपसर्गो दः । उपसर्गो दः । उपसर्गो दः ।
उपसर्गो दः । उपसर्गो दः । उपसर्गो दः । उपसर्गो दः ।

संपदादिभ्यः क्तिप् ॥८५॥ संपदादिभ्यः क्तिप् भवति
मायं स्त्रियां । पद् गती संपद्यते सपद्यते वा संपत् । पद्भ्यु मिशरण
गत्यवसावनेषु ॥ ससपद्यते संसत् । परिपद्यते परिपत् ।

ब्रह्मपद्मोः क्यप् ॥८६॥ आभ्यां माये स्त्रियां क्यप् भवति ।
ब्रह्म गती ब्रह्मपद्यते भ्रमस्या इत्या ।

श च ॥८७॥ कृपो माये शा भवति क्यप् क्तिरक् स्त्रियां ।
कीप्ते क्यस्य वा पद्याशिपोपे इति इकारात्मा क्रिया धातोस्तोन्त
पानुबन्ध कृत्वा कृति ।

शुचिप्रत्ययाश्च ॥८८॥ श्चिसे मत्स्याभ्याश्चलोमपि अप्र-
त्ययो भवति स्त्रियां । श्चिस्तुतौ प्रशंसन् प्रशस्यते इति वा
प्रशंसा मत्स्याभ्याश्च कुमूपय कुमूप्यत इति वा कुमूपा । कच परिमा-
पण विवक्ष्य विवक्षा । विपित्सनं विपित्सा । पिपित्क्यं पिपित्का ।
निपासनं निपासा । बोमूपनं बोमूपा । क्यङ्क्यं गात्रविकर्षणे ।
स्वात्वे पङ् । क्यङ्कादेर्यङ् क्यङ्कनं क्यङ्कना ।

शुराश्च निष्ठायां सेटः ॥८९॥ निष्ठायां सेटः शुकमवो धातो
रप्रत्यय भवति स्त्रियां । ईर नेष्टायां ईरम ईर्य इति वा ईरा । ईर
रारणे ईरय ईका । एवं सर्वमवगन्तव्यम् । [इति]

मासशुद्धिबिधौ न वादिपर्वतपत्रिका ॥

कृताया रूपमास्तायां कृन्त पर्यपर्यत ॥ १ ॥

मन्दबुद्धिप्रबोधार्थं माससेनहनीश्वरः ॥

कातन्त्ररूपमाहास्यार्थं इति प्यररररररररः ॥ २ ॥

वीरोऽमुप्रहकारिता समग्रने सौत्रन्यमाहमादिहे

सन्मानं मुतमाससेनहनीये प्रैविधदेवै मयि ॥ ३ ॥

विद्वान्तोऽयमवापि यः स्वविद्वत्भागवोद्भवः केवलम्
संस्पृष्टोऽत उद्योगवर्षकुहरे बभूवपते मनुजः ॥ ४ ॥

इति वातग्रस्य कृम्यमाका प्रक्षिप्त्वा समाप्ता ।

अथ कपदुष्यः इति ।

आकृमातं भीमदाघाईत्यमोवैशीपते सुवि ।
पक्षमादातु क्वाकराय मवेत् सर्वावस्थावदं ॥ १ ॥
अक्षरादिहसीमानं वर्याम्नायं वितम्बतः ।
अवमेवाहवापेन स्वनामाकृमावमादित ॥ २ ॥

वच्यते ।

अ एव स्वादिकेवाऽऽद्य तादृग् च कृम्यमादिषा
तदादिर्वावि पाठोऽक्षरादिहसीमकः ॥ १ ॥
यः स्वरे क्व कर्म्येण रादियः स तु हान्वितः ।
अक्षरप्रदिहसीमाकमे पाठोऽहं मंगलं पदं ॥ ४ ॥
पञ्चदशसंख्यां वर्याम्नायः प्रतिष्ठितः ।
तस्मै कौमारशम्भानुशासनाय ममोनमा ॥ ५ ॥
आहूय कृमार्पा प्रथमं सुरस्वस्याप्यभिष्ठितं ।
अहं पदं संस्मरंस्या तत् कौमारमपीपते ॥ ६ ॥
कृमार्पा अपि भारस्या अङ्गन्यासेष्ययं कर्म ।
अक्षरादिहपर्यवस्ततः कौमारमित्यदः ॥ ७ ॥

॥ समाप्त ॥

